دیوانی حەریق

لێکۆڵینەوەی

سەید نەجمەدینی ئەنیسی

بەهاری ١٣٦٨ی هەتاوی

مەهاباد

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

ڵاوکراوەکانی چاپەمەنی محەمەدی لەسەقز

بەهاری ١٣٦٩

نام کتاب : دیوان حریق

گردآورندە : سید نجم‌الدین ئەنیسی

ناشر : محمدی سقز

تیراژ : ٣٠٠٠

چاپ : نیکنـام

لیتوگرافی : تصویـر ــ تبریــز

سرپرستی چاپ : ناصح افخم زادە

پێرستێکی دیوانی حەریق

ناوەروک	لاپەرە

نـــا وه روک	لاپـــــه زه

ناوەروک	لاپەرە

ناوەروک	لاپەرە

نـــا وه روک	لاپـــــه ره

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیم

سەرجەمی بەرهەمی "حەریق"

دیوانی "حەریق"

مەلا ساڵحی

کوڕی مەلا ئەسروڵڵای

زێویەیی

لێکۆڵینەوەی

سەید نەجمەدینی ئەنیسی

"بەهار"

١٣٦٨ هەتاوی

مهاباد

نام کتاب : دیوانی حه ریق
گردآورنده : سه یید نه جمه دینی ئه‌نیسی
تیراژ : ۳۰۰۰
انتشارات : محمدی سقــز
چاپ افست : نیکنــام
لیتوگرافی : تصـــویر
قیمت : ۱۰۰۰ ریال

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم

بەناوی ئەوخودایەی کەبێ وێنە وهاوتایە وبەدی هێنەری زەمین

وئاسمان وهەتادونیا دونیایە هەرئەو شایانی سوپاس وستایش

وسەنایە ، سلاو لەوپەیامبەرەی کەخۆشەویستی خودایە ، وپەیام

هێنەری نور وروناکی و سەفایە ، ولەپاش ئەو پەیامبەرێ نابێت

ونایە ، وە درود لە سەرئال ویارانی هەتاهەتایە .

***

لە پاش پێشکەش کردنی ئەو سوپاس وستایش وسلاوە بەرێگای دڵ

دا دەڕوێین ودڵ بەشاعیری دڵ سوتاو بەئاگری سۆفیەتی مەلا مۆستا

مەلا ساڵحی " حەریق " دە سپێرین وباسی شیعروبەسەرهاتی ژیانی

دەکەین ، وە ئەو بەڵگە ونوسراوانەی کە لە شوێنەواری شاعیران و

نوسەران ولێکۆڵەرانەوە بۆمان بەجێ ماون دەیانکەین بەرێنوێنی

رێگامان بۆ ئەوەی " حەریق " چاتر وباشتربناسین ، ئەو حەریقەی

کەبەمامۆستای مەدرەسەی شیعرو ئەدیبی فێرگەی ئەوین وئاگر

هەڵگیرسێن ناوبانگی دەرکردووە وشیعری ئاگرینی هۆنیوەتەوە .

حـــەریـــق

١٩٠٧ – ١٨٥١

گەوهەرناسی کەم وێنەی دەریای عیرفان وتەحقیق

شاعیری رێبواری رێگەی تەسەووفی پیری شەفیق

سەوداسەری مەعنەویاتی یوسفی میسری تەریق

بەئاگری عیشق سوتاوەبۆیەنازناویکردووەبە "حەریق"

گەوهەری تروسکە دا روبەنرخی نا وسەدەفی ئە مدژیا یەما ن ناوی مەلاسا لّح وکوڕی مەلانەسرولّلای زێوەییەیە ، زێویە دێیەکەلەسوردا شلە نا وچەی سولەیما نی پا لّی دا وە، بەلای رۆژهەلاتی کێوی پیرەمەگرونەوە ، مەلا نەسرولّلای با وکی خا لّکی دیی کا شتەرە ، کا شتەرولۆن دودین پالّیا ن دا وەبەکێوی شا هووە کەکەوتۆتەبەینی هەورا ما نی لوهۆن وجوا نرووە، دیوی جنوبی پا لّی دا وە بەما یدەشتەوە ، مەلانەسرولّلا بەفەقێیەتی ولاتەگەیخۆی بەجێ هێشتووە ولەپا شا بەمەلایەتی لە دیێ "زێویە" دەگیرسێتەوەوژن دینێ، ما مۆستا " حەریق " لەسا لّی ١٨٥١ زا یینی لە دیێ " زیۆیە " ئە ستێرەی ژیا نی تریفەی دا وەو چا وی بەرونا کا یی دونیا هەلّێنا وە ، خوێندنی سەرەتا یی لەلای با وکی دەست پێ دەکا ولە پا شا دە چێتەسولەیما نیولەمزگەوتی شێخ محەممەدی بەرزنجی دەبێ بە سوختەی فەقێیا ن وگەشتێکی قەرەدا غیشی بووە ، لەبیا رەش با سی"نِکاح" لەکتێبی " منها ج " ی نەوەوی لەلای شێخ حدیدەر دەخوێنێ وسەرێکی دی لەسولەیما نی دەدا تەوە ، لەسا لّی ١٨٨٤ لە " پێنجوین" "کەلەنبەوی بورها ن " کەعیلمی مەنتیقەلەلای مەلا عەبدوڕەحما نی پێنجوینی دەخوێنێ، لەوێوە دێ بۆموکریا ن " ما وەیەکیش لەونێوەدا هەربە بەفەقێیەتی دەسوڕێتەوە لەپا شا ڕیی دەکەوێتە خا نەقا ی " شێخی بورها ن " وا تە شێخ شەمسەدین ولەوێ دەکەوێتەدا وی تەریقەتەوە، لە شێخ یوسف " شێخی بورها ن" تەریقەت وەردەگرێ و دوا یتەواوکردنی خوێندنی ئا یینی ونا وقەقیا ن دەبێت بەمەلایەکی زا نا وپا یەبەرز ودەچێت بۆئا وا یی" سا حیب "ی نا وچەی سەقزو دەبێت بەمەلاومودەریسی ئەم دێیە وهەرلەوێش ژن دێنێت ودوا ی ما وەیەک لە ئا وا یی سا حێبەوە دەچێت بۆدیێ " قا را وا "ی نا وچەی بۆکا ن وخەریکی مەلایەتی ودەرس کوتنەوە دەبێت وهەرلەم ئا وا یی یەبەهۆی هۆنینەوەی چوا رینەیەک

سالّح خانی ئیعزا مول مولّک ئاغای " قاراوا " و " بـۆگـەبەسی "کە پیاوێکی ساماندا روخاوەن دەسەڵات ودەس رویشتوبووەریشی دەتاشێت .

ئەم رووداوە دڵتەزێن وناخۆشە بەجۆرێک کاردەکاتەسەر هەست و هۆش وعاتیفەی ئەم شاعیرە ناسک خەیاڵە کەئەم زامەقوڵ وکاریگەرە تادواهەناسەی ژیانی هەروا دەمێنێتەوە ، هەروەکولەپارچەشیعرێک داکوتویەتی :

شادی بێگانەیە ، خزمم غەمە گەر مردیشم

ئەوەوا ریس لەحیسابی حەق وگۆڕوکەفەنم

گەنجی فکرم کەلەنێوکونجی غەما دیوەئەوە

مُلّکی شادیم هەیە تاساکینی بەیتولحەزەنم

یالەغەزەلێکی ترا تابڵۆیژیانی تاڵ وناخۆش وپڕلەئازارو خەفەتی خۆی بەمجۆرە وێنەدەکێشێت ودەڵێت :

هەوری خەفەتە بەفری غەمی داوە بەسەرما

یاسەرسەری دوریتە کەلێی کردمە سەرما

کەوتۆتە سەرم ئەشک وغوباری ئەلەمی دڵ

یەعنی کەقوڕی میحنەتەکردومە بەسەرما

" حەریق " بەدڵ شکاوی وناچاری، بەخاووخێزانەوە ئەوێ یە بەجێ دێڵێت ودەچێت بۆ گوندی " شەرەفکەند" وبۆماوەیەکیش لەوێ دا نیشتەجێ دەبێ ولەو ماوەیەدا خەریکی دەرس کوتنەوەبە فەقێیان دەبێ وپاشان دەچێت بۆ شارۆیرانی ناوچەی مەهاباد وچەندسالێکیش لەگوندەکانی ئەناوچەیەدا دەبێ بەمەلاومودەریس ولەپاشان لەسالّی ١٣٢٤ هەتاوی دێتەشاری مەهاباد ودەبێ بەمەلا ومودەریسی مزگەوتی حاجی " سەیدحەسەن " ومحەممەدحوسێن خانی موکری مانگێ سێ تمەن حقوقی بۆدەبڕێتەوە . ئیترپاشماوەی تەمن وژیانی دەکا بەپەپولەی

دەوری چرای " شێخی بورهان " وتاساڵی ١٩٠٧ زایینی،رێکەوتی ١٣٢٦ کۆچی مانگی دوای ٥٦ ساڵ ژیانی شاعیرانە وسوفیانەلەشاری مەهاباد لەگەڕەکی " ڕزگەیی" یان لەخانوی میرزا "حاجی یوسفیان"ئەوگەوهەرە تروسکەدارە بۆهەمیشە لەگرشە دەکەوێ ومالآوایی لەژیان دەکاولە گۆڕستانی " مەلاجامی" لەتەنیشت ئارامگای خوالێخوش بوشێخ مەحمودی نەوەی شێخ تەهای شەمزینی سەری دەباتەنێوئامێزی خاکەوە .

خوا بەگەورەیی خۆی گیانی بەبەهەشت شادبکا .

****

شیعـــری " حـەریـق "

حەریق شاعیری رێبواری رێگەی سوفیایەتی وخاوەنی دڵێکـی بـە خرۆش وماموٚستای هوٚنراوەی جوان وراوچی نێچیری شیعروهەڵوٚی مەعناو گەوهەری بیروخەیاڵە وما مزی مەعنای بە تەواوی رامی خوٚی کردووە ، ئەگەر بەوردی سەرنجێک لە ناوەروک ومەعناومەبەستەکانی ئەوشاعیرە مان بدەین ، شیعریعیرفانی وسوفیایەتی زۆربەی دیوانەکەیگرتوٚتەوە، چونکەعیرفان وسوفیایەتی وخوٚش ویستنی" شێخی بورهان "بـــەتەواوی هەست وهوٚشی داگرتووە ولە سەرجەمی شیعرەکانی دا ئەوکارتێکردنـە بەرچاو دەکەوێ بە شێوەیەک کەگوتنی هوٚنراوەی ئایینی وعیرفانی یاستایشی " پیری بورهان " لەقوڵایی دڵ و دەرونیەوە هەڵقوڵاوەوبـە درێژایی تەمەنیشی پەیرەوی لێکردووە ، بوٚیە لەچەند جوٚر هوٚنراوەی ئاینی وعیرفانی وەکو شیعری " خوٚف ورەجا " و " نوری موحەمـەد " و" دڵی غافل " و " خەرمانی ئەمەل " و " عـەسـری خـــەزەف " و " مەدینەی ئەمەل " و " غونچەی مەقسود" و " فەرشی غەزەل" دا زۆر زانا یانەوە شارەزایانەلەمەیدانی رەوانبێژی وجوانکاری ووردەکاری دا ئەسپی خوٚی تاودا وە وهەست وسوٚزی خوٚی دەربڕیوە ،هەروەکـــولـە پارچە شیعری " خەوف ورەجا " داگوتویەتی :

خوٚفم لەخودا چونکە لەبەرغەیری خودا یـــە
ئەمنم بەدرۆ ، سورەتی وەک خوٚف ورەجا یـــە
پاڵی رەحەتی داوە تـەوەنەفسی خەسیســـم
یا ئەمنی غەنا ،یائەسەری یەئس و هـــەوا یـــە
بارانی بەرەحمەت لە تەرەف مەبدەئیفەییاز
قەترێ ئەسەری سونبول ویەک چقـــڵ وگییا یـە

نوقسا ن لەتەرەف قا بیلە ، نەک فا عیلی موختا ر

ئەم قەولی منەرەئیی جەمیعی حوکەما یە

* * *

یا لەشیعری"نوری موحەممەد" دا گوتویەتی "

بەو نورە کەزا هیربو لەسەر ڕویی موحەممەد

عا لەم هەموئا شوفتە بو وەک مویی موحەممەد

سەروی چەمەنیش پێی لەگڵ وخا ری غەما یە

لەرزا نە لەحەسرەت قەدی دڵجویی موحەممەد

بورها نەلەسەرتەفیی مونا فا تی شەوو ڕۆژ

مویێ کەپەرێشا نە لەسەر ڕویی موحەممەد

* * *

حەریق شا عیرێکی ژیری خا وەن هۆش وبیری بەرز ودورئەندێش بووە وپێویستی خۆی بەرا نبەر بەخودا وئا یین وعیرفا ن بەجێ هێنا وە، بۆیە چووە بۆدونیا ی شیعری پڕلەخودا نا سین وسوفیا یەتیەوەودەستی کردووە بەهۆنینەوەی ئەوهۆنرا وا نەی کەنا وەروک ومەبەستەکەیا ن بریتی یەلەخودا پەرستی وسوفیا یەتی وفەلسەفی وستا یش وبەسروشت هەڵکوتن ، بەخوێندنەوەوموتا لا کردنی شیعرەکا نی بیری ئا یینی ورێبا زی عیرفا نی حەریقما ن بۆ دەردەکەوێ .

خەجا لەت مونحەسیر بوئەی دڵەی غا فڵ لەدونیا یە

نەدا مەت بونەتیجەی ئا خری ئەمشۆروغەوغا یە

عەجەب بوت بۆتەزستا ن زەمهەریری با ری عیسیانت

کەشک نەبەی سەرما یە ،دەڵێی وەیوەی چەسەرمایە

لێرە دا ئەوەی پێویستە بگوترێ ئەوەیەکەیەکم سەرچاوەی ئیلها م و خروشا نی" حەریق " سۆز وهەوا ی ئەوین وسوفیا یەتی بووەکەکاری

کردۆتە سەردڵ ودەرونی بەجۆشی وهەرلەوکاتەوە کەهەوای عیشق و —
عیرفانی کەوتۆتە مێشکەوە بەشیعری ئاگری دەرونی دا مرکاندووە ،
فەلسفەفەی تەسەووفی " مەحوی" وشاعیرانی سوفی،کاریان تێکردووە و
لەسەرئەوە شرا بیروخەیاڵی ناسکی " " نالی" شۆرشێکیان لەدڵی دا
کردۆتەوە ، شیعرەکانی تام ومەزەوچێژی گیان بەخشی تەسەووفیان
تێدا یەوعیرفان وسوفیایەتی لەزۆربەی هۆنراوەکانی دا دەدرەوشێتەوە
بەخوێندنەوەی هەڵبەستەپڕلەمەبەستەکانی روانگەی بیری تەسەووفو
رێبازی ئایینی وعیرفانیحەریقمان بۆرون دەبێتەوە وبەوجۆرەبۆمان
دەردەکەوێ کە " سوفیزم" تاچ رادەیەک کاری کردۆتەسەرشیعروئەدەبی
کوردی وتاچ ئەندازەیەک سامان داری کردووە وبەرزی کردۆتەوە ،هەر
وەکولەشیعری " خەرمانی ئەمەل "دا دەڵێ:

لەخەرمانی ئەمەل میروی عەمەل جەزبی نەکردانێ
لەزەیقەت خانەدا ترسم هەیە، ئاخرسەری دانێ
دەڵێن جەردەی ئەجەل رێگا بەکا روانینەفەس دەگرێ
شەقامی سینەدەبڕێ بۆمەتاعی دیدە دەروانێ
تەریدەی نەفس وشەیتان قافلەی تاعاتیغارتکرد
ئەگەر جاسوسی ئیمانی نەبێ دەرناچێئینسانێ

* * *

" حەریق " لە هەموباخچە وگوڵزارێک چەپکەگوڵێکی چنیوەو
ناوەروک ومەبەستی هونراوەکانی برێتیین لە :

١ ــ ئاینی وخواناسی
٢ ــ عیرفان وسوفیایەتی
٣ ــ فەلسەفی وکۆمەڵایەتی
٤ ــ خۆشەویستی ودڵداری

٥ ـ ستا یش و پێ هەڵکوتن

٦ ـ بەها روسروشت وجوا نی

٧ ـ شین ولاوا ندنەوە

٨ ـ مونا سەبەت

٩ ـ نا مەونا مەکا ری

١٠ـ دا شۆرین و گلەیی

" حەریق " ئەوەندەی کەلەکوردی دا شا عیروخا وەن بەهرە بووە ئەوەندەش لەشیعری فا رسی دا شا عیروشا رەزا وخا وەن بیری بەرزبووە و لەپا ڵ هۆنرا وەی کوردی دا هۆنرا وەی بەزما نی فا رسیش هۆنیوەتەوە وکەشکۆڵ وبەیا زەکا ن،چەندنمونەی ئەوبا بەتەیا ن بۆهەڵگرتوین .

دوکتور " مەعروف خەزنەدا ر " زا نا و نوسەری پا یەبەرزی کوردلە پێشەکی دیوا نی شا عیری گەورەی موکریا ن " مِصباحُ ا لـدِیـوا ن "ی " ئەدەب " لەلاپەرەی دوا زدەدا دەڵێ : " حەریق " یەکێک لەوشاعیرانە یە، کە نوێنەری قوتا بخا نەی " نا لی" یە لەخا کی با با ن دا ، وەئەم شا عیرا نە وا تا شا عیرا نی نیوەی دووەمی سەدەی نوزدەهەم ئەگەرچی غەزەلی" نا لی" یا ن لەروی روخسا رەوە نەگۆڕیوە بەڵام شۆڕشکیا ن لە نا وەروک دا بەرپا کردووە ، " حەریق " و" مەحوی" بەدەروێشی،" حا جی بەنیشتما ن پەروەری و" ئەدەب " بەدە رهێنا نی غەزەلی دڵدا ری لە چوا رچێوەی دەروێشی یەوە، بۆجیها نی ڕێیا لیزم ، "حەریق "هەلەرلە سەرەتا ی لاوی یەوە دەستی کردووەبەشا عیری ولەهۆنینەوی هۆنراوەدا سەودا سەرو شەیدا ی شێوە وشێوا زی شیعرەکا نی " مەحوی"وبەتا یبەت " نا لی" بووە وشیعرەکا نی ئەوا ن لەشیعری ئەودا ڕەنگ دەدەنەوە ، دڵی لەوردکا ری ئەوشا عیرا نەچووە وگەلێکشی حەزلەجینا س وتەشبیەو ئیستیعا رەی جوا ن کردووە ، بۆنمونەتەما شا یەکی ئەوکا رتێکردنەی

" نالی" له " حەریق " بکەوبزانە چۆن " حەریق " شوێن شێوەوشێوازی
" نالی" کەوتووە ، " نالی" دەڵێ :

چاوە له برۆ یەعنی لەژێرتاقی نەزارەت
بێ پەردەعەیان دێتەتەکەللومبەئیشارەت

" حەریق " دەڵێ :

ئەمخوسرەوی خوبانە کەوا دێتە نەزارەت
شیرینە ئەگەردڵ برفێنێ بەئیشارەت

" نالی" دەڵێ :

ئەم تاقمەموتازە کەوا خاسەیی شاهن
ئاشوبی دڵی مەملەکەتوقەلبی سوپاهن

" حەریق " دەڵێ :

ئەم تاقمەشیرینە لەمەکتەبکەدیارن
جەللادی دڵی عالەم وئاشوبی دیارن

باچاوێکیش بەهەردوچامە " قەسیدە " کەی " کچ " ی " نالی "و
" کوڕی" "حەریق " دا بخشێنین وبزانین " حەریق " چۆن بەسەرڕێچکە
و رێبازی" نالی" دا رۆیشتووە وتەنانەت لەکێش وقافیەش دا پەیرەوی
لە" نالی" کردووە وشوێن پێی ئەوی هەڵگرتووە ،"نالی" لەچامەناسک
وجوانەکەی دا کەباسی عیشقی مەجازی دەکا ودەڵێ:

عیشقت کەمەجازی بێ، خوا هیش مەکەئێللاکچ
شیرین کچ ولەیلاکچ ، سەلماکچ وعەزراکچ
فەرقی کوڕوکچ رۆشن وەک فەرقی مەهەومیهرە
ئەم فەرقی شەووڕۆژەوەک فەرقەلەکوڕتاکچ

" حەریق " یش لە چامەبەرز وبەناوبانگەکەی دا باسی عیشقی حەقیقی
دەکا و دەڵێ :

عیشقت کەحەقیقی بێ تالیب مەبە ئیلـلا کورِ
هەمحەزەرتی لەولا کورِ ،هەمیوسفی وا لا کورِ
ئەو نورەکەمەنشەئی بـو ، بۆعاشقی مەبدەئی بو
تێفکرەلەئەونورەمەعلوم وهووەیـــــدا کور
سەدحەیفێ کەتۆ " نالی" بەمپیری بەمندالی
بەمتەرزەلەعیشق ئەدۆیی زیبا کچودیبا کور
هەرعیشقی حەقیقی بێ،وەک عیشقی"حەریقی"بێ
مەیلی بەدەقیقی بێ،بۆمەعریفەتولـلا کـور

* * *

هەروەکوگوتمان " حەریق" شاعیرێکی سوفی یەوهێندێ لەشیعرەـ
کانی عیشقی مەجازین وسەریان لەتەسەووفەوە دەرچووە ،واتەلەعیشقی
مەجازی یەوە چووە بۆعیشقی حەقیقی وخودایی .

*

" حەریـــق و غـــــەزەل "

" حەریق " شاعیرێکی سوفی وغەزەل وێژێکی بەهرەمەندی دوای
" نالی" و" مەحوی" یە ، ناوبانگی "حەریق" زیاتربەهۆی غـەزەلـــە
بەرزو جوانەکانیەتی،کەبەراستی مەعنای باریک ووشەی جوانی وەکـــو
گەوهەرویاقوتی لەملوانکەی هۆنراوە داتێکەڵ کردووە ولەشیعـــــرو
غەزەلەکانی دا رۆحی عیرفان وخواناسی بەتەواوی دیاری دەدا ،
بەکەمەندیغەمی دونیاکەسێ خۆی پێچا بـێ
موتلەقی قەیدی تەکالیفەکەخۆی پێ چا بـــێ
ئەوی خاوی تەمەعسکەوتـــۆتە حالی چاوی
چۆن لەبەر ریس وگوریسی لەغەزەل جـۆیا بـێ

حیکمەتەشیعری من ودەوڵەتی ئەهلی ئیمساک

وەک تەلەسمێکەکەریێ مەشرەبی بونەشکا بێ

*

رێچکەوەدا ڕشتنی شیعرەکانی " حەریق" بەتێکرایی شێوەیەکــەلە نێوان غەزەلیدلداری وسوفیانەدا ، یانی عیشق وسوفیەتی تێکـــــەڵاو کردووە وبیروخەیاڵی سوفیانەی لەناوەرۆکی غەزەلی دڵداری وئەویندا نە گونجاندووە .

چا وەکەمئەمرۆلەگوڵشەن گوڵ بەعیشوەخۆی نووا ند

نەک نمەک گیربمبەمەرگی تۆقەسەمهیچ نەمدووا ند

گــوڵ بەتــۆزی پێتەوەلاف وگـــەزافـــی لێ دەدا

واشوکــرسۆزەی نەسیم هات وئەویشی لــێ ستانــد

بۆگوڵی روت ماتەمی پەرچەم دەبینــێ بـــۆیـــەوا!

ماهی نەورۆزمبەشێوەن وەک محەررەمخۆی نوانـــد

" حەریق" لە تین وتاوی ئەوین وخۆشەویستی دا بەهێزبووەو بەهەست وسۆزی سوفیانەوعاریفانەوەئاگری هێناوەتەنێوئاورگی دڵ وبووەبـــە شاعیروئەدیبی فێرگەی عیشق وبووەبەرێگری دڵەکان ، بەراستیئاگری عیشق لەدڵی " حەریق" داهەستاوە وبڵێسەی ئەستاندووەوسوتاندویەـ تی ، بۆیە بەغەزەلەبەرزوبەسۆزەکانی ئاگری لەخەرمانی دڵانـــی بـە هەست بەرداوە .

کەی دێـــەوەسەررەحمی دڵی زارونـــەزارم؟

کەی دێ قەدەمی خێرت بەسەرخاکـــی مـــەزارم؟

تا دیومەلەنێومەسحەفی روت سورەیی یوسف

بۆئایەتی حوسنــت لە هەموررەسمی کـــەنـارم

تا ووس کەلەسەر زینەتی بالّی ، سەری دا نا
ئەمنیش بەپەڕی فکرەوە بێ سەبرو قەرارم
پەروانەیی شەوقت مەخەرە ئاگری میحنەت
شەمعی دڵەکەت هەڵکەلەبۆ بەزمی نیگارم

*

" حەریق " بە جوانترین شێوە ناوەروکی ئایینی و عیرفانی، وەبەرزترین بیری سوفیا نەوفەلسەفی، وەبەسۆزترین ئاوازی ئەویندا- رانەی لەغەزەلەکانی لدا دەربڕیوە وتەنانەت زۆربەی غەزەلەدڵدا ریە کانیشی ڕەنگی غەزەلەعیرفانیەکانی بەخۆیەوەگرتووە .

بەخەیالّی شەوی وەسڵت خەوی هیجرانمدی
بەشەمیمی نەفەست سروەیی چیرانمدی
چاوی بیمارت ئیشاراتی شفا دەنوێنێ
لەخەتی مەسحەفی روت ئایەیی لوقمانمدی
گەوهەری مەعنی لەدەریاچەیی دڵ دێنمەدەر
تا لەحوققەی دەهەنت لەعلی بەدەخشانمدی
هەربەئاودا چوسەفینەی غەزەلی بەحری خەیاڵ
لە جییات سودیمەتا عمزەرەروزیانمدی
لەگەنی دیدە ،فتیلەی موژە ورەوغەنی ئاه
بۆشەوی وەسڵی لەسەدلاوە چراغانمدی

*

ئەوهۆنەرەهونەرمەندە ئەویندا رێکی دڵ سوتاوەکەرا یەڵ وپۆی غەزەلەکانی لەهەست وسۆزوئەوین وخۆشەویستی چنراون و لەسەر روپەرەی دلاّن نەخش کراون ، لەسەرتاسەری ئەم غەزەلانەدا ئەوێنێکی ئاگراوی وسۆزێکی راستەقانی شەپۆل دەداو غەزەلەکانی بەراستی دڵ

دەکە نەوە وبەبێ پەروا ئینسا ن دەخەنەسۆزێکی مەعنەوی ورۆحێکــــــی
رۆحا نی وئەویندا رنەیا ن هەیە .

بۆجەمعی غەم وشا دی نەبو رۆژی موحەررەم
روت بەرگی گوڵی شا دی وزوڵفت شەوی ماتەم
بەو وەجهەدەڵێن مەسحەف وبەونوقتەدەڵێن دە م
بەوزولفەدەڵێن قەیدوبەئەمجا شیەپەرچە م
تەفسیری شەوی وەسڵ وغەمی رۆژی فیــرا قــە
مەشهورەلەدونیا بەبەهەشت وبەجەهەننــە م
تەسبیحی سەنا ی زوڵفی خەیا تەو لەبیمەرجا ن
سەررِیشتەیی ئێمەی‌دەوێ‌بوعیقدی‌مونەززە م
بـۆدڵبەری مەعنی لەحەرەم خا نەیی ئەسـرار
خۆی وقەڵەمی ما وە "حەریق"ئێستێ‌بەمەحرە م

*

ئەوبوێژەخۆش را وێژە لەدەربڕینی بیروخەیا ڵ وپەروەردەکردنی
نا وەروکی تا زەوبەکا رهێنا نی‌ئیستیعا رەی جوا ن وتەشبیها تی نـــا سـک
ودا هێنەرا نەدا بەهێزوخا وەن دەسەڵات بووە وغەزەلەشیرین ودڵرفێنەـ
کا نی چون لەقوڵایی دڵی بەهەستیەوە هەڵقوڵاون لەگەڵ دونیــا یـــەک
هەست وسۆزتێکەڵاو ن.

ئەی تۆبەلــەدەس رۆژی فیرا ق وشــەوی هجیرا ن
وەی ڕۆلەهەرا وکەشمەکەشی‌سا عەتی چیرما ن
بۆسـەبزەیی نەوخیـزی خەتی لالــە روخـــا نــم
هــەوری خەفەتم حا زرە بۆدیدەیی گــریا ن
تۆتا ری سەری زوڵف ومنیش ئەشکی بەحەسـرەت
خۆش دێن لەیەک ئەوڕیشتەوئەودانی مەرجا ن

قەترەی عەرەقی شەونمی بەرگی گوڵــی روت بو
وەمزانی کەمەرجا نەلەسەر لەعلی بەدەخشان

"حەریق" دەنگ وناڵەی دەرونی لەقاڵبی غەزەلی ناســک وتــەرو پاراودا هۆنیوەتەوە وهۆنراوەکانیشانەی سۆزی ئەویندا رانـە و عیرفانیەتی ، غەزەلەکانی پارچەئاگرێکن کەلەکورەی دڵی ئاگرینیەوە هاتونەتەدەرەوە ودەکرێ بڵێین بەتەواوی مەعنا " حەریــــق" شیعری شاعیرانە وعاریفانەی هۆنیوەتەوە .

هەموکەس با بزانێ من کەسەودای زوڵفی دوتاتم
لەخانەی کوڵمدا کۆڵم لەدەوری شای روخت ماتم
ئەگەرچی ساکینی مُڵکی عەجەم بومدورلەرۆمکەوتم
لەسایەی پەرچەمی تۆوە رەئیسی مُڵکی شا ماتم
موتالای حاشیەی زوڵفت لەسەرسەفحەی روخت سەعبە
بەوەمچا بو بەمنداڵی لەدەرسی عیشق راهاتم

" حەریق" زۆرجاریش بەرەوغەزەلی ئەوین ودڵداری روێشتــووە و لەم مەیدانەش داسوارچاکی خۆی تێدا تاقی کردۆتەوە ،ئەگەر بــەوردی کەباسی ئەوین وخۆشەویستی، یان بەئاشکرایی تێدا دیارەوویستویــەتی لەهەموروانگەیەکەوە شیعربڵێ وخۆی لەمبوارەش تاقی کردبێتەوە .

حوزنی من یا حوسنی تۆئیشکا لــەتا ئاخرنەفەس
چون زەکاتی حوسنی تۆیا حوزنی من ناگا بەکەس
چۆن دەکەی مەنعی دڵی من تۆلەشەهدی لێوی خۆت
لێوی تۆوەک شەککەرستانە دڵی من وەک مەگەس
تا زەفەرموتەلەلای کەس رازی عیشقی من مەڵێ
نەت دەزانی دڵ کەکون بو دەنگی لێ دێ وەک جەرەس؟

*

" حەریق " پایەخێکی زۆری بەشیعرەکانی خۆی داوەوزۆری خۆش ویستون وەبەهۆی هۆنراوەکانیەوەخۆی بەوەجاخ رۆشــــن زانیــوە و

هەلبەستەکانی بەجگەرگۆشەی خۆی دانا ون وهیوای پاشەرۆژی پێیان بووەوبەموشتەری ودا خوازی شیعرەکانی کُوتووەکەئەوهۆنراوەبەنرخ و جوانانەلەکیس خۆیان نەدەن ، هەروەکولەچامەی "عەسری خەزەف"دا کە وتویەتی :

هەریەک پەلی فرزەندێ،دەژی شیعری " حەریقی"

تۆبۆچی لەکیس خۆتی دەدەی موشتەری نادان ؟

*

" حەریق وشێخی بورهان "

حەریق لەکۆڕی ڕەوانبێژی دا بولبولێکی هەزاردەستانە کەدڵ بە دریا دادەدا ورولەخانەقای " شێخی بورهان " دەکا ، کاتێ کەچووەبۆ خانەقای " شێخی بورهان " ولەوێ دانیشتەجێ بووە ، تا دوایی ژیانی لەسۆزوگودازی عیشق دا گوشەنشین بووە وپشکۆئاگرا وایەکانی ئەوینی ڕاستەقانی لەدڵ ودەرونی دابڵێسەی ئەستاندووەوئاگرلەخەرمانی ژیانی بەرداوە ،بەراستی لەدونیای عیشق وشەیدایی، وەسۆزوگودازوخۆشەویستی داکەم وێنەبووە :

ئەی دڵ وەرەشادی کەلەبۆبەزمی ویسالت

ودادیومەتەوە دڵبەرەکەی تازەنیهالت

زاتێکە موبەررایە لەئەنواعی نەقائیس

ئیترچەدەڵێی دەرحەقی مەفقودەمەجالت

پێی بێژە لەبۆشەوکەتی تۆفەخری زەمانە

پابۆ ستەئەرزوفەلەکیش چەتری جەلالت

پەروازی نییە بولبولی دڵ بۆتەرەفی گوڵ

تادیویەتی پەروانەسیفەت شەمعی جەمالت

" حەریق" شاعیرێکی سۆفی بووەواتەڕێگەی سوفیایەتی گرتووەو بڕوایەکی پتەوی پێیان بووەبەتایبەت بەشێخەکەی خۆی واتەشێخ یوسف شەمسەدین،حەریق بەتەواوی گەردن کەچی"پیری بورهان " بووەوبەو پەری گەشە وزەوقەوەروی بەلای ئەودا وەرگێڕاوەوبەدەوام خەریکی دانانی هۆنەراوەی ڕەوان وپڕلەسۆزبووەبۆی، هەروەکولەهەڵبەستی " مەدینەی ئەمل " دا دەڵێ :

تا ریکەدڵم رەوشەنیی شەمسی هیدا یەت

نوقتەی دڵەکەم مەبدەئی ها تۆتەنیها یەت

ئەی پا دەشەهی مُڵکی ویلایەت بەعدەاڵەت

مەزڵومی شەڕی نەفسموها تومەشکا یەت

"بورها ن"وەکو"کەنعا ن"ۆشەرەفکەند"کە "میسر"بو

کردت بەمەدینەی ئەمەل وکەعبەیی‌غا یەت

هەم"شەمسی" بەئیمنا دی وهەمقوتبی بەئیرشا د

ئەو خەرقەبەسەبونەزەری ئەهلی‌کیفایەت

" جەریق" سوتا وی‌چرا ی روخسا ری شێخ شەمسەدین بووەوبەهۆی ئەو شێخەوەبووەکەدڵ ودەرونی خرۆشا وەوقەریحەی شیعری کرا وەتەوەوهەر ئەویش بۆتەهۆی هۆنینەوەی ئەوهەموهۆنرا وەبەرزوبەهێزا نەولەزۆربەی هەڵبەستەکا نی دا سۆزوئا رزەوی خۆی بۆگەیشتن بەشێخەکەی‌پێشا ن دا وە :

لەسەرسەودا ی قوما ری شا هی خوبا ن "پیری بورها نی"

بەچەوگا نی ئیرا دەت گۆی سەرمبۆبا زی‌داناوە

بەقوربا نت بم ئەی پیری خەرا با تی جیها ن ئا با د

بەشا هیدبەکەوا روحم‌لەرەهنی قوربی تۆناوە

شەهی‌مُڵکی یەقین، شا هنەنشەهی دین،پیری با تەمکین

رەئیسی ئەولیا رەحمێ هەتادڵ ریێنەبەسراوە

دەرسی جنونی مەلاسا ڵحی حەریقیا ن لەسورەی یوسف دا نوسیوە وبۆ پەرەپێدا نی سکەی دین هەموخەرا جی میسری بیروخەیا ڵی خۆی بەجوا نی " یوسف " بەخشیوە "

کتێبی عیشقی مەجنون ئا یەتی روخسا ری لەیلایە

لەسورەی یوسفا درسی‌جنونی ئێمەنوسراوە

کەسێ فیئرەت بلندبێ بۆرەوا جی سککەیی دینی

خەرا جیمیسری قەلبیخۆیبەخوسنی"یوسفی"داوە

حەریق سەدان کەس لەپیاوانی خوا وەکو "مەنسور"وهەزاران کەسی وەک " شبلی" لەریزی مریدەکانی شێخ دا دەبینێ کەهەمویان بەهەوای تێگەیشتن وناسینی شکۆوگەورەیی شێخ گەسک لێدەری دەرگای ئەون،لەپاشان بەوپەری شانازی کردن وخۆشەویستی وراستی ودورستی یەوەسەر لەمەیدانی مریدانی دادەنێ وبەکینایەخۆی لەریزی ئەوان دەژمێرێت ودەڵێت :

سەدهەروەکومەنسوروهەزاری وەکوشبلی

جاروکەشی دەرکن بەهوای دەرک ودیرایەت

سەردانی لەمەیدانی مریدانی"حەریقی"

بۆگۆیی شەقێن چاکەخۆشت کوت بەکینایەت

غەزەل وچامەکانی " حەریق"پڕن لەئاگری ئەوین وهەست وسۆزی خۆشەویستی وخوا ناسی وهەرخاوەن دڵی ئەمغەزەل وچامانەبخوێنێتەوە ئاگرلەدڵ وگیانی بەردەبێت ، چون زۆربەی چامەوغەزەلەکانی بیرو خەیاڵی عیرفانی یان تێکەڵاوەوبۆگەیشتن بەخواپیاڵەی بادەلاهوتی لەمەی گێڕی کۆڕی عاریفان وسەرخۆشانی خواناسدا واکردووە .

خودا عومرت بدا باقی، وەرەساقی بدە راقی

کەتۆهەمرازمی مەی بێنەبۆدەرمانیدەردانم

بەرەنگی ئەشکی خوێنینمکەروسورملەقاپیحەق

لەفەیزی تۆوەیەساقی بەجۆشەئاوی گریانم

لەنێوئاتەشکەدەی غەمداکەبابی دڵ ئەوا برژا

شەراب بێنەبەپەیمانەتەوا وەعەهدوپەیمانم

لەزۆربەی غەزەل وچا مەکا نی دا سەودا سەرا نەوئەویندا ڕانە ئەوین وخۆشەویستی خۆی سەبا رەت بەشێخی بورها ن دەربڕیوەوئەمپیرەپیرۆز و روناک دڵەبووەبەسەرچا وەی خروشا نی، زۆربەی غەزەل وچا مەکا نی، بۆوێنە لەچا مەیەکی بەرزوبەهێزدا لەپێشا بەشێوەی چا مەویژ ە گەورەکا نچامکە بەتەشبیب و غەزەلێکی گیا نپەروەرودڵ نشینەوەدەست پێ دەکا وزۆر ـ ما مۆستا یا نەوشا رەزا یا نەستا یشی شێخەکەی دەکا ولەپا شا ن بـــەوەسف کردنی سروشت چا مەکەی بەتا زەکردنەوەودوپا ت کردنەوی سەردێرێکی تر دەست پێ دەکا وبەستا یش کردنی مورشیدی گەورەی تەریقەت حـــەزرەتی شێخی سیراجەدین وکورەکا نیەوە چا مەکەدوا یی پێ دێنێت ودەڵێ:

"سیرا جەددین" بەنوری حەق بەهەرشەخسێ بەها ی دا بێ

بەشەمسی‌ڕوی"حیسا مەددین"وەفا کا بێ‌ژیا "نابێ

بەسەرخا کی وجودی تا لیبا ن ئیکسیری ئـەڵتـا فـــت

مسی قەڵبی قەلب خا لیس دەکا گەرعەکسێ‌تێیابێ

﴿ لەدێیا چەی کتێبی حوسنی عەلەمهەروەرەق لادەم

دەبینم‌مەبحەسی‌وەسفت لەهەرفەسڵ ولەهەربابێ﴾

بەعیشقی شا ی سیرا جەددین وشەوقی"بولوەفا " جـا نا

کەرەمفەرمووەکودێژن نەزا نستم بەزا نـا پێ

حەریق بەتەوا وی شێخی بورها نی خۆش ویستووەودڵـــــی بـــەئا گرو مەشخەڵی ئەمخۆشەویستی یەروناک بووەوئەمخۆشەویستی یەکا رێکی‌تەواوی کردۆتەسەررۆحی نا سکی، وەهەست وهۆشی شا عیرا نەی دا گرتووە

لەدا مێنی خەیا ڵم دا مەنی گوڵ بچنـــەی شا هید

بەشەرتێ‌شاهی شەمسەددین لەدڵما جیلوەئا رابێ

نمونەی ئینقیا دوسەرکەشی بۆ سەردی وگــەرمی

کە موخلیس حا ڵی گەرمومونکیریش دڵ‌سەردەتامابێ

بەبەڵگەبۆی ئاشکرا بووەکە " پیری بورهانی" یەکێکەلەوشێخــــە هەڵکەوتووانەی پێشوکەجێگای قازانجی تەواوەبۆئەوەکـــەســـانەی بیانەوێ بەهرەی دەرونی وەربگرن، هەرلەبەرئەوەهەستوسۆزوخۆشە ـ ویستی یەکی بێ سنوری بووە بەرامبەری، ئەمهۆنەرەبەکورتی هــەتا دواپلەی ژییانی وازی لەوەفاوخۆشەویستی وپەیوەندی دەرونی لـــەو زاتەنەهێناوە، هەر وەکولەپارچەشیعری" خزری یگــە دا دەڵێ:

ئەی خزری رەهی زوڵەمتی سەر ئاوی حەیاتم
بەشەمسی روختساکینی قەعری زوڵــومـــاتــم
بۆدیدەیی یەعقوبی،خیــرەدیەک نەزەری تــۆ
خـا سیبــەتــی پیـرا هــەنی کردوەبەخـــەڵاتم
تۆشەمس ومنیش زە ڕەیی‌ـی جیلوەبەقوربان
نیسبەت هــەیە،عەیبی چییە جــویــا یی بەراتــم

" حەریق "

و

بەهار وسروشت وجوانی

" حەریق"هۆنەرێکی هونەرمەندوبەرزوبەهرەدا روخاوەنی بیری قوڵ وخەیاڵی وردوهەستی‌ناسک ودڵی پڕسۆزوشەیدای بەهاروجوانیەکانی سروشت بووە ، لەباسی گوڵ وگوڵزارودیمەن و چاوەندازی جوانی‌سروشت دا گەلێ مەعنای ناسکی هۆنیوەتەوەوهەستی جوانی دەربڕیوە و زۆر ـ شاکاری بەرزوکەموێنەی لەقالبی جیناس‌وجوانکاری ووردەکاری‌یەدیع دا هۆنیوەتەوە ،وەک هۆنەرونیگارکێشێکی لێهاتوجوانترین وخۆماڵی ترین تابلۆی وێنەی جوانیی سروشتمان بۆدەکێشێ، سەیرەکەچەند بە هست وسۆزی ناسک رودەکاتەبەهەشتی پڕلالەزاری کوردستان وباسی‌بەهاری رەنگینمان بۆ دەکا :

قەمەرکەوتۆتەمیزانی خەیاڵم موشتەری با بێ
لەعیقدی نەزمونەسرمتالبی عیقدی سورەیابێ

جەماڵی دڵبەری فکرم لەخەڵوەت دا بوتا ئێستا
بڵا با دڵبەر ئارا بێ ، قەبوڵی ئەهلی ئارابێ

لەموژدەی نەوبەهاروغولغولی بولبول لەدەوری گوڵ
وەکوقومری دەبێ تۆقی‌وفای سەروملەمل دا بێ

نەفەس دەم،دیدەپڕئاو،سەماوەرسینە،جەرگ ئاتەش
کەلامقەندەگەرساقی‌لەگەڵ من‌ئازەروی چابێ

خەڵاتی شاهی نەورۆزی نیشانەی ئاتەش شەفروزی
نەسیمهێنای بەدڵ سۆزی دەڵێی سۆزی جەفانابێ

رەئیسەهەوروتۆپچی رەعدوتۆپ بەرق ونیزام باران
نەسیمپێشرەو،تەلیعەتەرزە،فەراشی‌دەبێ‌بابێ

لەدەنگی رەعدورەنگی بەرق ونالەی هەوروکەمەی با

کەروکوێربەفریتا بیین، مەرهەنا سەی سەردی پێما بێ

لەشەوقیگوڵ،لەزەوقی مول،عەجەب سەرخۆشەئەهلی دڵ

دەوێژن تا ییفەیخوبا رمەگەرجەننەت بەدونیابێ

حەجەرهەروەک شەجەرناتیق بەسیری قودرەتیحەق بو

کەسێ حاڵی ببێ حاڵی دەبێگەرئەهلی بینا بێ

نیشانەی نیعمەتی عوقبا لەدونیا دا هووەیـــدا بـــو

کەسێ با وەربەمن ناکا لەرەنگی سەوزەجویـا بێ

عەتای موتڵەق بەغەیری خالیقی حەق بۆدرەختی رەق

بەکێدەکرێ هەموساڵێ شکۆفەی سەبزی پێدا بێ؟

حەریق

لەمێژووی ئەدەبی کوردی دا

١٨٥١ – ١٩٠٧

کڕیاری کالای بازاری بۆیژان ، سوتاوی بالای دەستەبرای کیژان ، دڵی بولبولی دەوری گوڵی تیولۆژی، زمانی پاسەبانی باخچەسەرای وشەی خۆش بێژی ، فیکری بوکێکی رازاوە بە ئارایشی هەمەرەنگە، وێنەئەدا تەوەبەشیعری تەڕی تا پێی بلێین قەشەنگە ، گاهێ لەسۆزی عەشقی مەجازی دا زمان پاراوێکی بەوێنە ، گاهێ لەیادی"پیری بورهانی" داستانیخوانێکی دڵ خوێنە ، کەللەی تەمی کردووەکەدیویە "نالی"باسی کچی کردووە ، سەمتوری دەنگی داوەتەوەئەم باسی کوڕی کردووە ، یاپیا بەندبی مەولەوی،کەبو بەپەپولەی شێخ سیراجەددین، خۆی کردئەمیش بەگوڵەبەرۆژەلەدەوری شەمسەددین، سەوڕای ئەمانەبونەئەفسانە،سینەی بەتیفی جەوری زەمانە ، ئەنجن ئەنجنە وئەلهای دەرمانە !!

شاعیری دڵ سوتاوی ئەممەیدا نەمان ناوی" سالح" وکوڕی مەلا نەسروڵلای زیویەییە ، زیویەگوندێکەلەسورداش لەلیوای سولەیمانی، پالی داوەبەلای رۆژەلاتی کێوی"پیرمەگرونەوە " مەلا نەسروڵلای باوکی زایندەی دیی کاشتەرە ، لۆن وکاشتەردوگوندن پالیان داوەبەکێوی " شاهۆ" وە ، کەکەوتۆتەبەپسنی هەورامانی لۆهون وجوانرۆ ،دیوی‌جنوبی پالی داوەبەماهیدەشتەوە ، مەلانەسروڵلابەفەقێیەتی لەوڵاتەکەی خۆی پەرت ئەبێ ولەپاشا بەمەلایەتی لەدێی زیویەئەگیرسێتەوەوژن دێنێت ، سالحی شاعیری ئێمەلەو دایکەولەوباوکەلەسالی "١٨٥١"ی میلادی لە گوندی زیویە دێتەدونیاوە ، لەلای باوکی سەرەتای خوێندن دەست پێ ئەکا ، لەپاشا ئەچێتەسولەیمانی لەمزگەوتی شێخ موحەممەدی بەرزنجی ئەبێ بەسوختەی فەقێیان، کەشتێکی قەرەداغیشی هەیە ،لەبیارەش باسی

نیکا ح لەکتێبی "منهاج"ی نەوەوی لەلای شێخ حەیدەرئەخوێنێ،سەرێکی
تر لەسولەیمانی ئەداتەوە ، لە "١٨٨٤" لەپێنجوین گەلەنبەوی بورهان
کەعیلمی مەنتیقەلەلای ئەو ڕەحمانی پێنجوینی ئەخوێنێ،لەوێوە
ئەچێ بۆموکریان ، ماوەیەکیش لەوناوەدا هەربەفەقێیەتی ئەسوڕێتەوە
لەپاشا ڕێی ئەکەوێتەخانەقای " شێخی بورهان" لەوێ ئەکەوێتەداوی
تەریقەتەوە ، لەشێخ یوسف شەمسەددین " شێخی بورهان" تەریقەت وەر-
ئەگرێ ، لەپاشا لەسا بلاغ ئەبێ بەمودەڕریسی مزگەوتی سەییدحەسەن،
هەرلەسا بلاخ ژنی هێناوە ، کوروکچێکی بووە ، ئیترپاشماوەی ژییانی
ئەکا بەپەپولەی دەوری چرای شێخی بورهان ، تا لە "١٩٠٧"ی میلادی لە
تەمەنی "٥٦" سالی داکۆچی دوایی ئەکا ولەگۆڕستانی"مەلاجامی" لە
"سا بلاخ" ئەنێژرێ ، خاوەنی ئەمباسەی ئێمەپیاوێکی میانەبا لاوگەنم
ڕەنگ بووە ، چاوی پڕوپوش وبچوک بووە ، ڕومەتی مەیلەودرێژبووە ،-
ڕیشکی تۆپ وبەشی زیاتری سپی بووە ؛ زمان پاراووەبەئەهوەنی قسەی
کردووە ،مێزەرێکی سپی سا بلاخیانەی لەسەرناوە ، گوزەرانیشی وەنەبێ
خۆش بوبێت .

ئایاچی مەلاسالحی هەلخرا نبێت بۆئەوەی خۆیبا وێژێتەوکۆشی
شیعرەوە ؟ ئایاکەمەندی نازی نازدارا ن بوبێت ؟ یا تافگەوگولالەیسەر
چاوەی کوێستانان ؟ یاکۆیلەیی وکەساسی ودەربەدەری شارا ن ؟؟.....
ڕەنگبێ ئامانەهێچیان نەبوبن ، بەلکوسۆزێکی فیتری وکەمەندکێشێکی
دەروێشی تێدابووە ، بەلام تەنها سۆزوهیچی تر ، نەیزانیوەئیترڕولە
کوێ ئەکاتەوە ، ئەمهەستەناچاری کردووەبەخوێندنەوەی دیوانی
شاعیرەکان، بەتایبەتی پابەندی" مەولەوی" و"نالی"بووە ،لەدەوری
ناوەراستی فەقێیەتی داکەوتۆتەگڕوگال،لەبەرسوتانی پەروانەی دلی
بەدەورمومێکی نادیاری دا " حەریقی" کردووەبەناوی شیعری ، کە

پێش کەوتوەبۆلای ئەو مۆمەشۆڕشەکەشی پێش کەوتووە ، لە سەرەتاوە ـ شیعرەکانی ئەوندەبەجۆش نەبون وزۆرگرانیش بوّی هاتووە ،لەپاشاکە مۆمی خوّی ئەبینێتەوە کەشێخی بورهانە ، سەرچاوەی شیعری وکوکانیاوی بەهارهەڵ ئەقوڵێ، لەدەوری ئاخرداسۆزی عەشقی شەمسەددین وای لێکردبوهەرکەقسەی ئەکردقسەکانی شیعربون ، زۆرحەزی بەجیناس و عیبارەت ڕەنگینی کردووە ، زۆربەشانازی یەوە وتویەتی :

بێرەمەیدانی فەساحەت ئەسپی خوّت لنگ دە "حەریق"

تا بزانمکێ بەشیعرت سوحبەت وبازی ئەکا ؟

ئەمقسانەوای لێکردووەلەگەڵ" نالی" داکەوتوەتەپەنجەبازیەوە وەکوپێی ئەڵێ :

سەدحەیفێ کەتۆ" نالی" بەوپیری یەمندالی

ئەمتەرزەلەعیشق ئەدوێی،زیباکچ ودیباکور

ئەمشیعرەی لەوبڕەشیعرەیەتی کەسەرەتای ئەکاتەوە بە :

عەشقت کەحەقیقی بێ تالیب مەبە ئیلا کوڕ

هەمحەزرەتی لەولاکوڕ ،هەمیۆسفی والا کوڕ

ئەمەی بەرامبەر بەوبڕە شیعرەی " نالی " وتووەکەسەرەتاکەی ئەڵێ:

عەشقت کەمەجازی بی خواهیش مەکە ئیلاّ کچ

شیرین کچ ولەیلا کچ ،سەلماکچ وعەزرا کچ

شانی لەشانی مەولەویش داوە ، کەچون مەولەوی پەروانەی شێخی دەوڵەمەند سیراجەددین بووە وبەبڕەشیعرەکەی کەبە :

شێخی دەولەمەندبەهرەی سەرمەدی یاگەی حەقیقەت جلوەی ئەحمەدی

سەرەتای ئەکاتەوەسۆزی خوّی بەرامبەبەشێخی خوّی دەربڕیوە ، ـ ئەمیش بووە بەپەپولەی شێخ یۆسف شەمسەددین وبەوبڕەشیعرەشێوەهەورامیەکەی ، کەسەرەتای ئەکاتەوەبە :

جەسوب سەحەردا دیمغونچەدەمێ   نەپەردەی عیسمەت نما نا چەمێ

وەگودا زی خۆی بەرا مبەربەشێخی خۆی دەرئەبڕێ، ئێستە ئەتوانین بێینەسەر ئەوە کەبا س لەهەندێ لەشیعری حەریقەوەبکەین بۆ ئەوە پا یەیما ن لەمەیدا نی ئەدەبیا تا بۆ دەرکەوێ، وە ئەورێگا یا نەکەلە شیعردا گرتونی بزا نین چەجۆرەرێگا یەکن لەئەدەبی کوردی دا ؟.....

"حەریق" لەدەوری نا وەراستی عالەمی شیعردا ئەبێ، پەیکەری نیگا رێکی پەری ئا مێزقا پی با غچە یەکی تەبیعەتی بۆئەخا تەسەرگا زی پشت وەئەمیش پێ ئەنێ بەجەرگی خۆیا ئەچێتەئەوگوڵشەنەوەوپێیدەڵێ:

چا وەکەم ئەمڕۆلەگوڵشەن گوڵ بەعیشوەخۆی نوا نند
نەک نمەک گیربم،بەمەرگی‌تۆقەسەمهیچ‌نەمدوا نند

گوڵ بەتۆزی پێتەوەلاف وگەزا فی لێ ئەدا
وا شوکرسۆزەی نەسیمت ها ت ئەویشی لێ ستا نند

نەشتەری موژگا نی تۆها تۆتە سەرسەفحەی دڵم
هەرخەتێ بوغەیری خەتتی سەوزی تۆپا کی‌کراند

لەشکری ئا هم‌لەگەڵ جەیشی حەبەش دەعوا دەکا
حیرەتم‌ما وەکەچۆن ئەودڵبەرەدڵمی ڕفا نند؟

بۆگوڵی روت ما تەمی پەرچەم دەبینی بۆیەوا
ما هی‌نەورۆزمبەشیوەن وەک محە ڕمخۆی نوا نند

تۆلەئەووەڵ گۆی وەفا ت هێنا یەنێومەیدا نەوە
ئێستەچەوگا نی خیلافت‌پشتی سەدوەعدەی شکا نند

تۆخودا قەت غیرەتەبۆتۆئەرێ سەروی رەوا ن
گوڵ بەبێ تۆوا لەبا غا خێوەتی‌خۆی لێ‌چەقا نند ؟

با وجودئینسا ف بدەمچا کەگوڵیش موشتا قتە
هەرلەشەوتی تۆیەسەرپۆش وگریبا نی دڕا نند

هەرکەسێ ما بیل بەپیرێکە وتەریقێکی هـەیـە

تۆبەشوعلەیغەم "حەریقی" وا وُجاخت هەڵگرانـد

"حەریق" بۆیەچنوتەئەوبا غچەیەوەکەکا رەسا تی پەڕەی گوڵـەکـا ن ببینێ ولەپا شا بۆپەیکەری پەڕیئا مسزیبگێڕێتەوەوپیێ بلێ: کەچـومە گوڵشەن گوڵ بەزا زێکەوەڕوی تێکردم، بەلاٚمن لەبەر ئەوەکەدڵـمبۆنـی گوڵـی رۆی تۆی گرتبولەترسی ئەوەنەوەک نەمەک گیربـبمو بێ وفا دەرچم، قەسەم،بەمەرگی تۆهیچ قسەم لەگەڵ نەکرد، زۆرسەیربو ،جا رێـک تـۆ رێکەتکەوتبوە ئەو گوڵشەنە، تۆزی پێلاٚوەکانت نیشتبونەسەرپـــەڕی گوڵەکا ن ،خەریک بون لەبەرئەوتۆزەلەخۆیا ن با یێ ببن، دەس خـۆش ، کوتوپڕسوسەی با ی عەترا مێزت ها تـلێی سەندەوەونەی هێشت ئەونـــدە فێزبکەن، بەخەیا ڵ نەشتەری برژا نگەکا نتم هێنا وەتەسەرڕومەتـمبـە جۆرێکی وەها کەڕولەسەرڕوبـن ، مەبەستەکەشم ئەوەیەکەئەوبرژا نگا نە تەنها خەتی سەوزی سمێڵـمنەبێ کەتا زەدەرها تووەولـەیا دی تۆ ،بەبۆنـی هەنا سەی تۆ روا وەهەموشتێکی تربکرێنێ ولای بەرێ، ئەمەشم بۆئەوە کردتا تۆبزا نی کوڕێکی شۆخ وشەنگم وتا زەکەوتومەتەمەیدا نیپیاوەتی وبەکەڵکی ئەوەدێمکە ،لاملێ بکەیتەوە ، لەشکری ئاهونا لەمجمەجمیەتی خەریکەلەگەڵ قۆشەنگی زوڵفی ڕەش دا کەئەڵێێ ئوردوی حەبەشەلەرەشی وزۆری دا جەنگ ئەکا ، ئێستەش سەرسا مم،نا زا نمخا وەنی ئەولـەشکـــری زولمە، کەدڵبەرمە ، چۆن توا نیدڵـم بفرێنێ بۆئەوەکەپەل وپۆمببرێ و هیچ ئا هم تێدا نەمێنێ تا بەدەست لەشکری زوڵفەکەیەوەبشکێ ؟!

من لەسەرەتا وەکەها تم، بۆگوڵـی ڕومەتت ها تمکەچی پەرچەمتمچا و پێکەوتە ما نگی نەورۆزملێ بوبەما نگی موحەڕم، "حەریق"لێرەدا زۆر وردرۆیشتووە ،جا رێ ما نگی نەورۆز، ئەوما نگەیەکەئیعتیبا رئەکرێ لـە "٢١"ی شوبا تەوەتا "٢٠" ی ما رتورۆژی"٢١"ی، رۆژی نەورۆزە ،ئـەو

مانگەلەبەرئەوەکەنەورۆزی بەشوێنا دێت ودا رودەوەن وگوڵ وگیـــا ئەبوژێتەوە مانگیشادی وئاهەنگە ، مانگی موحە رەمیش ئەومانگەیــە کەماتەمی کوژرانی حوسێنی تێدا ئەکرێت ومانگی گریان وشیوەنە ،جـا ئەڵێ منکەهاتم ، بۆگوڵی رومەتت هاتم کەگوڵ لەمانگی نەورۆزدا ــ ئەبێ ومانگی شادی یەکەچی پەرچەمی رەشی پەرش وبلاوتماچا وپێ کەوت مانگی ئاهەنگملێ بوبەمانگی ماتەمی ، دەستم کردبەگریان وزاری و شادیم لێ بوبەشیوەن ، دیسان لەمانگی نەورۆزمانگ دا هەمودا رو ــ دەوەنێک ئەژێتەوە وهەموچڵێک لەبەر ژییانەوەدلۆپ دلۆپ ئاولــە سەرەکەیەوە ئەتکێت ، ئەڵێ وا مەزانە ئەوەئاوەولەسەرچەکانەوەلەو مانگەدا ئەتکێن ، بەڵکولەبەر ئەوەکەتۆپەرچەمی رەشت پوشیوەئــەو دلۆپەئاوانەدلۆپی فرمێسکەوهەڵی ئەرێژن ، ئەمانیش بەگریان وزاری وەکومن مانگی شادییان لێ بووەتەمانگی موحە رەموماتگی ماتەمی.. تۆلەسەرەتاوە وەفات کردبەگوێەک وهێنا ئەمەیدا نەوەکەچی ئێسەهـەر خۆت بەگۆچانی پەشیمان بونەوەهەزارتۆپی وات را فراند ، ئەرێ هـەی بالابەرزە ، ئەوەچۆن ئازایکەبۆتۆ،کەگوڵ لەباخا هەرکە شوێنی تــۆی بری هێنای قیت قیت شاپەڕی خۆی لێ بلاوکردەوە ؟ ئاخرتۆچۆن ئەبــێ ئەمەقبوڵ بکەیت ؟ لەگەڵ ئەمەش من پیاوێکی بەئینسافم ،ئەبێ‌ئەوەش بزانەنمونەیشارمەوەکە ، هەرعەشقی روی تۆبوکردیەکاری گوڵی هــەزار سنگ وبەرۆکی خۆی دادرا ندوخۆی بەربەرەلایی ریسواکرد ، هەرکەســە بۆخۆی پەروانەی هۆش وفیکرورێگەیەکە ، ئای "حەریق" دا ماوی قوربە سەر ، چاک تۆش بویت بەپەروانەی دەوری غەم وبەبڵێسەی ئاگرینەوە چاک وەجاخت هەلگرا ند؟! ....

"حەریق " پەردەی غەرامی دائەدا تەوەوئەکەوێتەکۆڕی مەی‌نۆشانی تەسەووف وفەلسەفەی تەسەووفەوە ، لێرەدا بەپارێزەوەدەمەکا تــەوە

وئەڵێ :

ئینکاری سیرایەت مەکەئەی مونکیری موفلیس

بێ سەیری قەمەرکەچبەشۆق وبەزییایە

مونکیربەمەسەل شەبپەڕە‌/بێ نوری هیدایەت

خۆی تالبی زوڵمەت بوخودا نوری نەدایە

هەرمەزبەلە، هەرمەشعەلەجێی پرتەوی شەمسە

یەک جێگەیی فوزلە،یەکێ جیگەی فوزەلایە

نوقسان لەئەرەف قابیلە،نەک فاعیلی کامیل

ئەم قەولی منە‌/رەئیسی جەمیعی حوکەمایە

بورهانە لەسەر جەهلی عدو" شەمسی"حەقیقەت

تالیع بووە ئەو ئەحمەقەجویایی‌/چرایە

چاوی بەتەمەع پڕبووە ، قەلبی بەحەسادەت

وەک تەبعی بەهایم رەحەتی هەرلەشەوایە

هێندونییەئاییشی لەئاوێنە تەعن دا

ئاوێنە‌/ چ سوچی هەیە ئەوروویی‌/سییایە ؟

پەروانەیی هەرجەمعێ نەبێ چاکە "حەریقی"

خۆت باوێژە رە‌/نا وزوعیرەیی ئەمشەمسی‌هودایە

لێرەدا باوەری " حەریق" لەسەرئەوەیە کەلەدرا ویستی چاک چاکە وەرئەگرێت ولەهی خراپ خراپە، وەلای وایەنزیک بونەوەلەبارەگای نورانی شێخانی رۆحانی نەسیمێکی رزگاربون لەدەست نەفس وشەیتان دێت بەروی ئینسانا ، ئەڵێ : تۆنابێ ئینکاری ئەممەسەلەیەبکەیت و بلێیت چالەم نزیک بونەوەیەدا چ سودێک وەرئەگرم، ئایا نابینی ئەگەربەهۆی ئەودراوسێتیەوەنەبوایەکەلەبەینی مانگ ورۆژدا هەیە مانگەکەئەوشەوق ورووناکییەی لەکوێ وەرئەگرت ؟ ئەوانەی مونکیری

ئەم دراوسێتی وتەنینەوەیەن وەکوشەمشەمەکوێرەوان، شەمشەمەکوێرە لەبەرئەوە کەخۆی هەربۆتاریکی ئەکوتێ خوا لەروناکی بێ بەشیکردووە روناکی بۆئەووەکوتاریکی بۆغەیری ئەووایە ،دیسان تەماشانەکەی هەموشوێنێک چ سەرنوێلک بێ، چ جێ گوڵستان بێ روناکی رۆژلێیئەدا، بەڵام یەکێکیان کەسەرەنوێلکەکەیەشوێنی خڵت وخاڵە، ئەوی تریان کەگوڵستانەکەیەشوێنی عەتروعەبیرە ....

لێرەدا مەبەستی بەشەمس جینا س وتەلمیحێک پێک دێنێ کەیوسف شەمسەددین شێخی بورهانە، ئەڵێ ئەئیسیری مەعنەویاتی ئەوئەکە ـ وێتە سەرهەموکەسێکی دراوسێ ، ئەوەندەهەیەئەوانەی کەبەئیخلاس لە سێبەری دراوسێتیەکەی دانەبن بێ بەش ئەبن لەنەسیمی مەعنەویاتی، هەروەها بارانی رەحمەت کەئەباریێ ئەدا بەسەرهەموشوێنێکا ،لەهەندێ شوێنا بەهۆی ئەوەوەگوڵ ئەروێ، لەهەندێ شوێنا درِک ودا ڵ، لەورد و درشتی هەموعونسورەگەزێک تێفکرە، تەماشائەکەی هیوا هەیەهەرسەر ئەبا تەوەقولاخی خۆی وبونا وەوەئەچێتەوە، هی وا ش هەیەمەیلی بەرزی ئەکاو سەرەو ژورئەبێتەوە، یەک بنجەگیا لقێکی پان ئە بێتەوەبەسەر زەویەکەدا، لقێکیشی سەرەوژورروەوئاسمان پەروا ، ئـەمـە دیـاژە فا بیلیەتەکەی وا هەڵ ئەگرێ فاعیلی موختارکەخوایە ،دەخڵێکی بەسەر یانەوە نییە، ئەودولقەگییایەکەلەیەکسا قەتووروا ون ولەسەر یەک بنجەدەرهاتون یەکێکیان مەیلی نزمی ئەکا وئەوی تریان مەیلی بەرزی ئەوەلەبەرئەوەیەکەلەوەزیا تریان لەبارانییەبۆیەوائەکەن،لێرەدا ـ "حەریق" رێگەی عەقایدی ئەهلی ئەشعەری گرتووە، کەئەڵێن:"خواشت دروست ئەکاوئادەمیزادئەی هێنێتەدەست".

ئەڵێ ئەمفسەیەش کەئەیکەمقسەی حوکەماکانەوەنەبێ لەخسۆمەوە پەرییێتمەسەرێ .

لەپاشا دیتەسەرئەوەئەڵێ شوێن سەبەب کەوتن شتێکی رواڵەتییە وەنەبێ دۆزینەوەی ئەسڵی حەقیقەت بێ، تەماشائەکەی رونا کیچرایەک کەدیت وپیا وشوێنی ئەکەوێ ئەوەوەنەبێ شوێن حەقیقەتەکەوتبێ ، لێرەش دا فیکری ئەوشیعرەی " نالی کردۆتەوە کەئەڵێ:

ئەحوەلی تەفرەقە نەزەرتەقویەتی سەبەب ئەکا

عارفی وەحدەت ئاشنا لەمقسەیەئەدەب ئەکا

جا ئەڵێم کا برایە شوێن شتی رواڵەتی کەوتووەچونکەچا وودڵی بە تەماعوحەسودی پڕبۆتەوەووەکوماڵاتی لێ هاتووەبێجگە لەخواردن و — نوستن هیچی ترنازانێ، دیسان ئەڵێ ، کابرا یەکەخۆی لەسرووشتدا ناشیرین بو ، بوچی ئەبێ لەئاوێنەتورەببێ لەکاتێکا کەسەیری خۆی تیا یائەکا ؟ ئەگەرئەمخۆی ئیشی چاکەی کردلەپاشا لەئاوێنەی ئەعما ل دا وێنەی چاکەئەبینێتەوە ، ئیتروەنی بێ بۆئەمچاکی وخرا پییە سوچێک لەئاوێنەکەوەببێ، لەپاشا ئەڵێ: حەریق ! خۆت مەکەبە پەروانەی هەموچرایەک ولەهەموشت خۆت هەڵمەقوڵتێنە ، خۆت تەنها یاوێژەرەناوکۆری ئەمپیا وچاکا نەکەکۆڕی دەستەی شێخی بورهانە .

* * *

حەریق لەگەڵ ئەوەش کەخۆی بەپیاوێکی ڕەندوپابەندی تەریقەت هێناوەتەناوەوەکەچی ویستویەتی دادوزارییەکی بەسۆزیش لەنە دەست جەوری فەلەک هەڵ رێژی وخۆی بەپیاوێکی ستەمدیدەش بخاتەرو ،وەکو لەم شیعرانەیەوە ئەیەوێ ئەوەمان بۆدەرخا .

هەوری خەفەتەبەفری غەمی داوە بەسەرما

یا سەرسەری دوریتەکەلێی کردمەسەرما

گاهێ بەشەرارەی غەموگەوسەرِ سەری هیجران

خۆشی نەبوبۆمن نەبەگەرما ، نەبە سەرما

کەوتوٚتەسەرم ئەشک وغوباری ئەلەمی دڵ

یەعنی کەقوڕی میحنەتەکردومەبەسەرما

گەردەچمەوە "ساحێب "نییەهیچ مونیس وساحێب

گەر دەچمە "سەقز" ناری سەقەروا لەجگەرما

شا هیتمەحەوا سم کەسەکەمچەندەکەسا سم

بەخودا نییەغیرەت لەخەیاڵ ولەنەزەرما

هەرچەندە بەجیسمانی کەدورم لەحزورت

ڕۆحا نییەت سەبتەلەنێودیدەیی تەرما

توٚفانی سرشکم چووە سەر" جودی " وجودم

کەشتی، تەنی قوم، کردو،نەنوحو نەئەسەرما

لەو ساوەکەتوٚ رویی دڵم رۆیی بەدوتا

هێلانەیی،تەن هەروەکومەئوایی سەقەرما

بێ فەوجی وەفا کەت کەجەفایە ، وەرەئەمشەو

ئەم لەشکری شاهی منەبێ فەتح و زەفەرما

لەم قەسوەتەدا تا وەکوکەی پەردەیی زوڵمەت

بەرچاوی دڵم بگرێ، دەسابێ بەگنوزەرما

ئاوێنەیی دڵ ژەنگی قەساوەت روخی پوٚشی

خاکستەری دڵ سوختەیی بێنەبەسەرما

مەڕوا نەبەزا هیرکەبەبێ،قوتم وروتم

روت قوت وخەیاڵت غەزەلی چاکەلەبەرما

سەرمایەیی ئەم مڵکی خەیاڵاتە" حەریقی"

حەیفێ کەتەلەف بو ، بەهەدەرچو ، بەزەرەرما

* * *

بەراستی "حەریق" لەبابەت جیناس وعیبارەت ڕەنگینیوهەلسورانی وشەی "سەرما وگەرما" بەچەندمەعنا یەک چا لاکا نەوئەدیبا نەهـا تـۆتە مەیدانەوە ، ئەمەی کردووە، دیسان هەربەپێی ئەم شیعرانەی وادەرکەوتووە کەویستویەتی ژیبانێکی خەفەتباری خۆی باس بکا ، ئەمەی وتووە گۆیا بەونیا زەکەلەهەموسوچێکی خەیاڵبا زی یەوەرمبازێ بکا ،بەلام مـن لامروا یەکە" حەریق" نەیتوانیوەلەمەیدانی باسکردنی خەفەتبازی دا ئەسپی خۆی تاوبدا .

باشە ، ئەوخەفەتی کردبەهەورووتمان خەفەت بوبەهەور ، ئا یا چۆن غەمئەکا بەبەفر؟ بەفرێ کەسپیەوغەمێ کەرەشە تەشبیەچۆن سەرئەگرێت؟ لەکوردی دا لەهەرلایەشتێک شوبهێنرا بەبەفر ، ئا شنا یەتی لەبەینیا نـا یا سپیەتییەیا ساردا یەتی، لێرەدا ئەوەئا شنا یەیتیەنییە؟ دیسان لـە شیعری دوهەمدا کەئەلێ"گا هێ بەشەرا رەی....هند" شەرارەکەبۆئـا گرە ، بۆغەمبەکاری بینی شۆینی خویەتی ، چونکەئا گرئینسان ئەسـوتێنێ غەمیش ئینسان ئەتوێنێتەوە ،م ئا شنا یە تیەهـەیەلەکوردی دا بەلامئەم لەپێشا غەمی کردبەبەفروئێستەبەئا گر ، ئەمەلەیەک زۆر دورن ! ...

کەوا بوئەوکەسانەکەئەلێن حەریق ژیبانی بەخەم وخەفەترا بـوار دووە وئەمبرەشیعرەیان کردووەبەبەلگەی خەفەتی،دیارەزۆرچـاک لـە شیعرەکان وردنەبونەتەوە، ئەگەر وردببونایەتەوەئەیانزانـی کـە حەریق بەتەواوی خەفەتدای نەپۆشیوە ، ئەگەروابوایەوەکوشتەکانی تری ئەیتوانی تەعبیری لەدڵی خۆی بداتەوەوتوشی ئەمتەنگ وچەلمەیە نەهاتایە؟! ...

ئەمەقسەیکی ڕاستەکە" حەریق" لەپەرپابەندی بەتەسەووفەوە — لەوانە بووەکەبزانێ وادەمەدەمی ئەوەهاتووە کەکالای خۆی لەبازاری گێتی دا بپێچێتەوەوکۆچی دوایی بکا ، هێناویەتی بەچەندرۆژێک لـە —

پێش ئەم باکردنەدا بەمشیعرانەی خوارەوەی مالاوایی لێ کردوین :

لەخەرمانی ئەمەل مێروی عەمەل جەزبی نەکرددا نێ

لەزەیقەت خانەدا ترسمهەیە ئاخرسەرێ دا نێ

ئەلێن جەردەی ئەجەل رێگا بەکا روانی نەفەس ئەگرێ

شەقامی سینەئەبرێ بۆمەتاعی دیدە، ئەروانێ

تەریدەی نەفس وشەیتان قافلەی تاعاتی غارەت کرد

ئەگەر جاسوسی ئیمانێ نەبێ دەرناچی ئینسانی

تەرازوی تاعەتت لەنگەهەتا کەی ئەمسەروشەوسەر

بەپارسەنگی حەیا دەس هەلبرە ، بنوارە میزانێ

بەسی بێ تاعەتی روکەش مەلەک سەرافی ئەعمالە

موحەسسیل نەقدی قەلب ونارەوانا با تەدیوانێ

ئەوا بەردی ئەجەل هات ولەشیشەی عومری دا ساقی

بەقوربانی پیالەی چاوەکەت بمتێکەفینجانێ

حەیات خۆچولەنێوجامەی حەیاتی عاری بەبێ عار

ئەوا داوای ئەکەن چیکەم "حەریق" رێگارەجاکوانێ

* *

بەراستی " حەریق" لەمشیعرانەدا مەردانەها تۆتەدەست وزۆربەجوانی مێروی کردەوەی لەخەرمانی هیوابێ بەش کردووە ، چەندبەرێک وپێکی پێت ئەلێ: ئەوا رێگری مردن لەهەورازی سینەوەسەری رێی بەنەفەس گرتووە و تەنگی بەگلینەی چاویش هەلچنیوەبۆئەوەبینایەکەی لێ بسێنێ، راست ئەکا ئەگەرهێزی ئیمان نەبێ نەفس وشەیتان بەکفرەکونێ هەچ کردەوەیەکی چاکەهەیەهەموی تالان ئەکەن ، ئۆف ! چەندبەکوڵ دەری بریوەئەوفەلسەفەیە کەئەلێ: تەرازوی عیبادەت واسەرئەکا ، دەساوەرەپیاوانەبەپارسەنگی شەرم وحەیا راستی کەوە وئیترشەرم نەتگرێ باوانەکا ! ... ریاکاری پارەنەکا

چونكەكردەوەنوس فريشتەيە ، ئەوى بەكەڵكەعيبا دەت وكردەوەيەكى خاويــن و دورلەفرِوفێڵە ، كەبەروسورى ئەبڕێتەمەيدا نەوە ، ئەوى خرا پەكەشيەئەدڕێتەوْ بەسەرتا ،"ماڵى قەڵب سەربەساحێبيە " ئاخ چۆن بەردى مردن ها ت ومينــــاى عومرى شكا ند؟ دەسا مەى گێڕى ئازيزتا شوشەكەبەتەوا وى لێك نەبۆتەوەبــۆم تێكەپێكێ، لەنا وئەمجل وبەرگى خواسترا وى ژيبا نەدا هيچ ئاگا تـليەچــۆن حەيا تچو وبێ شەرمبويت ؟ بەڵێ ئەوا دا وا ى ئەوژيبا نەئەكـــەنـــەوەئا يا " حەريقى" ئاخۆڕێى پا ڕا نەوەلەكوێ بێ، چا رەسەرێكت بكەم؟

"حەريق" لەگەڵ ئەوەش كەشا عيرێكى غەرا مى وپا شا تەسەووفى بووەلـــە با زا رى نوكتەچينى وجينا س پەروەريش دا چا لاكا نەها تۆتەمەيدا نەوە :لەتا فى خوێ دا،دا وا ى گوێ درێژێك لە " مەلا ئەحمەدى لاسور" ئەكا ئەويش بەها نـە ى بۆدێنێتەوەو نا ى دا تێ ، ئەميش ئەڵێ:

لــەعوزرا بو،مەلابـۆيە جووا بى دا،وتى:نـــا دەم

وَلاخ دەس نا كەوێ،عەيبى،نييە ،چش گەر منيش پيا دەم

جنێوێكى ئەديبا نەى دا وە" لەعوزرا بو" هەڵ ئەگرێ پيا نوى بۆهێنا بێتــەوە هەڵيش ئەگرێ ترۆى كردبێ، وا تەلەعوزرى شەرعى دا بو ، سا چا كەهەرپيــا دەم، ئەڵێ قيروسيا وَلاخ نييەهيچ ، بەس نييە پيا دەما ومەتەوەوئەتوا نمبەپێتـــى خۆمبرِۆم، ئەوەش هەڵ ئەگرێ، سا خۆئەوؤلاغەكەى نەدا مێ، كەوا بوچا ك وا يـــە لەتۆڵەى ئەوەدا پيا كێشم،!! ، لەمشيعرەى دا فێكرێكى تا زەوجينا سێكى زۆر جوا نى دروست كردووەكەئەڵێ:

تا ڵ وشيرين پێكەوەنەمديوەچا بێ، چا ، نەبــێ

هەركەسێكى هەمنشينى چا نەبێ، پێت چـــا نـــەبـــێ

ئەڵێ نەمديوەتا ڵ وشيرين پێكەوەبگونجێن " چا يى" نەبێ لەگەڵ شەكـــردا ، وەيا چا يى نەبێ لەگەڵ جگەرەدا ، هەركس ها وپيا ڵەى "چا يى" نەبو،بەلاتـــەوە چا ك نەبێ، ئەوەپيا وێكى با ش نييە .

"حەریق " وەکوکوتمان لەسەرەتاوەبەشوێن شیعرداگەڕاوە ،بەڵام لە دوایی دا والێی ببوبەخو، بەبێ خۆعەزیەت دان کەئەهات بەسەریا وەکو بڕیشکەهەڵی ئەڕشت ، لەشیعردا ئارەزوی جیناسی هەبوەلەگەڵ ئەوەش رەوان وسادەومەعناشی بەهێزە ، بەمجۆرە توانیویەتی شوێنی خۆی لەریزی شاعیرەکانی پێش ئەمدەورەدا تەرخان بکاوپێش گەلێکیشیان بکەوێ، هەروەها لە عەرەبی وفارسیش دا زۆربەشدار بووە .

دیوانی شیعرەکەی لەلایەن" کوردی مەریوانی" یەوەلەساڵی"١٩٣٨"ی — میلادی لەچاپخانەی بەغدا بۆجاری یەکەم لەچاپ دراوە ، بۆجاری دووەم لە لایەن مەحمودخاکی یەوەلە ١٩٦٩ لەچاپخانەی "جەمهوری" لەکەرکوک لەچاپ دراوەتەوە .

* * *

"حەریق"

لەشیعروئەدەبیاتی " ماموستا "رەفیق حیلمی" دا

*

"حەریق"

مەلا " سالح" کوری مەلا نەسروڵلاوخەڵکی گوندی " زیویە"ی ناحیەی سورداشی قەزای سولەیمانیەیە ، لە " ١٢٨٢" ی هیجری هاتۆتەدونیاوە ، بۆ خوێندن زۆرلەکوردستان دا سوراوەتەوە ، لەئیلاهیات دا گەلێ شارەزاو لە زمانی فارسی دا دەستێکی تەواوی بووە ، لەدوای ئیجازەوەرگرتن بەینێک لەولاتی سولەیمانی دا ماوەتەوەولەپاشاچووەتە " سابلاخ"ولەوێ لەحزوری " شێخی بورهانی" خەلیفەی شێخ عوسمانی تەوێلەدا تۆبەی کردووەودا خلی تەریقەتی نەقشبەندی بووە ، عومری بەموتالاوتەدریس رابواردووە ، بەسێ زمانی عەرەبی وکوردی وفارسی گەلێ شیعری هەیەکەزۆربەتەئسیروبەلیفە ، لە (١٣٢٧" ی هیجری دالە" سابلاخ" کوچی دوایی کردووەولەقەبرستانی "مەلاجامی" نێژراوەودیوانی ئەشعاری هێشتالەچاپ نەدراوە ، ئەمشیعرەهی "حەریقە" :

چاوەکەمئەمرۆلەگوڵشەن گوڵ بەعیشوە خۆی نواند

نەک نمەک گیربم بەمەرگی تۆقەسەمهیچنەمدوانەد

*

جەنابی" ئەمین زەکی بەگ" لەتاریخی سولەیمانی دا تەرجومەی حالی " حەریق" بەمرەنگەدەنوسێ وئەمتەرجومەیەکەلەموقەددەمەی دیوانەکەی دا نوسراوە لەگەڵ ئەمەدا فەرقێکی ئەوتۆی نییە ،" حەریق" هەرشیعری غەرامی کوتووەبەلام شیعرەکانی سەراپاسەنعەتەولەسەنعەتی شیعریش دا زۆرترمەیلی جیناس وتەشبیهوئیستیعارەی کردووە ، هێزی زانایی ومەلایەتی لەشیعرەکانی

دا دیاره ، وەکو "مەریوانی" ئەڵێ وا دیارەکەهەمیشەدڵ تەنگ وخەفەتباربونی ئەوچەندشیعرەی خوارەوەی وێنەیەکی ناڵەی دڵی خەمباری حەریقە .

هەوری خەفەتەبەفری غەمی داوەبەسەرما
یا سەرسەری دوریتەکەلێی کردمەسەرما
گاهێ بەشەراری غەموکەوسەرسەری هیجران
خۆشی نەبوبۆمن نەبەگەرما،نەبەسەرما
کەوتۆتەسەرمئەشک وغوباری ئەلەمی دڵ
یەعنی،کەقوری میحنەتەکردومەبەسەرما
گەرئەچمەوە "ساحێب" نییەهیچ مونسی‌جانی
گەرئەچمە "سەقز"ناری سەقەر والەجگەرما
شاهیدمەحەواسم کەسەکەم چەندەکەساسم
بەخوا نییەغیرەت لەخەیاڵ ولەنەزەرما
هەرچەندەبەجیسمانی کەدورم لەحزورت
رۆحا نییەتت‌سەبتە لەنێودیدەیی تەرما
تۆفانی سرشکم چووەسەر" جودی" وجودم
کەشتی تەنی قومکردونەنوح ونەئەسەرما
لەوساوە کەتۆرۆیی دڵم رۆیی بەدوتا
هێلانەیی تەن هەروەکومەئوایی سەقەرما
بێ فەوجی وەفاکەت کەجەفایە ،وەرەئەمشەو
ئەم لەشکری ئاهی منەبێ فەتح وزەفەرما
لەم قەسوەتەدا تاوەکوکەی پەردەیی زوڵمەت
بەرچاوی دڵم بگرێ، دەسابێ بەگوزەرما
ئاوێنەیی دڵ ژەنگی قەساوەت روخی پۆشی
خاکستەری دڵ سوختەیی، بێنەبەسەرما

مەروا نەبەزا هیرکەبەبێ قـوتـموروتـم
روت قوت وخەیاڵت غەزەلێ چا کەلەبەرما
سەرمایەیی ئەمڵکی خەیا لاتـە "حەریقی"
حەیفێ کەئەلەف بو ،بەهەدەرچو ، بەزەردەرما

*

لەمشیعرانەی سەرەوەدا شاعیر" خوتەن وخەتا "ولاتی "چین وچین و وتۆزێ بەمەعنای کەمێک، وەیا تۆزوغوبارێ هاتووە ، دەردودورد ،کەبە مەعنای خڵتەدێت وخەراجی میسری وسوڕەی یوسف وقەندوحوسنی یوسف و لوقمەی لوقمان ، کەڵکی ناگرێ و ... ئەوانەی هەموبەوەستا یەتیەکی شاعیرانەدا مەزراندووەوسەنعەتێکی جوانی ئەدەبی وای تێدا سەرف کردووەکەهەرئەوانەی شاعیرن ولەسەنعەتی ئەدەب دەتوانن تێ بگەن بەهای بۆدا دەنێن، بێجگەلەمانەش کەبەچاوپێدا خشاندنێکی کەم بۆ شاعیردەردەکەوێ ودەتوانین بڵێین کەغەزەلەکانی سەناعەتێکەووێنەیەکێ زۆرشیرین ورەنگینی بەلاغەتی کوردی یە .
کتێبی عیشقی مەجنون ئایەتی روخساری لەیلایە
لەسوڕەی یوسفا دەرسی جنونی ئێمەنوسراوە

*

بەلای منەوەگەلێ لەزۆر شیعرەکەی فزولی یەوەیەکەدا نەریحیکا - یەتی لەیلی ومەجنونەبەنەزمویەکێکەلەهەرەشاعیرەبەناوبانگەکانی دەوری پێشوی تورک ، فزولی لەشیعریکا دەڵێ لەگەڵ مەجنون هەردولە قوتابخانەیەکی عیشقادەمان خوێند ، من لەقورئان بومەوە ،ئەوهێشتا لەسوڕەی" والیل" دا بوکەمەبەستی ئەمەیەعیشقی لەیل مەجنونی لەسەر وشەی " وَاللّیلِ" راگرتبو ، نەی دەهێشت لەم وشەبێتەوە تاوەکونا وی لەیل لەزمانی جیانەبێتەوە ، خۆئەوبەلاغەتەی کەلەوشیعرانەدا یە :

مەداری تُولِی ئومێدم خەیاڵی گەردن وزولفە

بەڵێ سەودا سەرێ عاشق لەسەرهەودایەکی خاوە

وا دەزانمئاتاجی کُونن وگێرانەوەنییە ،"حەریق" لەناوشاعیرەکانی پێش دەوری ئێستادا جێگەیەکی بەرزی هەیەولەگەڵ ئەوەداکەهەموشیعرو غەزەلەکانی پڕەلەسەنعەت ، لەلایەن رەوانی وسەلاسەت وبەهێزوپێزی، یانی قووەت وەتانەتەوە وەژورشیعری گەلێکیان کەوتووە ،بەتایبەتی لەسەنعەتی مەلایانەزیاتر ، کەلەشیعرەکانی "مەحوی"دا یەکجا رزۆرە ،ــ بەسەنعەتی شاعیرانەرازاوەتەوە .

* * *

سوفیەتی

لەهۆنراوەی کوردی دا

ئەندامی کارا : عەلائەدین سەجادی

" حەریق"

بچینەسەروەختی هۆنەری دڵ سوتاوبەئاگری سۆزی سوفیەتی"حەریق"
وە ،بزانین ئەولەمڕووەوەچیٚ دەڵێ:

ئینکاری سرایەت مەکەئەی مونکیری موفلیس
بێ سەیری قەمەرکەچ بەشۆقێ وبەزییایە

مونکیربەمەسەل شەبپەرەبێ نوری هیدایەت
خۆی تالبی زوڵمەت بوخودا نوری نەدایە

هەرمەزبەلە،هەرپەشعەلەجێی پرتەوی شەمسە
یەک جێگەیی فوزلە،یەکێ جێی قوزەلایە

بارانی بەرەحمەت لەتەرەف مەبدەئی فەییاز
قەترێ ئەسەرێ سونبوڵ ویەک چقڵ گییایە

تێفکرە لەئەجزایی عەناسیربەتەبیعەت
یەک مایلی مەرکەز ، یەکێ مایل بەهەوایە

نوقسان لەتەرەف قابیلەنەک فاعیلی کامیل
ئەم قەولی منەرەئیی جەمیعی حوکەمایە

"بورهانە"لەسەرجەهلی عەدو"شەمسی"حەقیقەت
تالیع بووە، ئەو ئەحمەقەجۆیایی چرایە

چاوی بەتەمەعپڕبوەقەلبی بەحەسادەت
وەک تەبعی بەهاییم رەحەتی هەرلەشەوایە

هێندونییەئایینی لەئاوینەتەعەن دا
ئاوێنە چ سوچی هەیە،ئەو ڕویی سییایە

پەروا نەیی هەرجەمعێ نەبێ چاکە "حەریق"ی
خۆت با وێژەرەنا وزومرەیی ئەم "شەمسی"هودایە

*

حەریق ئەوەی بۆدەرکەوتووەکەلەدرا وسێتی چاکا ن، چاکەوەر دە-
گرێت ولەهی خرا پا ن خرا پە . وەبا وەری سوفیا نەی لەسەر ئەوەیەکە
نزیک بونەوەلەبا رەگا ی پیرا نی رۆحا نی نەسیمێکی رزگا ربو ن لەدەست
نەفس وشەیتا ن دێت بەروی ئینسا نا ، دەڵێ: تۆنا بێ ئینکا ری ئەم
مەسەلەیەبکەیت وبڵێیت : چا لەمنزێک بونەوەیەچ سودێک وەردەگرم؟
ئا یا نا بینی ئەگەربەهۆی ئەودرا وسێتی یەوەنەبوا یە ، کەلەبەینیمانگ
ورۆژدا هەیە ، ما نگەکەئەوشەوق ورونا کییەی لەکوێوەردەگرت ؟
ئەوا نەی مونکیری ئەم درا وسێتی وتەنینەوەیە ن وەکوشەمشەمە
کوێرەوا ن، شەمشەمەکوێرەلەبەرئەوەکەخۆی هەربۆتا رێکی دەکوتێ،خوا
لەرونا کی بێ بەشی کردووە ، رونا کیبۆئەووەکوتا ریکی بۆغەیری ئەو
وا یە .
دیسا ن تەما شا دەکەی هەموشۆینێک ، چ سەرەنوێلکێ بێ ،چ جێ
گوڵستا ن بێ رونا کی رۆژلێی دەدا ،بەلام یەکێکیا ن کەسەرەنوێلکەکەیە
شوێنی خڵت وخا ل وپیس وپیسا ییە ، ئەوی تریا ن کەگوڵستا نەکەیە
جیگا ی عەتروعەبیرو بونخۆشیە ، لێرەدا "حەریق" ئیشا رەی بۆپیرەکەی
خۆی کردووەکە " شێخی بورها نە " ورِوی دڵی لەمەعنەویا تی ئەوکردوتەو
با را نی بەرەحمەت کەدەبا رێ دەدا بەسەرهەموشوێنێکا ، لەهێندێ شوێنا
بەهۆی ئەوە وەگوڵ دەروێ، لەهێندێ شوێنا درک ودا ل .
لەوردودرشتی هەموعونسرورەگەزێک وردبەرەوەتەما شا دەکەی هەی
وا هەیەهەرسەردەبا تەوەقولاخیخۆی وبعِنا وەوەدەچێتەوە ، هی وا ش هەیە
مەیلی بەرزی دەکا وسەرەوژوردەبێتەوە ، یەک پنجەگیا یە ،لقێکی پا ن

دەبێتەوەبەسەرزەویەکەدا ، لقێکیشی سەرەوژو رووەوئاسما ن دەڕوا .

ئەمەدیا رەقا بلیەتی وا ی هەڵدەگرت ، ئەگینەفا عیلی کا میل کە خودا یە ئیشیکی پیا ن نییە ، ئەودولقەگیا یەکەلەیەکساقەتۆورواو ن ولەسەریەک پنج دەرها تو ن، یەکێکیا ن بەلای نزمیدا دەچێ وئەوی تریا ن رولەبەرزی دەکا ، ئەوەلەبەر ئەوەیەکەلەوەزیا تریا ن لەبا را نییە بۆیەوا دەکە ن.

لێرەدا "حەریق" رێگەی عەقا یدی ئەهلی" ئەشعەری"گرتووە کە دەڵێن : خوا شت دروست دەکا وبەندەدەیهێنێتەدەست ، دەڵێ ئەم قسەیەش کەدەیکەمقسەی حوکەما کا نە ، وەنەبی لەخۆمەوەبیکەم .

شوێن سەبەب وهۆکەوتن شتێکی روا ڵەتی یەوەنەبێ دۆزینەوەی ـ ئەسڵی حەقیقەت بێ، تەما شا دەکەی روونا کی چرا یەک کەدێت وپیا وشوێنی دەکەوێ، ئەوەوەنەبێ شوێن حەقیقەتەکەوتبێ.

کا برا بۆیەکەوتۆتەشوێن شتێ روا ڵەتی، چونکە چا وودڵی بەتەما ع وحەسودی پڕبۆتەوەووەکوما لاتی لێ ها تووەبێجگەلەخوا ر دنونوستنهیچی ترنا زا نێ .

کا برا یە کەخۆیلەسروشت دا نا شیرین بو ، بۆچی دەبێ لەئا وێنە تورەببێ، لەکا تێکا کەسەیری خۆی تێدا دەکا ؟ ئەگەر ئەوخۆی ئیشی چا کەی کردلەپا شا لەئا وێنەی ئەعما ل دا وێنەی چا کەی بەرچا ودەکەوێ ئیتروەنەبێ بۆئەم چا کی وخرا پی یەسوچێک لەئا وێنەکەدا هەبێ .

"حەریق" خۆت مەکەبەپەروا نەی هەموچرا یەک ولەهەموشتێ خۆت تێکەڵاومەکە ، خۆت تەنیا با وێژەرەنا کۆڕی ئەمپیا وچا کا نەکە کوڕی دستەی " شێخی بورها نە ".

تەما شا دەکەین "حەریق" بەجۆرەبا وەرێکی ترەوەچووەتە نا و فەلسەفەی سۆفێتی یەوە .

"حەریق" مریدی یۆسف شەمسەدین " شێخی بورهان" بووە ،فەلسەفەی سۆفیەتی لەگۆشەی چاوی ئەوەوەدەربڕیوە ، لەباوەری ئەوا " شێخی بورهان" لەعالەمی مەعنەویەتا بەجۆرێک بەرزبۆتەوەئەگەرئەوکەسەی کەدەیەوێ لەمادیات دورکەوێتەوەوبکەوێتەعالەمی مەعنەویاتەوە، ئەگەر دەیەوێ ئەوکەسەبەرێبازی " شێخی بورهان" دانەروا ، ئەوە ئارەزوەێ کەهەیەتی بۆی نایەتەئەنجامولەغەیری رێگاکەی ئەوا دەستی ناکەوێ .

دیسان ئەملەناخی مەعنەویەتا بەجۆرێک رۆچوەکەبەدەربڕینی فەلسەفەی سۆفیتی دەیەوێ ئەومەعنەویاتەوەربگرێ، بەبەڵگەبۆ مونکیرانی عالەمی سۆفیێتی ئیسباتی دەکاکەهەربون ونەبونێک لەم کەونەدا هەیە هەموی پەردەیەوحەقایق لەودیوی پەردەکەوەیە ،جا ئەوانەی کەئەوحەقایقەیان دەوێ دەبێ چاویان لەمپەردەیەمادیاتەوە نەبێ چونکەمادیات وئەوحەقایقەمەعنەویە گەلێ دورن لەیەک .

گۆڤاری کۆڕی زانیاری کورد

بەرگی شەشەم، ١٩٧٨

لاپەڕەی ٦٢

*

حەریق

لەدیوانی "پاشەروک"ی

ماموستا "هیمن" دا

وەلامیکی دوستانە

دوستێکی‌زانا ووردوخۆشەویستم کارتێکی بۆنارد و مونوسیویەتی:
ئەم غەزەلەجوانەی بەمشیعرەتەڕوناسکە‌دەس پێ دەکا ئی کام شاعیری کوردە؟

هێندەبیزاری کەزانیومەبەزاری نایەوە

دورلەبالاکەت سەرینی ناهومێدیم نایەوە

من هێندەبەهۆش وگۆش نیم هەرشیعرێکی لێم‌بپرسنەوەبزانم ئی کێیە؟ بەلام‌بەهەلکەوت خاوەنی ئەمشیعرەدەناسم وتەنانەت دەزانم بەچ بۆنەیەکەوە کوتراوە، چونکەرەنگبێ زۆرکەسی تریش بن نەزانن ئی کێیە؟ بەم وتارەجوابی دۆستەکەمداوە، تاهەمئەووەلامی خۆی پێ بگاو هەم خوێنەرانیش کەلکی لێوەربگرن .

ئەم‌غەزەلەبەهەلەلەدیوانی" نالی" دا چاپکراوە، بەلام ئی ئەم شاعیرە بەرزوناسک خەیال ونەمرەنییە، بەلکوئی شاعیری رەنجەڕۆ و چارەڕەش مەلاسالحی حەریقە، دیارەشاعیری سەربەنەتەوەبێ بەش وزۆر لێکراوەکان،بەختەوەروکامرەوانابن، هیچ شاعیرێکی کوردنناسین ژیانێکی خۆش وباشی رابواردبێ، بەلام لەهەموان چارەڕەش تر، لێ قەوماوتروهەژارتر" حەریق" بووە،ئەمشاعیرەمەزنەکەئەگەردیوانەکەی بەرێک وپێکی کۆکرابایەوە، دەمانزانی یەکێک لەشاعیرەهەرەباشە- کانی کوردە، ژیانێکی زۆرتال وتفت وپڕلەکوێرەوەری رابواردووە، لەتەواوی ژیانیدا ئاهی خۆشی لەدلی نەگەڕاوە، لەسالەکانی دوایی تەمەنی داکوێروکۆلەوارۆگردەنشین بووەوبەدەس تەنگی وهەناسمساردی

مردووه ، تەنانەت کەمبەختی پاش مردنیش یەخەی بەرنەداوەوبە نەناسراوی ماوەتەوە ، بەشی زۆری شیعرەکانی فەوتاون وەئەگەر نەفەوتابن هیچ نەبێ چاپ نەکراون، ئەوی چاپیش کراون پاداریان بە سەرپادا رەوە نییە .

چەندسال لەوەی پێش لاوێکی بەزەوق وشیعردۆستوزانا بەشی زۆری شیعرەکانی حەریقی کۆکردبووە ، دەتوانمبڵێم رێک وپێک بون ویەکێک لەشاگردەکانی هەرەزانای حەریقیش کەهێشتا مابویارمەتی دابو ،منیش تەماشامکردولێی رازی بوموحەریقیشم ناسی وپێموابوباشترین شاگردی "نالی"یە ، وەک بزانمنەیتوانی چاپی بکا ، بەڵکولەنێویش چووە ، — "حەریق" نەک هەرباشترین شاگردی " نالی"بووە ،بەڵکوقوتابخانەی "نالی" بردۆتەموکریان وشاگردی باشی لەومەلبەندەی کوردستان تێ گەیاندون ، " ئەدەب " ، "سەییدرەشید" ،"عەلی بەگی حەیدەری ، و " سەیفی قازی " کەخوێ خاوەنی قوتابخانەیەکی شیعری یە ، هەمو شاگردی "حەریق" بون ، دەڵێن مشتنمونەی خەروارە ئەوەلەخوارەوە چەن شیعری بەنمونەدێنمەوە ، چادەچمەوە سەرباسەکەی خۆم .

چاوەکەمئەمرۆلەگوڵشەن گوڵ بەعیشوەخۆی نواند
نەک نمەک گیربم،بەمەرگی تۆقەسەمهیچنەمدوا

ستونی قامەتی راگرتووە بسۆخێسوەتی دینم
خودا بۆتولیعومری ئەوتەنا فودا رەنەپسێنێ

یا :

بەڵەک بوکێووسەحراوە کدەڵەک خۆی دزیەوەزستان
زەیستانچون بەرێخست ئیتفا قەهێزی پێ مابێ

"حەریق" هەرلەهەرەتی لاوەتی وفەقێیا یەتی دا سۆزی سۆفیگەری لە دڵ دا هەبووە ،کاتێ شاکارەبێ وێنەکەی "نالی" بلاوبۆتەوەکەدەڵێ :

عیشقت کە مەجازی بێ خوا هیش مەکەئیلّلا کچ

شیرین کچ ولەیلا کچ ،سەلما کچ وعەزرا کچ

فەرقی کچ وکوڕ ڕەوشەن، وەک فەرقی مەومیهرە

ئەمفەرقی شەووڕۆژەوەک فەرقەلەکوڕ تا کچ

فەقێ ساڵحی لاوجوابی داوەتەوەجوابێکی وشکەسۆفیانە کەتەنیا ڕەبەنێکی دێرنشین دەتوانێ جوابەجەنگی ئەم شیعرەی" نالی" بکاکە لەسەربنا خەیەکی زانستی ڕەوان شناسی دانەدراوەوفەلسەفەیکی قوڵی تێدا گونجاوە ، جگەلەهونەروسەنعەتی شیعریەکەی کەگەیاندویەتە ئەوپەڕی .

من جوابی فەقێ ساڵح بەدرۆوفریونازانم، بەڵکەبەناشیانە ولاوانەی تێدەگەم، مرۆڤ لەسەردەمی لاوەتی وبێ ئەزمونی دا زۆرپابەندی بیروبڕوای خۆیەتی با بیروبڕواکەشی دەگەڵ ئەقڵ وزانست و فەلسەفەزۆریەک نەگرێتەوە ، وادیارە "حەریق" لەکاتی جوابەجەنگی "نالی" دا زۆرلەوەبێ ئەزمون بووەوبەتەواوی بڕوای بەمقسانەهەبووە کەکردونی، بەلامکوتویانەشانامەئاخرەکەی خۆشە ، ئەوفەقێ ساڵحەبەگژ مامۆستایەکی زاناوخاوەن ئەزمونی وەک "نالی" داهاتۆتەوە وکوتویەتی:

عیشقت کەحەقیقی بێ ، تالیب مەبەئیللا کوڕ

هەمجەزرەتی لەولاکوڕ ،هەمیوسفی والا کوڕ

عیشقێ کەبەقووەت بێ ، مایل بەمرووەت بێ

نەمدیوەکەتالیب بێ،ئیللا کەتەڵەب کا کوڕ

سەدحەیفێ کەتۆ" نالی" بەم پیری یەمندالی

بەمتەرزەلەعیشق ئەدوێیی زیبا کچ ودیبا کوڕ

*

بەمبیروبڕوای وشکەسۆفیانەوەخوێندنی تەواوکردووەوچۆتەخانەقای

" شێخی بورهان" وبۆتەسالیک ، سالیک لەخانەقا بەوکەسانەیانەدەکوت کەبۆهەمیشە لەخانەقادا دەنیشتن وخەریکی تاعەت وسلوک کێشان بون و دەستیان لەدنیا هەڵدەگرت وژنیان نەدەهێنا وبەرەبەنی دەمانەوە ، ــ تەنانەت ئێ واهەبون کەدەستیان لەژن ومالّ وکەس وکاری خــۆیــان هەڵدەگرت وبۆهەمیشە یا بۆماوەیەکی درێژلەخانەقا دەمانەوە،بۆکەسێکی وەک "حەریق" کە تەبیعی ترین هەستی ئیسانی بەعەیب دانا وەوخۆشەــ ویستی کچی بۆپیاوێکی وەک " نالّی" بەکاری مندا لاّنەئەژماردوەجێگەی لەوەی باشترکەقەت چاوی بەچاوی کچ نەکەوێ، باشترچۆن وەگیرکەو ــ تووە ؟.

"حەریق" لەخانەقا ماوەتەوە ، لەکن شێخ ماقولّ بووە ،خەلّک رێـزی لێ گرتووە ، تابۆتەمامۆستای تایبەتی کورەشێخەکان،بەلاّم هەوەســی پیاوانەوتەبعی شاعیرانەی " حەریق" ئوقرەی لێ بریوە ،نەیتوانیــوە وەک " سەییدرەشید" و "مامۆسین " و "مەلا حوسێن"و "مامجـــەعفـــەر" و" یارمەمەد"و" کاکی شفەڵی" و "مەحمودذوشاو" وەدەیان ترتا مردن بەرەبەنی بژی وبێ ژن وهاوسەرهەڵکا ، بەدزی شێخ ژنی هێناوەومالّــی پێکەوەناوە ، دوزمان لەهەمودەوروزەمانان داهەن ، ئەمخەبەرەبـــە گوێی شێخ گەیشتووە و "حەریقی" لەخانەقا دەرکردووە ، سەرەتای چارە رەشی " حەریق" بەتایبەتی لەباری مادی یەوەلێرەوەدەست پێ دەکـا ، لەسەرکچ توشی کوێرەوەری ودەربەدەری هاتووە ،عیشقی مەجازی ئەگــەر بۆهیچ کەس موجازاتی نەبوبێ ، بۆئەوهەیبووە ، لەزمـــانـــی خــۆی دەگێرنەوەکەگوتویەتی بۆپەیداکردنی پارەوانێک هەموشاروگوندە ــ کانی کوردستانگەرا وم جانازانمسەرمبەهەموماڵێک داکردوەپانا ؟

پاش ماوەیەک دەربەدەری ، پێش نوێژی مزگەوتی " حاجی حەسەن" یان کەئەودەمی لەقەراغ شاری" سابلاّخ" ومزگەوتی هەژاران بووە ــ

داوەتێ، مزگەوتی نێوبراوچ مەلای زانای پێ رازی نەبون،ئێستاش هەر کوڵکە مەلایەکی پێش نوێژی کوێرەدییەکی بدەنێ،پێش نــــوێـــژی ئـەم مزگەوتەناکا .

سەرەڕای ئەمەموسوکایەتی پێکردنە "حەریق" هەرسۆفی بــــووەو عەقیدەی بەشێخی بورهان هەرماوەونەگۆڕاوە ،بۆیەئەمغەزەلەی داناوەو بۆ"سەییدرەشیدی" دۆستی گیانی وشاگردی خۆی وەدەمراستی شێخ ناردووە ، سەییدرەشیدیش لەهەلێکی لەباردا بۆشێخی خوێندەوتەوەشێخ بەزەیی بە "حەریق" داهاتووەوبەخشیویەتی، بەڵامهەرگیزجێی خۆی نە-گرتۆتەوە ، ئەوەش غەزەلەکەیە .

هێندەبێزاری کەزانیومەبەزاری نایەوە

دورلەبالاکەت سەرینی نائومێدیم نــا یـەوە

بۆپییالەی مەیلی لەیلاقەلبی مەجنون قابیلە

شۆڕشی شیرین لەنالەی کۆهکەن فــا مـا یەوە

حەیفێ هینئت دەربەدرکردڵ لەئیقلیمی ویسال

شیرێ مندالیت بەزەهری هیجڕپێ هێنـــا یەوە

بولبولێکی خۆش نەوابومبۆنەوای دەوری گوڵت

کێ وەکوهودهودحیکایاتی سەبای گێـڕا یـەوە

بۆکەناری سەوزەیی دەوری،گوڵی روت شین دەکەم

خاکێ کۆێ عیشقت بەبێژنگێ سـەرمبێـژا یەوە

کەوتەنێوخەرمانی عومرم ئاگرێ تولێ ئـەمـەل

سەد کەرەت بارانی وەعزێ لێدرا نەکوژا یەوە

تیرێ موژگان ،شیرێ ئەبرۆ ،تاق وجوت دەنوێنێ پێم

تا بزانم ڕۆحی شیرینت چلـــۆن کێشـا یـەوە

جێی نەزەربوحا شیەی زوڵفت لەسەرئا یا تی روت
زۆرموتا لامکرد ،وەکودەوروتەسەلسول مایەوە
تا قی میحرا بی بروۆت جێی نا زەبۆئەهلی نیا ز
سۆفیوەیزا نیکەچە ،هێندکەربوخۆی گێڕایەوە
شەمعی خوبا ن پرتەوێکی" شەمسی "رِوی تۆی لێ کەوت
هێندحەیا وشەرمی بەخۆیداهات،بەجا رێ توا یەوە
گوڵ بژێرێکی زەریفمکردلەنێوبا غی خەیا ڵ
خۆزگەمەردێکی"رەشید"بۆشێخی بخوێندا یەوە

هیوا دارمدۆستەکەملێی رون بێتەوەئەمشیعرەئی حەریقەوبەهەڵە ئا وەکی نبودیوانی"نا ڵی" بووە ، دیا رەبوکەسێکی زۆرشا رەزا ی شیعری "نا ڵی" نەبێ هەڵەکەزۆرزەق نا یەتەبەرچا وچونکەوەک گوتسم "حەریق" شا گردێکی زۆرباشی قوتا بخا نەی "نا ڵی"بووە ،بەلام بەدا خەوەدەبێبلێم غەڵەتێکی زۆرگەورەودزێولەئا خرشیعری غەزەلەکەدا کرا وە ، " ئەکل وشوربێکی زەریفم کردلەنێوبا خی خەیا ل " بەرا ستی دەبێ پیا وچەندبێ زەوق بێ تا توشی هەڵەی وا بێ،ئەرێ ئەکل وشوربی نێوبا خی خەیا ڵدەبێ چ تا مێکی هەبێ؟.

جا رێک " حەریق" هەجۆیەکێک لەکورەکا نی شێخ عوسما نی تەوێڵەی کردووە ، ئا غا یەک بەنێویْ ئیعزا مول موڵک " لەسەرئەوەرِیشی تا شیوە ، "حەریق" شکا یەتی بردۆتەکن " قا زی عەلی"مەلای ولات بەرِا بەری قا زی خەریک بو ن ئا غا کەی تەمێ بکەن، لەوکا تەدا کورِەکوردێک لەدێی " قەبا غکەندی" کچەئەرمەنیەکی هەڵگرتووەکەبا وکی پیا وی روسی – تەزا ری بووە ، ئەم کا رەبچوکەزۆرگەورەبۆتەوەوخەریک بووەشەرِی عوسما نی وروس ودەوڵەتەمەسیحی یەکا نی لێ پەیدا ببێ،سا ڵی کچی هەرمەنی ما دەتا ریخبوو ، مەسەلەکەئەوندەگەوربو ،مەسە لەی"حەریق"

لەبیرچۆتەوە ، رۆژێک کا برا یەک لە "حەریق" دەپرسێ: ئەرێ مەسەلەی ریشەکەت چی لێ بەسەرهات ؟ "حەریق" دەڵێ: با بەلێ ریشی من لە هینەکەی کچەئەرمەنی دا ون بوو .

من خۆم کچی حەریقمدیبوکە پیرێژنێکی گۆج وئیفلیجبولەنێوی ژنانی "خانەقا "دەژیا وەهەموبەتایبەتی شێخموحەممەدی کوڕی شێخ و "سەیید رەشید" زۆریان رێزلێ دەگرت وپێیان دەکوت "دێدە" .

حــــەريــــق
لـــە " باخچــەی شاعیران " دا
نوسراوی
عەبدول عەزیمماوەتی وعەبدول قادرسـاڵـــح

حــــەريــــق
١٩٠٧ - ١٨٥١

"حەریق" ناوی ساڵح کوڕی مەلانەسروڵڵای زیوەیی یە ،زیو ێگوندێکە بەشاخی پیرەمەگرونەوەلەلیوای سولەیمانی، باوکی خەڵقی گــــوندی " کاشتەرە " لەنێوان هەورامانی لوهۆن وجوانرۆوە ،باوکی بەفەقێیەتی لەوڵاتی خۆی دورئەکەوێتەوەولە "زێوێ" ئەگیرسێتەوەوژن دێنێ،"حەریق" لەساڵی ١٨٥١ ی زاینی دالەگوندی "زێوێ" هاتوتەجیهانەوە،لای باوکی سەرەتای خوێندن دەست پێ ئەکا ، لەپاشان ئەچێتەسولەیمانی، لـــــە وێشەوەبۆقەرەداغ وبیارە"،دوبارەئەگەڕێتەوەبۆسولەیمانی لای مــــەلا ئەو ڕەحمانی پێنجوینی ماوەیەک دەرس لەو وەرئەگرێ وئــەچێ بــۆ " موکریان" ماوەیەکیش بەونا وەدا بەفەقێیەتی ئەسوڕێتەوە ،لەپاشالە خانەقای " شێخی بورهان" ئەکەوێتەداوی تەریقەتەوە ، وەلەلای"یۆسف شەمسەددین" تەریقەت وەرئەگرێ ولە "سابلاخ"ئەبێ بەمودەرریســی - مزگەوتی " سەییدحەسەن" و هەرلەوێ ژن ئەهێنێ.

بەمجۆرەلەوێ دوا رۆژانی ژیانی بەدەرس وتنەوەبەمریـــــدی لـــە دەوری " شێخی بورهان" ئەباتەسەر، تالەساڵی ١٩٠٧ی زاینی دالـــــە تەمەنی ٥٦ ساڵی داکۆچی دوایی ئەکا ولەگۆڕستانی مەلاجامی لە "سابلاخ" بەخاک ئەسپێرێ، زۆربەی هۆنراوەکانی"حەریق" لەباسی خۆشــەویستی و غەزەل ودڵداری دایەبەشێوەیەکی تەروبەتاموبەنرخ ،هەروەهالەبارەی

کۆمەلایەتیشەوەهەڵبەستی نایابی هەیە ، جارجاریش بەلای فەلسەفـەدا ڕۆیشتووە ،ئەوەش نمونەی هەڵبەستی :

چا وەکەم ئەمڕۆلەگوڵشەن گوڵ بەعیشوەخۆی نووا ند

نەک نمەک گیربمبەمەرگی تۆقەسمهیچنەمدواند

گوڵ بەتۆزی پێتەوەلاف وگەزافی لـێ دەدا

واشکورسوزەی نەسیمت هات ئەویشی لێ ستاند

نەشتەری مۆژگانی تۆهات تۆتەسەرسەفحەی دڵم

هەرخەتێ بوغەیری خەتتی سەبزی تۆپاکی کڕاند

لەشکری ئاهملەگەڵ جەیشی حەبەش دەعوا دەکا

حیرەتماوە کەچۆن ئەودڵبەرەدڵمی ڕفاند ؟

بۆگوڵی روت ماتەمی پەرچەم دەبینی بویەوا

ماهێنەورۆژمبەشیوەن وەک محەڕمخۆی نوانـد

تۆلەئد وەڵ گوێ وەفات هێنایە نێومەیدانەوە

ئێستەچەوگانی خیلافت پشتی سەدوەعدەی شکاند

تۆخودا قەت غیرەتەبۆتوئەرێ سەروی رەوان

گوڵ بەبێ تۆوا لەباغا خێوەتیخۆی لێچەقاند ؟

باوجوئینساف بدەم چاکەگوڵیش موشتاقتە

هەرلەشۆقی تۆیەسەرپۆش وگرێبانی دڕاند

هەرکەسێ مایل بەپیرێکە وتەریقێکی هەیە

تۆبەشوعلەیغەم "حەریقی"وا وەجاخت هەڵگراند

* * *

بەسەرهاتی حەریق

بەقەڵەمی

محەممەد محەممەد رەشید

"حەریق" ناوی مەلا ساڵح بووە ، لەساڵی ١٨٥١ ی زایینی دا لەدیی "زێوێ" کەگوندێکەلای "سورداش" لەلیوای سولەیمانی وپاڵی داوەبەلای رۆژهەلاتی شاخی" پیرەمەگرون" ەوە ، لەدایک بووە ، باوکی ناوی مەلا نەسرو ڵلای بووە ، بەفەقێیەتی لەسنوری ئێرا نەوەها تۆتەعیراق ولە پاشا بەمەلایەتی لەدیێ"زێوێ" گیرساوەتەوەوژنی هێناوە ،"حەریق" پاش ئەوەی لەلای باوکی سەرەتای خوێندن دەست پێ ئەکات ،رێبازی مەلاکانی کوردستان ئەگرێت وبۆزاخاودا نەوەی مێشکی بەسەرف ونەحۆی عەرەبی بە فەقێیەتی زۆرجێگای کوردستان ئەگەرێ، ئەچێتەسولەیمانی ولەمزگەوتی شێخ محەممەدی بەرزنجی ئەبێ بەسوختەی فەقێیان، ئینجا ئەچێتەقەرەداخ ، لەبیارەش کتێبی " منهاجی نەوەوی" لای شێخ حەدیدەر ئەخوێنێ، سەرێکی ترلەسولەیمانی ئەداتەوە ، لەساڵی ١٨٨٤دا لەپێنجوێن لە لای مەلا ئەو رەحمانی پێنجوینی کتێبی"کەلەنیەوی بورهان "کە عیلمی مەنتیقەئەخوێنێ ولەوێوەئەچێت بۆموکریان، لای شێخ یوسف شەمسەدین " شێخی بورهانی" کەخەلیفەی شێخ وەسمانی تەوێڵەبووە ،تۆبەئەکاو تەریقەت وەرئەگرێ ،لەپاشا لە " سابلاخ" ئەبێ بەمودەرریسی مزگەوتی " سەییدحەسەن" وهەرلەوێ ژنی هێناوەوکوروکچێکی لێ بووە ،ئیتر پاشماوەی ژیانی لەنزیک شێخی بورهان بەسەرئەبات وتا مردن لەوێ ئەمێنێتەوە .

لە " ١٩٠٧ " ی زایینی لەتەمەنی"٥٦" ساڵی داکۆچی دوایی ئەکاو لەگۆرستانی"مەلاجامی" لەسابلاخ" ئەنێژرێ .

چونیەتی ژیانی وخووڕەوشتی

"حەریق" پیاوێکی میانەبالاوگەنمڕەنگ بووە ، چاوەکانی بچوک و بەقولاچوبون ، رومەتی مەیلەودرێژبووە ، ریشی خڕوبەشی زۆری سپی بووە ،مێزەرێکی سپی سا بلاخی یا نەی لەسەرناوە ،زمانی شیرین ولەسەر خۆقسەی کردووە ، بەهەڵبەستەنەروپا را وەکانی هەموکۆڕێکی خۆش کردووە بەتایبەت لەدوا د وای تەمەنی داکەئەهات بەسەریا وەکوبەریشکیەوبێ ماندوبون هەڵبەستی هەڵ ئەڕشت ، ژیانی "حەریق" سۆفیا نەبووە ،نەمر نەژی، زۆرجاربێ شێوسەری ناوەتەوە ،بەشی زۆری ژیانی بەدڵ تەنگیو خەمباری بردۆتەسەر .

هەڵبەستی :

مەلاساڵح لەسەرەتاوەسۆزێکی دەورێشی تیا بووە ،ئەمسۆزوهەستەی ناچاری کردووەبەخوێندنەوەی دیوانی شاعیرەکان،بەتایبەتی"مەولەوی" و" نالی"لەچاخی ناوەراستی فەقێیەتی داکەوتۆتەگڕوگاڵ،"حەریق" ی کردووەبەنازناوی هەڵبەستی، لەسەرەتادا زۆرماندوبووەبەهەڵبەستو وتنەوەوبەگرانیبۆی هاتووە ، بەلاملەدوایی داکەئیلهامی هەڵبەستیخۆی ئەدۆزێتەوە کە" شێخی بورهانە" سەرچاوەی هەڵبەستی وەکوکانیاوی بەهار هەڵ ئەقوڵێ، سۆزی عەشقی شەمسەددین وای لێ ئەکات کنبەبە هەڵبەست لەگەڵ خەڵکا بدوێ .

بەسێ زمان هەڵبەستی وتووە ، بەکوردی وفارسی وعەرەبی، وە لە کوردی داتوانیویەتی بەشێوەی هەورامیش هەڵبەست بلێ،لەزمانیفارسی دا پرۆفیسورێک بووەبۆخۆی .

هەڵبەستەکانی ئاوێنەیەکن،چۆنیەتی ژیانمان پێشان ئەدا لەو سەردەمەدا .

رۆرحەزی بەجینا س ورستەووشەرەنگینی کردووە ،کا تێ کەلەمەیدا نی هەڵبەست وتنا بروا ی بەخۆی پەیا کردووەوهەستی کردووەکەهەڵبەستەـ کا نی پا یەخێکیا ن هەیە ، ئیجگا ربە شا نا زی یەوە وتویەتی :

بێرە مەیدا نی فەسا حەت ئەسپی خۆت لینگ دە "حەریق"

تا بزا نم‌کێ شیعرت سوحبەت ویا ری ئەکا ؟

ئەمبروا یەخۆپەیا کردنەی وا ی لێ کردووەکەلەگەڵ شا عیرەکا نی ترا بکەوێتەشەرەهەڵبەست وبەرپەرچ دا نەوەیا ن ، ئەبینین بەهەڵبەـ ستێکی دورودرێژ روبەروی " نالی" ئەوەستێ وپێی دەڵێ:

سەدەحەیفێ کەتۆ" نا لی" بەوپیری یەمندا ڵی

بەمتەرزەلەعیشق ئەدوێی زیبا کچودیباکور

ئەمەی بەرا مبەربەوبرە هەڵبەستەی " نا لی" وتووەکەبەسەرکچا هەڵی دا وە وسەرەتا کەی دەڵێ:

عیشقت کەمەجا زی بێ خوا هیش مەکەئیللا کچ

شیرین کچولەیلاکچ،سەلما کچ وعەزرا کچ

شا نی لەشا نی مەولەویش دا وە ، کەچۆن مەولەوی پەروا نەی شێخ عوسما نی سیرا جەدین بووەوبەبرەهەڵبەستەکەی کەبە:

شێخی دەوڵەمەندبەهرەی سەرمەدی

یا گەی حەقیقەت جیلوەی ئەحمەدی

سەرەتا کەی ئەکا تەوەوسۆزی خۆی بەرا مبەرشێخی خۆی دەربریوە ، ئەمیش بووەبەپەپولەی شێخ یۆسف شەمسەدین وبەوبرەهەڵبەستەشێوە هەورا می یەکەی،کەسەرەتا ی ئەکا تەوەبە :

چ سوبسەحەردا دیم غونچەدەمێ

نەپەردەی عیسمەت نما نا چەمێ

وەخۆشەویستی خۆی بەرا مبەربەشێخی خۆی دەرئەبرێ ، "حەریق" وەکو

لەهەڵبەستەکەیا دەڵێ،توانیویەتی لەزۆرلەمەیدا نەکانی هەڵبەست دا ئەسپی خۆی لنگ دا ، دەبینین وەکوزۆرشا عیرەکانی تردێتەمەیدانی غەرامی یەوە وبەوشەی جوان ورەنگین ،هەست وسۆزی بەرامبەردڵدارە کەی رون ئەکاتەوەوپەیمان پەروەری خۆی پێ ئەسەلمێنێ،جارێکی تر ئەبینین پەردەی غەرامی دا ئەدا تەوەوئەکەوێتەکۆری مەی نۆشانی تەسەووف وفەلسەفەی تەسەووفەوە وپیتۆلیخۆی لەتیولۆژی دا نیشان ئەدات .

یا ئەبینین لەگەڵ ئەوەشاکەخۆی بەپیاوێکی رەندوپابەندی تەریقەت هێنا وەتەناوەوە ، کەچی ویستویەتی دا دوزاریەکی بەسۆزیش لەدەست جەوری رۆژگارهەڵ رێژێ وخۆی بەپیاوێکی ستەمدیدەبخاتەرو .

"حەریق" لەگەڵ ئەوەشاکەشا عیرێکیغەرامی ولەپاشا تەسەووفی بووە لەبازاری نوکتەچینی وجیناس پەروەریش دا چالاکانەها تۆتەمەیدانەوە. لەتافیخۆی دادای گوێرێیژێک لە"مەلائەحمەدی لاسور" ئەکا ،ئەویش بەهانەی بۆدێنێتەوەونایدا ئێ ، ئەمیش دەڵێ:

لەعوزرا بو،مەلابۆیەجووابی دا،کوتی نادەم

ولاخدەس نا کەوێعەیبی‌نیەچش‌گەرمنیش‌پیادەم؟

بەمدێرەهەڵبەستەی جنێوێکی ئەدیبانەی پێ داوە ، لەعوزرابوهەڵ ئەگرێ بیانوی بۆهێنا بێتەوە ، هەڵیش ئەگرێ ترۆی کردبێ، واتەلە عوزری شەرعی دا بو ، ئینجا دەڵێ: قیروسیا ولاخ نییەبەس نییەپییادە مامەتەوەئەتوانمبەپێی خۆمبرۆم؟ ئەوەش ئەگرێتەوە : ساخۆ ولاخەکەی ئەدا مێ، کەوابوچاک وایەلەتۆڵەی ئەوەدا پییاکێشم! .

لەمهەڵبەستەی دا بیرێکی تازەوجیناسێکی زۆرجوانی پێک هێناوە کەدەڵێ:

تاڵ وشیرین پێکەوەنەمدیوەچابێ، چانەبێ

هەرکەسێکی هەمنشینی چانەبێ،پێت چانەبێ

دەڵێ نەمدیوەتاڵ وشیرین پێکەوەبگونجێن "چا یی"نەبی لەگەڵ قەنددا ، هەرکەس ها وپیا ڵەی چا یی نەبو بەلاتەوەچاک نەبێ، ئەوە پیا وێکی با ش نییە .

لەپێش مردنی دا بەما وەیەکی کەمئەمهەڵبەستەرێک ئەخا تکەوەکو ئیلها م وا یەبەنزیک بونەوەی مردنی :

لەخەرما نی ئەمەل مێروی عەمەل جەزبی نەکردا نێ

لەزەیقەتخا نەدا ترسم هەیەئا خرسەریدانێ

دەڵێن جەردەی ئەجەل رێگا بەکا روا نی نەفەس دەگرێ

شەقا می سێنەدەبرێ بۆمەتا عی دیدەدەروا نێ

لەهەڵبەست دا ئا رزەوی جینا سی هەبووە ، لەگەڵ ئەوەشا رەوا ن وسا دەو ما نا شیبەهێزە ، بەمجۆرەتوا نیویەتی شوێنی خۆی لەریزی شا عیرەکا نی پێش ئەمچەرخەدا تەرخا ن بکا وپێش گەلێکیشیا ن بکەوێ وچەپکەگوڵی هەمەرەنگەی بۆن دا ری خۆی پێشکەش بەگوڵدا نی وێژەی کوردیبکا ت .

* * *

حـــەریـــق

لــە " ژینا وەری زا نـا یا نی کـــــورد" دا

١٨٥١ – ١٩٠٧ زا یینی

گوڵـی نـەژا کا وی نـەنا سرا وی وێژا وەرا ن، سوتا وی با ڵای بەژن – زرا وا ن، گوڵـی نێوگوڵاڵان لـەما نگی گوڵان، زما ن تـەروپا را وی پـەروەران، سۆفی شێخی سەربەرما ڵان لـەپەروەرا ندا نی وا تا ، وا تا ی زۆربەتـــا مو پروا تا یە ، دڵ ودەرونیتەژیـیەلـەقسەووا تا ،سینـەی ئـەنجن ئـەنجن وبریانـە لـەدەس جەوری زەما نـە . بـەڵامشیعری"حەریق" بۆدڵ بریـندا را نخۆی باشتربین دەرما نـە ،هۆنـەروخودانهونـەرە .

دڵ ودەرون سوتا ویئـەمجا رەما ن نا وی" سا ڵح" وکوڕی مەلانـەسروڵـڵای "زێوێ"یـەکەگوندێکەسەربـە" سوردا ش " لـەئوستا نی سولـەیما نی،پـــا ڵـــی دا وەبـەلای خۆرهەلاتی چییا ی" پیرەمەگرونـەوە ،" مەلانـەسروڵـڵای با وکی‌لـە ئا وا یی " کا شتـەر " لـەدا یک بووە ، لۆن وکا شتـەر دوگوندن لـەدا وێنـــەی " شا هۆ"دا ن، وەکـەوتونـەتـەهەورا ما نی لـهۆن وجوا نرۆوە ، لای با شورەوە ئـەلکێ بـەما هی دەشتـەوە ، ما مۆستا عەلائـەدین سەجا دی زا نا ی نا ودا ری – کوردلـەپەرا وی مێژوی ئـەدەبی کوردی دا نوسیویـەتی: مەلا نـەسروڵـڵا بـــە فـەقێیـەتیبۆبـەدەس هێنا نی عیلـموزا نست بـەکوردستا نا بـە مفێرگەبـــۆئـــەو فێرگەوبۆفـێربو ن ئـەگەڕێ وئا وا رەی گوندوشا را ن وهەندەرا ن ئـەبێ،لـــــە پا شا ن بـەمەلایـەتی لـەگوندی " زێوێ"یـەدەگیرسێتـەوەوژن دێنێت .

بولـبولـی گوڵـزا ری گوڵـی وێژەو وێژەوا نی نا وکوردەوا ری" ســـا ڵـح حەریق" لـەسا ڵـی ١٨٥١ ی زا یینی لـەگوندی"زێوێ"یـەلـەدا یک بووە ،سەرەتا کتێبەوردیلـەکا ن لای مەلانـەسروڵـڵای با وکی ئـەخوێنێ،دوا ی ما وەیـــــــەک ئـەچێتـەشا ری سولـەیما نی ولـەفێرگەی شێخ محەممەدبەرزنجی ئـــــەبێتـــــە سوختـەی نا وفـەقێکا ن وچووەتـەقـەرەدا غیش ، لـەبیا رەمەبـەستی" نیکـا ح"

لەپەراوی " مینهاج" ی "نەوەوی" لای"شێخ حەیدەر" ئەخوێنێ،جارێ ـ
تریش ئەگەڕێتەوە شاری سولەیمانی، "حەریق" لەسالّی١٨٨٤ ی زاییني
لەشارە خونجیلانەکەی " پێنجوێن " بورهانی گەلەنبەوی" لەزانستي
مەنتیق دا لەفێرگەی مەلائەورەحمانی پێنجوێنی ئەوزانا گەورەئەخوێنێ
ولەوێوەئەچێ بۆموکریان، پاش ماوەیەک ئەچێتە خانەقای بورهان ولە
سەردەستي شێخ یوسف شەمسەدین" شێخی بورهان" تەریقەت وەرئەگرێ و
ئەوسا ئەچێتە " سابلاّغ" "مەهاباد"وئەبێتەمودە ریسي فێرگەی مزگەوتي
" سەییدحەسەن" ولەشاری مەهاباد ژن دێنێ، خواکچێکی پێ دەدا ، ـ
"حەریق" لەتەمەنی ٥٦ سالّی دا لەسالّی"١٩٠٧" ی زاییني بەرەولای خوا
بارگەی تێکنا وەولەگۆرستانی زانای ناودار"مەلاجامی"نێژراوە ،
" حەریق" زۆر ئوگری خوێندنەوەی شیعرودیوانی" مەولەوی" و "نالّی"
بووەوئەمدوزانا یەزۆریان شوێن لەسەر"حەریق" دا ناوە ،"حەریق" لـە
بەرسۆزی دلّی سوتاوی "حەریق"ی بۆنازناوی خۆی دا ناوە ،وەزۆری حەزلە
جیناس وبێژەی ڕەنگین کردووەوویستویەتي شیعرەکانی کۆلکەزێرینـە
بن وجارجاریش زۆرشانازی بەشیعری خۆی کردووە ، هەروەکوفەرمویەتي:

بێرەمەیدانی فەساحەت ئەسپی خۆت لینگ دە"حەریق"

تابزانم کێ بەشیعرت سوحبەت ویاری دەکا ؟

جارجاریش بەگژ"نالّی" داهاتووەوفەرمویەتي :

سەدحەیفێ کەتۆ " نالّی" بەوپیری یەمندالّی

بەمتەرزەلەعیشق ئەدوێی زیباکچ ودیباکوڕ

"حەریق" شانی لەشانی مەولەویش داوە:

شێخی دەولّەمەندبەهرەی سەرمەدی ... یاگەی حەقیقەت جیلوەیئەحمەدی ،،

حەریقیش فەمویەتي :

چ سوب سەحەردا دیمغونچەدەمێ ... نەپەردەی عیسمەت نمانا چەمێ

ئـەمەش " گوڵشەنی حەریق "

چا وەکەم ئەمرۆ لەگوڵشەن گوڵ بەعیشوە خۆی نووانـد

نەک نمەک گیریم بە مەرگی تۆ قسەم هیچ نەم دووا ند

د محەمەد صاڵح ئیبراهیمی محەمەدی (شـــە پـــۆل)

ژینا وەری زا نا یا نی کورد لە جیها نی ئیسلامەتی،یا گنجینەی

فەرهەنگ و زانست لاپەڕەی ٧٨٨ تا ٧٩٥– چا پی گولاٌنی هـــەزا رو

سێسەت و شەست و چوار، چاپخا نەی مەها رەت لـــەتـــا ران.

حەریق

لە "گۆواری بەیان"دا

"ئەدەب و تەسەووف"

تەسەووف وەکو پا پۆرێکە بەدەریای شەریعەتی ئیسلامەتی دا ئەڕوا و لەمبەرەوە مرۆف ئەپەڕێنێتەوە ئەوبەر، شاعیرە کوردە کلاسیکی یەکان هەرکات نەیان توانیوە بەبێ تەریقەت بژین، هەمیشە حەزیان بەسەر گەرمی مەعنەوی و مەستی دەرونی وحالەتی جونبوش وجەزبەکردووە و هەمیشە خۆیان کردووە بەخزمەتکاروبەندە وغولامی پیری تەریقەتەکەیان، زانا یەک وشاعیرێکی وەک مەولەوی بووە بەپەروانەگ شێخی سیراجەدینی یەکەم.

"حەریق" مەلا سالحی زێویێ" ١٨٥١ - ١٩٠٧" ی زایینی ئەگەر دەستکەوتێکی رۆحی ومەعنەوی نەبوبێ ولەمەیخانەی مەی فرۆشان وبادەنۆشانی دەرگای ئەحەدییەت دا سەرمەست نەبوبێ ،نەئەبووبە پەروانەی شێخ یوسف شەمسەدین کەخەلیفەی شێخ عوسمان بووەکەوەکو کانیاوی بەهارهەڵ قولاوە هەروەک ئەڵێت :

عیشقت کەحەقیقی بێ تالب مەبە ئیللا کوڕ
هەم حەزرەتی لەولا کور هەم یوسفی والا کوڕ
هەرعیشقێ حەقیقی بێ ،وەک عیشقی"حەریقی" بێ
مەیلی بەدەقیقی بێ، بۆمەعریفە تولللا کور

ژمارەی ٥١ تەشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٧٨
لاپەڕەی ٢٢ - جەمال موحەممەد

حەریق

و

گواری کاروان

هۆنەرونوسەری پایەبەرزوبەهرەمەندی کوردما مۆستا کاکەی فەللاح لەگۆواری کاروان ژمارەی چلی مانگی کانونی دوهەمی ١٩٨٦ سالی چوارەم نوسراوەومەبەستێکی بلاوکردۆتەوەلەژێرسەردێری "چەند شیعرێکی بلاونەکراوەی ناری" ولەم نوسراویەدا یەکێک لەغەزەلەکانی حەریقی بەناوی هۆنەری زاناوبەهرەمەندی کوردخوالێی خۆش بومامۆستا مەلا کاکەحەمەی " ناری" یەوە بلاوکردۆتەوەورای گەیاندووەکەمامۆستا مەلا کاکەحەمەئەمغەزەلەی بۆتایەربەگی وەسمان پاشاوتووە.

سەردێرودواییین دێری غەزلەکەش لەنوسراوەکەی مامۆستا کاکەی فەللاح دا بەمجۆرەیە :

حوزنی من با حوسنی تۆئیشکا لەتا ئاخرنەفەس

چون زەکاتی حوسنی تۆیا حوزنی منناگابەکەس

خالی سەوزە، داخی سەوزە،بەحسی ناسۆریمەکەن

تا زەدەیتۆبێکە "ناری"قەت شیفای نایەبەکەس

بەلاملەراستی دا ئەوەی شایانی باس بێ ئەوەیەکەئەمهۆنراوەیە یەکێک لەغەزەلەهەرەبەرزوجوانەکانی مەلا سالحی حەریقەولە زۆربەی کەشکۆڵ ودەست نوس وبەیازەکان داوتەنانەت لەدەست نوسدبەناوبانگە کەی"میرزا عەبدوللای شابەندەریش " دا هەربەناوی حەریقەوەنوسراوەو تۆمارکراوە.

جگەلەوەش " حەریق" لەهۆنینەوەی هەلبەست وغەزەل دا شێوەو شێوازێکی تایبەت بەخۆی هەیە وئەم غەزەلەش لەباری مەبەست ومەعنا ولێکچون و وردەکاری وجوانکاری و خۆشخوانیشەوە هەرلە غەزەل و ـ

هونراوەکانی" حەریق" دەچێت وهیچ گومانێکی لێ ناکرێت هەروەکو ئەم هۆنەرە بەهرەمەندوکارامەیەلەدوابین دێری غەزەلەکەدانازناوی خۆی زۆرشاعیرانە وشارەزایانەهێناوەوکوتویەتی :

حوزنی من باحوسنی توئیشکالەتا ئاخرنەفەس

بۆچ زەکاتی حوسنی تویاحوزنیمن ناگابەکەس؟

خالی سەوزە،داخی سەوزە،باسی ناسۆریمەکەن

تازەدەی ئەوبێ"حەریقی"قەت شیفای نایەبەکەس

* * *

حەریق
لەگوواری "سروە" دا
نوسراوی
ماموستا : " هیمن "

" حەریق" ئەوشاعیرە مەزنەیەکەمەکتەبی شیعری " نالی "هێنا موکریان ولەومەڵبەندە هەرکەس شیعری کوردی کوتووە ، یا دەڵێ، بێ ئەم لاوئەولا لەوێ فێربووە ، نەکەم؟ تائێستا چی وێ نوسراوە و کوتراوەبەکەڵک نەبێ ؟ من بۆخوم لەسەر ئەوشاعیرەگەورەیکەغەزەلی وەک :

هێندەبێزاری،کەزانیومەبەزاری نایەوە

دورلەبالا کەت سەرینی نائومێدیم نایەوە

یا

چاوەکەمێەمرۆلەگوڵشەن گوڵ بەعیشوەخۆی نووا ند

نەک نمەک گیربم ،بەمەرگی تۆقەسەمهیچنەمدووا ند

کوتووە ، هەر ئەوەندەدەزانم، ناوی مەلا سالح بووە ، نزیکەی چەرخێک لەوەی پێش لەودیورا ها تۆتەئەمدیوەولەخانەقای لوساوکان یا خانەقای شێخی بورهان گیرساوەتەوەوزۆریعاقیدەبەشێخ بووە .

نازانم لەکوێ بەڵام لەسەرشیعرێک " ئیعزا مول مولک "فێئۆدالی مەشهورریشی لوس تاشیوە ، ئەوەبۆتەهۆی ئەوەبێتە"سابلاغ" وببێتە مەلای مزگەوتی حاجی سەیید حەسەن خزمیخۆم، ئەوکەسانەی چل پەنجا ساڵ لەوەی پێش چاویان بەومزگەوتەکەوتبێ، دەگەڵمن ئەگەر بلێم برسایەتی وهەژاری وناچاری نەبوبا هیچ کۆلکەمەلایەکیش بەپێش نوێژی ئەم مزگەوتە رازی نەدەبود، رەنگبێ پێش سالی ١٣٢٨ ی کۆچی کەسالی

وەفاتی شێخە ، مردبێ ولەگۆڕستانی " مەلاجامی" نێژراوە وهەرخوا دەزانێ ئێستا گورەکەی بناخەی خانوی کام موسولّمان بێ، خوا بکەم لای سەروی هاڵ یا میوانخانەی بێ ونەکرا بێتەحەمام وشتی وا .

* * *

حەریق
و
بونەی شیعرەکانی

حەریق وەکوشاعیرێکی‌نێوبەدەرەوەوناسراوی کوردبۆگەلێ مناسەبەت واتەبەبەونەی گەلێ شتەوەشیعری کوتووەو ئەوەی لەدیوانەکەی داتا رادەیەک سەرنج راکێشە ئەوەیەبونەوهۆی کوتنی بەشێک لەهۆنراوەکانی دەزانرێ ، والەخوارەوەچەندوێنەیەک لەوهۆنراوانەی کەلەکاتی خۆی دا کوتویەتی پێشکەشتانی دەکەین .

میرزا لەتیفی قازی کوڕی میرزا ئەحمەدی کوڕی میرزا مەحمودی خوالێخوش بوقازی لەتیفی مەهابادی کەپیاوێکی زۆرزانا وزیرەک وبەهۆش بووە لەدێ " گردی یاقوب " ی ناوچەی شاروێرانی مەهاباد دقازی شەرع بووە ، ئەم غەزەلەپڕلەهەست وسۆزەی بۆمەلاسالحی"حەریق"نوسیوە وبۆی ناردووە، بۆئەوەی پێکەوەبچن بۆزیارەتی شێخی بورهان .

ماهی تەمامە ماهی تەمامم نەدیوە مـن
ئێستا تەمامە،حەیفێ کەجێگام نەدیوە مـن
بۆ رۆژی عاریزی رۆژت گەلێ گەرام
شەمسی جیهان بەتەلعەتی تۆمقەت نەدیوە مـن
گەرچی خەزانە،بۆوەرەقی سەبزی سەر ڕەزان
زانیم کەحوجرەسارده تفاقم کریوە مـن

حەریقیش بەهۆنینەوەی غەزەلێکی ئاگراوی وحەریفانەهەرلەسەر ئەم شێوەوشێوازەوەلامی میرزا لەتیف دەداتەوە وغەزەلەکەی ئەوەندە بەسۆزوکاریگەرە ، تین وتەوژم بەزەوق وخەیاڵ دا دێنێت .

لەو وەختەوە لەخزمەتی تۆبێتم بڕیوە من
وەک میهری تۆبەشاشەتی ڕەنگم پەڕیوە مـن

فەسڵی خەزانە ، وەقتیخزانەلەسەررەزان

سەرمایی سەرد میهریی یارم چەشیوەمن

هەروەک برۆی هیلالی لەبەر جەوری پەرچەمی

چاوی دەزانێ شاهیدەقەددم چەمیوەمن

لەعلی یەمان وحوققەیی مەرجانی باعیسە

ئەشکی لوئالی مەردومی دیدەم چەکیوەمن

خاڵی نییەدەمێکی خەیاڵملەخاڵی وي

مەنعەمە کەپەردەیی عارم دڕیوەمن

من پڕدەکەم تەنوری مەحەبەت لەناری شەوق

تۆش ئاشێ لێ بنی کەدڵم دەرپەڕیوەمن

فەرمووەرە کەفەڕشی غەزەل ڕادەخەملەڕێت

جەرگ ودڵم بەناری مەحەبەت کوڵیوەمن

لەساڵی ١٢٩٦ کۆچی مانگی کەحەزرەتی شێخ لەسەفەری حەج دەگەڕێتەوە حەریق بەبۆنەی هاتنەوە وگەڕانەوی ئەم پیرەروناک دڵەکە سەفەرەکەی ماوەی ساڵێکی خایاندووەغەزەلێکی زۆرناسک وبەسۆزو جوانی هۆنیوەتەوە کەئەوا چەندشیعرێکی لێ دەنوسین .

موژدەبێ بۆبولبولی دڵ گوڵ لەباغان هاتەوە

قومریعومریخۆی سەرف کاسەروی بۆستانهاتەوە

شاسواری عەرسەیی مەیدانی مەردان هاتەوە

دڵبەری جانان لەخزمەت جانی جانان هاتەوە

پیری رەوشەن دڵ وەکوخورشیدی تابان هاتەوە

نایبی عوسمانی سانی خۆش بەسامان هاتەوە

حەریق ئەمجا مەشی لەدوا یین ساڵەکانی ژیانی داکەبەهۆینەخۆشی ونا سازی یەوە لەجێگەداکەوتووە، بۆخوالێ خۆش بوسەییدرەشیدنوسیوە

کەئەوا چەندشیعرێکی لێدەنوسین :

ئەی جەنابی سەییدی عالی نەسەبکەی ڕەهرەوێ

عەزرە ودەردێ دەوا موبێ دەوا مدینێتــە وێ

بــۆخــروری پیــری کا میل عــا ریفــی دا نا یی راز

شەمسی ئەفلاکی هیدا یەت نەجمی ڕێی‌هەرشەبرەوێ

خۆموسەلـلەم گەرلەغا ییب دەستێ پیر کوتا نییــە

کەی دەبێ دەست ودڵـی پیرێ لەبۆمن رێکەوێ

حەریق جگەلەوهەموگیروگرفتانەی کەتوشیا ن بووە لەدوا یین‌ساڵـە

کا نی ژییا نی دا چا وەکا نی خۆی لەدەست دا وە و ئەم دەردەش بووەبــــە

سەربا ری هەمودەردەکا نی تری، ئەم رودا وەنا خۆش ودڵتەزێنەڕۆچنــەی

هیوا وئا وا تی بەیەکجا ری لەڕوبەستووەوتوشی خەم وخەفەتێکی زۆری ـ

کردووە ، لەنا مەیەک دا کەبۆسەییدرەشید دەنوسێت سکا لا لــــەژییا نی

نا خۆش وپڕلەڕەنج وئا زا روئیشا رەبۆکوێربونی چا وەکا نی خۆی دەکـا و

ولەچا مەیەک دا دەڵـێ:

رۆژ وشەوغەرقی خەیا ڵـم بێ ئەنیس و بێ نەدیم

چا ونەما وەتا بڵـێم‌قەت خەولەچا وم نـا کـــــەوێ

خەڵکی گەردەستی برا من چا وی ڕێی دەستـمبــرا

یەعنی چا ومەبرەلەدەست کەس ڕسقی‌دەست وپێت نەوێ

لەغەزەلێکی تریش دا دیسا ن هەرئیشا رەبۆکوێربونی‌خۆی دەکا ودەڵـێ:

کەسێ" سا ڵـح" بێ بۆزیکرودوعا گۆییت بەبێ چا وی

هەزا رچا وسا غی وا دێنێ بەچا وزیندوبەدڵ‌مەیتە

حەریق لەنا مەونا مەکا ریش دا هەمیشە پەنا ی بردووەبۆمرخ وقـەریحەی

شا عیرا نەی خۆی ونـا مەی خەڵکیشی هەربەشیعروەڵامدا وەتــەوە ،بـــە

تا یبەت هەرنا مەیەکی کەبۆسەییدرەشیدی،شا عیروشــا گــردی پێشــوی

نوسیویەتی لەگەڵ ئەم نامەشا غەزەل و چامەیەکی بۆنا ردووەکـــەلـــەو
غەزەل وچا مەدا داوای یارمەتی لەحەزرەتی شێخ کردووەوتکای لەسەیید
رەشیدکردووەکەچامەکەبۆحەزرەتی شێخ بخوێنێتەوەوزۆربەی ئەمغەزەلو
چامانەی کەمەلا ساڵحی حەریق نوسیویەتی هەرلەورێگەوە بەگــوێیـــی
شێخ گەیشتووەوبۆی خوێندراوەتەوە ، هەروەکولە غەزەلێک داکوتویەتی:
گول بژیریکی زەریفم کردلە نیوبا غـــی خەیـا ل
خۆزگەمەردێکی"رەشید"بۆ"شێخی"بخوێندا یـــەوە
حەریق کتێبی " گەلەنبەوی" لەمەلاعەزیزی مفتی سولەیمـا نی وەر
دەگرێ ،هەرچەندەمەلاعەزیزدا وای دەکاتەوە ، ئەوهەرنا یداتەوە ولـــە
ئەنجا مدا " حەریق" بەزمانی مەلا نەسروڵڵای باوکیەوەئەمچوا ربیتەیەی
دانـاوە :
بـا بی کورێکی بو ، چە کورِ ، ئەربا بِی مەعنەوِی
دەیکوت لەرِوی نەسیحەتەوە دا ییمـەن بـــەوِی
وە کە جەردەبی، دەرِۆلـەلـەعومری منـــت کـەوی
نـەیدەیتەوە بەمُفتی ئەفەندی گـەلـــەنبـەوی
حەریق،غەزەلێکی بەسەردێرەوە بۆجەنابی سەییدرەشیدنا ردووە وبـــە
ئاشکرا ناوی هێناوە .
لەلام وا بوکەتۆسەییدرەشیدیـا ری لـــەبۆیـا ری
لەمُلکـــی میهرەبانی دا لەیارانی وەفـــا داری
حەریق غەزەلێکی بەم سەردێرە لەوەڵامی ماموستا مەلا حـەســـەنـــی
قازی " سیفالقضات " دا نوسیوە کەدا وای لەمەلاساڵح کردووەکتێبـــی
قازی ولاری بۆبنێرێت کەیەکێک لەکتێبە فەلسەفی یەکۆنەکا نەوحـەریق
لەم غەزەلە دا ئیشارەی بۆدوکتێبی" ئیشارات " و " شیفای"ی ئـــەبـــو
عەلی سینا کردووەکەبەبۆنەی مەبەستونا وەروکەوەبەتەلمیحێکی جوا نو

دڵرفێن ئیشارەی پێ کردون.

لەخزمەت قازیا لاریم نییە بۆسەرچ جای ماڵم

چەحیکمەت بوئیشا راتی نەفەرموبۆشیفای حاڵم

مەلا ئەحمەدی رەبباتی کەبەمەلای لاسورنا سراوە، مەلایەکی زاناو بەناوبانگ بووە، لەگەڵ ئەوەش بەهۆی شان و قوڵیخۆیەوەژییاوەوهیچ ئاتاجێکی بەنانی مەلایەتی نەبوە، رۆژێک ئەممەلا ئەحمەدی لاسورە کارێکی بەحەریق دەبێ، یەکێک دەنێرێ بۆلای کەکارەکەی بۆجێ بەجێ بکاوبانگیشتنیشی بکابۆلای خۆی، لەسەرەی ئەوشتانەدا کەدەیدا تێکاڵە کیشی بداتێ، چونکە مەلای لاسوربێستا نەکاڵەکێکی ناپابی هەبوە، جا کاڵەک بێ وەی موکریان بێ ومەلای لاسورکردبێستی دەبێ چۆن بێ ؟بەلام حەریق کەدێت مەلاکاڵەکەکەی نادا تێ، حەریقیش ئەم چوارینەی بۆ دەنوسێت :

مەلا وەعدەی بەکاڵەک دا، شکاندی	خەیاڵێکی لەدڵ دا بوگەیاندی
ئەگەردەمزانی کاری تۆیەلاسور	بەلای رەشتا بەسوکێ ....

حەریق رۆژێک دەچێت بۆماڵی خوالێخوش بوقازی مونعیمی باوکی قازی کەریم ولەماڵێوا نادوپشکێک پێوەی دەدا، ئەویش هەربەمهۆیەوە ئەمچوارینەی هۆنیوەتەوە :

بەپشکێ رازی یەقازی لەهەرماڵێ کەدو، پشکە

لەماڵی خۆی لەبۆخەڵکی هەمیشەحیسە دوپشکە

بەڵێ "مونعیم" دەبێ وابێ خواکا ماڵیئاوابێ

نەوەک خەڵکی کەماڵیان ژەهری مارونێشیدوپشکە

حەریق غەزەلێکی فارسی بەمسەردێرەی خوارەوە بۆکوچی دوایی خوا لێ خوش بومەلا وەسیمی سەردەشتی دانا وەوشیوەن ولاواندنەوەیەکی زۆر بەکوڵی بۆکردووەوساڵی کوچی دیاری کردووە.

اکی دریغا چشم‌علما زدوریت بی نورشد

نورعلمت دربصیرت طالبا ن را دورشد

جا ریکێا ن سێ کەس ویستویا نەبچن بۆزیا رەتی شێخی بورها ن لە دێی شەرەفکەند ولەپا شا ن هەرسێکیا ن پەشیما ن بونەتەوەونەچون ولە رێگەدا گەرا ونەتەوە ، مەلا سالحی حەریقیش کەئەمەی بیستوتەوە ئەم شیعرەی لەهەجویا ن دا دانا وە .

سێ کەس بەتەڵەب بون لەتەڵەب چونەوەجا رێ

را بردوەتەڵەب بێنەوە تا فەسڵی بەها رێ

* * *

چەند سەرگوزەشتەیەکی

حەریق

مەلاساڵحیحەریق ومەلائەحمەدی لاسورپێکەوەرەفیق دەبن،جارێکیان مەلا ئەحمەدهێندێ هەنجیری پێ دەبێ ولەحەریقی دەشارێتەوەوبەشی نادا ، نزیکەی ساڵێک بەسەرئەمەدا تێدەپەرێ، رۆژێک لەدێی مەرخوزی ناوچەی سەقزلەمەدرەسەی فەقێکان دا هەموپێکەوەدا دەنیشن، یەکێک لەفەقێکان تەفسیرێکی" بیضاوی" دێنێ وقسەلەسورەی " وَالتِّین" وەدەکەن ، مەلاساڵح بێضاویەکەوەردەگرێ وسورەتەکەدەخوێنێ ودەڵێ : " الزَّیْتُون وَطُورِسِینِینَ " مەلائەحمەد دەڵێ، کەی وایەبابە؟ سورەتەکە دەڵێ :

" وَالتِّینِ وَالزَّیْتُونِ وَطُورِسِینِینَ" ، حەریقیش دەڵێ: ئاخرئەوەبو پارتۆ " تین"ە کەتشاردەوە،" تین " هەنجیرە .

ساڵێکی حەریق چاوی ئێشاوەوبۆچارەسەرکردنی ئەم چاوئێشەیە چووەبۆلای پزیشک وزاناوشاعیری ئاینی پەروەری مەهابادی خوالێ خۆش بوحاجی مەلاعەبدوڵڵای مەولەوی کەنازناوی لەهۆنینەوەی هۆنراوەدا " شەکیب" بووە ، بەلاّم بەداخەوە چاوئێشەکەی چاری نەکراوەوحەریق چاوەکانی کزوکەمبینابووە ، رۆژێکیان یەکێک لەدۆستان وئاشنایانی لێی دەپرسێ وپێی دەڵێ: ئەرێ مەلاساڵح چاوەکانت چۆنن ؟حەریفیش لەوەلاّمدا دەڵێ: بەخواکاکەجەنابی مەولەوی دەڵێ چاوەکانت چاکن .

حەریق لەدواساڵەکانی ژیانی داکەماوەیەک لەجێگەدا کەوتووە ، برینێکی گەورەی لەجەستەولەشی پەیدابووە ، دوکتوروێنەتان کەلەمەو سەردەمەدالەشاری مەهابادنیشتەجێ بووە ، ویستویەتی برینەکەی دەرمان کا ، لەکاتی موداواکردنا پێی دەڵێ: مامۆستا بێزەحمەت

وەرگەرێ،حەریفیش لەوەلاّم دا دەلّێ: ئاغای دوکتورهێندەمدەردوبەلاّ
دیوە هەر ئەوەندەم ماوە وەرگەرێم!

میـــژووی ژیا نی عا رفی رەببا نی

شێـخ " شـەمســـەدینـــی بـــورهـا نـــی"

خودا نا سی پا یەبەرزی با رەگا ی سوبحـــا نـــی
سەرقا فلەی عا بیـدا ن وسوفیـا نـی روخـا نـــی
لەپا سما نی عیرفا نا خورێکیتروسکەدا رونورا نی
بۆیەنێوبا نگی دەرکردووەبە "شەمسی بورها نی"

خۆری تروسکەدا ری ئا سما نی ئا یین وغیرفا نی ئەوبا سەما ن نیـّـوی یۆسف ونێوی با وکی "محەممەد" ونێوی دا یکی " ئا یشەبە " با وکـی لـــە تا یـفەی " ما وەت" ودا یکی لەهۆزی" کەلـهور "ە لـەسا لـی٣٤٢اکۆچیما نگی لەدێی" سێلـۆێ" لـەئا وا یـیەکا نی نا وچەی" لاجا ن" ها تۆتەدنیا وە ، هــەر بە مندا لـی با وکی کۆچی دوا یی کردووەودا یکی چون هەرئەوکوڕەی بووە ، زۆری خۆش ویستووەوبەپێی دا بونەریتی ئەوسەردەمەنا ویـــەتـــەبـەر خوێندن وقورئا نی پیرۆزی تەوا وکردووەوچەندکتێبێکی خوێندووەوبووە بەفەقێ وهێندێک کتێبی نەحووسەرف وشەرعی خوێندووەوئەوجا ربودرێژە دا ن بەخوێندن روی کردۆتەشا ری " مەها با د" ولـەلای گەلێ لـەزا نا پا یە بەرزەکا نی ئەوسەردەمەخوێندویەتی، دا یکی بۆئەوەی هەمیشەچا وەدێری وئا گا دا ری لێ بکا ، ما لێ چووەتەدێی" پا لۆوە " کەبە٣کیلومیتزکەوتۆتە رۆژهەلاتی شا ری سا بلاغ" ەوە ، ئەوزا تەهەربەمندا لـی نیشا نەیهۆشیاری وبەختەوەری وگەورەیی بەنێوچا وا نیەوە دیا ربووە وشێوەی سا لـحـــا نو پیا وچا کا نی بەخۆیەوەگرتووەولەفەقێیەتی دا زۆریش بەخودا پـــەرستـــی یەوەخەریک بووە ونوێژی سوننەت وشەونوێژی هەمیشەکردووەوئا رەزو ی لەسوفیەتی وسولوک بووە ، لەسەرئەوئا رەزووەشەوێک خەوی بەخودا نا سی پا یەبەرزوپیرومورشیدینێوبەدەرەوەی تەریقەت خودا لێ خۆش بوحەزرەتی

شێخ عوسما ن سیرا جەدینەوە دیوەولەوخەوەدا حەزرەتی شێخ بانگیکردووە بۆ " تەوێڵە ".

دڵەدا مرکێ خەیاڵ لیێم لادە گیا نەبۆدیتنی پیرئاما دە
ڕۆژی تینی بەگەشەوزەنوێزە ڕۆژی دینی گەش وتیشک ڕێژە

شێخ یوسف شەمسەدین دوای چەندرۆژبیرکردنەوە هەواڵی نییازی سەفەری خۆی بۆ " تەوێڵە " لەنێوفەقێکان وهاوریبان ودۆستەکانی دا بلاودەکاتەوە ورۆژێک لەرۆژان لەشاری "مەهاباد"وە بەرەوشاری"سەر دەشت " دەکەوێتەرێ ودوای چەندرۆژمانەوەلەوشارەلەگەڵ چەندکەسێک لەدانیشتوانی " سەردەشت " چووەبو (تەوێڵە " وبەخزمەتی پیرومورشیدی خۆی شێخ سیراجەدینی نەقشبەندی گەیشتووەوتکای لێکردووەکەشێوەی تەریقەتی فێربکا ، حەزرەتی شێخیش زۆری دڵخۆشی داوەتەوەوبەوپەری سەفاو ولوتفەوەتکاکەی وەرگرتووەوشێوەی تەریقەتی نەقشبەندی فێرکردووەونیشانی داوەچون ویردوزیکری خۆی بەجێبینێ وبەوجۆرە بووەبەمریدی شێخ عوسمانی سیراجەدین وماوەی پازدەساڵ لەدێی " تەوێڵە " ماوەتەوەولەوماوەیەداوەکومریدکی بەسۆزخەریکی خودا پەرستی وریبازەت وتەزکییەی نەفس وسولوک وبەجێ هێنانی شێوەی تەریقەت بووە وکاتی خۆی بەفێرونەداوەوبەهەموجۆرێک بەشێوەی - تەسەووفەوە خەریک بووە ورۆژبەرۆژ بووەبەجێگای تەوەجوهاتی شێخ وبەردەوا ملەبەرزبونەوەدا بووە .

گەڕانەوی " شێخی بورهان"
بۆناوچەی " موکریان"

شێخ یوسف شەمسەدین پاش تەواوکردنی دەورەی سەیروسولوک لە سەفەرێک داکەلەگەڵ حەزرەتی شێخ عوسمان سیراجەدین دەچێت بۆشاری

" سولەیمانی" بە فەرمانی شێخ لەخانەقای خودا ناس و مورشیدی نێــو بەدەرەوەی تەریقەت خودا لێ خۆش بوحەزرەتی " مــەولا نـا خـالـیدی " نەقشبەندی حازردەبێ وشێخ عوسمان ئیجازەی خەلافەت وئیرشادی دە ـ داتێ وپێی دەفەرموێ کەبگەرێتەوەبۆناوچەی موکریان ودەس بکـا بـە رێگا پێشان دانی ئەوانەی بەدوای رێگای خودا ناسی دا دەگەڕین، شێـخ یوسفیش ئامادەیی خۆی بۆبەجێ هێنانی فەرمانەکانی شێخ عــــوسمـان پێشان دەدا ،پاش ئەوە "شێخ یوسف" دەکەوێتەرێ ودەگەرێتەوەبۆناوچەی " موکریان" ماوەیەک لەگەڵ دایکی لەدێی" پالاوەی سەرێ" دادەنیشێ ولەوێشەوە دەچێتەئاوایی "عیساکەند" وماوەی دوســـا ڵێــش لـەوێ دەمێنێتەوەولەپاشان کۆچ دەکا ودەچێتەئاوایی"بورهان" هەرلەوشوێنە شێخ یوسف کەلەدێی" بورهان" نیشتەجێ دەبێ دەست دەکا بەســولــوک کردن وبەجێ هێنانی شێوەی تەریقەت ورێنوێنی کردنی موسوڵمـــا نــان بەپێی داب ونەریتی تەریقەتی نەقشبەندی وخانەقایەکی گەورەلەدیـی " بورهان" دروست دەکا،وئەوخانەقا یەهەرلەوکاتەوەبەخانەقای "شێخـی بورهان" ناوبانگی دەرکردووەوماڵ ومولکێکی زۆری لەسەروەقف دەکا و زانایان وەئەهلی تەریقەت لەهەمولایەکەوەروی تێدەکەن،شێخلەوماوەیە داکەدەس دەکا بەئیرشادی تەریقەتی نەقشبەندی خەڵکێکی زۆرلەزانایان وروحانیان وداخوازانی سولوک لەهەمولایەکەوەدێن بۆخزمەتیوتەریقەت لەسەردەستی وەردەگرن ونێوبانگ وشۆرەتی بەهەمولایەک دا بلاودەبێتەوە ومریدومەنسوب لەهەمولایەکەوەدا دەبارێن بەسەری دا ،وەگەڵێ پیـــاوی گەورە وکەسانی پایەبەرزی وەک مەولانا "محەممەدسادقی مەرزنگ" خودا ناس وعاریفی بەنێوبانگ حاجی سەییە 'محەممەدسەعیدی نورانی"هۆنەری هونەرمەندوبەهرەمەندخوا لێ خۆش بوما مۆستا مەلا سەییدرەشید "کاکەڕەش" وکەسانی دی لەسەردەستی شێخ یوسف داسولوکیان کردووەوتەربیـــەتــی

ڕۆحی وسوفیانەیان وەرگرتووە.

" سەفەری حەج"

هەرلەوماوەیەدا " شێخی بورهانی" ویستویەتی بچێت بۆحەج وفەرزی حەج بەجێ بێنێ، هەموشتێک ئامادەکراوەوچەندکەس لەمریدەکانی کەیەکێک لەوانزاناوشاعیری ئایین پەروەروسوفی سەیید محەممەدسەعیدی نورانی کەلەسەیدەکانی " کولیجە"بووەلەگەڵ شێخی بورهانی لەرێی ولاتی عوسمانی ومیسرەوە چون بۆمالّی خوداولەرێی " دیمیشق" و" بەغدا " و" هەولێر"ەوەهاتونەوەبۆولاتی خۆیان،هێشتا شێخ یۆسف لەسەفەری‌حیجازنەگەراوەتەوەکەزاتای خودانا س مەولانا " محەممەدساقی‌مەرزنگ" مریدی دلّسۆزودروستکاربەیارمەتی مرید ومەنسوبەکانی تردودانگی دێی" شەرفکەند"ی کرِیوەکەبەسی وپێنج کیلومیترکەوتۆتەرۆژئاوای شاری" بۆکان"وشێخ یۆسف دوای گەرانەوە لەودییەدانیشتەجێ بووەوخانەقاوچەندهۆدەیەکی لەوێ دروست کردووە چون نێوبانگ وشۆرەتی ئەوزاتەلەئاوایی "شەرەفکەند"ەوەبەهەمو لایەکدابلاودەبێتەوە مریدان ومەنسوبان بەتایبەت زانایانورۆحانییان لەزۆربەی ناوچەکانی کوردستانەوەدادەبارین بەسەری دا ، هەرئەوە دەبێتەهۆی ئەوەکەلەدێی"شەرەفکەند" نەمێنێتەوە ،هەربەوهۆیەوە لەپارچەزەوییەکداکەبەسولاوکان بەنێوبانگەوبەدوکیلومتیرکەوتۆتە رۆژئاوای " شەرەفکەند"ەوە خانەقایەک وچەندحوجرەوخانویلێ‌دروست کردووەوئەوشوێنەهەرلەوسەردەمەوەبە" خانەقا " نێوبانگی دەرکردووە شێخ یوسف " شەمسەدین" ماوەی هەژدەساڵ لە" خانەقا "دەمێنێتەوە ، ئەوەی شایانی باس بێ ئەوەیەکەدوای چەندساڵ نێشتەجێ بون لە " خانەقا " ئاوایی" ئاتابلاغی"کرِیوەکەبەدەکیلومیترێک کەوتۆتە رۆژئاوای شاری" بۆکان" وروبەرویدێی " حاجیلەک"ی شارویرانە

وئەودیيەشی وەقفی " خانەقا " کردووە .

شێـوەی شێـخ یـوٚسـف

شێخ یوسف شەمسەدین پیاوێکی جوان چاک وبالآبەرزو سورکارە و ریشێکی تەنکی بووە وروخساری وای نیشان داوەکەلەپێش دا فەیافەیەکی بەهێزی بووە ، بەلآم عیبا دەت وریٚیازەت ونوێژکردن ورۆژوگرتن و چلەنشینی ونەفس‌کوژی وسالآنی سەردەمی سولوک وهەڵگرتنی باری قورس وگرانی ئیرشادبرِستیلێ بریوەوجەستەوئەندامی کزوبێ هێزکردووە،شێخ یۆسف پیاوێکی قسەزان ورەوانبێژوراکێشەربووەولەگەڵ خەڵکی‌ئاسایی دا بەزمانی خۆیان قسەی کردووەولەخۆنووا ندن وخۆبەزل زانین وفیزوەدەعیەبێزاربووەوزۆرهێمن ولەسەرەخۆقسەکردووە ، کاتێ کەبزەوزەردەخەنەها تۆتەسەرلێوی پشتی دەستی لەسەردەمی دانا وەوهیچکاتێ بەقاقا پێنەکەنیوە .

خێـزان ومنـدالـەکـانـی

شێخ یۆسف هەرکەچووەبۆدیی " بورهان" یەکەمژنی هێناوەوخێزانی یەکەمی کەژنێکی زۆرپاک وپارێزگاربووەنێوی "خانس‌خاتون"بووەوئەو ژنەی دوای ماوەیەک بەبێ ئەوەی منداڵێکی ببێ کۆچی دوایی کردووە ، خێزانی دووەمی کچێک بووەلەسەیدەکانی" کولیجە " ونێوی سەییدزادە " مروت" بووەولەوخێزانەی سێ کوروسێکچی بووە ، کورەکانی نێـویان شێخعەبدورەحمان" وشێخ " ئەحمەد" وشێخ " عەبدورەحیم"بووەوکچەکانیش " زینەب‌خاتون" و" خەدیجەخاتون" و"فاتیمەخاتون" بـون، خێزانی سێیەمی نێوی "یاسەمەن خاتون" بووەولەوژنەی‌چوارکوروکچێکی بووە ، کورەکانی نێویان " شێخ عەبدوللا" و" شێخ ئیبراهیم" و"شیخ محەممەد" و" شێخ عەبدولقادر" و کچەکەشی نێوی" ئامینەخاتون"بووە

خێزا نی چوا رەمی بێوەژنێک بووەبەنێوی" سەیدزا دەئا مین"کەلەپێشدا ژنی خودا نا سی پا یەبلندخوا لێخۆش بوحا جی" سەییدمحەممەد سەعیدی نورا نی" خەلیفەومریدی دروستکا ری بووەکەدوا ی وەفا تی ئەوپیاوە گەورەوبەرێزەلەسا لی٣٠٦ ای کۆچی ما نگی، بۆئەوەی مندا لەکا نی بێ سەرپەرست نەمێننەوەئەوژنەشی مارەکردووەولەوخێزا نەشی چوا رکوڕو کچێکی بووە ، کوڕەکا نی نێویا ن " شێخ سالح" و" شێخ حەسەن"و" شێخ عەلی" و " شێخ حوسێن" وکچەکەشی نێوی " مریەمخا تون" بووە .

کۆچی دوا یی شێخ یوسف

ئەوپیرەبەبیروژیرەسدرەنجا م لەشەوی یەک شەممەی یا زدەی‌ما نگی دوەمی سا لی ١٣٢٨ کۆچی ما نگی لەتەمەنی هەشتا دوشەش سا لی دا کۆچی دوا یی کردووەوپا ش شوشتن وکفن کردنی،ژما رەیەکی زۆرلەخەلیفەو مریدومەنسوبەکا نی لەهەلگرتنی جەنا زەکەی دا بەشدا ریا نکردووەولە پێنج سەدمیتری رۆژئا وا ی " خا نەقا "وە لەسەرتەپۆلکەیەک بەخا کیا ن ئەسپا ردووە ، ئەوەی شا یا نی با سەئەوەیەکەدوا ی وەفا تی شێخ،مەولانا محەممەدسا دقی مەرزنگ کەخەلیفەیەکی شا یا ن ولێها توی شێخ"شەمسە دین" بووە لەسەر"خا نەقا " ما وەتەوەوسەرپەرستی کا روبا ری دینی و دنیا یی "خا نەقا "شی کردووەولەهەمولایەکەوەخەلک ڕویا ن تێکردووەو- هەمیشە "خا نەقا "پڕبووەلەمریدومەنسوب کەلەزۆرلای کوردستا نەوە - ها تون،"مەولانا" پیا وێکی هوشیا روزا نا وشا رەزا ی ئوسولی‌دین‌وتەریقەت ومەلایەکی با ش بووە وبوکا روبا ری دنیا یی خا نەقا ش هەروا لێها توبووە سەرەنجا م‌ئەویش تا ئەورۆژەی کۆچی دوا یی دەکا بەئیرشا دکردن ورێنو- ێنی موسولما نا ن وخزمەت‌کردنیا نەوەخەریک دەبێ ودا خوا زا نی زۆری- تەریقەت‌لەهەمولایەکەوەلێی کۆدەبنەوە ، سلاوی خودا بەسەرگلکۆکەیا ن دا برژێ وەک با را نی " بەهـا ر".

یـــا دی
" شێخــی بــورهــا ن"
لــه "یــا دی مــــه ردا ن"دا

ئه مزا تـه نا وی یۆسف ولـه قه بی شه مسوددیـن وخه ڵکی دیی" بـورها ن" ولـه هـۆزی "بلـبا س" بووه ، پا ش ئه وه ی لـه خوێندن دا ئه گا ته پلـه وپا یه ـ یه کی به رز ، ئه روا بۆهه ورا ما ن ولـه سه رده ستی شێخ عوسما ن سیراجوددیـن دا ته مه سسوک ئه کا وخه ریکی ئا دا بی ته ریقه ت ئه بێ، تا پا ش ما وه یـــه ک ئیجا زه ی خه لافـه ت وه رئه گرێ وئه گه رێته وه بۆولاتی موکریا ن وده ست ئه کا به ئا مۆژگا ری کردن ورێ پێشا ندا نی موسوڵما نا ن،ئه مزا ته یه که مجا رلــه دیێ "بورها ن" وپا شا ن لـه " شه ره فکه ند" وئه وجا لـه "سولافکا ن"ئیرشا دی کردووه و،لـه مه ی دوا یی یا ن دا خا نه قا ی دروستکردووه ، ئه مزا ته گه لێ سیفه تی پیا وا نه ی تێدا بووه وه ک ئه وه که :

١) لـه سه رهه موومووریدیکی پێویستکردووه ئه گه رنه خوێنده وا ربــێ ده رسی قورئا ن بخوێنێ به ته جویده وه وهه موورۆژێ به گوێره ی تــوا نـــا ده وری هه ندێکی بکا ته وه .

٢) ئه همیه ت دا نی به سوننه تی پێغه مبه ردرودی خوا ی لێ بێ ،بــه تا یبه تی لـه ئا دا بی ده س نوێژورۆژومه نا سیکی حجّ دا .

٣) بریا ری دا وه لـه سه رهه موومه نسوبێکی که نا نی کا سبی وره نجــی شا نی خۆی بخوا ، مه گه رتووشی ده دێکی وا بووبێ که رێگا ی کا سبی کردنی لێ گرتبێ، ئه وه ئه توا نێ دا نیشی وخه ڵک خزمه تی بکه ن.

٤) خوێشی به خۆی کا سبی کردووه ونا نی خا نه قا ی لـه که سبی ده ستــی خۆی دا وه وسا لانه ئه وه نده به روبووی کا سبی وکشتوکا ڵی بووه زه کـــا تی ما ڵی به گه لێ که سی هه ژا روکه مده سه لات دا وه ودیێ" ئا ڵبلاغ"ی کــڕیـــوه ووه قفی کردووه به هه ژا را ن وکه سا نێ عیبا ده تکا روڕێبوا را نی خانه قاکه.

٥) کەلەسالی ١٣٢٨ کۆچی ما نگی دا نەخۆش کەوتووەوهەرلەوسالەدا بەونەخۆشی یەکۆچیدوا یی کردووە ، وەسیەتی کردووەلەکوڕا نی کەسیا ن جێی نەگرێتەوە ، چونکەکەسیا ن سولوکی تەریقەتی نەبووەوشا یا نی ئیرشا دکردن نەبوون.

کا ری وا لەهەمووکەسێک نا وەشێتەوەونیشا نەی پلەیەکی بەرزی ڕا ستگۆیی یەلەگەڵ خودا وخۆو خەڵک دا ، بۆسەرپەرشتی کردنی کا رو با ری ئەوقا فی خا نەقا کەشی نا وی دوا زدەکەسی بەریزهێنا وە ، هەروا بڕیا ری دا وە پا ش مردنی ئەودوا زدەکەسەهەمویا ن ئەهلیخا نەقا خۆیا ن یەکێک هەڵبژێرن وبیکەن بەسەرپەرشتی کەری کا روبا ری خا نەقا و ئەوقا فی خا نەقا ، لەئەنجا می ئەم رەوشتەبەرزا نەیەوەبووە ، شێخ موحەممەدی کوریشی وا پەروەردەبووەکەوا لەگەڵ ئەوەیش کەمەلایەکی زا نا وپا یەبڵندبووەنەی هێشتووەبەنا وی شێخیەتی یەوەکەس دەستیما چ کا ت ، شێخی بورها ن بەسەرتەپۆڵکەیەکی بەرزەوەلەنزیکی خا نەقا کەیا بەخا ک سپێررا وە .

یا دی مەردا ن : بەرگی دوهەم

لاپەڕەی ٥٠٤ - ٥٠٣

نوسرا وی : ما مۆستا مەلاعەبدولکەریمی مودەرریس بیارە

شێخی بورهان

له " رشتەی مرواری " دا

بورهان گوندێکەلەولاتی موکریان ، شێخێکی لێ بووەبەناوی شێخی بورهان ئەوەناوی دەرکردووە ، ناوەئەسڵیەکەی" یوسف" ولەقەبی شەمسەدین بووە سەردەمی ژیانی سەردەمی نوزدەهەمبوو ،شێخی بورهان یەکێک بووەلەشێخەپایەبەرزەکانی سەربەبنەماڵەی شێخانی تەوێڵە کەکوڕی ئاگردانی مەولانا خالیدی نەقشبەندی،پایەی شێخی بورهان شێخی راستەقینەبووە ، خۆیپیاوێکی دەوڵەمەندی بەرساتی دەولەمەندبووە ،دولەتەکەی لەکۆششی خۆی ولەمیراتی باووباپیریەوەبۆماوەتەوە ،چاوی لەدەستی خەڵک نەبووە ،نانی داوەبەخەڵک نانی کەسی وەرنەگرتووە ،لەماڵی تایبەتی خۆی "٣٠" مانگا ، پێنج جووتەگاودەئێستری تەرخان کردووەبۆخانەقا ، گاوان وجووتیارودارکێشی بۆراگرتون، شیری ئەم مانگایانەبۆماستودۆی ئاوەن ورەوەنی مریدانی خانەقا ،بەرهەمی جووتەکانیش بۆنانی خانەقا ، ئێسترەکانیش هەمورۆژێ نێرراون بۆدار وسوتەمەنی خانەقا ، ئەوعالەمەلەدوورونزیکەوە هاتوون نان وشوربا و هەمووشتحازربووە ، چەندەلەوێ مابێتەوەبەزیکروفیکرەوەرایانبواردووە ئەگەر مریدەکانیش شتیان هێنا بێ پیاوی تایبەتی هەبوەلیێی وەر — گرتوون هەرلەخانەقا دا عەمارهەبوەبراوەتەئەوێ ودەرخواردی مریدان دراوەبەبێ ئەوەئێکەلاوبەماڵی شێخ کرابێ، رابواردنی خۆیشی وابوو ، گوێدرێژیکی هەبووهەمورۆژسواری بووەچووەبۆسەر رەزوزەوی وزاری — خۆی، خۆی بەدەستیخۆی بژاری رەزی کردووە ،بێڵکاری کردووە ،بەدەستی خۆی گەنمی وەشاندووە ، ئاوی داوەودروویەتەوە ، شەن وبای دردووە ، بردوویەتەئاش هاریویەتی، لەوەلەمەلەوەنانی بۆدروستکراوە ،وەکوو بلیت دائیمًا لەریبازەت وچەوسانەوەی نەفس دا بووە ، زۆرترخواردنی لە

ونان وشوربایە بووەکەخۆیبەدەستی خۆی هێنا ویەتەدەست، میـــــوەی ئەخوارد ئەویش هەرلەوەکەخۆی بەدەستی خۆی لەرەزەکانا ئەیهێنـــایـــە ئەنجام، هەمودەم دەرزی ودەزوی پێ بووەجلەکانی خۆی پێ دروەوە، بەهیچ جۆرتەرکی نەئەخستەسەرکەس لەکۆڕی مراقبەی سوفیەکانا ئەچوو سەری ئەنا بەسنگیا نەوەمراقبەی ئەکردن، هەمووسالێکیش چلەی ئەکێشا ئەمەبوو شێخی بورهان.

ڕشتەی مرواری: بـــەرگی حەوتەم

ماموّستا عەلاژەدین سەجادی : لاپەڕەی ١۶٢ – ١۶١

خووره‌وشتی
شێخی بورهان

خوا لێ خۆش بوو " شێخی بورهان" پیاوێکی خودا ناس وخۆپاریزو شێوه‌جوان وله‌خودا ترس وئایین په‌روه‌ر بووه‌ودڵی به‌نوری خودا ناسی روناک بووه وئامۆژگاری ورێنوێنی موسوڵمانانی کردووه، هه‌رله منداڵی یه‌وه‌نیشانه‌ی ژیره‌کی وزیزوخووره‌وشتی به‌رزوپیرۆزله‌نێو چاوانی دا ده‌رکه‌وتووه، بۆیه‌زوربه‌ی شاعیرانی کوردبه‌کوردی وفارسی له‌وه‌سف وستایشی دا شیعریان گوتووه، هه‌روه‌کو به‌کۆچی دوایشی‌شێواوی که‌وتۆته‌نێودڵ وده‌رونی به‌شێکی زوله‌شاعیران وگه‌لی که‌س له‌هونه‌رانی سه‌رده‌می خۆی بۆلاواندنه‌وه‌وکۆچی دوایی ئه‌وپیره‌پیرۆزه‌هۆنراوه‌یان هۆنیوه‌ته‌وه وشینیان بۆکردووه‌وهه‌ستی جوان وبه‌کوڵیان ده‌ربڕیوه که‌ئه‌وا هه‌ستی هه‌ندێ له‌وهونه‌رانه‌به‌رامبه‌به‌شێخ دخه‌ینه‌رو،وه‌چه‌ند پارچه‌یه‌کی کوردی یان لێ هه‌ڵ ده‌بژێرین .

یوسفی میسر

ئه‌ی عه‌زیزی حه‌زره‌تی په‌روه‌ردگاری به‌ره‌فیق
قوتبی عاله‌م،پیری دانا ،یوسفی میسری ته‌ریق
خوسره‌وی ده‌رویش‌کیسوه‌ت سه‌روه‌ری قه‌یسه‌رغولاٌم
ئه‌فسه‌ری شاهانی‌عاله‌م‌مورشیدی خاقان ره‌فیق
دین نه‌ما بوبێ وجودت دین‌به‌تووه‌نه‌قشی به‌ست
دین نگین،تۆبوی به‌خاته‌م ،ئه‌و موسه‌جه‌ع‌تۆعه‌قیق
هه‌رغه‌ریقێ یادی‌تۆی بێ غیره‌تت مه‌ڵلاحه‌بوٚی
گومره‌هی ساحیل نشین بێ یادوزیکری تۆغه‌ریق

حەنزەلەبێ شەربەتی میهرت لەمینۆسەلسەبیل

سەلسەبیلەبێ مەزەی قەهرەت لەمینا دا رەحیق

فەیزی تۆبا را ن ومونکیرکوێروخوێنی دڵ قوڕا و

هەڵ خلیسکی پێی ئەگەر مەسموعە پێم عوززی زەلیق

دین وئیرشا دوتەریقەت هەر بەتۆشا یستەیە

وەک بەشا نی حەزرەتی سەیید ،ریسالەت بوحەقیق

کەی دەگا قوربا ن بەپا یەی .عولوی کا خی هیممەتت

وەهمو فکری هەردو عا لەمگەر ببێتە مەنجەنیق

وەسفی نوری عەرش گیرت دێتە تەشریح وبەیا ن

گەر لەها وەن دا بەسەنعەت پەرتەوی مەهـ بێ سەحیق

نەقشبەندی بێ میسا ل وقا دری قودرەت بەدیع

تۆی لەسەر پەردەی بەقا کێشا بەئەخلاقی خەلیق

سا حێبی خولقی جەمیل ودا وەری حوسن وجەما ڵ

میهرەبا ن وخۆش زبا ن ورەحمکردا روشەفیق

کەمتەکەببور ،بەهەوەس ،خاڵی لەنوقسا ن،پڕکەما ڵ

دڵ قەوی،مونکیرنەوی،فیترەت عولا ،فیکرەتدەقیق

گەوهەری زا تت سەنا ی نا یە بەدەریا ی فیکرەتم

فکری من غەووا سی نا دا ن بەحری جودی توعەمیق

دەمبەدەمشا دا ن وخو ڕەمبی،ئیلاهی بێ مەلال

وەک لەئەبری بەهمەنی خەندا نەنەسرین وشەقیق

دوکەسن قوربا ن لەمەحشەر ببیەشا فیعیا ن ئەگەر

یەک "ئەدەب"بەندەی قەدیم و یەک سەنا خوانت "خەریق"

میصباحُ الدیوانی " ئەدەب "

قــــوتبــی ئیرشا د

خودا تۆبەلەدەس ئەودلبەرەشۆخە ،چ خوێـن رێژوچ سەففاکە
دەگەڵ تیپی موحیببانی چ بێ رەحموچ بێ باکە
دڵ وجانی بەغارەت بردم ورەحمی نەکـــردجارێ
لەمەشقی دڵبەری یارەب چ مەزبوتە ، چ چالاکـە
لەجەرگەی ئەولییا تاقە ،وەکوخورشیدی ئـــافاقە
شەهیدی عیشقی مەولایـەموحیببی شاهی لەولاکـە
دەزانی فەردی ئەوتادە ، کەسێکی ساحێبی زەوقـــە
دەزانی قوتبی ئیرشادە ، کەسێکی ئەهلی ئیدراکە
ئەگەرحەققت دەوێ ئەلحەق ویلایەت خاسە بۆوزاتـە
ئەگەرراستت دەوێ ئوستادی کامیل مورشیدی چاکە
لەمن بۆتۆوەسییەت بێ لەهیچ لا،لامەدەئـــــەی دڵ
بەجلدی وچابوکی بۆزیارەتی خاکی بـڕۆ ، ڕاکە
هەتا هەم" حەیدەری" کەمترغولامێکم لەبەردەرکـــی
هەتا هەمخـا دیم وجاروکەشم لەومەرقـەدەپاکـە

عەلی بەگی سالار سەعیـــد

(حـەیـــدەری)

شیعـــری دۆمـــا نـــه

پەرگەمای قەلبم بەڕشتەی میهری مەولا ڕۆنـرا

ئیدی غەمنا خۆمکەمشتەی غەمپەڕۆی دڵمی کوتا

خولخولەی قەلبم کەسەرگەردانیغەمبوئەمھەلــە

چاک لەسەحرای عیشقی مەولاھەروەکومەزرەقچەقا

کەرڕدریشەیغەمدڵمکـون کـاچ باکێکـم دەبــــێ

تیرەیی عیشقی دەکێشێ پێکەوە چەسپی دەدا

بەومیسا لـــەی گەر لەخەرمان تا وەکوخەرمانیدی

سەعیـــی لێ بکەدڕویغەمکا ڕێکی هەرگیزلێنەکا

هەرچی حەشوی "ماسواک"ە بوبەشفـرەی پیری خۆم

وا بەلوسی ڕامبری ئەسڵەن سـەری تـاری نەما

قەلبی کونکون وەک کەومقەت ئاوی غەم ڕا ناگرێ

چونکەسیرمەی تاروپۆی وی توندبەدولایی تەنا

ئاسمان بێژینگ وهیلەگ بولەبۆیەفەیزی حـــەق

بۆمریدی" شێخی بورهانـــی بـــەبا ران ڕۆ ڕژا

با حەوالەی پاشی مونکیربێ سەری نوکی کـــەلاش

چـونکە عەوعەو والەشوێنی پادشاهی دین دەکا

شیعری دۆمانەی " سەعیدی" هیچ عەیبێکی نیـــــە

چونکەدۆمی دەرکی مەولای من دەبن هەرپادشـــا

حاجی سەییدمحەممەد سەعیدی کولیجی

" نـــورانـــی"

گیـــراوی داو

منلەگوڵزاری ئەزەل گیراوی داوی زوڵفی تــۆم
بەس بدەچەرخملەسەر ،بازمکەتەیری ڕستەبـۆم
دڵ لەبۆئاوی بەقای تۆکەوتەنیـزوڵماتـەوە
دەستیمن دامانی زوڵفت پێمبڵێ بۆکوێ بڕۆم؟
قـووەتی قەلبم کەتۆیی وقوتی ڕۆحـم عیشقتـە
بۆچ دەبێ باکملەماسیوا ببێ،غەم بۆچ بخۆم؟
یۆسفی میسری ویلایەتئەی خەلیلی باغـی قـودس
ناری نمرودەدەرۆن،بێ تۆدوچاوم بونەچـۆم
من بەسەرکەوتومەبەرپێتی زوڵفی وەک چەوگانی تۆ
هەرلەتفلی من ئەسیری لوعبەتی چەوگانوگۆم
بوتەوافی کەعبەیی کوێ"شەمسی دینە" وا "حەسەن "
هەروەکومەزرەق بەهەرمەرزودییا ڕێخول دەخۆم

شــــەمســــەدیـن

یارکەدیتەسەرگۆل وئەستێـرە	سەیری ئەودەکەن مانگ وئەستێرە
ئەگەردەتەوێ دونیاوقیامەت	ڕوی خۆت لەودەرکەقەت وەرمەگێرە
هەرکەس دەپەنای شێخیدا نەبێ	حیزی نەفسی یە ،شەیتان پیێفێرە
هاتنی ئەودەرکەت قەت لەدەسمەدە	سەروماڵی خۆت بیێـرە بسپیێـرە
نێوی شەمسەدین ڕۆژەکەهەڵدێ	هەروەک چەکچەکی هەڵدێ ئەوکوێرە
فەیزوبەرەکەت وەک باران دەڕژا	هەرکەس بەڕاست بێ ئاخربــەخێرە

* * *

مامۆستا : " سیف القضـــات "

غونچەی گوڵستان

عاشقی غونچەی گوڵستانم ئەمن   بۆیەوەک بولبول غەزەڵخوانم ئەمن
دیدەوودڵ ساعەتێ ئاسودە نین   چاوەڕێی دیداری یارانم ئەمن
بەڵکە بەحری ڕەحمەتی تۆبێتە جۆش   هەربەئومێدهەوروبارانم ئەمن
کەمترین بەندەملەدەرکی"شەمسەدین"   هەرغولامی"شێخی عوسمانم" ئەمن
موخلیسی سەیید،موحیبی"ساد قم"   جان فیدا کەی عەبدی ڕەحانم ئەمن
غەیری شەڕخێرملەعومری خۆمنەبو   لەوشەڕەیارەب پەشیمانم ئەمن

"حەیدەری" قەت نامەوێ شان ومەقام
بەسمەبەندەی"شەمسی بورهانم"ئەمن

یوسفی خۆم

خەستەیی تیری نیگاهی چاوی جانانم ئەمن
عاشقی شەوقی جەمالی ماهی تابانم ئەمن
پیری کەنعانم بلابۆیوسفی خۆم ڕۆژوشەو
گریەوزاریمەهەروەک پیری کەنعانم ئەمن
عاشقت باکی لەتەهدیدی قیامەت هەم نیە
عاشقی بێ ترس وجەوفم مەردی مەیدانم ئەمن

بەعدەها جاوجەلالم "حەیدەری"بەس بۆچییە
هەرغولامی ئاستانی"شەمسی بورهانم"ئەمن

عەلی بەگی سالار سەعید

" حەیدەری "

پیری بورهان

گیان لەرێ چۆنی بەلەزدەمدا هان

کەوتەبەرکێشەری "پیری بورهان"

مانگەزەردبۆیەوە؟ رۆژت دیوە؟

دیارە تۆبەرلەمنت ناسیوە

دڵەدا مرکێ خەیاڵ لێم لاوە

گیانەبۆدیتنی پیرئامادە

گومبەزی سپیەوەکوڕوی چاکان

پاکەوەک گیان ودڵی دڵ پاکان

سەدەفەوگەوهەری یەکتای تێدا

بارگاهێکەشەهەنشای تێدا

ماڵی سەرخێڵی خودا ناسانە

بێرەدا چونەبەهەشت هاسانە

لێرە کەشکۆڵی هەژاری تژی یە

هەرچی ئێرەی هەیەچاوی لەچی یە؟

رۆژی تینی بەگەشە وتیرێژە

رۆژی دینی گەش وتیشک رێژە

تیشکی ئەوکاری بەخۆڵ وخاکە

شۆقی ئەمگیان لەبەری رونا کە

گیانە تا هەل هەیەلەوجێ گەورە

بدە حەوجاری وەکوجەج دەورە

لێی بپارێوە نزالە خواکا

باگرێی کاری هەژاران راکا

ماموستا عەبدورەحمانی شەرەفکەندی

"هەژار"

پیری مەی نۆشان

چەندین پیری ژیر ، چەندین شۆڕەلاو
بەتین وتاقەت ،بەناوبانگ وناو
سینەیان جێگەی حوببی مەولا بو
لەدونیا ساردوگەرمی ئەولا بو
وەک سەیید مەشهور "سەییدنوورانی"
"موحەممەد سادق" ،"مەولانای " سانی
سەیدی باجەوەند "رەحیم"نامی بو
لەناوسالیکان ئیحتیرامی بو
مامۆستای بالەک قورئان خوێنیچاک
سەییدی بەرزنجی،شێخی ئەمین پاک
سەردەستەی مەستان مەستی بێ بادە
مەلانە جمەدین خلیفەزادە
"شێخموحەممەد "یش دەڵێم لەم رەدە
گولی شەوبۆ بو ئەولالە قەدە
جەنابی" مەلا حوسێن" سەقزی
شوغلی شەش سالی چبو؟ نان پەزی
"حاجی شێخ عوزا "وەلی خاموش بو
خاموشی خۆی بوکەفەراموش بو
سەلام دەنێرم لەبۆ" مام سەلام"
ئەگەر لایق بێ سەلامی غولام
قەلەم لەدەستم بەشکا یەتە
دەڵێی هەتاکەی ئەمحیکایەتە

سەفی سالیکان سەفی بی حەدده
گەر بتۆبزانی یەکێ لەسەدده
شێخیان " شەمس"بو ،مانگ وئەستێره
تالیبولاکان کۆتران تائێره

* * *

"شەمسەددین" جان بوبەجانانەمەست
پیری مەی نۆشان پەیمانەبەدەست
ڕۆحوڵڵاهی بولەنا وئەشباحا
نوروسەماوات لەنا ومیسباحا
دنیای سەرمەشقی دنیادا ران بو
هەوری کەرەم بو، رەحمەت باران بو
ئاوەلادڵ ودەست و دەروازە
ئیمان ودینی موحەممەد تازە
ئەهل وعەیال ومریدبەپاکی
موماتازی زەمان بەچاکەوچاکی
باری دودنیای لەسەرشان دانا
بەتەوفیقی خەق بردی " مەولانا"
قیامەت ودنیاکاری لەپێش بو
بەهیممەت شابوبەدڵ دەروێش بو

* * *

بۆخۆم نەخشینم و شیعرم نەخشینە
بەنورشان ئەچم وەختێ پەخشینە
عەرزوداری خۆم هەربەتۆدەڵێم
ئەتۆدەرمکەی جا بۆکوێ هەڵێم

نەهەنگی دەریای مەوواجی تەوحید
هومێدم بەتۆمەمکەنا هومێد
رەوزەی پێغەمبەرخۆگلاونا کەم
خەتالەپێشگای ئەوبلاو ناکەم
خودا پەسەندن هەموکاری تۆ
لەهەر مەقامێ خاتردار تۆ
دەستودا مێنم پەنام هێناوە
تۆدەرم مەکەقوربان قەوماوە
ریسواورِوسیام بەدڵ واهاتم
فکرێکی بکە بۆریێ نەجاتم
هەزاری وەک من دەبێ رزگاری
ئەگەر جارێکی بدوێی لەکاری
هەرچیکێ کردم زولم وزولمەت بو
هەلی کەسبی خێر هەلم هەڵمەت بو
هەرچێکی کردم کردم دەگەڵ خۆم
هومێدی ئەوە کەمن سەروە تۆم
مەخلوق بەزاهیر منبەدڵ بەدم
هەرخوا دەزانێ بەدی بێ حەدم

" میرزا ئیبراهیمی فازلی"

خانەقا

هەرکەس بەتەمای دین ودنیا بێ
دەبێ لەودەرکەخاکی دەرگا بێ
قیبلەیەبۆمەزۆرلەمێژسالە
ڕوی لێ وەرگێرین نوێژمان بەتالە
دڵ وەک ئاوێنە جەلای هەڵدێنێ
ژەنگی گوناهو ژاری نامێنێ
جێگاوخانەقای " شەمسی بورهانە "
شەیتان وەک شێتان لێی سەرگەردانە

مامۆستا "سیفُ الُقضات "

شیخ یوسف

شمس الدین برهانی

درتاریخ مشاهیرکرد

تالیف : بابا مردوخ رۆحانی

شیّخ یوسف ملقب بەشمس الدین، بەسال ۱۳۴۵ یا ۱۲۴۶ هـ ق درآبادی " ماوەت" ازقرای شاربازێرکردستان عراق تولدیافت ، پدرش زارعبود واودرآغازکودکی تااوایل جوانی درکارهای کشاورزی یاروهمکارپدر بود ، تاجائیکەدراموروستایی بصیرت ومهارت درخوری پیداکرد .

پس ازآن براثرذوق واستعدادذاتی دنبال کسب دانش رفت ودرسلک طلاب بەمدارس عدیدەای راەیافت ومعلومات ارزندەای اندوخت ،بعدازخاتمەتحصیل بەآبادی " طوێلە"روی نهادوبەقطب الطریقەشیخ عثمان نقشبندی گروید ، پس ازتمّسک ، ضمن انجام آداب طریقە ، مدتی درخانقاه آنجا بەمنظورتزکیەنفس بەکارآبکشی ورفت وروی خانقاەمشغول بود ،تااینکەاندک اندک مدارج عالیەراطی کردوبااخذاجازەواحرازمقام خلافت بەدستورشیخ مرشدبەجانب مکری رواندشدودرآبادی"برهان"اقامت گزید ، وبرتعلیم طریقەنقشبندیەوخدمت بەمسلمانان ازراەامربەمعروف ونهی ازمنکرهمت گماشت .

شیخ یوسف،اندیشمندی نیک سیرت وعارفی ستودەسرپرت بودەاست ، مردمرابەاطاعت خداوانجام اوامردینی دعوت کردەوازریاکاری وتظاهر وابرازکشف وکرامات وقبول کمک مالی ازمریدان ومنسوبان ابادداشتە است ، خودشخصادرهمان آبادی بەامرکشاورزی‌پرداختەوازمردمخواستە است کەدراین کارا وراپاری کنند .

اوازمالکان آبادی زمین رااجارەمی کردوبەهمراهی مردمبەزراعت

می پرداخت ، وبا کدیمین وعرق جبین معاش ومخارج زندگی خودوزایران ومهمانان را فراهم می آوردکه این خوددرسی بودبرای همهٔ مردم آن سامان که ازتنبلی وتن آسایی وزندگی اتکالی بپرهیزندوبا سعی وتلاش ورعایت مقررات وآداب دینی ازدسترنج خودارتزاق کنند .

سرانجام بعدازمدتی ازبهرهٔ محصول فلاحت سرمایه ای جهت خانقاه فراهم آمدکه از آن روستایی به نام "شرفکند" خریداری شدودرمحلی ازحومه آنجا به نام "سولاوکان" خانقاهی بنا شدکه شیخ بعدها آبادی دیگری را به نام "آتا بلاغی" خریداری کردوآن را موقوفهٔ خانقاه قرارداد .

عزت نفس وهمت بلندوتقوای شیخ یوسف موجب شدکه مردم از هرطرف به خانقاه وی روی نهاده وخودرا تسلیم تعلیم وتلقین طریقه کرده اند ،حتی بسیاری ازعلما واد با ءطراز اول مکری وشکاک نیزسرسپرده وازمریدان او بوده اند ، ازقبیل : سیدمحمدسعیدکلیجی ، ملامحمدوسیم مشهور به "ملای گورومه ری" ،ملاسراج الدین شکاک ، ملا حمدیارالی، سیدرشید ،ملا محمد صادق مرزنیگه مصباح الدیوان، سیف القضاه مکری، حیدری مهابادی " سالارسعید" و ...

انبوه مردمی که شبانه روزدرخانقاه شیخ یوسف جمع شده اند شبها سرگرم تهجدوتلاوت قرآن وذکروفکروختم مرسوم طریقه بوده وروزها به کار فلاحت وامورخانقاه پرداخته اند .

شیخ یوسف بارها تاکیدوتوصیه کرده بودکه مشیخت ارثی نیست وبعدازمن هیچیک ازاولادواحفادمن حق مسخت ندارندونبایدمریدان کسی راازآنان به عنوان شیخ بپذیرندواگرچه دارای فرزندان متعددوشایسته ای بود، — بعدازوفات خوداوهیچیک ازآنها برمسندارشادومشیخت قرارنگرفته ، اما خانقاه تا این اواخرهمچنان دایربوده وزوارومستمندان ازموقوفه آن — پذیرایی می شده اند .

شیخ یوسف بەسال ۱۳۲۸ هـ ق وفات یافت وبرتبەبلندی درنزدیکی خانقاەبەخاک سپردەشد، مقبرەاش هماکنون مطاف زایران است، این عبارت قرآنی : " واجعلەرب رضیا " بەحساب ابجد برابربا سال وفات شیخ یوسف است .

مستغادازیاددا شت استادشرفکندی " هەژار "

یادی مەردان ، بەرگی دوم

من ودیوانی

حەریق

من هەر لە منداڵییەوە سەودا سەروشەیدای شیعرە بەرز وجوانوئاگرا ـ
ویەکانی " حەریق" بوم وئارزەوم دەکرد رۆژێک بتوانم باسێک لەسەر
ژییان وشیعرەکانی بنوسم وپێشکەش بە مێژوی ئەدەبی کوردی بکەم.

لەسەرەتای ساڵی ١٣٥٥ی هەتا وی کەنییازها تەسەر لێکۆڵینەوە ولە
سەرنوسین وکۆکردنەوەی سەرجەمی شیعرەکانی "حەریق" کاتی خۆی
دیوانێکی دەست خەتی شیعرەکانی، بەخەتێکی زۆرخۆش کەوەک دەڵێن
دەست خەتی خۆش نوسی نێوبەدەرەوە خوالێخۆش بومیرزا "مەحمودی شا ـ
بەندر"ی مەهابادی یە. کەوتبووە دەست دۆستی بەرێزم جەنابی کاک
دەرۆیش محەمەدی کوڕی خوالێ خۆش بوحاجی شێخ عەبدوڵڵای شەمسەدینی
وەبۆئەومەبەستەلەها وینی هەمان ساڵدا چەندجارێک ویستمئەودیوانە
دەست خەتەم چنگ بکەوێ ، چون ئەودیوانەسەر چاوەیەکی زۆرباش بـو
بۆ ئەوەی بەئیتمینان ودڵنیایی یەوە لەبەر روناکایی دا دیوانێکی
رێک وپێک وچاکی لەبەربنوسرێتەوە .

ئەوەی راستی بێ زۆربەپەرۆش بوم بۆهێنانەدی ئەوئاواتەبەرزو
گەورەیەم، کەنەک تەنیا هەرئاواتی من بو،بەڵکوئارەزوی هەزاران ـ
کەسی دیکەش بوکەپێیان خۆش بورۆژێک لەرۆژان زوتر دیوانەکەی مامۆستا
مەلا ساڵحی" حەریق" بکەوێتەدەست خەڵک وبڵاوبێتەوە ، ئەوەبورۆژ بە
رۆژپترهەست وویژدان وئارەزوی دڵم هانی دەدام وپاڵی پێوەدەنـام
بەراپەراندنی ئەوئەرکەبەنرخ وپیرۆزەبەوەی کەدەبێ دیوانەکەی لە
فەوتان ولەناوچون رزگاربکەم وبەچاپی بگەیەنم، بەختەوەرانەبەختم
یاربو وەئەوئاواتەم بەدی هات ودۆستی بەرێزجەنابی کاک "دەرۆیش
محەمەد" لەو رووەوەزۆردڵسۆزانەوبەسەخاوەتیکی تەواوەوەدەستی

یا رمەتی بۆدرێژکردموەدەست نوسەکەی میرزا " مەحمودی شابەندەر"ی بۆ هێنام، بێجگەلەودەست خەتەی کەبەئەسڵ دا منا سودملەچەندبەیازو کەشکۆڵ ودەست نوسی دیکەش وەرگرتووەووەک سەرچاوەپشتم پێی بەستون وشیعرم لێوەرگرتون.

ئەمجارکەوتمەپشکنینی ئەوکتێب وگۆوارونوسراوانەی کەشیعرو بەسەرهاتی ژیانی حەریقیان تێدا بلاوکراوەتەوە، زۆربەی ئەودیوانەم لەبەر روناکایی شیعری نێوکەشکۆڵ وبەیازەکۆنەکان وبەتایبەت چەند دیوانی دەست خەت دا نوسیوەتەوە، کەدوای لێکۆڵینەوەوگەرانێکی پشو درێژ وزۆروبەراوردکردنیان لەگەڵ دیوانەبچوکەبلاوکراوەکەی، ئەو دیوانەم دوای چەندساڵ کارکردن ولێکۆڵینەوەوتوێژینەوەیێک هێناو ئامادەمکرد. بەداخەوەلەکاتیخۆی دا مەلاساڵحی"حەریق" نەخۆی و نە کەسێکی دی شیعرەکانی کۆنەکردوەتەوە، بەڵکوهەرشیعرەی کەوتۆتە لای یەکێک ویالەپشتی کتێبێک وبەیازێک ودەفتەرێک ولاپەرەکاغەزێک دا نوسراوە، هەروەها " حەریق " لەوەختی خۆی دا سەردێروسەرباسی بۆ هونراوەکانی خۆیدا نەناوەومن خۆمدوای خوێندنەوەوتێگەیشتن لەناوەروک ومەبەستی هۆنراوەکان ودەرکەوتنی مەبەستەکە نێووسەردێرمبو داناون . ئەوەی شایانی باس بی ئەوەیەزوربەی ئەوشیعروبەیازانە بەخەتی نەستەعلیق وخەتی شکەستەی فارسی کۆن نوسراون ومنیش بەپێی توانایخۆم هەمویانم گۆریوەتەسەرشێوەورێنوسی کوردی ئەمرۆ، وەبەپێی توانا ش چامەوغەزەل وچوارینەوتاکەکان وبەشی ئایینی وعیرفانی وفەلسەفەوکۆمەلایەتی وبەها روسروشت وشین ولاوانەوەوهەموجۆریشم جوداکردۆتەوەبۆئەوەی خوێنەری خۆشەویست زیاترتامو چێژیلێ وەرگرێ.

بەوجۆرەدوای تێکۆشانێکی چەندسالەوزۆر، توانیم ئەودیوانەبەو شێوەیەبخەمەبەردەستی خوێندەوارانی خۆشەویست وبەرێز ،هیوادارم ـ دیوانەکەی"حەریق" جێی خۆی لەدڵیان دابکاتەوەومنیش بەوکارەچکۆـ لەیەم خزمەتێکی وێژەوئەدەبی کوردیم کردبێت .

ناوی کەسان

ئەبولوەفا : خوالێ خۆش بوحاجی شیخ عەبدورەحمانی کوری شێخ عوسمانی سیراجەدینە ، لەوەرزی بەهارلەپێنجی موحەڕڕەمی ١٢٥٣ کۆچی لەدایک بووەولەسالی ١٢٨٥ لەدونیا دەرچووە ، ئەوزاتەلەنێو چوارکورەئیرشادکەرەکەی شێخ عوسمان سیراجەدین داکوری دوهەمیانە، حاجی شێخ عەبدورەحمان شاعیروئەدیبێکی ناسک خەیاڵ وپایەبەرزی چەرخی خۆیبووەودیوانێکی شیعری بەفارسی لەپاش بەجێ ماوەوبەشێکی چاپکراوە .

" ئەدەب " : نازناوی شاعیری گەورەوپایەبەرزیکوردعەبدولڵا بەگی کوری ئەحمەدبەگی برایم بەگی رۆستەمبەگی کوری سەیفەدینە ،لە سالی ١٨٥٩ زایینی لەگوندی" ئەرمەنی بلاغی" هاتۆتەدونیاوە ، وەلە سالی١٩١٢ لەتەمەنی ٥٣ سالی دا دونیای بەجێ هێشتووە . .

سیراجەدین: نییازلەحەزرەتی شێخ عوسمانی کوری خالیدئاغای کوری عەبدوڵلائاغای کوری سەییدمحەممەدی کوری سەیید دەرۆیشە ، لە سالی ١١٩٥ کۆچی لەئاوایی" تەوێڵە" لەقەزای هەڵەبجەهاتۆتەدونیاوە ولەشەوی سێ شەممەی سێزدەی شەشەلانی ١٢٨٣ لەتەمەنی هەشتادوهەشت سالی داکۆچی دوایی کردووەولەداوێنی دیی" تەوێڵە"وەنزیک بەو خانەقایە کەخۆی دروستی کردووەبەخاک سپێراوە .

سەییدرەشید : زاناوهونەری بەهەست وقسەخۆشی بەناوبانگ لە هونراوەیەک داکەلەتاریفی" شێخی بورهان" داکوتویەتی نازناوی " چاوەش " بووەولەشیعری تریش دانازناوی " شەهیدی " بۆخۆی هەڵبژاردووە .

" سەیفول قوززات " : شاعیری زاناوبەهرەوەری کوردمامۆستا مەلاحەسەنی سەیفول قوززات لەسالی ١٢٥٥ هەتاوی لەشاری " مەهاباد"

ها تۆتەدونیا وە ، کوڕی زا نا وپێشەوا ی ئا یینی نا وچەی " مەهاباد"
میرزا قا سمیقا زی یەولەرۆژی حەوتەمی ڕێبەندا نی سا ڵی١٣٢٢ هەتا وی
دا کۆچی دوا یی کردووەولەخا نەقا ی" شێخی بورها ن" بەخا کسپێردراوە .

فەخرول عولەما : مەبەست حا جی مەلامحەممەدسەعیدی تەوحیدیکوڕی
خوا لێ خۆش بومەلا ئەحمەدی تەوحیدی سورنجدا غی وبرا ی بچوکتری مەلا
سا ڵحی سەدرول عولەما یە ، لەسا ڵی ١٢٤١ هەتا وی لەشا ری " مەها باد"
ها تۆتەدونیا وە ،وەلەسا ڵی ١٣١٨ کۆچی ما نگی لەلایەن "ولیعهدالملک" ە
وە لەقەبێ سەدرول عولەما ی دراوەتێ وزا نا یەکی پا یەبەرزوئا یین
پەروەر بووەوچەندین سا ڵ لەمزگەوتەکا نی " حا جی ئەحمەد" و "عەبا س
ئا غا " و " حا جی سەییدپا ییز"ی مەها با د ما مۆستا ی ئا یینی ومودە -
رریس بووە وچەندسا ڵێکیش ڕەئیسی ئەوقا ف وبەڕێوەبەری سولحییەبووە
هەرلەوشا رەدا ، تا کولە سا ڵی ١٣١٦ی هەتا وی هەرشا ری"مەها با د"کۆچی
دوا یی کردووە .

زییا ئەددین : لەقەبی حەزرەتی شێخ عومەری بیا رەوکوڕی شێخ
عوسما نی سیرا جەدینە ، لەشەوی دوشەممەی بیست وشەشی جوما دەل ئولای
١٢٥٥دا لەدیی بیا رەلەدا یک بووەولەشەوی دوشەممەی شەووا لی١٣١٨ دا
کۆچیدوا یی کردووە ، شا عیرونوسەرێکی گەورەبووەوگەلێ شیعروپەخشانی
بەرزی لەپا ش بەجێما وە ونا زنا وی لەهۆنرا وەهۆنینەوەدا "فەوزی"بووە

حا جی با بەشێخ: حا جی "سەییدبا بەشێخ" ی سەیا دەت زا نا ی پا یە
بەرزوشا عیری ئا یین پەروەری کوردکوڕی خوا لێ خۆش بوقوتبول عارفین
حەزرەتی سەییدعەبدولکەریمی زەنبیلەولەسا ڵی ١٢٦٤ هەتا وی چا وی بە
رونا کا یی ژیا ن پشکوتووەولە ١٣٣٨/٧/٣٠ هەتا وی لەئا وا یی تورجا ن
کۆچی دوا یی کردووەوبۆهەمیشە ما ڵاوا یی لەژیا ن کردووە .

مەولانا : مەبەست لەمەولانا محەممەدسا دقی وا نی سوفی وخلیفەو

جێ نشینیخوا لێ خۆش بو "شێخی بورها ن" بووە ، مەولانا محەممەدسـادق لەزا نستەکا نی ئا یینی وخوێندنیقورئا نی پیرۆزدا زۆرشا رەزا وچـا زا ن وکا را مەبووە وسەرپەرشتی کەری کا روبا ری خا نەقا و ئەوقا فی خا نەقـا بووە ، بەئیش وکا ری شەریعەت وتەریقەتیش را گەیشتووەوتۆبەوتەلقینی مریدومەنسوب وسوفیەکا نی دا دا وەوهەمورۆژی دەرسی قورئـا نی بـە تەجویدوتەفسیرەوەبەشا گردەکا نی کوتووەودەوری پێ کـردونـەوە و چەندین هەزا رکەس لەخزمەت ئەمما مۆستا زا نا ودین پەروەرەدا فێـری قورئا ن خوێندن بو ن ، مەولانا خا ڵـی با وکی ما مۆستا "هەژا ر" شا عیـری زا نا ونا ودا ری کوردەوپردی " قەرەقشلاغ" و" قەلاتا سیا ن" و" رێگـەی بەسری" ئەو دروستی کردووە .

میـرزا لەتیفی قا زی : کوڕی میرزا ئەحمەدی کوڕی میرزا مەحمودی کوڕی خوا لێ خۆش بوقا زی لەتیفە ، پیا وێکی زا نا وزیرەک وبەهۆش بووە ولەدیی" گردی یا قوب "ی نا وچەی شا روێرا نی"سا بلاّ غ"قا زی شەرعبووە، لەجەنگی یەکەمی جیـها نی لەگەڵ خوا لێخوش بووا ن قا زی " مونعیـم" و " سا لاری میرزا فەتا ح" بەدەستی سەربا زەکا نی روسی بەدیل گیرا وە و بردویا نەبۆوڵاتی روسی یە وما وەی حەوت سا ڵ لەیەکێک لەشا رەکـا نی ئەموڵاتەزیندا نی بووە ولەپا شا ن لەسا ڵی ١٣٤٠ کۆچی ما نگی لەشـا ری " مەها با د" شەهیدکرا وەومیرزا کەریمی کوڕی تەرمەکەی بردۆتەوە بـۆ خا نەقا یشێخی بورها ن،بورها ن ولەوێ بەخـا کیا ن ئەسپا ردووە .

مەلائەحمەدی لاسور : خوا لێخوش بومەلا ئەحمەدی رەببا نی کوڕی مەلا خوسرەوەولەسا ڵی ١٢٨٥ ما نگی لەگوندی " پیریونس" لەدا یک بووە و یەکێک لەمەلا زا نا کا نی نا وچەی موکریا ن بووەو بەمەلای لاسورنـا و با نگی دەرکردووە وکۆبەوپەرا وێزی لەسەر زۆرکتێب هەیەوزا نا یەکـی قسەخۆش وحا زرجەوا ب بووەو لەتەمەنی حەفتا سا ڵی دا لە ١٣٥٩ای مـا نگـی

لەدیی" مەرخوز" ی ناوچەی بۆکان کۆچی دوایی کردووە.

شێخ ئەحمەد: مەبەست لەشێخ ئەحمەدکوڕی پێنجەمی خوالێ خۆشبو شێخی بورهانە.

نورانی: مەبەست لە " نورانی" حاجی سەییدمحەممەدسەعیدی کولیجی غاریف وخوا ناسی زانا وشاعیری ناسک خەیالی کوردە و مامی دایکی شاعیری بەهرەمەندی کوردمامۆستا "هەژارە".

ریــــزوسوپاس

لەپێوەندی لەگەڵ ئەۆدیوانەدا بەرلەهەموشتێک دەمەوێ لـــەخوای گەورەوبێ وێنەبپارێمەوە رەحمەتی بێ سۆزوبێ پایانی خوێ بــرێــژێ بەسەر گڵکۆی ماموستایانی زاناوئایین پەروەری کوردخوالێ خۆش بــو ماموستا مەلاعەبدوڵـلای مودەرریسی مەلازومودەرریس وپێش نوێژی مزگەوتی " روستەمبەگ" ی مەهاباد ومەرحومی ماموستا حاجی مەلا ئەحمــــــەدی ـ وەڵزی مەلاوپێش نوێژو دەرس وێژی مزگەوتی(مەولەوی" مەهاباد کــەبــە سەخاوەتێکی ئەواولەپێک هێنان وئامادەکردنی ئەودیوانەدا پارمەتی ـ یان دام ورێنوێنی یان کردم، خوالێیان خۆش بێت وگیانی پاکیان بە بەهەشتی بەرین شادبکا وهەزاردرودوسلاو لەمەزاریان بێت .

هەر وەها لەقولایی دڵەوەسوپاسی دۆستانی بەرێزجەنابی ماموستـا مەلا ئیسماعیلی شەمسەدینی وکاک مەلا" ئەبو بەکری سپێهرەدین"دەکەم کەلەنوسینی ژیانامەوبەسەرهاتی خوالێ خۆش بو " شێخی بورهان" دا یارمەتی یان دام.

هیوای سەرکەوتن وبەختەوەری وتەمەن درێژی بۆدۆستی زۆرخۆشەـ ویست ونیگارکێشی بەهرەمەند وهونەرمەندوکەوێنەی کاک محەممـەدی ـ کەریمی ئاڵبلاغی دەکەم کەوێنەیەکی حەریقی بۆئەم دیوانە بۆکیشام بەڵام بەداخەوەنەمانتوانی چاپی بکەین .

لەخوای گەورەدا وادەکەم کەوێنەئەم جۆرەکەسانە بۆخزمەتکردن بەوێژەوئەدەبی کوردی پتربکا .

بــەشــی غــەزەلــەکــان

بسم الله الرحمن الرحيم

"خوف و رەجا"

خۆفم لەخودا چونکە لەبەر غەیری خودا یە
ئەمنم بەدرۆ ،سورەتی وەک خەوف و ڕجا یە
پاڵی رەحەتی داوەتەوە نەفسی خەسیسم
یا ئەمنی غەنا ،یا ئەسەری یەئس و هەوا یە
گەر تالبی بو "یۆسفی" خۆت نەفسی عەجوزە
زوبێنە ، دەزوبێنە دەڵێن ئەهلی وەفا یە
ئینکاری سیرایەت مەکەئەی مونکیری موفلیس
بێ سەیری قەمەرکەچ بەشۆق و بەزیبیا یە
مونکیربەمەسەل شەبپەرەبێ نوری هیدایەت
خۆی تالبی زوڵمەت بوخودا، نوری نەدلیە
هەرمەزبەلە ، هەرمەشعەلە ،جێی پرتەوی"شەمسە"
یەک جێگەیی فوزلە ،یەکێ جێگەی فوزەلایە
تێفکرەلە ئەجزایی عەناسیربەتەبیعەت
یەک مایلی مەرکەز ،یەکێ مایل بەهەوا یە
بارانی بەرەحمەت لەتەرەف مەبدەئی فەییاز
قەترێ ئەسەری سونبول ویەک چقڵوگیا یە
نوقصان لەتەرەف قابیلە ، نەک فاعیلی کامیل
ئەم قەولی منەرەئیی جەمیعی حوکەما یە
بورهانەلەسەرجەهلی عەدو "شەمسی"حەقیقەت
تالیع بووە ،ئەو ئەحمەقەجۆیایی چرا یە
چاوی بەتەمەع پربووە ،قەلبی بەحەسادەت
ەک تابعی بەهایم رەحەتی،هەرلەشەوا یە
هێندونییەئایینی لەئاوێنەتەعن دا
ئاوێنە چ سوچی هەیە ئەوروویی سییا یە ؟
پەروانەیی هەرجەمعێ نەبی چاکە "حەریقی"
خۆت بێنەرەنێوزومرەیی ئەمشەمسی هودا یە

* * *

" نـوری مـوحـه ممـه د "

بەونورە کەزا هیربـولـەسـەررِوییی موحەممەد
عالـەمهەموئا شوفتەبووەک مویـی موحـەممەد
مەخجول وسەرئەفکەندەیەنەسیرین ووەنەوشـە
بۆمویی سەمەن بۆیی دوگێسـوییموحـەممەد
مـەجـزوبـەهەموکەس بەرەموزو بەئیشـــارە
مەجبـورەلـە دەس‌ساعیدو بازوییموحـەممەد
سەروی چەمەنیش پێی لەگڵ وخاری غـەمـایـە
لـەرزانە لـەحەسرەت قەدی دڵجۆیی موحەممەد
لالـەش وەکومن سینەیی پرِحەسرەت و داخـــە
تـا دیویەتـی روخسارەیی‌گوڵ بوێی موحەممەد
"بورهانە"لـەسەرنەفیی مونافاتی شـەو ورۆژ
موێی کەپەرێشانەلـــەسەررِویـــی موحەممەد
عالـەم وەکومن جەرگی برِاوە بـەنیگاهـــو
رِەمکردن وئیستا دەنی ئـا هـۆیـی موحەممەد
رۆح ودڵ ودینت هەیە هەرسێکـی " حەریقی "
سەرفی کەلەرِێی وەسف وسەناجۆیی موحەممەد

* * *

ئـــاگـــری دوری

ئەماﺋاوی بەقـا بـادی فەنا خاکی بەبـا داوم

کەیارم ئاگری دوری لەپێستیجەستە بەردا وم

بەقوربانت بمئەی ساقی بدەپێمرا حەتی رۆحم

بەبێ ئاوی حەیاتی تۆجگەرسوتا ووبرژاوم

بەشەوقی شەوچرای کوڵمت فریوت داکە مورغیدڵ

بەشێوەی زوڵفەکەت زانیمکە منگیرۆدەییداو؟

کەدیتمشەمعی روخسارت بەپەروانەی دڵیخۆمکوت

لەنێوچاوانی خۆمنوسیوەهەربەوشەمعەسوتاوم

تەماشای چاوەکەمکردی برۆت فەرموی ئەمنتاقم

بەشۆخیزوڵفی لاولاوت دەوێژێ هەرئەمن لاوم

دەڵێن واجێژنی نەورۆزە،دڵمپڕئاتەش وسۆزە

وەرەبۆجێژنەپیرۆزەبدەمرۆحم،بەسەرچاوم

وەرەسەچاوەیی چاومدەڵیی دەریاییعەممانە

تەماشایئەشکیگوڵنارملەسایەیچاوی خوێناوم

هەموکەس مەستی بادەی کەیفوشەوقی بەزمی جانانە

بەتەنیا هەرئەمن ئەمرۆلەخاکی مەینەتا ماوم

تەماشای چاوینێرگس کەبەمەستوری چ مەخمورە

تەماشای پێکەنینی گوڵ بەئەحوالیپەشێواوم

دیارە ساقی بێ باقی،نییەمەیلی بەدڵدا ری

دەڵێمها نەقدیجان ودڵ،دەڵێ لاچولەبەرچاوم

دەوای هیجرانیگوڵ ئەی دڵ لە"شێخئەحمەد"تەمەنناکە

بڵێ ئەمرۆبەناحەق نەونەمامی جەرگی پێکاوم

حەقم بستێنەئەی نەخلی مرادوسەرویئازادم

وەکوعارەب دەخلیلت بمزەلیل وزارودا ماوم

"حەریقی" ناری هیجران وغەریقی ئەشکی حیرمانم

لەخاک وبادی عالەمدا ئەنیسی ئاگروتاوم

* * *

تــــا وی گــریـــا ن

لـەئـەمعیدەبـەعیدمن لـەدیدا ری رەفیقـــا نـــم
خودا سا تۆقـەریبم کەی لـەخوا نـی وەسڵـی یا رانـم
لـەلایێ عیشرەت وشا دی،لـەلایێ گەردن ئـا زا دی
ئەمن کەوتـوەنێودا وی حەریقـی نا ری‌هیجرا نـم
سەرمقوربا نت ئەی سا قـی کەتۆسا دەی ،ورە ،سا ،دەی
فیدا تـمدەست وبردێ کەئەجەل نەک بێبەمیوانـم
دڵـمکەوتۆتـەزوڵـما ت ودەڵێ پێم خۆشـەتـا ریکی
بـەتا ریکی سەری زوڵـفت هومێدم ما وە وەبزانـم
خودا عومرت بدا با قی، وەرەسا قی بـدە ڕا قـی
کەتوهەمرا زمی مەی بێنەبۆدەدرما نی دەردا نـم
هەتا کوفری سەری زوڵـفت ببینـموا لـەنێوکوفرام
کەدیتـمشەمعی ڕوخسا رت دەڵـێمئۆخەی‌موسوڵـما نم
بەڕەنگی ئەشکی خوێنیمکەڕوسورملـەقا پی حەق
لـەفەیزی تۆوبەسا قی بەجۆشەتـا وی گریـا نـم
بەخوێنا وی دڵـی زا رم وەرەکا کوڵ حەنا یی کە
مەڵـێ را وەستەتا قورِبا ن،لـەعیدەینابەقوربا نم
لـەنێوئا تـەشکەدەی غەمدا کەبا بی دڵ ئەوا برژا
شەرا ب بێنەبەپەیما نەتەوا وەعەهدوپەیما نـم
شکوروەسڵـمهەیەئەمرولـەگەڵ پەیکا ن وتیغی تۆ
کەکوشتەی تیری موژگا نم،کەچا کی‌تیغی‌حیرما نـم
کوتـت دا نەی خەیا ڵـت بێنەرەنێودا وی زوڵـفەینـم
ئەگەردەیکەمپەرێشا نـم،ئەگەرنەیکەمپەشیما نم
سەفـی تا بوری موژگا نت لـەقەلـعەی دڵ کەجێ گیربو
هەتیوی دڵ نەما جێگەی،لـەبۆکۆی روتی‌نا زا نـم
"حەریقی"تەرکی یا رنا کەمسەرمببڕن ئەگەفەرزەن
نییەبا کملـەبەرتەعنەی مریدی پیری رەنـدا نـم

* * *

گـــولـــی شــــا دی

بۆجه‌معی غه‌موشا دی نـه‌بـورۆژی محـــه‌ڕڕه‌م
ڕوت به‌رگی گوڵـی شا دی وزوڵفت شه‌وی ما تـه‌م
به‌ووه‌جهه‌ده‌ڵێن مه‌سحه‌ف وبه‌وتوقته‌ده‌ڵێن:ده‌م
به‌وزوڵفه‌ده‌ڵێن قه‌یدوبه‌ئه‌وحا شییه پـه‌رچـه‌م
ته‌فسیری شه‌وی وه‌سڵ وغه‌می ڕۆژی فیـرا قــــه
مه‌شهـوره‌لـه‌دنیا به‌به‌هشت وبـه‌جـه‌هـه‌ننــه‌م
تـه‌قسیمی ئه‌زه‌ل وا بو لـه‌دوا یی مـــن ویـــارم
بۆسه‌یری‌ئه‌من سه‌یدوره‌قیب که‌لبی مـوعـه‌للـه‌م
ته‌سبیحی سه‌نا ی زولفی خه‌یا ته ولـه‌بی مه‌رجا ن
سه‌رڕیشته‌یی ئێمه‌ی ده‌وێ بۆعیقدی مونـــه‌زه‌ه‌م
شا دی ئه‌سه‌ری مه‌ستی یه‌بێ شه‌رت ووه‌فـــا یـــه
بۆفرسه‌تی ته‌نگا نه‌غه‌مه مـونیـس ومه‌حــڕه‌م
عومرێ که‌ئه‌سا سی هه‌وه‌سی بـا زی نه‌فـــس بـــێ
قا بیـل نییه بۆخێوی وی شـا دی وئه‌لـه‌م وغـه‌م
بـێ سیبه‌روسه‌بروگره شـه‌وقێکــــه مـــودا را
نه‌مدیوه‌لـه‌گه‌رما ولـه‌سه‌رمـا دڵـــی خــــوڕه‌م
بۆدڵـبه‌ری مه‌عنی لـه‌حـه‌ڕه‌فخا نه‌یی ئـه‌ســـرار
خۆی وقـه‌لـه‌می ما وه "حه‌ریق" ئێسته‌به‌مـه‌حـــڕه‌م

* * *

هەوری خەفەت

هەوری خەفەتە بەفری غەمی داوە بەسەرما
یا سەرسەری دوریتەکەلێی کردمە سەرما
گا هێ بەشەرارەی غەم وگەهێ سەرسەری هیجران
خۆشی نەبوبۆمن نەبەگەرمانە بەسەرما
کەوتۆتە سەرمئەشک وغوباری ئەلەمی دڵ
یەعنی،کەقوڕی میحنەتە کردومە بەسەرما
گەردەچمەوە "ساحێب"نیە هیچ مونیس وساحێب
گەر دەچە "سەقز" ناری سەقەر وا لەجگەرما
شا هیدمەحەوا سم کەسەکەمچەندەکەساسم
بەخودا نییەغیرەت لەخەیاڵ ولەنەزەرما
هەرچەندەبەجیسمانی کەدوم لەجوزورت
رۆحانییەتت سەبتەلەنێودیدەیی تەرما
تۆفانی سرشک چووەسەر "جودی" وجودم
کەشتی تەنی قوم کردونەنوح ونەئەسەرما
لەوساوە کەتوروێی دڵم رۆیی بەدوتا
هێلانەیی تەن هەرەوکو مەئوایی سەقەرما
بێ فەوجی وەفاکەت کەجەفایە،وەرەئەمشەو
ئەم لەشکری ئاهی منەبێ فەتحوزەفەرما
لەم قەسوەتەدابناوەکەی پەردەیی زوڵمەت
بەرچاوی دڵم بگرێ، دەسا بێ بەگوزەرما
ئاوێنەیی دڵ ژەنگی قەساوەت روخی پۆشی
خاکستەری دڵ سوختەیی بێنەبەسەرما
مەنوارە بەزاهیرکەبەبێ قوتم وروتم
روت قوت،وخەیاڵت غەزەلی چاکەلەبەرما
سەرمایەیی ئەم مُڵکی خەیاڵاتە "حەریقی"
حەیفێ کە تەلەف بو، بەهەدەرچو،بەزەرەرما

* * *

گــوڵـــــی گـوڵشــــه ن

چا وه‌که‌ مئه‌ مرۆلـه‌گوڵشه‌ ن گوڵ بـه‌ عیشوه‌خۆی نووا نـد
نه‌ک نمه‌ک گیربه‌ بـه‌ مه‌رگی تۆقه‌سه‌هیچنه‌ مدووانـد
گوڵ بـه‌تــۆزی پێتـــه‌وه‌ لاف وگــه‌زا فــی لـــێ ده‌دا
وا شکورسـۆزه‌ی نـه‌سیم ها ت وئـه‌ویشی لـێ ستا نـد
نه‌شته‌ری موژگا نـی تـۆهـا تۆتـه‌ســه‌رسـه‌فحـه‌ی دڵــم
هه‌رخه‌تێ بو ، غه‌یری‌خه‌تتی سه‌وزی تۆپا کی‌کراند
لـه‌لشکــری ئـا هـم لـه‌گه‌ڵ جه‌یشی‌حه‌به‌ش ده‌عوا ده‌کا
حیــره‌تم ما وه‌ کـه‌چو ن ئه‌ودڵـبه‌ره‌دڵمی ڕفا نـد ؟
بـۆگـوڵـی روت ما تـه‌می په‌رچـه‌م ده‌بینی بـۆیـه‌وا
ما هی نـه‌ورۆز مبـه‌شیوه‌ ن وه‌ک محه‌ڕزه‌ مخۆی‌نووانـد
تۆلـــه‌ئه‌ووه‌ڵ گۆی وه‌فا ت هینا بـه‌نێومه‌یدا نـســه‌وه‌
ئێستـه‌چه‌وگا نی‌خیلافت پشتی سه‌دوه‌عده‌ی شکا نـد
تۆخودا قه‌ت غیره‌ تـه‌بۆتۆئـــه‌رێ ســه‌روی روا ن ـ
گوڵ بـه‌بێ تۆوا لـه‌با غا خێوه‌تی خۆی‌لێ چه‌قا نـد ؟
با وجودئینســا ف بده‌م چا که‌گــوڵـیــش مـوشتـا قتــه‌
هــه‌رلـه‌شه‌وقـی تۆیـه‌ ســه‌رپـۆش وگرێبا نـی دڕانـد
هــه‌رکـه‌سێ ما یـیل بـه‌پیــرێکـــه‌و تـه‌ریقێکــی هه‌یـه‌
تۆبـه‌شوعلـه‌ی‌غه‌م "حه‌ریقی"وا وه‌جا خــت هه‌ڵگرا نـد

* * *

فەرشی غەزەل

ئەی دڵ وەرەشادی کەلەبۆبەزمی ویسالت
وا دیومەتەوەدڵبەرەکەی تازەنیهالت
موددێکە کەئەی بولبولی گۆشەی قەفەسیغەم
فەسڵت بووەلەمگوڵ بەدەمەی نەوخەت وخاڵت
خامۆش ونەمەدپۆش ومەوجەڕەلەعەلاییق
نەم بیستووەئاوازی دەمی تفلی مەقالت
سا ، هەڵسە لەشوکرانەیی ئەمڕۆ دەبەئەی دڵ
ئامادەکەئەسبابی تەڕەب ویسعەتیحاڵت
فەرشی غەزەلت راخەلەنێوحوجرەیی دڵدا
" فەخرول عولەما " بێنەرەدیوانیخەیاڵت
بۆپێشکەشی ڕێی عەدبکەئەوسافی جەمیلی
خەرجێ کەلەرێی دەعوەتی ئەودا سەر وماڵت
حەددمچییەعەددی بکەم ئەوسافی جەمیلی
مەردوت مەرێ کرماجی لەبوعەقڵ وکەماڵت
زاتێکەموبەڕڕایە لەئەنواعی نەقایس
ئیتر چ دەڵێی دەرحەقی،مەفقودەمەجالت
پێی بێژە لەبۆشەوکەتی تۆفەخری زەمانە
پا بووستەئەرزوفەلەکیش چەتری جەلالت
شایستەیی شانت کە"رەئیسول عولەمایە"
رێم ناکەوێ حەددمنییەتەعدادی خیسالت
تا رۆژی قیامەت لەجەلالابی،جەلالی
نەی بینی ئیلاهی چ بەشەررۆژی زەوالت
پەروازی نییە بولبولیدڵ بەتەرەفی گوڵ
تا دیویەتی پەروانەسیفەت شەمعی جەمالت
مەقبوڵە لەلای فەخری زەمان شیعری"حەریقی"
چت پێ هەیە ئەی موددەعی بێ بیکەسوئالت

*   *   *

جیـــژنـــا نـــەی رۆح

قــوربــا ن وەرە قــوربا نە ، سا بمکە بەقوربانت
ڕەنگین کەبــەخوێنا وەکـا کوڵـی پــەرێشـا نــت
ئـا زا دی یە ئەمرۆژە ، ســا فــەرمو بە ئا زا نە
تیـرت لــەکە ما نت خەبۆقــەتڵی شـــەهیــدا نت
حیـژنــا نەیی مە رۆحەکــردومەبــەقــوربا نــت
تۆش ما چــی کەرەم فەمولـەوسێوی زەنەخدا نــت
تفڵـــی دڵـــــی بێچـــا رە مـــوددیکەگرفتا رە
غەمخــوا ری دڵ ئا زا رە بـۆ نا وکی موژگــا نت
رۆح ودڵ ودین هەرسێمەجمووع بەیەک دەفعـــە
قــوربا نی ســەعا تێکی لـەعلــی لـەبی مەرجا نت
مەقســودی من ئیزهــا رەبوئەمسیلـەیی مەدحـت
بۆتوحفـەیی ئــەوسا فی ئەزها ری گــوڵستــا نــت
ئەی خوســرەوی پەروێزم ،شیرینی شەکەررێـــژم
فەرها دی دڵـی کوشتم چــا وی ڕەشــی فەتتا نــت
مومکیـن نییە تەقسیمی زەربی عەدەدی زەخمت
مینها کــەلـەتەقسیم دا ،زەربی خەمی چەوگا نت
دڵ تا ڵـبی روخسا رت ، جا ن تا لـبی گوفتـــا رت
فرزەندی خیرەد ڕوێی بۆلـەعلی بەدەخشا نــت
بۆستا نەکەنا ری دڵ بۆنەخلی قەدت قــوربـــا ن
دیــدەم وەکوروبــا رە بۆســەروی خــەرا مــانــت
قەلعەی دڵەکەم قوربا ن نیشا نــەیە بــۆتیــرت
سینـــەم وەکوسەحرا یە ،بۆجیلــوەیی مەیدا نـــت
بۆوچا وە کەوا مەستــە ،دڵ سبتەسەرمــەستـــــە
ئەم ئەبرۆوە پەیوەستە ، بۆقەتڵیموحیبا نــت
تەنها کە "حەریقم" من بۆشەمعی شــەبوستا نــت
مەمکــوژە وەرە تۆخوا ، سا تــۆ ، بەرەقیبا نــت

* * *

کـــەوای غـــەزەل

هەموکەس با بـزانێ من کەسەودای زوڵفی دوتاتم
لەخانەی کوڵـمدا کۆڵـم بەفەرزی شای روختماتم
ئەگەرچی ساکینی مُلکی عەجەمبومدورلەرۆمکەوتم
لەسایەی پەرچەمی تۆوە رەئیسی مُلکی شاماتم
دڵم هەروەک رەعییەت خۆش نشینیمُلکی ئەعزاتە
لەهەرجێدا دەنیشی لێی گەرێ قوربانی باڵاتم
موتالای حاشیەی زوڵفت لەسەرسەفحەی روختسەعبە
لەبۆمچا بوبەمنـدالّی لەدەرسی عیشق ڕاهاتم
ئەگەرڕاستت دەوێ سەروی بڵندبالاّدرۆنـاکەم
لەپاش فەوتی حەیاتیشم بەئومێدی مولاقاتم
نەوای نالەی حەزینمڕاستەوەک قافلەی حیجازی دێ
وەرەسەرسەیری بەزموسۆزش وشۆری مـەقامـاتم
دەڵێن فەمویەیا ربێتەموتالای خەتتی رەیحانی
بڵێن با شەمعی روخساری هەلاّیسێنێ ئەواهاتم
بەشیرینی مەزەی لێووخەتی سەبزت دڵم خۆشە
لەمەیخانەی غەمی عیشقت کەواسەرمەستیسەهباتم
بەیادی مەدرەسەی عیشقت گەلێ عیلممکەسبکردن
ئەوێستا کەش لەبەرچا وت شەرا ب خۆریخەراباتم
قڕانی عاشقا نەکەس نەما دەرچێت وسـەر دەرکا
مەگەربۆمو فلیسی وەک من کەبێ قڕانو پەناباتم
کەواپارچەیغەزەل دەبڕێ"حەریق"ئەمرۆلەدیوانت
دەڵێ هەرچا وەرێ دەستەخەیاتەیزوڵفیتاتم

* * *

دڵی غافڵ

خەیاڵت مونحەسیر بوئەی دڵەی غافڵ لەدنیایە
لەدا مەت بونەتیجەی ئاخری ئەمشۆروغەوغایە
ئەوا لازمبوسەرخۆشی،لەتۆئەی دڵ کەسەرخۆشی
بەبادەی غافڵی بێ هۆشی دەردت قەت شفای نایە
عەجەب بۆت بۆتەزستان زەمهەریری باری عیسیانت
کەشک نابەی چەرمایە ،دەڵێی وەبوەیچ سەرمایە
بەدەستی دێوی نەفسم دڵ وەکومورغی بێپەڕ ،وایە
وەکوپەروانەبۆشەمعی تەلەسمی ئەو،بێ پەروایە
کەتفڵی عیشقی بێ مەشقم لەنێوبازاری سەودایە
بەئەوسەودایەسەرخۆشەدەڵێ کارم لەسەودایە
هەتا شەیتان مودەببیر بێ،موئەددیب نەفسی زاڵم بێ
عەجەب کەوتۆتەدەست زاڵمێ مورت عەینی زوڵمایە
خودا ڕەببی نەجاتم دەی لەدەس ئەمدێوی بێ ڕەحمە
کەوا وەک دوژمنی خوێنی بەدا یێملێم بەدا وایە
خەیاڵت هەموپەشمەو وەکوریس وگوریسوایە
هەچی دەیکەی دەڵێن هە هەی فلانی چەندەریسوایە
کەخاڵی بێ دڵی عاشق لەبادەی حوببی مەعشوقی
بەخۆڕا بیت نەوێ چاکەوەکوشیشەی شکاووایە
مەبەتالب بەزوڵفەینی بەمیسلی شکڵی لاوایە
ئەگەر لەولایەخۆت لادەی لەلام تەحقیقەئەولایە
لەقاپی ئاستانەی مورشیدی ئەرشەد "عەلیعالی"
لەوێ ڕۆحت فیدا کەتۆنەجاتت هەرلەوێ دایە
وەکوپەروانەبۆشەمعی جەماڵی ئەوکەموشتاقم
بەتەسویری"حەریقم"هێندەسۆزی ئەولەدڵ دایە

* * *

گەوهەری مەعنی

بەخەیاڵی شەوی وەسڵت خەوی هیجرا نەمدی
بەشەمیمی نەفەست سروەیی حیرمانم دی
چاوی بیمارت ئیشارا تی شفا دەنوێنێ
لەخەتی مەسحەفی روت ئایەتی لوقمانم دی
سەیری زوڵفت کەلەسەرئاگری ڕوت وێستاوە
حەیی بێ جانەلەبەرچاووبەپەیمانم دی
بەهەوای عەرعەری قەددت لەخەیا بانیخەیاڵ
شیعری بەرجەستەوەکوسەروی خەرامانم دی
ڕوخی ئەورۆزی ئەبو ،خێزی خەتی ماتەمی گرت
ڕۆژی ئیمساک وشەوی قەدری حەبیبانمدی
گەوهەری مەعنی لەدەریاچەیی دڵ دێنمەدەر
تا لەحوققەیی دەهەنت لەعلی بەدەخشانمدی
هەربەئاودا چوسەفینەغەزەلی بەحری خەیاڵ
لەجیبات سودی مەتاعم زەرەروزیانمدی
لەگەنی دیدە ، فتیلەی موژەووڕەوغەنی ئاهـ
بۆشەوی وەسڵی لەسەدلاوە چراخانمدی
لەنەوای تەغنیەیی بولبولیدەوری گوڵیڕوت
لەهەمومورغی چەمەن ناڵەوو ئەفغانمدی
گەوهەری نەزم ودوڕی مەعنی ولەفزی سەدەفم
بردە بازاری نەزەر موشتەری نادانمدی
لەقەباڵەی کەرەمیئەهلی هونەرتێفکریم
وەکوئەشعاری "حەریقی" خەتی بوتلانمدی

* * *

فرمێسکی نەدا مەت

کەی دێیەوە سەررەحمی دڵی زارونەزارم؟
کەی دێ قەدەمی خێرت لەسەرخاکی مەزارم؟
تاکەی لەتەوافی حەرەمی قیبلەیی ئەبرۆت
وەک پەرچەمی پێشانی سەرئەفکەندەووخوارم؟
جارێ نەبوجاری نەبێ فرمێسکی نەدامەت
بارێ نەبو بارێ نەیەنێ بۆدڵی زارم
قووربت سەبەبی بوعدەلەیارولەدییارم
ڕازیم بەجەفاگەربەوەفابێیەدییارم
بۆلەززەتی عەفوت کەجەریئم لەمەعاسی
مەدرێنەدەخیل پەردەیی ڕوخسارەیی کارم
چت داوەلەڕوترشی وسرکەی دەمی ئەغیار
قەندی لەبی شیرین بەدەمی تاڵی خومارم
ئەی عەرعەری بوستانی هیدایەت وەرەباغان
داغانی قیبامەت کەقەدی سەروو چنارم
گۆی مەگرە لەئیهرارو لەئیسراری رەقیبان
من سەدغەزەبت بێ لە عەفوت چاوە نووارم
تادیومەلەنێومەسحەفی ڕوت سورەیی "یۆسف"
بۆئایەتی حوسنت لەهەموڕەسمێ کەنارم
تاووس کەلەسەرزینەتی باڵی، سەری دانا
ئەمنیش بەپەڕی فکرەوەبێ سەبروقەرارم
پەروانەیی شەوقت مەخەرەئاگری میحنەت
شەمعی دڵەکەت هەڵکەلەبۆبەزمی نیگارم
مۆرەی دڵی بردزوڵفی لەبۆتەختەیی سینە
لەم نەردەمەلیین وامەیە،دێمفێری قومارم
گەر باڵ وپەڕی بەخت نەسوتایە "حەریقی"
بۆسەیدی مەعانی بەمەسەل بازی شکارم

* * *

پرتەوی شەمس

هێندە بێزاری کەزانیومەبەزاری نایەوە
دورلە بالاکەت سەرینی نائومێدیم نایەوە
بولبولێکی خۆش نەوا بومبۆنەوای دەوری گوڵت
کێ وەکوهودهودحیکایاتی سەبای گێرایەوە
بۆپیاڵەی مەیلی لەیلا قەلبی مەجنون قابیلە
شۆڕشی شیرین لەناڵەی کوهکەن فامایەوە
حەیفێ هێندەت دەربەدەرکرددڵ لەئیقلیمی ویسال
شیری مندالیت بەزەهری هیجرپێ هێنایەوە
بۆکەناری سەوزەیی دەوری گوڵی ڕوت شین دەکەم
خاکی کوێ عیشقت بەبێژنگی سەرم بێژایەوە
کەوتەسەرخەرمانی عومرم ئاگری تولی شەمەل
سەدکەرەت بارانی وەعزی لێدرا نەکوژایەوە
شیری ئەبرۆ ،تیری موژگان ،تاق وجوت دەنوێنێ پێم
تابزانم رۆحی شیرینت چسلۆن کێشایەوە
جێی نەزەربوحاشییەی زوڵفت لەسەرشایاتی روت
زۆرموتالامکردوەکودەوروتەسەلسول مایەوە
تاقی میحرابی برۆت جێی نازەبۆئەهلی نیاز
سۆفی وەیزانی کەچە ،هێندکەربوخۆی گێڕایەوە
شەمعی خوبان پرتەوێکی شەمسی ڕویتۆی لێکەوت
هێندحەیاوشەرمی بەخۆی داهات بەجارێ توایەوە
گوڵ بژێرێکی زەریفم کردلەبەنێوباغی خەیاڵ
خۆزگەمەردێکی "رەشید "بۆ "شێخی"بخوێندایەوە

* * *

ئەسراری سوبحانی

لەگۆشەی گوڵخەنی تەن تا بەکەی ئیمانی حیسبانی
بەئیمانی شهودی بێرەنێو ئەسراری سوبحانی
مەڵێ تاریکەرێگەمپەرچەمی پرخەمدەبەستێ ئەم
شوکروەک رۆژی روناکەسفیدەی سوبحی پێشانی
دەمێکەهەروەکوبولبول لەسەرچڵ ،سەرچڵ وشێتی
زەمانێکیش وەرەسەیری نەمامی باغیعومسانی
خوتورت ریێ خُروری بەستووی بۆمەجلیسی باقی
دەترسم قەت نەبی لاقی کەواتاقی،دڵەی فانی
هەتاکەی تۆلەغەفڵەت دا دەنۆشی ژەهری خامۆشی
ئەگەر عەقڵت هەبێ بەسیەزەمانی جەهل ونادانی
وەکوشا نەهەتا جەمعەخەیاڵت بۆپەرێشانی
بەدیدارت قەسم ئاخرپەرێشان وپەشیمانی
دەبینم هەرکەسێ توحفەی خولوسیەت لەگەڵ تاعەت
دەبا بۆخزمەتی مورشید بەقەلبی پاکی نورانی
منیش باری خەجاڵەت والەسەرشانم کەناتوانم
لەژێرپا پێ لەبەرپێ نێم خوداهەرتۆکەرەحمانی
خەتاباتی بدجەدەل ئەمرۆیەقینەسەفسەتەی مەحزە
نەتیجەی ئەووەڵی فکرمقیاسی کەوتە "بورهانی"
دەڵێن هاتۆتەوەشەخسێ سەمیی ئەشرەفی عالەم
جەنابی سەییدی ئەکرەم ،شەفیعی قاسیودانی
لەکەعبەی عاریفان ئەمرۆلەبۆزومرەی مریدانی
فیوزاتی نەسیبی عالەمی موشتاقی خۆی هانی
بچین بۆخزمەتی چاکە بەئیخلاسێکی مەردانە
دوعامان بۆبکا بەڵکە لەشەرِ ریِنەفسی زوڵمانی
وەکوپەروانەهەرلەحزە "حەریقی شەمعی جەمعیکم
خوداکەی بی مونەووەربم بەنوری ماهیتابانی؟

* * *

غونچەی مەقسود

مژدەبێ بۆبولبولیدڵ گوڵ لەباغان هاتەوە
قومریعومری خۆی سەرفکا سەروی بۆستانهاتەوە
شاسواری عەرسەیی مەیدانی مەردان هاتەوە
دڵبەری جانان لەخزمەت جانی جانان هاتەوە
پیری رەوشەن دڵ وەکوخورشیدی تابان هاتەوە
نایبی عوسمانی سانی خۆش بەسامان هاتەوە
وا موعەتتەربودەماغی ئەهلی نیسبەت هەردەڵێ
نیسبەتی پیرا هەنێ یۆسف بەکەنعان هاتەوە
بۆئیفادەونەشری فەیزولوتف وبۆئیرشادی دین
والەقەسری عاریفان یەنبوعی عیرفان هاتەوە
غونچەسەرپۆشی لەرولادا بەعەزمی دیدەنی
بولبولیتەبعی منیش بۆیە غەزەل خوان هاتەوە
سەرخۆشی کەئسول کەرەم سەرمەستی سەهبایی قیدەم
باشکوەوباحەشەم،مەجزوبی رەحمان هاتەوە
موددەتێ بوئەم هەوارەبێ سەدا و هاواربوو
تا بەجەزبەی حەق بەسایی نەی بەئەفغان هاتەوە
خاتری موخلیس بەدیدارت وەکوتەبعی "حەریق"
غونچەیی مەقسودی پشکوت وبەخەندان هاتەوە

* * *

خوسرەوی خوبان

ئەم خوسرەوی خوبا نەکەوا دێتە نەزارت
شیرینە ئەگەر دڵ برفێنێ بەئیشارەت
ئیسمێکی شەریفی هەیە مەنعەلەتەسەرروف
جیسمێکی لەتیفی هەیە لاییق بەسەدارەت
نەقدی دڵوروحم هەیە بۆموژدەلەرێ دا
زۆرلاییق وشا یستەیەبیدەم بەبەشارەت
میوەی ئەمەلم کالەبەدوچا وەیی کالی
کالایی خەیالم هەموورۆییوەبەغارەت
لەووەختەوە، تەخفیف کرا ئیسمی شەریفت
من سوکی لەلام بۆتەنیها یاتی زووزارەت
نوقتەدەهەنت وا دڵی هێنا ومەتەنگی
جێگایی خەیاڵی نییەبۆفکری بەکارەت
تۆسا حێبی ئەم چاهی زەنەخدا نەبی قوربان
سەدیوسفی کەنعانی دەبێ بێتەزیارەت
باکم نییە لەوخەنجەرەدەیکەی بەکەمەردا
شمشێری برۆت جەرگی بڕیوم بەئیشارەت
شەیتانی رەقیب دوشمنمەبۆیە کەرەحمان
رەحمی نییە بۆحاڵی دڵی پرلەمەرارەت

* * *

گەنجی فکر

بولبولی دەوری گوڵ وتوتیی شەککەرشکەنم
قومریی سەروی خەرامان وتەزەروی چەمەنم
بێ نەواوساحێبی ئاوازی حەزینم بەنەوا
شەمعی هەرجەمعموپەروانەیی هەرئەنجومەنم
سوحبەتی قودسی وسەیری مەلەکوتیم دانا
بەعەلاقەی ئەم وئەوهەمدەمی زاغ وزەغەنم
لەززەتی جەننەتی ڕومدا وەبەدانەی خاڵی
ئەمەئیرسی پدەریمەبەپەرپێ دەکەنم
مڵکی تەجریدی بەجێ هێشت وبەهەشتی دانا
ئێستەگیرۆدەیی خارۆخەس ودارو دەوەنم
بەهەوای ئاوی حەیاتی دەهەن ونۆشی لەبی
خدری زیندەیی سەرچاوەیی چاهی زەقەنم
هاوسەری موشکی سەریزوڵفەقەتاری نەفەسم
مالیکی قافڵەیی چینی خەتاووخوتەنم
مەجمەعی سینەووفینجا نیمەموشەربەتی دەم
خەلعەتی پارەکەزانیویەغەریبی وەتەنم
قەندی لێوی تەڵەبی چاییە،سا ،سرکەمەکە
نەک بەتاڵی بدوێ خوسرەوی شیرین سوخەنم
وەجدی مەجنون لەپییالەی غەمی لەیلادایە
بەخەیاڵی لەبی شیرین ، بێستون هەڵ دەکەنم
شادی بێگانەیە ، خزمم غەمەگەرمردیشم
ئەوەوا ریس لەحیسابی حەق وگۆڕو کەفەنم
گەنجی فیکری کەلەنیوکونجی غەما دیوەتەوە
مڵکی شادیم هەیە تاساکینی بەیتولحەزەنم
تیرەکەی بەختەرەیاریکەمان ئەبرۆ"حەریق "
گەرچی ئەورۆشتەمە ئەلحەق ئەمنیش ڕۆبیتەنم

* * *

ماران گەستە

لەقدیدی زەیدوعەمرا نیم ودڵ یا بەستەیی تۆیە
لەهەروەختێ رەها بێ پێ دەزانم رستەیی تۆیە
دەبێتەئیفتیرا وبوختان ئەگەرنیسبەت وەغەیری دەم
بەها ژەی زوڵفەکەت زانیم کەمارانگەستەیی تۆیە
سەراسەرەخنەیی چاومنیشانەی تیری موژگانە
لەلای خۆی چەشمەساروسەبزەیی نەورەستەیی تۆیە
حوبابی ئەشکی حەسرەت بۆتەفنجانی سەروسینەم
لەجێی دەستەگوڵی لێدەن دەڵێن گوڵ دستەیی تۆیە
گڵێ بێنی بەسەرماکەی، گوڵی بێنی بەسەرماکەی
غەموشادی سەراپا هەرچی بێ وا بەستیەیی تۆیە
دڵمشیشەی شەرابی روتەسرکەی غەیری گەرتێکەم
گولاویش بەگلاوبێ،شیشەچۆن بەربەستەیی تۆیە
شکەستەی دەست بەستەچاوەکەمجەبری لەلای تۆیە
مەڵێ کەسرەبەشانمچون شکەستەوبەستەیی تۆیە
تەنافی زوڵفەکەت لادە، خەیابانی خەیالمراست
بەبالای سەروی مەوزون وقەدی بەجەستەیی تۆیە
ئەتیبا جەبیان مەسمومودانەی حەبیان پوچە
ئەوەمەغزێکەبێ ئەمرودەهانی بەستەیی تۆیە
بەئومێدی دەوا بولەززەتی دەردی،دڵمدەردێ
دەزانم چون گوسەستەی تۆهەموپەیوەستەیی تۆیە
ئەگەردەردت نەبا یەنیسبەتت چون دەبوەدەرمانم
کەهەرکەس دی دەڵێ قوربان "حەریفی"خەستەیی تۆیە

* * *

دەری ڕەحمــــەت

لەئا دە متا بەخا تە مجو ملەعا لە مپڕسەدا وسەیتـــە
بەعیشقیحەزرەتی لەولاک ئەوی زیندونەبێ مەیتـە
تەتیممەی هەرسەلات وخا تیمەی حەمدوتەحییەی حەق
سەنا بۆئا ل وبەیتە ،با قی هەرئـــەفسا نەو بەیتە
لەپا ش سیفەی تەرا زی وئا یەتی تەتهیری سەحب وئا ل
بەقوربا ن مەدحییان نا یەبەجوملەزەیتەو کەیتە
کەتۆش لەونەسلەییجەددت ڕەزا بێ شێربەگوێ دەگری
وەکوڕێوی زەلیلی گورگینەفسم ،سا،لەبوکەیتە ؟
لەخوت وجەددی خۆت ونەسڵی پا کت چا وەڕێی لوتفم
لەڕێی حەق دا موعینمبن لەغەوغا ی ڕۆژی یالەیتە
بەشا هیدبن سەگی قا فلەی تەریقی ئا ل وئەسحا بـــم
هەمیشەگوێ قولاغیبا نگیهەیهەیم وسەدا یهەیتـە
بەئیستیمدا دولوتفی "با بەشێخ" وهیممەتی کـا کی
گڕوگا لێ دەکەمتا بڵێن لەچا وکوێروشەلان پەیتە
کەسێ "سا لح"بێ بۆزیکرودوعا گوێیت بەبێ چـــا وی
هەزا رچا وسا غی وا دێنێ بەچا وزیندوبەدڵ مەیتە
لەبۆتەشریفی ڕێی میعرا جی جەددت بو ،نیدا ی ها تیف
" تعـا لِ یا حبیبَ اللّهَ تَمَـــنَّ مـا تَمَنَّیْـــتَ"
دەری ڕەحمەت گوشا دوبا بی تۆبەوڕێی ڕەجا وا سیع
دەسا تۆش هیممەتێ کەجەعفەری تۆڕوکنی ئەوبمینە

* * *

خەرمانی ئەمەل

لەخەرمانی ئەمەل مێروی عەمەل جەزبی نەکردداتێ
لەزەیقەت خانەدا ترسم هەیە ئاخرسەری داتێ
دەلێن جەردەی ئەجەل ڕێگا بەکا روانی نەفەس دەگرێ
شەقامی سینەدەبڕێ بۆمەتاعی دیدەدەرواتێ
تەریدەی نەفس وشەیتان قافلەی تاعاتی غارەت کرد
ئەگەر جاسوسی ئیمانی نەبێ دەرناچێ ئینسانێ
تەرازوی تاعەتت لەنگەهەتاکەی ئەمسەرئەوسەرتە ؟
بەپارسەنگی حەیا دەس هەڵبرە بنوا ڕەمیزانێ
بەسی بێ تاعەتی ڕوکەش مەلەک سەرڕا فی ئەعمالە
موحەسسیل نەقدی قەلب ونا رەوا نابا تەدیوانێ
ئەوا بەردی ئەجەل هات ولەشوشەی عومری داساقی
بەقوربانی پیالەی چاوەکەت بمتێکەفینجانێ
حەیات خۆچولەنێوجامەی حەیاتی عاریەت بێ عار
ئەوەدا وای دەکەن چبکەم "حەریق" ڕێگەی ڕجاکوانێ؟

* * *

رازی عشـــق

حوزنی‌من یا حوسنی تۆئیشکا لەتا ئا خـرنـەفـەس

چون زەکاتی حوسنی تۆیا حوزنی من نا گا بەکەس

زا هیـرەن فەرموتەوەختی مردنی حـا زردەبـــم

وا لەخۆشی مردنم‌دەمرم ،دەسا ئینسـا فـەبـــەس

چـۆن دەکەی مەنعی دڵـی من تۆلەشەهدی لێوی خۆت ؟

لـێوی تووەک شەککەرستا نەودڵـی من وەک مەگـەس

چا وەکەمڵەوبا غی حوسنەمەنعی چا وی مـن مـەکە

لازمەبۆپـا سەوا نی با غـەکەت جۆتـێ عـەسـەس

تا زەفەرموتەلەلای کەس را زی عیشقی مـن مەڵێ

نەت دەزا نێ‌دڵ کەکون‌بودەنگی‌لێ‌دێ وەک جەرەس؟

پێی بڵـێن زا هیدبەخێری خۆی لەوەغری من گەڕێ

عیشقی‌من شوعلەوبڵێسە ،وەعزی ئەووەک‌خاروخەس

خاڵی سەوزە ،دا غی سەوزە ،باسی نا سۆری مەکەن

تا زەدەێ ئەوبێ"حەریقی"قەت شفا ی نا یەبـەکەس

* * *

پارسەنگی حەیا

خودا تۆبەلەدەس شۆخێ کەوەختێ عیشوەدەنوێنێ
سەری تۆبەی مەلاوزا هیدبە جیلوەدەشکێنێ
ستونی قامەتت راگرتووەبۆخێوەتی دینم
خودا بۆتولی عومرت ئەوتەنا فودا رەنەپسێنێ
لەرەمزا حیکمەتول عەینی ئیشا رەی چاوی بیمارت
بەقانونی ئەدەب ئایەی شفا بۆئێمەدەخوێنێ
نەخۆشی دەردی هیجرانم ویسالی تۆیەدەرمانم
شفا منایەمەگەرێنێ نەسیمی بەرچەمت بێنێ
خەیالی نەوبەهاروسەیری گوڵزاری عەزیزانم
گەهێ بۆڕوی گوڵ وگاهێ لەبوسەبزەیخەتم دێنێ
زریی زوڵفت وموژەی تیروبرۆی شمشیری راکێشا
لەزومرەی عاشقانی خوێن بەهای ڕوخساری دەستێنێ
لەڕێی بادەی پێیاڵەی چاووشیشەی گەردنی ساقی
کەسێ گەرئابڕوی بێ ڕەنگەجامی عەیشی بڕژێنێ
دەزانی بۆتەرازوی زوڵفی سەرناکا لەهیچلاوە ؟
بەپارسەنگی حەیا دەدستی لەمیزانا دەبزوێنێ
"حەریقی"نا ری هیجران وغەریقی ئەشکی حیرمانم
ئەگەرئەوبێ دەخنکێنێ،ئەگەرئەمبێ دەسوتێنێ

* * *

گەوهەر فرۆش

عاشقی سەروی قەدت قومری سیفەت زاری دەکا
ڕوی گوڵی تۆبولبولی دڵ فێری غەمخواری دەکا
خۆت وەکو سوڵتان وچاوت حاکم وئەبرۆت ئەشیر
تیری موژگانت وەزیرە،مەشقی خونخواری دەکا
کەوتەنێوزوڵماتی زوڵفانت دڵی ئەسکەندەرم
خدری زیندەی ماچی لێوتە،کەیدێ رزگاری دەکا
من بەمیزانی تەبیعەت گەوهەرئەفرۆشم ،دڵم
والەشامی زوڵفی تۆدا کەسبی عەتتاری دەکا
مەیخەرەژێرپێتەوەگەرحەزدەکەی ژیربێتەوە
دڵ کەمندا لەشەکەرخەندەی لەبت چاری دەکا
مورغی دڵ برژا لەبەرقرچە هەتاوی فیرقەتت
تابەکەی داوی سەری زولفت گرفتاری دەکا
توتێی دوکانی حوسنت بولبولی تەبعی منی
خستەنێوبەندی تەماع وفێری بازاری دەکا
مەستی بادەی چاوی ئەوم وپێم دەڵێ مەستی مەیە
سەیری کەن بوختانی ناحەق چۆن بەلەبجاری دەکا
بێرەمەیدانی فەساحەت ئەسپی خۆت لینگ دە "حەریق"
تابزانم کێ بەشیعرت سوحبەت ویاری دەکا

* * *

ورِينەی حـــاڵ

وەفای من بێ بەها بوبۆرەوا جیما مەلەی یـا ری

رەزا مِیا رم کەئەودا ویەبەچینی فیتی بـا زا ڕی

لەسەودا دا "ڕەشیدە" تالبی قازانجی ئەشیایە

هەتا زوترلەنا وچێ چاکە ئەجناسی وەفـا دا ری

مەتاعی مەعریفەتجینسی وەفا ،فەسڵی نەما ،فەوتا

ئەمن نا بودی ئەوبوم نا بەڵەدبومەخـریندا ری

رەواجی نەقدی عەهدی سککەیی دیرێنەفەوتـاوە

بەئەسکینا سەئێستا ما مەلەی با زا ری مەکـکا ری

بینای خانەی وەفا وەک تاقی کیسرا کونگرەی روخا

ئەمن تا زەتەنافی جۆت دەکەمبەتەرحیمیعما ری

قسەی ترِش وقسەی خۆشم ورِینەی حاڵینا خـۆشـە

بەبێ کەیفیکەلِەزوروکەمخەبەردا رنیەلەمیقداری

لەدەسگای نەگبەتا هەرکەس چووە سەرتەختی بەدبەختی

نەدیمئیقباڵی ناکا بۆوەزا رەت بەسیەئیدبا ری

شەوا نەلازمەی تەشریفی مەنزڵ بۆکەسا نێکـــە

خەریکی ئیسترا حەتبن بەنا زونیعمەتی سـا ری

هەزارحەیفێ"حەریقی" قەتبەزەوقی خۆمنەبوجا رێ

بڵێی بەخوا زەریفتکوت بەمەستییا بەهوشیا ری

* * *

بـێ چـــاوەرێ

لـەلاموا بوکەتۆ "سەییدرەشید" یاری لـەبۆیـاری

لـەمڵکی میهرەبانی دا لـەیارانی وفـا دیـــاری

لـەگەڵ هەرزەڕڕەبۆجیلوەی جەلالیمیهری جیهان ئارا

لـەشۆقیموشتەری،نوری قەمەروەک زوهرەسەییاری

جیواری رەحمەت ودەستگاهوپێشگای عەدل وئینسافی

لـەدەرباری فەقیران ڕاست ئەمینی ئەهلیدەرباری

لـەزومرەی چاوەشانی"بارەگای باری سەلای عامـی

لـەحەلقەیمەهوەشان سەرخۆشیوهەرمەست وهوشیاری

تەلیعەی فەوجی ئەوج ویاوەری سوڵتان وسەرهەنگی

لـەسەربازانی مومتازی،لـەسەرعەسکەرقومانداری

چ خێربودەوری بەزمت بێ سەدای شاباشی "چاوەش"چو

نەوای تارتچەنەی تاریو دەمی پێکسازنەهاتباری

نەوەک مەدورەڕێ بێ چاوەرێ ماوملـەبـەرچـــاوان

لـەدەس چوملـەپێ کەوتم ،بەسەرزیندومبەبیماری

نەقورعەی من لـەجیبی جامەخانەی مەرحەمەت دەرهات

نەروقعەی تۆبەرەسمی توحفەدیداری بووەدیاری

کەتۆش هیچبوی،وەکومن بالـەمەولا،ڕولـەمەولا کـــەم

بەخوا غەیری من وتووەک من وتۆبۆمەدەدکاری

* * *

ئـاگـری غـەم

تـەعاروفـی بەسیفارە، شیعاری ئەهلی کوبـار
سـەبیلی عادەتی مەسدودە بۆ رەواجی سیغـار
لەقاوەی قاوەچی هەرکەس کەمەشرەبی چابێ
بەدودی قەنتەقەناعەت دەکا فـەقیـروهـەژار
میـزاجی ئـادەمی خـاکی هەوا بـەئـاویـا دا
عینانـی سـەبـوبـەدەس باگەیشتەکـورەی نـار
بەمُلکی وەحدەت ئەگەر ئاشنابێ مونکیری حاڵ
دەزانێ عومری عەبەس بولەکـەسرەتی ئەغیـار
زەرەری نەبێ سەمەرێکی نییـە درەختی غەیر
ئـەگـەر بەبەردوپـلار سەرچڵی بخەیتـەخـوار
دەرەختی مُلکی دڵم میوە یێکی کـاڵـی هـەیـە
خودا بکـا بەتەحەممول بگـا بـەسـەبـروقـەرار
بەداغ وحەسرەت وغەم دەچمەحەلقەیی مـاتـەم
سـەفـا یـەکی نەبـوسەعییم لەتەوفیکۆی نیگار
لەوەختی عالـەمی ئەرواحەوەهەتـا ئێستـــا
سـەفـەردەکەم نەگەیشتم بەمـنـەنزڵی دڵـدار
فیـداى زینـدەدڵانـی تـەریقـی خـوبانم
هەمیشە تازەدڵن وەک گـوڵـی هەمیشـەبـەهار
لـەچەشمەساری مـەعـاریف کـەسێ نـەسیبی نەبێ
هەمیشـەچاوی تەڕە، زاری وشکـە ،لێـوی بەبار
" حەریقی" ئاگری غەم سیخی عومرمی سوتانـد
کەبابـی سینە بەناپوختـەها تەمەجلیسی یـار

* * *

دڵــــی غــەریــب

دەرچونی گــەڵێ مــوشکیلە ،دەرچونی قــەریبــــە
ڕۆحــم، دڵــەکەم مــا وەبــەتەنیا ، وەرەبیبــــە
قـــوربــا نی ویسـا ڵت بم ئەوا کوشتمی هیجیرت
خــۆت وا ریــس وحــەقــدا رمی قــا تڵ کەرەقیبـــە
خــۆت دیوتەلەنێومیسری مەلاحــەت چ غەریبـــی
ســا ، رەحمێ بەحــا ڵی دەڵەکەم،کە،کەغەریبــە
هــەر دوکەڵــیزولفیوروخی نــا رتسەبــەبە ، وا
ئــەشکم کەپەیــا پەی دێ، دەرونم بەلــەهیبــە
رەببی بــەخەدەنگی غەمی دوری دڵـــی کــون بێ
هــەرکەس لەنیگا هــت کەبەئا را م وشـــەکیبــــە
وا زەن مەبەگیا ن سەختوسەمەرگم کــەنــەمردم
ئــومميێـدی ویسـا ڵتوەکـولـوقمـا نی تەبیبە
تا بوری‌موژەت چــەنــدەبەتەرتیب ونیــــزا مـــــە
بــۆســەف شکــەنی دڵ چ سوپا هێکــی مــەهیبــــە
والــەشکــری ئــا هم چووە ســەرکا فــری زوڵفـــت
گــەرشا هی روختلێ بگــەڕێ ســەیری عــەجیبـــە
بــۆموشکی خەتا چوبەخــەتا کەوتەئەنێـوچیـــن
لــەو بۆنەوە هەرزوڵمەتەشـا می بەنــەسیبــــە
قوربا نی وجوهو وئومــەنا ی شا هی روخـــت بــــم
هەریێکە لــەجێــی خۆی چ ئەمیرێکـــی ئــەمینــە
تەسکینی دڵـتها تووە ئۆخەی کــە " حـــەریقی "
یــا رتکەبەخوێنی جگەرتکەففـــی خــەزیبــــە

* * *

نیعمەتی وەسڵ

بەزا هیرگەرلەئەسبابی سروروسوروریتۆدورم

بەشوکری نیعمەتی وەسڵت لەشاریدا مومەسرورم

لەبوک وپێخەسووبەربوک وپۆپ چەرمک ،نەبوم ئەمما

دوعاگۆیی دەلیلەئەڵبەتە لەوزومرەمەحشورم

لەخەیمەی ساحێبی سەیف وقەڵەم وەزعی علیم چا بو

سەدای تەپڵی بەشارەت بو ،بەڵێ فەتحیم ومەنسورم

بەنەقدی گەرحەیاتی عاریەت قابیل بەتەقدیمە

نیساری فەرموتا بیڵێم شکوربۆپا رەمەنزورم

لەسۆزی سینەیی عودمەجمەری بەزمی موحیببانم

لەگەڵ ئەفسوردەییش بۆگەرمی مەجلیس ئاگری سورم

وجودم گەرخەرابە ،رەنجەدڵ ، هەرمەخزەنی گەنجە

بۆسەیرانیش لەلای ئەهلی دەرون ئابادومەعمورم

قوتابی نیم لەهەوڵی نان وشەکرولوقمەقازی بم

لەئەهلی تابیی تەحسیل وزیکروویردی مەشورم

لەدەعوادا یەدی بەیزاوعەسای موسات لەدەستا بو

ئیجا زەی ماریخۆشت پێ نەما فەرموتە مەسحورم

* * *

دەردی گـــرا ن

بــەشــی نا سینی نا مەردی لـەکـەس دا مەردی نا بینم

لـەلاییکی کەڕوگـەرمی نـەبێ دڵ سەردی نا بیـنـم

چ ڕوسپیـەک بـەڕوسوری لـەبۆتـەی ئیمتیحا ن دورچـو

درۆنا کـەم بـەوەجهی را ستـی ڕوزەردی نـــا بینم

لـەکـەندورەندی عا لـە مقـەت مـەپرسەگـەرخیرەدمەندی

خــودا هەڵـنا گرێ ڕەنـدم نـەدیوەکـەندی نا بیـنـم

لـەکـەس وردیم نـەدیوەتا درشتـی پێ نما یا ن بـــێ

کـەسێ بـرۆیش دەکا ولاقـی دەقیقـەوردی نـــا بیـنـم

گـەلێ کـەس دەستـی چا دەروا وەکـوچا ئا بـڕوی ڕویـــی

بـەڵام بۆدیـن وەکـودونـیا بـەدەست وبـردی نا بیـنم

ئـەوەی عا ریف بـودەیزا نـی ئـەمن چمدەکوت ولامبا شە

دەڵـێم زا هیدبـەدا را چێ ئـەمن وەک بـەردی‌نابینم

" حەریق" دەردی گرا نـەدەردی بێ ها ودەردییـەتی‌وا

لـەها ودەردێ گـەڕا ومحـەیفێ‌هیچ‌هاوەدردێ نا بیـنم

* * *

موحتاجەبەمەودایی دەمی تیغی بروّت دڵ
بیێ لەملم شەرت بێ کەئایینەبێ ئێستێ
ئەغیارو رەقیب شادو ئەمن هەمدەمی فەریاد
یارەببی خوداگەی بێ کەوەختی هەلی من بێ؟
زۆرم دەکوت ئەی دڵ مەبەسەرکەس لەحزوری
زۆرموستەحەقی خۆیری، دەباواتە بەسەربێ
تۆبنی وسەری خۆت عەبدێکی زۆرچاکە "حەریقی"
ئازادی مەکەئاخری بۆتۆبەعەمەل دێ

* * *

وردو هەڕاش

عالەمێکە پڕشەڕوشۆڕونیزاع وئیرتیهاش
ڕۆژگارێکە سەراسەرمیحنەت وپڕئیفتیشاش
کەس نییە بۆئیستراحەت سەربنێتەسەرسەرین
کەس نییە ئاسودەبێ پاڵوێلەخاری ئیفتراش
تالبی ئیمساکی دەرخست ڕوبەڕوها تۆتەپێش
ساحێبی عیرفان ودانیش سەربەزانوچۆتەپاش
بوسلوکی ڕێی مەعاریف پالەوانیش ناتەوان
بۆتەریفی جەزبی جیفەوەک یەکەوردوهەراش
نان وئاوی ئەهلی دڵ هەرغوسسەیەوخوێنیجگەر
دەستی بەردا وەلەعورزەتالبی نانی بەلاش
هەرکەسێ دانگێ شعوری بێ شەعیرێکی هەیە
ئەبلەبێدەنگ بۆتەساحێب مڵکیشەشدانگومەعاش
گەربەتێڵاوزۆرنەبێ ڕۆژی وەدەس کەس ناکەوێ
شاهیدەبۆمودەعایەحوکمیقازی و . . . .

دين بەزا ييع چومەگەربۆی رێک کەوێ پیا ونا گەها ن

وەک کەلیمولڵاخودا کردیە دەلیلی سەنگ تـرا ش

نەک وەکوقا زی زەروری ووەک مەلای نا خوێنـــدەوا ر

یـا خـەلیفە کۆلەتا ش ومورشیدی خۆهەلـتـرا ش

یـــا وە کومـن بەخت،تا لیع یـا وەرویـا رم نـەبـو

جێی موتا ڵاونۆرەدەرسمبۆبەدەورەی نۆبـەشـاش

وەک ئەرەستوبم ،جیها نگیرم سکـەنـدەربـێ ،نییـــە

جـا رێ "با با " بەرفیقم بێ وەکو وێڵدا شی‌با ش

ئـا مـا لـی رەقیب

مـوعتا دی فـەلـەک دا بیمەهەرجەوروجەفـا یـــە

خـۆخا سەلـەگەڵ ئەهلی زەکا یا ن بـێ وەفـا یـە

یا رەببی رەقیب توشی بەڵاودەردوغـەمێ بـــێ

بـەدودەردەبنا ڵێنـێ هـەتـا رۆژی جـەزا یــــە

بەوریشە وەئێستا کەرەئیسێکەلــەلای خـــۆی

تـەزکیـری کـەتـەزویرە، لەسە دا می خەتـا یـە

بـــۆمـا چـی دە می سالێکە سوفی لەرەهـــن دا

ئیمـا نـی بەخـت کردوشکـورمـا چـی نـەدا یـــە

زا هیـــدمـەکـەمـەنعم کەدەکەم وەسفی گوڵی‌خۆم

گوڵ غونچـــەیی من لاییقەمـوشتەق لەسـەنـایە

هەرچەندەبەسین تفلّی ،شکـورعا قـلـی قـوربا ن

ئێـی هەلـدەبەشەق ئەوکەرەهەرعەینـی بـەڵایـــە

هـەرشـوکـــری خـودا بێنەبەجێ تۆکە"حەریقی"

ئـەمـا لـی رەقیبـت کەهەموجەوروجـــەفـــا یـــە

* * *

دوکانی حوسن

بەقوربان ئێستە هیجرانت دەناسم
کەناری فیرقەتت بۆتە لیباسم
بەبێ دوکانی حوسنت مودەتێکە
لەبازاری رەواجا من کەسامم
موشەووەش بووەکوکا کۆڵەکەی تۆ
لەفونەشریخەیا لاتی قیاسم
بەئابوری بلوکی نوکی موژگان
شکاتەرتیب ونیزامی حەواسم
بەتیرێکت کەجەرگت پارەکردم
مەکەبەوبارە هەرمن بوخەلاسم
کە خاڵی لەعلی لێوت رەهبەرم بێ
لەخدری زیندەنابێ ئیلتیماسم
کەشک نابەمگوڵی رِوی لالەرەنگت
ئەوا موحتاجی رِوی لالەعەباسم
لەبەرتەعنەی عەوامئەندێشەناکم
کەمن عاشق بەگوڵ غونچەیخەواسم
بەشەمعی جەمعی روخسارت "حەریقم"
نەسیمی ئیلتیفاتی تۆ دەناسم

* * *

شیعری ئاودار

بێینە سەرباسی نیگاری گوڵ عوزار

شۆخ وشەنگ ولالە ڕەنگ وچاخومار

چاوی مەخموری کەهەڵ بێنێ بەناز

دڵ لەلای نامێنێ ئارام وقەرار

پەرچەم وکاکۆڵی داوی دین ودڵ

گۆشەیی چاوی فریوی ڕۆژگار

دڵبەرو خورسەندوشیرین ولەتیف

نیم نیگاهی شیبهی ئاهۆیی تەتار

لێوی لەعلی وا دڵی خستۆمەخۆین

جۆگەلەی خوێنین لەدیدەمدێتەخوار

ڕۆژوشەو هەردومونافین پێکەوە

یاری من جەمعەلەلای لەیل ونەهار

سینەپڕسۆزە بەڕوی ناریني نار

وەک تەنوری پڕلەسۆزوپەشەڕار

تەرفی ئەم شارەچ خۆشە بۆبەهار

لایێ گوڵ غونچەلەلایێ لالەزار

بێ وەفایی هەرلەبۆیارمایەوە

ئاخری هەربێ وەفایی کردەکار

کەس وەکومن بێ بەش ومەئیوس نییە

باغ وەکومن زەردنییەوا بێ ژومار

ئافەرین بۆتەبعی سافت ئەی "حەریق"

بێ غەڵ وغەش ئێژی شیعری ئاودار

* * *

باغی خەیاڵ

کەقەتڵی خوێنی من زوڵفی کەچی کرد
نیبە داخم ئیتر زوڵفی کە ، چی کرد
خەیاڵم کرد لەباغی خاڵی فەرموی
هەتیولاچۆ خەیاڵی خۆت لەچی کرد؟
لەخزمەت ئاسمانی حوسنی ڕوی تۆ
سەماکەوتەسەماکەردن کەچی کرد
بەتیری غەمزەجەرگت پارەکردم
تەماشای تیری موژگانت کەچی کرد
ئەگەر وەسفت بە " ما هٰذا بَشَرْ" کەم
پەشیمانم دەڵێم وەسفم بەچی کرد؟
خەیالاتی شەوورۆژم لەشام و
نەهارو زوڵف و ڕوی تۆبو هەچی کرد
" حەریق" سینەی کەپڕدوخانیغەمبو
لەداغی" ئەحمەدی دوخانەچی "کرد

* * *

مرواری سرشک

وەکوکاکۆڵی سەرشانی عەزیزم
پەراکەندەوپەرێشانی عەزیزم
دوچاوم پڕلەمرواری سرشکە
لەبۆلەعلی بەدەخشانی عەزیزم
لەتەنندوری دڵم بۆی وەک تەنورە
جگەر سوتاوی هیجرانیعەزیزم

هەمورۆژێ لەبۆتەسلیمی ڕۆحم
وەکوقوربانی قوربانی عەزیزم
مەڵێن کوشتەی خەدەنگەیانەخەنجەر
شەهیدی تیری موژگانی عەزیزم
بەدایم مەست ومەخمورەلەبادەی
پێیالەی چاوی فەتتانی عەزیزم
لەفەننی دڵبەری یو دڵ روبایی
نیییە ئەمسال وئەقرانی عەزیزم
هیلالی نەو، نەحیفی گۆشەگیرە
لەحەسرەت ماهی تابانی عەزیزم
وەکوشاهی جیهانم تا " حەریقی"
گەدای دەرماڵی دەربانی عەزیزم

* * *

چامەکان

دڵبەری فکـــــــر

قەمەرکەوتۆتە میزانی خەیاڵم موشتەری با بێ
لەعیقدی نەزمونەسرم تالبی عیقدی سورەییا بێ

جەماڵی دڵبەری فکرم لەخەڵوەت دا بوتا ئێستا
بەڵا با دڵبەرئا را بێ،قەبوڵی ئەهلی ئا را بێ

لەدوکانی خەیاڵم بۆعروسی دڵ غەزەل دێنم
گرانجانی بەکارنا یەکەسێ سەودای لەسەردا بێ

لەموژدەی نەوبەهاروغولغولی بولبول لەدەوری گوڵ
وەکوقومری دەبێ تۆقی وەفای سەرومەلەمل دا بێ

نەفەس دەم،دیدەپڕئاووسەما وەرسینەجەرگ ئاتەش
کەلامم قەندەگەرساقی لەگەڵ منئا روزوی چابێ

سەرمەستوروسینەسازوئەشکم تارەبەوشەرتە
بدا ساقی مەیی نابێ بڵێ موتریب بڵێی نابێ

لەدا مێنی خەیاڵمدا مەنی گوڵ بچنەئەی شاهید
بەشەرتێ شاهی"شەمسەددین"لەدڵما جیلوەئارا بێ

لەگەرمی لوتفی"مەولاوە"نییەسەردی لەمەولاوە
بەسەرما رۆییوەسەرما،نییەباکم بەسەرما بێ

خەڵاتی شاهی نەورۆزی نیشانەی ئاتەش ئەفرۆزی
نەسیم هێنای بەدڵسۆزی دڵێی سۆزی جەفا نابێ

رەئیسەهەوروتۆپچی رەعدوتۆپ بەرق ونیزام باران
نەسیم پێشرەو،تەلیعەتەرزە،فەرزا شیدەبێ با بێ

شەماڵ سەرتیپی تەرتیبی غولامانەی غولامانە
جنوبی یاوەری فەوجی شەدەودەسماڵی والابێ

بەڵەک بوکێووسەحرا وەک دەڵەک خۆی دزیەوەزستا ن

زەبیستان ئیتتیفاقە ن چون بەری خست هێزی پێی با بێ

لەدەنگی رەعدورەنگی بەرق وناڵەی هەوروگرمەی با

کەروکوێربەفری ئاییین مەرهەنا سەسەردی پێمابێ

لەشەوقی گوڵ، لەزەوقی مول،عەجەب سەرخۆشن ئەهلی دڵ

دەوێژن تایفەی خوبا نمەگەرجەننەت بەدنیا بێ

حەجەرهەروەک شەجەرنا تیق بەسرڕی قودرەتی حەق بــو

کەسێ حاڵی ببێ حاڵی دەبێگەرئەهلیبینا بێ

نیشانەی نیعمەتی عوقبا لەدنیا دا هووەیدا بــو

کەسێ با وەربەمن ناکا لەڕەنگی سەوزەجویا بێ

عەتای موتلەق بەغەیری خالیقی حەق بۆدرەختی ڕەق

بەکێدەکرێهەموساڵێ شکۆفەی سەبزی پێدا بێ ؟

نەبا تاتی زەمین نەوخێزوجامی کەیفی گوڵ لەبــریز

لەخەوبێدا ربونەرگس هات بەخێربێما ڵی ئاوابێ

بەعەزمی دە ست بۆسی دەدستەدەستەها تەخزمەت شـــا

هەمومەخموورینیسبەت وەک کەسێسەرمەستی سەهبا بێ

وەنەوشەبۆغولامی خاڵی خوبا ن گەردنی کــەچ کــــرد

بەوەجهەوەجهی وەک موئمینلەبەسوجدەبەسیمابێ

سەفینەی فیکرەتمڕۆچو دەفینەی حیکمەتی توش بــــو

سەلەفحیرزیخەلەفهەروەک سەدەف بودورموهەییا بێ

نمونەی ئینقیا دوسەرکەشی بــۆسەردی وگــەرمـــــی

کەموخلیس حاڵی گەرمومونکیریشدڵ سەردەتاما بێ

" سیردا جەددین"بەنوری حەق بەهەرشەخسێ بەهای دا بێ

بەشەمسی ڕوی"حیسا مەددین"وەفا کا بێ"زیبا ئابێ

بەسەرخاکی وجودی تالیبان ئیکسیری ئەلتافت

مسیقەڵبی قەڵب خالیس دەکا گەر عەکسی تێدا بێ

(لەدیبا چەی کتێبی حوسنی عالەمهەروەرەق لادەم

دەبینم مەبحەسی وەسفت لەهەرفەسل ولەهەربابێ)

لەگەڵ نەفسی یەزیدوەک یا یەزیدەهەردڵێ بۆتۆ

موتیع وئەهل ودانا بێ،سەری تەسلیمی دانا بێ

بەنەحوی سەرفی دڵ تا زولفەقارت گرتەنێوچەنگت

وەکو "حەیدەر"لەفەتحیخەیبەرا شمشیری کێشا بێ

بەعیشقی شای "سیراجەددین"وشەوقی "بولوەفا "جانا

کەرەم فەرمووە کوردێژن نەزانستمبەزانا بێ

"حەریقی"ڕیشتەیی جانت فتیلەی شەمعی جانانە

لەبەزمی پیری مەیخانەکزەی دڵ بیمەزەنا بێ

* * *

هەودایەکی خاو

بەنی ئادەمخودا وای کردووەرۆژێکی ئاماوە

سەرا سەرعومری سەرفیسەرف ونەحوی زەرفی"تاماوە"

مەداری تولی ئومێدم خەیاڵی گەردن وزوڵفە

بەڵێ‌سەودا سەری‌عاشق لەسەرهەودا یەکی خاوە

بەساتی پەرچەمی ئاشوفتەسەرگوردان و ژۆلیدە

بەمیسلی‌زوڵفی سونبول دڵ هەمیشەحاڵی شێواوە

هەوای نافەی غەزاڵەی ریێ خوتەن توشی خەتای کردم

بەیادی میشکی زوڵفی رومڵە "چینی"پەرچەمی ناوە

چراغی عومری عاشق بای فەنای هیجرانی لەهەلبو

لەفانوسی"ئەدەب"دا حیفزی کەیەک دونەفەس ماوە

دەمێکەچاوەڕیی سورمەی غوباری مەقدەمی یارم

لەکوێ خوبانەوەئەمرۆنەسیم تۆزێکی هێناوە

کتێبی عیشقی مەجنون ئایەتی روخساری لەیلایە

لەسورەی یوسفا دەرسی جنونی ئێمەنوسراوە

سەرم کاسی شەرابی سوحبەتی کاسەی‌دڵی غەیرە

لەدەردی دوردی ئەمجا مەپەنامبۆساقی هێناوە

کەسێ فیرەوت بڵندبێ بۆ رەواجی سککەیی دینی

خەراجی میسری قەلبی خۆی بەحوسنی"یۆسفی"داوە

لەسەرسەودای قوماری شاهی خوبان "پیری بورهانی"

بەچەوگانی‌ئیرا دەت‌گۆی سەرم بۆبازی داناوە

نەمای رۆح وحەیاتی من بەجیلوەی ساقی یەباقی

نەوەک وەک سپڵەبۆ سفرەلەدوی نان،چاوی پڕئاوە

بەقوربانت بمئەی پیری خەراباتی جیهان ئاباد
بەشا هیدبەکەوا رۆحم لەرەهنی قوربی تۆناوە

شەهی مُلکی یەقین شاهەنشەهی دین پیری باتەمکین
رەئیسی ئەولیا رەحمێ هەتا دڵ رێی نەبەسراوە

لەدارول حوزنی میحنەت ناجی یەوەک پیری کەنعانی
بەبۆی پیراهەنی یۆسف کەسێ چاوی هەڵێناوە

حوزوری تۆبەهەشتە ئادەم دڵ وئەهلی حەسەد شەیتان
بەبۆی دانەی تەمەع کێشا ویەناودا وی دونیاوە

شەرابی سوحبەتت ئیکسیری خاکی مەعدەنی رۆحە
لەکارخانەی سەعادەت لوقمەیی لوقمانی هێناوە

عەدوبا هەروەکو عەقرەب بەکلکی نێشی خۆی دانێ
شوکر تۆزێ حەیای بووا بەچاویا دیا رەدا ینــاوە

هەتا گوێیی پێوەبومونکیر لەزەلکاوی حەسادەت دا
هەزاری کلکی بگرێ کەڵکی ناگرێ تا زەخنکاوە

وەکو پەروانە بۆشەمعی جەمالی تۆ "حەریق" ئەمشەو
چرای شۆقی بەکبریتی تەبیعەت خۆش هەڵایساوە

* * *

عیشقی حەقیقی

عیشقت کەحەقیقی بێ تالیب مەبە ئیللا کورِ

هەم حەزرەتی لەولا کورِ،هەمیوسفی والا،کورِ

ئەونورەکەمەنشەء بو ، بۆعاشقی مەبدەء بو

تێکفرەلەئەونورەمەعلوم وهووەیندا ،کورِ

عیشقێ کەبەقووەت بێ مایبل بەمرووەت بێ

نەمدیوەکەتالیب بێ ئیللا کەتەڵەب کا ،کورِ

عیشقێ کەبەغەوغا بووەک عیشقی زولەیخا بو

سەرگەشتەووریسوابو بۆیوسفی والا ، کورِ

شیرین کەشەکەرڕێزبو ، بۆکێ بودڵ ئاوێزبو

بۆخوسرەوی پەروێزبو ،فەرهادیهەوا خوا ،کورِ

کچ مایبلی والایە وەک دامی بەڵا وایە

کورِ وەک کورِی شا وایە بێخەوف وموحابا ،کورِ

کچ تەبعی کەچ وناقیس ، کورتەبعی تەروخالیس

هەمسوحبەت وهەمجالیس خۆش مەنزوروسیما ،کورِ

کچ زوڵفی پەرێشانە ،کورِپەرچەمی ئەفشانە

کاکۆڵی بەجەمعییەت هەم شانی کچە ،یا ،کورِ

کچ ساجێبی لەرزانە ، کورِمەردە لەمەیدانە

کورِهەمدەمی ئینسانە ،خۆش مەشرەب وگۆیا ،کورِ

هەرکەس بەتەبیعەت بێ، ئەربابی مرووەت بێ

لەم نوقتەتەماشاکا ،خانمکچ وئاغا ،کورِ

قامەتەکەوەکونەی بێ، کێ دیویەلەگەڵ بەی بێ

ئەمنیسبەتی ئەخلاقە دەرحەق بەکچە ،یا ،کورِ

سەدحەیفێ کەتۆ" نالّی"بەمپیری یەمندالّی

سەم تەرزەلەعیشقئەدویی،زیبا کچ ودیبا ،کوڕ

مویی کەلەڕوی کوڕبێ، ڕێحا نەیێ نێوبا غە

سەدجەرگی لەبۆدا غە ،سا حێب خەت وئینشا ،کوڕ

بۆخەلّوەتی تەنیا ییفیلوا قیعەکچ چا کە

ئەمما کەلەعیشق بدوێی،ئەدنا کچ وئەعلا ،کوڕ

بۆخەلّوەتی تەنیاکچ بۆ بەزمی تەماشا ، کوڕ

بۆفا سقی ریسوا کچ ،بۆعا شقی سەودا ،کوڕ

کچ وەختێ شکا سەددی، نا مێنێ چ سەرحەددی

نەقسی نییەتی عەددی، مەحفوز وموبەررا ،کوڕ

لەم تەبعی کەچەلادە ، عومرت هەموبەربادە

خۆی سا قی یوچا وبا دە ، مەزبوت وموهەییا ، کوڕ

ئەمعیشقە مەجا زاتە ، ئەنجا می موجا زاتە

غەوواسی حەقیقەت بە ،دوڕدا نەیی دەریا ،کور

هەرعیشقێ حەقیقی بێ،وەک عیشقی "حەریقی" بێ

مەیلی بەدەقیقی بێ،بۆمەعریفەتولّلا، کوڕ

* * *

مەدینەی شەمەل

تا ریکەدڵم ڕەوشەنیی شەمسی هیدایەت
نوقتەی دڵەکەم مەبدەئی هاتۆتەنیهایەت
ڕۆژم وەکو شەووا بە بێ شەمعی جەماڵت
سوبحی شەمەلم چاوەنووا ڕەلەعنیایەت
تا مەی عەمەلم ڕۆڕەشە، وەک سەفحەیی قەلبم
غەیری ڕەشی ڕەنگی نییە خۆش حاڵ وحیکایەت
ئا هێکی جگەرسۆزو نیگا هێکی دڵئەفروز
با بێ لەتەرەف تۆوە بەتەئسیروسیرایەت
بەرقی بەرقی دوژمنی دین ، مونکیری بەدبین
کەی دێتە ئەسەر خەرمەنی هەستیم بەریعایەت
عیسیان بەئیزاعەی دڵ ونیسیان بەئیتاعەت
وەک جوتەبرا سوحبەتییان گەیرەتەغایەت
" سەیید" سەنەدە ، شاهیدی "سادیقمە"محەممەد
بێ سەیقەلی تۆدڵ نییەتی دەرک ودیرایەت
ئەی پادشەهی مڵکی ویلایەت بەعەدالەت
مەزلومی شەڕی نەفسم وها تومەشکایەت
کەوتومەتەژێر دەستی شەیا تینی نفوسم
دەستێ بدەرە دەستی شکەستم بەعینایەت
قوربان بەفیدای قاپی سەگی قاپی یەکەتبم
وەبزانەسەگم ڕا مکرەبۆحیفزوحیمایەت
وەک تازی لەدوی سەیدەوەمن دەبمەتوفەیلی
بەو شەرتەکەوا پەس نیگەریت بێ بەعینایەت

حەیفە سەگی قاپیەت لەزیبانا،بێ زمـانـی

بێ باکم ئەگەرنا لەهەزار جورم وجینایەت

بێ تۆشەم وەتومەنی دەرمالـی کەریمان

هەرچارەبەبێ تۆشە دەچن ئەهلی ویلایەت

" بورهان" وەکو" کەنعان" و "شەرەفکەند"کەمیسربو

کردت بەمەدینەئەمەل وکەعبەیی غایەت

هەم شەمسی بەئیسنادی وهەمقوتبی بەئیرشاد

ئەو خەرقەبەسەبونەزەری ئەهلی کیفایەت

هەمحازروهەمغاییب وهەمجەمع وپەرێشان

ئەم جەمعەنەقیزەنیەلەتۆبوبەریوایەت

بۆبەحسی سفاتت چ جەلالی چ جەمالی

هەرعەقلێ کەکول بوهەموکول بولەبیدایەت

سەدهەروەکو" مەنسور" وهەزاری وەکو" شبلی"

چاروکەشی دەرکن بەهەوای دەرک ودیرایەت

سەردانێ لەمەیدانی مریدانی " حەریقی"

بۆگوێی شەقێن چاکەخۆشت کوت بەکینایەت

* * *

خـــزری رێگـــــه

ئـەی خـزری رەهی زوڵمەتـی نێوئا وی حەیا تم

بـێ شەمسی روخت سا کینی قەعری زوڵــومـــا تم

ئەفسوردەیی سـەرما یی حوزوزو شـەهەوا تــــم

رنجیـدەووئا زوردەیی دەستـــی خـەتــــەرا تم

دڵ بۆتەپییـــا دە جلەوی ئەسپـی هـەنـا ســـم

بــــۆدەوری روخی شا هی جیهـا ن بەیدەقــیما تم

هەرچـەند کەهەڵاتم وەکوبــومشومــی وڵاتـــــم

هـەرچا وەنووا ڕی کـەرەمـــی پیــــری هیرا تم

گــەرچی وەکوسەردەفتـەر وسالاری عـوســا تــم

لـــەم خاکی دەری رەحمەتە مەئمولـەنـەجا تم

قوربـا نی سەگت بم شـەهی مەیـدا نی هیدا یەت

وەک سالیکی بێ مەسلـەکـی ڕێی ها ت ونەهـا تم

زەنگی خەتەرووەسوەسەوا قـەلـبی قەلــب کـــرد

هـەرمـونتـەزیـری گۆشـەیی میرئا تیجـەلا تـم

حـەیرا ن وسەرا سیمە وەکوبولبـولـی بـــێ گـوڵ

ئـا شـوفتـەووکیـرۆدەیی خـــا ری وکــــەنـا تـم

تەعمیری دڵـی با غی لەبا غ چا تـرەقــــوربـا ن

لــەم چا وەمنیش مونتـەزیری مـا ئـــی فـورا تم

تــا مـەتلـەعی کەنعا نی یە نێـوچا هی زەمیــــرم

سەنگین بەسەعا دەت بۆتەرا زویــــــی نیشـــا تم

بــۆدیـدەیی یەعقوبـی خیـرەدیـەک نـەزەریتۆ

خـــا سییـەتـی پیـــرا هەنی کـردوەبەخــەلاتـم

زا نیـو مـەکـەسوئـی ئەدەپەشیکـوەلـەئـەوا ڵ
چبکـەم دەسەڵاتـم نـیـەبـێ سەبـرو سـوبـا تم

تـۆ" شەمس "ومنیش زەررەیی بێ‌خیلوەبەقوربان
نیسبەت هەیەعەیبی چیەجـۆیـا یی بــەراتم؟

بـا وەسفـی هەموزیللــەت وئـەحوا ڵـی ڕەزیلم
چـون مونکیری تۆنیم وەکـوسـوڵـتا نی وڵاتــم

بەمتەبلـەیی عەتتا ری خـەیـا ڵاتـە" حەریقـی"
هەربا نگ کەوەرەمـوشتــەری بۆشەهدونـەبا تـم

* * *

عەسری خەزەف

ئەی تۆبەلەدەس رۆژی فیراق وشەوی هیجران

وەی ڕولەهەراو کەشمەکەشی ساعەتی حیرمان

هەرخۆزگەبەیارم لەفیراقی غەمی یارم

هەرچاوەنووارم لەنیگای دیدەغەزەلان

جاران بوکە، کەمالم دەچوباقی بو"کەمالم"

ئەم جارەبەجارێ سەروما لمچوبە تالان

تاسونبولی زولفت بووە پەرژینی گولی ڕوت

نەمدیوەلەدوڕیشەوەعیشوەی خەت وخالان

بۆسەبزەیی نەوخێزی خەتی لالەڕوخانم

هەوری خەفەتم حازرە بۆدیدەیی گریان

غونچەی ئەمەلم چونکەنەپشکوتووەئەمسال

بولبول بەدلم دێژێ کەسەد خۆزگەبەسالان

تۆتاری سەری زولف ومنیش ئەشکی بەحەسرەت

خۆش دین لەیەک ئەوڕیشتەوئەودا نەییمەرجان

قەترەی عەرەقی شەونمی بەرگی گولی ڕوتبو

وەمزانی کەمەرجانەلەسەرلەعلی بەدەخشان

تاڕیشتەیی زولفت بووەدامی دلی مەیلم

مەجنونی دوجەیلم لەهەموقەومێ هەراسان

جەرگم بەدەمی تیغی بڕۆت بێرە بەشەرتێ

بدرویبەتەلی زولف وبەتای سوزەنی موژگان

لەوچاکەکەوا دیومەکەوا چاکی دوگیرفان

گیرفانی دەرونم بەخەیال پڕبولەعیرفان

دڵ بۆیە سەوادی بووەوە زولـــەخـەتـی تـــۆ

منـدا ڵ بـوکـەفیـّـربولـەخەتی لەوحەییچا نا ن

تا ئا یەتی حوسنی لەخەتی مەسحەفی ڕوت خوێند

سا حێبی سەوا دوخەتۀنا نیق بـــوبـەقـــورئـا ن

تەشریحی خـەیاڵی فەلەکول شەعزەمی وەجهــت

تـەسـویری بـە بێ گوێ زەقەنت نا یەتەویجدا ن

خاڵت لەڕوخت نوقتەیەبـۆمـەرکـەزی عـالــەم

زولفی وەکوقــەترەت بەکـەشش هــا تنەجــەولان

بـۆمـەتلەعی بورجی قەمەر وشەمسی جەماڵــت

کـەوتومەرەسەدخانەیی نێوچا هی زەنەخـــدا ن

وەک مەنعی منی کردلەتەوافی حەرەمــی ڕوت

سـا ،ڕەببی لەئیما نـی کـەسـەردا ری لەئیما ن

بازاری جەهل گەرم وهونەر سەردە رەواجـــی

عەسری خەزەفەحەیفەگوهەربێنییە مـــەیــدا ن

هەیـیەک پەلـی فرزەندێ دەڕی شیعری "حەریقی"

تۆبۆچی لەکیس خۆتـی دەدەی مـوشتـەری نا دا ن

* * *

کەوای غەزەل

تاڵ وشیرینی زەمانە بەمەزاقت نابێ
چا نییەساقی بدا با دەوتۆبلێتێ نابێ

بەزوخاڵی جگەرو دودکەشی ئاهی سینەت
هەربەجۆشی دەبوچا بێت ودەمی کێشابێ

ساقی جامی کەرەمودەوری عەتای شیرینە
با بەتاڵیشی بدا ،ڕوّح لەلات بێجابێ

پیری مەیخانەدەڵێ نەزم ومەقامت ئەمەبێ
هەرکەسێدوردی نەبێ ساف وگەوارا نابێ

نەخشی نامەی قەڵەمی قودرەتی ئیبداعی وجود
زشتی تێدا نییەگەرتۆ نەزەرت زیبابێ

بەکەمەندی غەمی دونیاکەسێ خۆی پێچابێ
موتڵەقی قەیدی تەکالیفەکەخۆی پێ چابێ

جیلوەیی ساقی یونەشئەی مەی ولەهجەیموتریب
فەرحی مەجلیسە تاجامی ئەدەب نەڕژابێ

سەرخۆشی چاوی ئەوی مەکرەلەسرکەی ئەبرۆی
قەندی لێوی مەزەیەمەشرەبی تۆگەرچابێ

من لەبەرچاوی کوتم بۆمەزە چابولێوت
ئەودەڵێ جامی مەیە ، چانییەبۆتۆنابێ

بێ نەواکەی بەسەدای کردوگوتی گۆیابێ
بەرەزای پیری موغان موتریب ئەگەر گۆیابێ

ئەوی خامی ئەمەعەکەوتۆتەحالی جاوی
چۆن لەبەرریس وگوریسی لەغەزەل جۆیابێ

حیکمەتەشیعری من ودەوڵـەتی ئەهلی ئیمساک
وەک تەلەسمێکەکەرییی مەسرەفی بۆ نەشکا بێ
گەرچی دەردی سەری یەتولی کەلامی خەڵکی
من" کەوا "بێ غەزەلم چاکە کەسەرتا پا بێ
بۆکەسێ چاکە سەفینەی غەزەلی بەحری "حەریق"
گەوهەری ئەشکی هەمو ڕەشکی دڵی دەریا بێ

* * *

بــێ وەفـا یــی گــوڵ

عیــلاجــی دەردی بێ دەرمانی من هەرلـوتفـیجانانە
بەڵێ ئەوخۆی حەکیمەلوتفەکەی دەرمانیدەردانە

مـەلول وزاروبیمـارم بەسەدعیللەت گرفتارم
خـودا رەحمێ بەحا مکە ،کەعەیشمعەینی نوقسانە

عەجا ییب مەجمەری سینەمبەسوزوتا بش وتا بـــە
وەکوقومری دەناڵێنێ دڵەی مەحزون ودیوانــە

لەلای خۆمتەبعی عالیمبو ،لەلایخۆمفکری"ناڵیم"بو
ئەمێستا شیعری بێ مەعنامدەڵێیوەکجیسمیبێجانە

لەلام بێ ساقیی سادەکەپێی بێ ساغــری بادە
کەگۆشەی چاوەکەی بادا دڵم دینێتــەجــولانــە

کووا نێ موتریبی خۆشـکو ، کووا نێ ساقیی دڵجۆ
بەبێ نەینەزمەکەمستە ،بەبێمەیدڵکەحەیرانە

دەناڵێنم وەکوبولبول لەداغی بێ وەفایی گوڵ
رەوا نەنەزمی وەک دوڵدوڵ وەلێخاترپەرێشانــە

بەمەجموعی وەرەساقی بنیشین پێکــەوەسا تــێ
دڵی زارم پەرێشانەوەکوزوڵفت کەپــەخشــانە

وەکوشەعری لەف ونەشرت هەموشیعرموشەووەش بون
هەتا بێمودۆستێ شیعرێ بڵێم بۆئـەمجا نابانە

دڵا تا کەی بەبێ هۆشی دەنۆشی مەی بەخامۆشــی
لەگۆشەی غەم. هەڵستەوەختی سەیرانیخەیابانە

عەجایب مەدرەسەی ئێمەبەبەزمورەزموئاهەنگە
ئیلاهی بەرقەراری کەی تۆئەمبەزمی فەقێیانە

جەنابی زاتی" مەولانا "فەریدیدەهرەماشەڵڵا

وەحیدی عەسرەلەمعەسرەبەعەینی عەینینوعمانە

لەهەیئەت دا ، لەحیکمەت دا ،لەئادابی تەریقەت دا

لەئەحکامی شەریعەت دا ،لەمەنتیق دادورئەفشانە

جەنابی ئەمزهوری بو ، زەهاوی ناویش ون بــو

نەزیروشیبهی"مەعدومە "میسالی غەیرەئیمکانــە

زبانی من کلیلە بۆکلیلی بابی ئەم مەدحــە

ئەگەرچی فیلمەسا ڵ فەتتاحیبا بیعلیموعیرفانە

"حەریقی"شیعرەکانی تۆهەمووەک مورغی بێ باڵن

لەعیشقا باڵیان سوتا بەمیسلی باڵی پەروانــە

* * *

چاوەڕێی مـــوژدە

چاوەڕێی موژدەی نەسیمم تا لەگوڵشەن دێتەوە
بەڵکەفەرمایش بکا گوڵ،بولبولم با بێتەوە

واوەعیدی بەفری زستانی فیراقت کەوتنەدڵ
مەربەبا یوەعدەیوسیاڵت کێوی دڵ ڕەش بێتەوە

میروەحەی زوڵفت لەدەوری ژاتەشی ڕوت بێ ،چلۆن
ئاگری عیشقت بەئاوی چاوی من دەکوژێتەوە ؟

سوچی زوڵفت بوکەپەروانەی دڵمڕوی کردەڕوت
ئاگری وەسڵی شەموپەروانەشەودەگرێتەوە

حەتت وموری زوڵف وخاڵت حوججەتی مُڵکی دڵە
نەقشی ئەومۆرەبەئاوی "خوڕخوڕە" نا چێتەوە

دڵ لەترسی چاوەکەت روی کردە میحرابی برۆت
ئێستەبیستومەلەچینی زوڵف جێی نابێتەوە

کێوی هیجرت خستەسەرشانی دڵمپێی خستووە
تانەگا دەستی بەزوڵفت زەحمەتە هەستێتەوە

سەدکەرەت خستتمەگێژومەهلەکەی بەحری فیراق
ئاخری موژگانی قوڵلابت دەرمدێنێتەوە

مەزرەعەی میهرومەحەبەت توخمی وەسڵی شین نەکرد
گوڵ بەشادی دادەچێنمخاری غەم دەڕوێتەوە

خۆت دەزانی موددەتێکە گەردی پامالی جەفام
کەی وەکونەقشی قەدەمسەردێنمەژێرپێیتەوە

دڵ ئەواکەوتۆتەزیندانی غەمت قوربانتم
تایەکی زوڵفت بنێرە بەڵکەبۆمدەربێتەوە

تـۆخودا تا کەی لەتا ریکی شەوی هیجرا نـی تـۆ

دەستەوئەژنودا بنشیم ،ڕەببی کەی رۆژبێتـەوە

بێ ئیشا رەی حیکەتول عەینی شیفا ت نا یێ شیفا م

خۆت دەزا نی زا می دوری سەختەخۆش نـا بێتەوە

فکری من چونکەدەقیقەعا شقی قەددی ئـەوە

مولەموگیـرا وەچبکەملێـک جۆ ی نا بێتـەوە

زەخمی دڵ بێ مەرهەمی وەسڵی بەنا سۆرکەوتووە

ئەی"حەریق" با سی مەکەتۆخوا بلا نەکولێتـەوە

* * *

هەزیانی ناسازی

ئەی جەنابی سەییدی عالی نەسەبکەی ڕەهرەوێ

عەرزەودەردی دەوام وبێ دەوام دێنێتەوێ

بۆحزوری پیری کامل عاریفی دانایی راز

شەمسی ئەفلاکیهیدا یەت نەجمی ڕێیهەرشەبرەوێ

خۆمەسەللەمگەرلەغاییب دەستی پیرکۆتانییە

کەی دەبێ دەستودڵی پیرێ لەبۆمن ڕێ کەوێ

ڕۆژوشەو غەرقی خەیاڵمبێ ئەنیس وبێنەدیم

چاونەما وەتا بڵێم قەتخەولەچاوم ناکەوێ

خەڵکی گەردە ستی برا من چاوی ڕێیدەستمبڕا

یەعنی چاومەبڕەلەدەستکەسزۆقیدەست وپێتنەوێ

گەرهەزارپێ بێ وهەزارچاوبێ بەقووەی بازوی

غەیری مەقسومی نەسیبیکەس وەدەستکەسناکەوێ

وەمدەزانی تۆلەخزمەتشێخ وقازی لێرەدا

مەلجەئەبۆموستەمەندی دەربەدەرلێرەولەوێ

بۆقەزای حاجەتلەتەنگانەی زەروری بەوکەسێ

لێی بقەومێ ئێوەداڵدەن گەرزەروری هەڵکەوێ

ئێستەوەک زانیومەهەرکەس ڕولەداڵدەی ئێوەکا

خەرمەنی هەستی بەباچوڕۆژێ سەدداڵێەی دەوێ

پارلە "پشتەپ" واشەکی بودەفعی سەدوەهەمیدەکرد

زەتنیئەوساڵ بەیەقین چوڕەفعی شەککیشولەوێ

پارووپێرا ربەحسی فیترەی بەردەسپانیان دەکرد

بەقسەرابردوقسەش مەعلوم زەکاتی ناکەوێ

تا "مەلاحوسێـــن" بوخەیا ڵـی پشکەڵێکملـــێ دەکرد

نەمدەزانی دەولەمەندبۆشیا کەرۆحی نا سرەوێ

ئێستەگەرموڵـلامەمجیدسوربا شەلەودەوروبـــــەرە

وەک دەڵێن بێ دەولەتەئەوپشکەڵی ڕێنا کەوێ

ڕەسمی نا سازیوەیەهەزیا نی نا سازی هــــەیــــە

گەرلەبێ تا میلەتا مۆخۆیێ قسەت دڵ هەڵگـــووێ

سا ئیلی لامەزهەبی بێ ڕێ قسەی جێ دەکـــــا

وەک ئەمیرفەرموی زیا نی ببڕەتا لەزیا نکەوێ

نوقتەیی شەک بۆبەیا نیپشکەڵی موڵلا حوسێـــن

چونکەئیشکا لەبەئەمفەحوا یەکوشتی دەرکـــەوێ

* * *

لالەعوزاران

ئەم تاقمەشیرینەلەمەکتەب کەدیبارن
جەلالادی دڵی عالەم وئاشوبی دیبارن
شیرین سەنەم‌ودڵبەروفەتتان وعەیارن
خاڵی لەخەلەل جوملەوەکونەقدی عەیارن
شۆخن ،هەموشەنگن ، هەموگوڵ ئاتەشی ڕەنگن
ئامادەیی جەنگن ،هەموسەیبادی شکارن
ئاهوڕەوش ومەهوەش وشیرین حەرەکاتن
ناسک بەدەن وسیم تەن ولالەعوزارن
گاهێ دەبنە رەهزەنی ئیمان ودڵ ودین
گاهێ وەکوسوفی هەموماییل بەکەنارن
گاهێ دەنوێنن روخ وروناک دەکەن رۆژ
گاهی یەدو زولفەینی سییاوەک شەوی تارن
زولف وروخ و پەرچەم لەگەڵ ئەگریجەوکاکۆڵ
ئیعلانی حەرەبیانەکەئیسلام وکوفارن
خاڵ وخەتی بێ حەد کەهەموجەمعەلەسەرخەد
وەک زەنگی لەگەڵ حور،ووەکیو زاغ وعوقارن
کێ حەددی هەیە تالیبی گەنجی روخییان بێ
یەک یەک کەهەموساحێبی زولفی وەکومارن
مومتازی جیهانن هەموهەم مونتەخەبی شار
ئاغالەروبەگزادەو ئەسناف وکوبارن
وەختێ کەدەکن جیلوە لەمیدانی حوسن دا
وەک کەبکی خەرامان ووەک ئاهویی تەتارن

مەوزون ولەتیف وخۆش وخورسەندوسەعیدن

مەتبوع ورەشیدن بەئوسول وبەویقارن

وەک موعجیزەیی موستەفەوی وانە لە لای من

بەولەعلی نمەک ڕێزەکەوا شەککەرئەبارن

هەر ئەحمەدومەحمودە .خەیاڵی شەوورۆژم

لەم مەکتەبی روشدی یەکەوا پڕلەنیگارن

هەرچەندەکەسوڵتانی جیهانن لەحوسندا

بۆشبری ڕەقیبم حەسەن و حوسینی هەژارن

بەم هەیئەتی دەرۆیشی بەرازیم وڕەقیبان

دەستم لەیەخە ناکەنەوە چەندە شەڕارن

عاریزبولە سەر عاریزییان زوڵفی پەرێشان

بێ عەینی دەڵیی حاڵ ومەحەل،لەیل ونەهارن

پەیوەستەوەکودەستەگوڵی باغی جینانن

وەک غونچەیی نەشکوفتەیی نەورۆز وبەهارن

ئەمما لەگەڵ ئەم حوسنەنییە حوسنی وەفایان

حەیفێ کەلەسە رەنجی دڵی عاشقی زارن

پارەی جگەرم کردەکەباب ومەزە بۆیان

تا دیومە کەوا ساحێبی دوچاوی خومارن

لەوحی دڵییان سادەلەمیهرولەوەفایە

بێ میهرومەحەببەت هەموبێ شەرت وقەرارن

هەرچەندەکەبێ تالیع وبەدبەختە "حەریقی"

ئەشعاری بەئیشعاری عەجەب پڕلە شیعارن

* * *

مەسنەوی یەکان
پیرەکەی سورهان

پیربوم وژیرنەبوم بۆتەجرەبەی کاران

باراني فرمێسکم باراند لەدوی یاران

سەر تا پام شین کرد بۆسەوزەی ڕوی گوڵزاری

ئاوی چاوم سوربو، بۆسەروی جۆباری

لەخەوی غەفڵەتا هاتمەوە بێداری

دیسان وا چومەسەر شیوەن وسەر زاری

تۆ وەنۆشی سوحبەت ورازی شەوی وەسڵت

تو وەنێش فیرقەت و زاری ڕۆژی فەسڵت

بەپەیکانی موژەت چەند جارت پێکاوم؟

لەمیحرابی ئەبرۆت بەستیم وگیراوم؟

تۆ ئەگریجەی خاوت، تۆ زوڵفی لاولاوت

بەبێ دانەیی خاڵت مەمخەرە نێمووداوت

بەپەرژینی زوڵفت ڕوی گوڵت شاردەوە

دڵم نارد بەدیاری، تۆبۆچیت ناردەوە؟

یا خودا بێ قەزابی، لوتفی تۆ هەروایە ؟

درێغم لێ دەکەی بۆتا قسە هەودایە ؟

تۆ جامی لێورێژت ،تۆوغەمزەی خوێن ڕێژت

تۆودەست پا ڕێزت با بەس بێ گورێزت

تۆوریزەکەی رازت ، تۆو چاوەکەی بازت

تۆوتیرەکەی نازت ، بەس بێ گیروگازت

لەبەرجیلوەت مرم نیقابی ڕوت لادە

لەبەرعیشوەت مرم چاو پییالەی بادە

ئـا ورێکـم لـێ وەدە ، حـەیـاتم تازەکە
جـەرگـت پـارەکـردم بـەوتیـرە تـازەکـە
بـەوەعـدەی خیـلا فـت گـۆی سەرت شکـانـدم
بـەچـەوگـانی زوڵفـت دڵـت لـێ رفاندم
تـۆ تـاریکـەشـەو ، هیجـرانی چەنـدسالـم
تـۆ رۆژی رونـاک ، کـۆچـی مـالـەومالـم
تـۆبـالای عـەرعـەرت ، زوڵفت لاولاوکـە
تـۆ نیگـای دڵبـەرت جـارێکـی لێـم لاوکـە
تـۆ دەرونی گـەرم وتـۆو هەناسەی سـەردم
تـۆ دڵـەی پـڕدەردو تـۆ روخساریی زەردم
لـە سـەرشـانـی دڵـم بـاری غەم خوارمەکە
تـۆ راستی بالاکـەت ، شـەدەکـەت لار مـەکە
ئەمجا نۆبـەی عەکسی تەجـەلـلای سیفـاتـە
ئەمجا نۆبەی جیلوەی جـامـی خـۆش سەفـاتە
وەک خەتـی میشکینـت تـاکـەی پەرێشانـی ؟
وەک پەڕگـاری زوڵفت تاکەی سـەرگـەردانی؟
ڕوزەردی ئیشراقـی خـورشیـدی جـەمالـم
شـەرمـەنـدەی بارەگای زوڵف وخەت وخـالـم
ئـاوارەی وەتـەن وغەریبـی کـۆی یـارم
میحنـەت زەدەی دەستـی رەقیـب وئەغیارم
تـۆ کەعبـەی مرادت ، قیبلـەی دنیـا ودینـم
جـارێ دەرکـەوە ، بـا بـا لاکـێوت ببینـم
مـەقـامی عـاشقان سـەدای قـەد قـامـەتە
بـە نـەوای حـەزینـم راستـی قیامەتـە

بەشێوەی شیرینت سەد فەرهاد دڵ کەیلە
هەزار مەجنون سەودای زوڵفی لەیلە
بۆچ هەرمن مەخموری بادەی دیدەی مەستم
یا هەرمن سەرمەستی جامەکەی ئەلەستم
لەلای خۆی " حەریقی" شەمعی ڕوی خوبانم
گیرۆدەی زنجیری " پیرەکەی بورهانم"

* * *

شێوەی هەورامی

شای شەرەفکەند

جەسوب سەحەردا دیم غونچە دەمێ
ئەپەردەی عیسمەت نما نا چەمێ
وە سەد نەزاکەت دەهەن وازەکەرد
وەیەک ناز ئیزهار سەد نیاز مەکەرد
دەماغ نیسبەت موعەتتەر کەردە
گرد وەجهە توغرایی موعتەبەربەردە
گوڵ چون ساحێب دڵ گردین دیار بێ
وە هەوای فەیز نە ئینتزار بێ
لا چەمێ کەمێ وەلاومەکەردی
نەجام گوڵ دا گوڵاو مەکەردی
پەی غونچەی ئەونازک نەوگوڵ
گیان نشت نەعازاو، دڵ شین سەر چڵ
وە سەر پەنجەی ناز نیقاو هەڵداوە
ئاهێرێ نەتۆی جەرگەموەردا وە
شیم وەخزمەتش و ڕوی شەرمەوە
وە دوعاو سەلام لەفز نەرمەوە
جە ڕوی ئیلتیفات جواو سەندەوە
دڵ نەداغ و دەرد هیجران سەندووە
وە دیدەی تەحقیق چون تامول کەردم
جەو بۆ جەو نیسبەت تەحقیق ئاوەردم

تۆمەز یەنیشان بۆی کۆی کەنعانەن
نەسیم ئاوەردی " پیربورهانەن "
بەبۆی پیرا هەن یۆسف نەژادەن
پەرێو چەم کوران کەعبەی مورادەن
ئەوبۆ موخلیسان یەعقوب ئاساکەرد
مونکیران گردین دەس وەدوعاکەرد
سەفای پەی دڵ ، زیبایێ پەی دین
ئەربۆها جەلای شاه شەمسەددین
دەک نەسیم فیدای سۆزەی راهت بام
یاپیر تویچ وەفیدای سۆز راهت بام
قووەی بینایم وەگەرد پاتەن
دیدە و بینایم سەر گەرد راتەن
ددان جە سوحبەت ئەغیاران کەندم
چون وەدڵ دڵبەند شای " شەرەفکەندم"
بەشق " بولوەفا " شای وەفاداران
سەر حەلقەی گردین نازکنازداران
رەحمێ چەنیم کەر جەهەر حاڵەتێ
نەگێج عیسیان ، هەر جەهالەتێ
ئەر رەحمێ نەکەی وە جەستەو حاڵم
وەداغ عیسیان دەرون زوغاڵم
چون پیردانا " مەعدوم" مەحروم
فەرما یش کەردەن فەردی خۆش مەفهوم
" ساقی ئامانەن نەشو جەوپرت"
" فەریاد رەسیم کەر تۆ بەشقی پیرت"

پیر ڕەوشەن دڵ منیچ دەخیلم
ڕاگە گوم کەردە و وێڵ و زەلیلم
ئێستە وەهەر حاڵ پرخەجاڵەتم
خاکم وەسەربۆ پەی قیامەتم
پەی دڵ وەشی وێم گاگا موا چۆم
ئەر سەد ڕەنجە ڕۆم سەگی قافڵەی تۆم
" حەریق " کافیین پەی دنیا ودینم
سەگی ئاستانەی شای "شەمسەددینم"

* * *

چوارینەکان

سەودایەکی سەقمونیا

عیلمی جەلب وکەسبی دونیا بۆتە ئەجزای کیمیا
بۆمنی سەودازدە سەودایەکی سەقمونییا
هاو دەرس بوم من لەگەڵ زاهید لەدیبا چەی کتێب
من نەگەیمە فەسڵی ئەزوبرئەوچوبۆبا بی ریبا

*

نا پیاوی خەڵکی

عەزیزم تۆدەزانی من لەبەرچا وت کەروگێژم
لەبەرنا پیاوی خەڵکی تێدەگەی موحتاجی گۆی درێژم
سوار نیم وپیادەم چون دەبێ وەسڵ و مولاقاتم
ولاغ دەس ناکەوێ هەربۆتەبەرروک خۆی سەرئاوێژم

*

بەردی زەلام

چۆن بەسەرکەمزەرفی ئەوقەومە دڵم بەسۆی نەیە
جامی عەیشی ئەکل وشوربی پاکیان بەسۆینەیە
خۆی لەقورنێ هەرکەسێ ئەمرۆلەنێوقوردا نەبێ
دەس لەخۆی بەرداکەسێ بەردی زەلامی پێ نەیە

*

مانگی موبارەک

لەگەڵ مانگی موبارەک بێ قەزابێ سازیشمنابێ
لە تەکلیفی ئەدای بێ موڵەتی گونجایشم نابێ
حەکیمانە قەراری چا نەفەرموی گەر بەشیرینی
ئەوەندە دەمتاڵەقەت رۆژێ ئەمن ئاسایشم نابێ

بادانەوە

کاغەزی وا زۆر دەهاتن زو لە هەورامانەوە
وەک گەلا تالو هەموما ن خستە شاگر دانەوە
دوێنێ دەتکوت یوسفی سددیقی میسری دین ئەوە
ئەمرۆ باتداوە ،چ عەیبێکی هەیە بادانەوە ؟

*

کاکی سەردەشتی

هەروەکو بیستومە بەینێکە لەئەم بەرئەمبەری
بۆمەلای "مزگەوتی سور"وا چاکەتۆبی لەوبەری
پێ لەحاشابو لەگەڵ من مەحکەمەی قازی دەچو
کاکی سەردەشتی بەتەرِەستی وەسەرجێگا پەڕی

*

دوپشک

بەپشکێ رازی یەقازی لە هەرماڵێ کەدو ،پشکە
لەماڵی خۆی لەبۆ خەڵکی هەمیشەحیسسەدوپشکە
بەڵێ"مونعیم" دەبێ واێی خودا کاماڵی ئاوا بێ
نەوک خەڵکی کەماڵیان زەهری مارونێشی دوپشکە

*

ئەربابی مەعنەوی

بابێ کورێکی بو ، چ کوڕ ، ئەربابی مەعنەوی
دەیکوت لەرِوی نەسیحەتەوە دایمەن بەوی
وەک جەردەبی، دەرۆڵەلەعەمری منت کەوێ
نەی دەیتەوە بەمفتی ئەفەندی گەلەنیەوێ

****

تـــا كـەكـــا ن

تــا ڵ وشيــريـن پێكەوەنەمدیوەچا بێ، چا ،نەبێ

هەرکەسێکی هەمنشینی چا نەبێ،پێت چا ، نەبـێ

*

کوتـم بۆسەمدەوێ ڕویخۆم بەئا وی ڕوت گولاو ،نا کەم

کوتـیبۆسەت دەوێ شێتەمنیش ڕویخۆمگلاو ،نا کەم

*

لـەعوزا را بـــومـــەلا بۆیە جووا بی دا کـتوتـیڕنا دەم

ولاغدەس نا کەوێ عەیبیـنیەچىش گەرمنیش پیا دەم

*

سووا ری مەرکەبی فکــرم لـەدەوری مُڵکی مەحا ڵ

سووا ری تەوسەنی هیممەت نەما "قَحْطُ اَلرِجـا ل"

*

هەربـەدەستوری مەلای لاسور، وەها کەوتۆتــەســوڕ

وەی دەزا نی لـێیدەخەمگەربچمەسەر"مزگەوتیسور "

*

ئیحتیا جیم کەوتە "سۆما "چومەوێ حەتتا ئەوێــش

ڕیێ نەدا موجێی نـەکردم ئەیخودا "اَیْنَ الْمَفَرّ"؟

*

موجا زی کرد ،مەجا زی کرد ،جەبەی کردوجبەی لـێ کرد

قەبا ڵەی ئەسڵ وفەرعیخوێندقەبا ییل تابلێێن جسنە

*

سێ کەس بەتەڵەب بون ، لـەتەڵـەب چونەوەجا رێ

را بوردوەتەڵەب بێنـەوە تا فەسڵــی بەهـــا رێ

*

ا ی کا ش هــردوگــوش من ا حوا ل بودی چـوچشـــم

تـــا هـــرچەگفتـی ا زتـو مکـرر شنيـــدمـــی

حــــــريــــــق

درتــا ريــخ‌مشا هــيرکــــرد

تــا لــيف : با با مــردوخ رۆحــا نی

" شيـّـــوا "

ملاصاٌلح متخلص به " حـريق " فرزندملانصرا للّـه‌به‌سا ل ۱۲۷۱ هـ ق دردهکه‌زيويه‌ا زنوا حی سوردا ش تا بع لـوا ی سلـيما نيه‌عرا ق تولـديا فتـه ا ســـت .

پدرش ملانصرا لـلـه‌ا هل روستا ی کا شترا زدها ت بيلـوا رکردستا ن‌بوده ا ست‌که‌پس ا زخا تمه‌تحصيل درمنا طق کردنشين ا يرا ن وعرا ق،درزيــويــه ا قا مت‌گزيده‌وهما نجا تا هل کرده‌ا ست .

حريق ا بتدا نزدپدرش مقدما تی را فرا می گيردوپس ا زآ ن مــدتـــی ده‌قره‌دا غ وا يا می درپنجوين وبيا ره وسلـيما نيه‌درس می خوا نده ، پس ا زآ ن را هی سا بلاغ می شودودرآ نجا تحصيلات خودرا به‌پا يا ن می رسا نـد ، آ نگا ه به‌خدمت‌شيخ يوسف " شمس ا لـدين بوها ن " مشرف می شودوبعدا ز تمسک به‌طريقهٔ نقشيندیه‌ويک مدت‌سيروسلـوک ، به‌سا بلاغ‌برگشته‌تـا هـل می کندودريکی ا زمدا رس آ نجا به‌تدريس می پردا زدوعا قبت‌درا وا خرسا ل ۱۳۲۶ يا ۱۳۲۷ هـ ق ،درسن ۵۶ سا لـگی هما نجا به‌ديا رآخرت می‌پيوندد .

حريق ا زشعرا ی خوش‌ذوق وبلـيغ کردی سورا نی ا ست ،ا شعارش‌بيشتر تـغزل وغرا می ومملـوا زصنا يع ومحسنا ت‌لـفظی ومعنوی ا ست .به‌فا رسی و عربی نيزشعرگفته‌وديوا نش به‌سا ل ۱۹۳۸ م دربـغدا دبه‌چا پ رسيده‌ا ست .

وا ينک ا شعا ری ا زحريق .

جــا م زر

خیــزای زیبا پســردسته به جا م زرزنیــــم

بــی تا مل جا م زربرفتــوی آزر زنیم

جا م بــرکف ، کا م دربر ، شوردرسریکرهه

بیخــودا زعا لـم رهٔآن عا لـم دیگرزنیم

گــرحریفا ن را به مسجــدره نما یــدشیخ شهر

مـا که درمیخا نه را هش درسرکوثــرزنیم

ا وبه تهــدیدا ت مبـهم را هٔمــا درمی زند

مـا به تمهیدا ت محکم را هش ازکوثرزنیم

قطره سا ن بی پا وسر روجا نب دریا نهیــم

غــوطه ورگردا ب ا ندرپا ی پهنا ورزنیم

قطره مشتق آ مدا زدریا به وصــف قطــرگـــی

وصف بردا ریم مشتق را ودرمصدرزنیم

درمقــا م لــی مع ا للـه درحـــریم کبــریا

دست ردبرسینهٔ هرکهتر و مهتـــــرزنیم

رخت را جا یی فرا دا ریم کــآنجا جبرئیــل

گرزند پــرآتشش یکبا ره برشهپـــرزنیم

پــا ی عزت برفرا زعرش وآنســوترنهیــم

ســربه سنگ آستا ن پا ک پیغمبــرزنیم

* * *

تاریخ وفات استاد فاضل
مرحوم "ملاوسیم "سردشتی

" گنج مستور "

ای دریغا چشم علم ازدوریت بی نورشد
نورعلم دربصیرت طالبان را دورشد
گنج را رسمست زیرخاک تیوی گل رود
ای دریغا گنج علمت درنظر مستورشد
گوهردریای علمت جمله چون دریتیم
عقدجان بودازدست اجل منشورشد
خانه دین ازفوات علم میگرددخراب
خانه جهل ازوفات عالمان معمورشد
مردهٔ دل زنده را گلها بسرگلها بود
خاک برسرزنده دل ،مرده گرمغرورشد
پرتو "شمس الیقین" نازم بهرجائی که تافت
زآن تجلی موسیان راکوه دل چون طورشد
آری آری هر "وسیمی" رانسیما زقبله یافت
ازصفای صدق نیت سعی اومشکورشد
ازفیل خرق عادت جانش ازمهروطن
درصفرعزم سفرکرد وزتن مهجورشد
مسئله کردم زهاتف حال آن مرحوم را
زد بشارت برملاتاریخا و "مغفور "شد

۱۳۲۶ هجری قمری

* * * * * * * *

ئـ = فـــەرهـەنگـى ديـــوانـى حــــەريــــق

ئـــادەم: ئينسانى يەكم ، باوكى نەوەى مرۆڤە ، بـــەپێـــى بيروراى ئايين خودا لـە سەرشێوەى خۆى دروستى كردولـەبـــەهـــەشتـى دانا ، حەوواى لـەپەراسوى ئادەم دەرهێنا و كردى بەژنى ،بـــەڵام هەردوكيان فەرمانى خودايان بەجێ نەهێنا لـەبەرئەوە لـەبەهەشت دەركران "٢" ئينسان ، مرۆف ، كەس ، نەوەى ئادەم .

ئـايـيـــن : دين ، مەزهەب ، شێوە ورەوشت ، دەستور ،ياوەر.

ئـــاوى بـــەقـــا : ئاوى حەيات ، ئاوى ژيان ، لـەزاراوەى ـ سوفيايەتى داسەرچاوەييكە لـەتاريكى دا كەهەركەس لـيى بخواتەوە ژيانى هەميشەيى دەس دەكەوێ ولـەزاراوەى سالـيكان داسەر چـاوەى ئەوين وخۆشەويستى يە، كە هەركەس لـێى بخواتەوە هەرگيزنا مـرێـت ولـە بەين ناچێــت .

ئـــاوێـنـــە : نەينوك ، پارچە شوشەييكە پشتەكەى بـەجيـــوە سواغ دراوە ، ڕەنگى هەموشتێك دەداتەوەە .

ئـــاتـەشكەدە : ئاگردان، شوێنى ئاگرەلێگرساندن،ئەوشوێنەى پەيرەوانى دينى زەردوشت ئاگريان تيدا دەكردەوە ، جێگاى بـــەجـــێ گەياندنى رێ وشوێنى ئايينى دينى زەردوشت ، ئاتەشگـاە .

ئـــايــــەت : "١" نيشان ، بەلگە ، عەلامەت "٢" هەريـــەكێــك لـە رستەكانى قورئان ، پياوى گەورە ، شتى سەير .

ئـا ل وبــەيـت : مەبەس بنەمالـە وخانەدان وكەس وكارونەوەو ئالـى پێغەمبەرە ، خاووخێزان وبنەمالـەى پيغەمبەرى ئيسلام .

ئـا شـوب : ئاژاوە ، پەشێوى ،شۆرش ، فيتنە ، هەراو هـوريا ، كارى بەگژيەكاچون وتێك بەربونى خەلك ، حالـەتى تێكچـــونـــــى ئاسايشـــت .

ئـا شـوفتـه : شيـّوا و ، پەريّشا ن ، خەمگين ،ژيیا نی سـەخـت وتا ل .

ئـا ستـا نـه : دەرما ل ، قا پی گەورە ، ما لان ، خێـوی خستــه ئا ستا نەكــه .

ئـا هـوی تـەتـا ر: ئا سكی تا تا ر ، ما مزی تەتا ر ،ما مزی ولاتی تا تا رستـــا ن .

ئـا مـــا ل : ئـا ما نج ، ئا وا ت ، هيـوا ، ئا رەزوە .

ئـا تـەش ئـەفـروز: ئـــا گـــرهـەلگيرسيّن .

ئـا زوردە : ئا زا ردرا و ، ئيش پيگەيشتو ،رەنج ديتو ، رنجا و ، دل تەنگ ، تورا و .

ئـەروا ح : كوی روحه ، (١) رەوا ن ، گيا ن (٢) فەرمـــا نـی خودا ، وەحی خودا ، فريشتــه .

ئـەسبـا ب " ا سبـا ب " كوی " سەبەب = سبب "ە (١) هــــو ، بەلگە ، عيللەت ، وەسيلە ، ريگە ، ئا مزا ز (٢)پيّوەندی نــزيكــی و خزما يەتی، (٣) زا را وەييكی زا نستی عەروزە .

ئـەسكـەندەر: لەوا ژەی ئوروپا يی ئەلـيكسا ندرەوەوەرگيرا وە كوری فيليپۆسی ئيمپرا تۆری مەقدونی بووە ، بەلەشكريكی چل هەزار كەسيەوە هيرشی بردە سەردەولەتی دا را لە ٣٣١ ی پيّش زا ييــن ، لەشەڕی " گوگا ميل" لەنزيك " هەولـێر" سەركەوت ودەولـــەتــــی ئێرا نی روخا ندوئا گری لەئيّستەخر بەردا ، بەسەرهەموروژهەلاتـــی كۆن دا زا ل بوتا كەيشتەروبا ری سەندلەهيّندوستا ن ، ئــــەرەستــو ما موستا ی بووە ، ئەسكەندەری عا لەم گيروزولقەرنەنيشی پیدەلين.

ئـەلــەسـت " الـسـت " : ئا يا نيم؟ وا تەرۆژی ئەزەل وزەما نی كەسەرەتا ی نيە ، دەلێن ئەوكـنەخوا روی قسەی لەنەتەوەی ئا دەبـو

فەرمووی : " الست بربکم"؟ واتەئایا من پەروەردگای ئێوە نیم؟.

ئەجناس : کوی " جنس " ە (١) ئەوشتەیەکەلەچەندجۆرە شتێک پێک هاتبێ، وەکوجنسی گیاندارکەبریتی یەلە ئادەمیزاد وهەموخاوەن گیانێک . (٢) لەزاراوەی زانستی مەشتق دا جنس ئەوە یە کەلە" ئەنواع = انواع" پێک هاتووە ، وەنەوع لە ئەسناف = اصناف " پێک هاتووە ، وەسنف لە "ئەفراد ـ افراد"، پێک هاتووە ،(٢) کەل وپەل ، کالا، ناومال ، جنێو .

ئەسرار" اسرار" : کوی "سرە" : نهێنی، شتی داپۆشراو و نەبیزاو ، راز .

ئەفسانە : حەکایەت ، داستان ، چیروکێکی روداوی کۆنی وا بگێرێتەوە نەچێتەمێشکەوەوعەقل وەری نەگرێ، نەقل، سەر ـ گوزەشت .

ئەفشان : بلاو کردنەوە ، رژاندن ، پەراکەندە کردن ، ئاشکراکردن.

ئەلەم: " الم" : ئازار ، دەرد، ژان ، رەنج، ئێش .

ئەنجومەن : دەستە ، کور ، دەزگایەکی هەمیشەیی یەکەلە چەند کەس پێک هاتبێ بۆ هەلسورانی کاروبارونا وبەنا وکۆببیتەوْ بۆتەکبیرکردن، مالی کومەل ، خانوی جەماعەت .

ئەسناف " اصناف " کۆمەلی کاسب ووردەسەنعەتکار ،تاجر ، بازرگان ، دوکاندار ان .

ئەحزان "احزان" : کوی "حوزن = حزن"ە، خەم و خەفەت پەژارە ودل تەنگی ، دژی خوشی .

ئەشک : فرمێسک ، پاوی چاو ، ئەسرین .

ئەھل " اھل " : (١) شایان ، خاوەن ، پسپۆر ، (٢)بنەماڵە، خێزان ، خانەوادە ،

ئادابی تەریقەت : رێ و رەوشتی سوفیایەتی،رێ وشوێنی دەروێشی .

ئایات " آیات " : کوی ئایەت = آیت " ە ، ئایەت : بەلگە ، نیشان .

ئەجەل " اجل " : ئاکام ، وعدەی مردن ، ئەودەمەی ژیانی کەسێک تێیدا تەواودەبێ، وەختی شتێک .

ئەمەل " امل " : ئاوات ، هیوا ، ئامانج ، ئارەزو ،.

ئەرشەد "ارشد" : ئازاتر ، گەورەتر ، بالاتر ، ئەوکەسەی کەلەناوهاوکاران و هاوریبانی خۆی دا پلەیێکی بەرزتری هەبێ . ئەوکەسەی بەرێی راستدادەروا ، پێگەیشتوتر ، بەتەمەنتر ، گەورە وسەرکردەی دەستەیەک .

ئەسەر " اثر " : شوێن ، نیشان ، شوێنی پێ، گیرانەوە ، هەموشتێکی کەوێنەی مابیتەوە ، نیشانەو بەلگەیەکی بونی شتێک لەوەختێکالەشوێنیک پیشان بدات .

ئەساس " اساس " : بناخە ، پایە ، بنچینە .

ئەعلا "اعلی" : بەرز ، بالا ، بلند ، "مەعنەوی" خودا ـ دەرەجەی ئەعلا کا .

ئەحکام " احکام " : کوی " حوکم = حکم "ە ،فەرمان، هەموفەرمانێکی کە لەدادگا دەردەکری بۆکارەسات وروداویک .

ئەشیا " اشیاء " : کوی " شیئی" شت ، شتومەک ،کەلوپەل

ئەشرەف " اشرف " : گەورەتر ، مەزنتر ، بەرێزتر ،ئەشرەفی عالەم : بەرێزتر وشەریفترلەهەموعالەم نیازحەزرەتی موحەممەد

پێغەمبەری خوایە .

ئەفغان " افغان ": ئاەوناڵە گریان وشیوەن ، بانگ و هاوار ، فەریادوزاری .

ئەوەستو " ارسطو " : حەکیم وزانای نیوبەدەرەوە کە ماموستای ئەسکندەری مەقدونی بووە .

ئەزهار " ازهار " : کوی " زەهر ـ زهر "ە گول ، شکوفە ، پشکوتنی خونچەوگول .

ئەجزا " اجزاء ": کوی " جوزئ = جزء "ە ، بەش ،پارچە لەشتێک ، بەشێک لەشتێک .

ئەمیر " امیر ": فەرمانرەوا ، فەرماندە ، میر .

ئەشعار " اشعار ": کوی " شێعر = شعر "ە ، چامە ،هونراوە .

ئەزەل " ازل ": هە ،یشەیی، ئەوەی سەرەتاودوایی نیە ، هەربووە وهەردەبێ .

ئەقوال " اقوال ": کوی " قەول = قول "ە ،قسە ،وتار .

ئەکل " اکل " : خواردن .

ئەفسوردە " افسردە ": ژاکاو ، خەمگین ، دل تەنگ ، دل ـ ساردە .

ئەمن " امن ": بیباکی ، دلنیایی ، بی ترسی ،هێمنایەتی دل ، ئاسایش ، دژی خوف .

ئەخلاف " اخلاف ": کوی " خەلەف = خلف "ە ،جێ نشینان، لەپاش بەجێماوان ، داهاتووان .

ئەنیس " انیس ": هاودەم، ئەوەی دل دەداتەوە ، ئەوەی ـ دەبێتەمایەی خوشی بویەکیکی تەنیا وگوشەگیر .

ئەولیا " اولیاء " : کوی وەلی، " اولیاء الله ": دوستانی

خودا ، بەندەگانی نزیکی دەرگای خودا ، لەزاراوەی خواناسان وعارفان دا ئەولیا لەدوی ئەنبیا وپەیغەمبەرانن کەکەرامەتیان هەیە ودەتوانن نهێنیەکان ئاشکرا بکەن ، پیاوچاک ، شێخی دین .

ئەوساف " اوصاف " : کوی " وصف = وەسف "ە چلۆنایەتی شیتی، ئەونیشانانەی شتێک یاکەسێکیان پی دەناسرێتەوە ،پەسند ، وەسپ .

ئێکسیر : (١) زاراوەیێکی زانستی کیمیایە ، بەتایبەتی لەلایەن کیمیاگەرانی کۆن بەکاردەهێنرا ، ئەوجەوهەرەیەکەبنیادو نەژادی شت دەگۆرێ، بوبەلگەمس بکا بەزێر وئالتون،دەرمانی کە بەبیروباوەری پێشتینیان چاوەی هەمونەخۆشی یەکی کردووە . بیروباوەری مورشیدی تەواو کەچونایەتی خەلک بگۆرێ ،(٢) شتیەکجار بەکەلک وسود ، (٣) هەرشتێکی کەمدەست کەوی .

ئیسلام" اسلام" : ئایینی موسولمانان لەدەوروبەری سالی ٦١١ زایینی بەهۆی حەزرەتی موحەممەدی کوری عەبدوللا بلاوبووەوە، لە پیشانالەناوعەرەب ، ئینجا لەناوهەندی نەتەوەی تریش .

(٢) چونەناوئاشتی یەوە ، خودان بەدەدەستەوە ،موسولمان بون.

ئیشعار" اشعار": ئاگادارکردن، خەبەردان بەکەسێک،زاناکردنی کەسێک بەکارێک ،فێرکردن ، پێ راگەیاندن.

ئیمکان " امکان " : (١) رێ تێچون ، توانایی بەرامبەر بە کارێک ، رێگەخوشکردن ، (٢) لەزاراوەی زانستی فەلسەفەدا ئەوشتەیەکەبون ونەبونی وەکویەکەوپیویست نیە ، وەکوئینسان ، جانەوەر ، کشتوکال ، بێ گیان، بەرامبەرئەوە "وجوب " هەیەکەبونی پیویستە وەکو" واجب الوجود" ئەمەکوٚمەلی ئینسان وجانەوەرو کشتوکال وبێ گیانە .

ئیــرەم: (١) ناوی باخێکەگۆیا شەدداد دروستی کرد بەناوی ئەوەی ببێتەبەهشتی سەر زەوی ، لەبەر ئەوە بەهەشتی شەدادیشی پەدەلین (٢) ناوی عەشیرەتیکەلەهوزی "عاد" خودا غەزەبی لــێ ـ گرتن لە بەرگوناهی زوریان ، ئەدودا وانە لەقورئانی پیـــروزدا باس کراوە .

ئیشــراق " اشــراق ": "١) روناک بون ، پرتەوە ،درەوشانەوە تروسکە وروناکی خۆر ، رۆژ هەلاتن .(٢) ئیلــهام وەرگرتن.

ئینســان " انســان ": ئادلامزاد ، خەلک ، بەشەر ،بیلبیلەی چــاو .

ئولفــەت " الفــت ": (١) خوورەوشت گــرتن ، دۆستایەتی، فیربون ، هاودەمی، راهاتن ، هۆگری ، پەیوەندی ودۆستایەتــــی دەگەل کەسێک یاشتێک ، حەزلەشتێک یاکارێک کردن.

ئیبــداع "ابــداع": پەیدا کردن، بەدی هینانی شتێکی جوان وتازە ، کردنی کارێکی تازە ، لەزاراوەی زانستی بەدیع دا ئەوەیە کەشاعیرشێعریک بلێ . کەچەندسەنعەت لەسەنعەتەکانی بەدیعییەی تێـدابێ .

ئیــزهــار " اظهــار ": دەرخستن ، ئاشکراکردن،رون کردنەوەو دەربرینی قسەیەک .

ئیشــارات " اشارات ": کوی ئیشارەیە ،(١) پیشاندانـــی شتێک بەهوی بزوتنەوەی چاویاقامک ، بەدەستوچاویابروقسەکردن دەگەل کەسێک ، قسەکردن بەرەمز ، قسەکردن بەکینایەت ،(٢) لـــە زاراوەی بەدیع دا ئیشارە ئەوەیەکەشاعیربەواژە وینەزوردروســت بکــا .

ئینشــا " انشــاء ": دروستکردن، داهێنان ،نوسینەوەیقسەی

جوان ، وتنیقسەی جوان ، لەخووەشت داهێنانک نامەی ئەدیبانە ، رێکخستن ورازاندنەوەی قسەبەنوسین .

ئیرتیهاش " ارتهاش ": دەسە برین ، فروفێل .

ئیرس " ارث " : میراثوەرگرتن ، بەشدار بون لەمیراث ، سەروەتوسامان وهەرشتێکی کەلەکەسیکی مردوبوبنەمالەوخانە - وادە وخیزانی بەجێ دەمینێ .

ئیمتیحان " امتحان": تاقی کردنەوە ، تاقیکاری،ئەزمون.

ئیسناد"اسناد": گەرانەوەی شتێک بۆسەرشتێکی تر ، گەرانەوەی قسەبۆ ئەوکەسەی کەکردبێتی، گەرانەوەی حەدیس بوپێغەمبەر .

ئیتتیفاق " اتفاق ": رێکەوت ، دوداو ، کارەسات ،حادیسە

ئیکمال " اکمال ": تەواوکردن، گەیاندن بە ئاوات وئامانج .

ئیفتیرا " افتراء " بەدرو تاوان بوکەسیک دروست بکری، تاوان هەلبەستن .

ئیلاهی: خودایا ، ئەی خودا ، خودایی، زانستی هەراوی - خواناسی .

ئیقبال " اقبال": (١) پێشوازی کردن، رودان ، (٢)- بەخت ، چارەنوس ، تالیع .

ئەمر " امر": فلارمان ، بریار ، شتی بەرز ، روداوی - گەورە .

ئیفادە : دەعیە ، فیز ، تەکەبور ، (٢) هەموئەو وەلامانەی کەسێک دەربارەی مەسەلەییک لەپرسیارو وەلامیکی رەسمــی دا - دەیاندا تەوە ،.

ئينكار " انكار ": حاشاكردن ، کەسێکی قسەی کەسی بە گوێی دا نەچی ،لەسەر قسەی خوی سوربێ، ئینکارکردن : پاشە گەزبونەوە لەقسەیەک یا لەکارێک .

ئیرادەت " ارادت ": دلسۆزی وئیخلاس لەدۆستایەتی دا ، ـ دۆستایەتی راستێکەل بەخۆ بەکەمگرتن و بچوکایەتی .

ئیسرار " اصرار ": لەسەر رویشتن ، پی داگرتن ، سوربون، لەسەرکارێک یا شتێک .

ئیستیمداد " استمداد ": یارمەتی ویستن ، کومەک خواستن.

ئیرشاد " ارشاد ": رێ نیشان دان ، رێنوینی کردن بۆ رێی راست ، رێبەری کردن ، رێنمایی .

ئیسم " اسم " : ناو.

ئیستادەن : راوەستان .

ئیخلاس " اخلاص ": دلپاکی ودلسۆزی لەدۆستایەتیدا ،راستی وجگەر سوزی لەکاروکردەوەدا .

ئیزاعە "اضاعە ": زایع کردن ، بەفیرودان، بەهەدەر دان ، لەدەستدانی شتێک بەخۆرایی ،(٢) زوربونی ئاوو زەمینی کەسیک .

ئیمزا " امضاء " : نیشانەیکە لەدوایی نامەونوسراوە ـ دادەندری، نوسینی ناوی نوسەری نامەیەبەشێوەیێکی تایبەتی لەپای کاغەزو نوسراوەدا بەئەوەی بزانن کێ نوسیویەتی .

ئەبلە " ابلە ": بێ عەقل ، تێ نەگەیشتو ، نەزان،گێژ ، عەقل سوک ، دەبەنگ ، نەفام، حۆل .

ئیلتیفات : چاولەکەسێک کردن لەروی خۆشەویستی ومیهرە ـ بانیەوە ، روانین لەکەسێک لەچاوی خۆشەویستی یەوە ، چاکەو

میهرەبانی کردن لەگەل کەسێک ، بەنەرمی جولانەوە لەگەل کەسیک .

ئیلتیماس " التماس ": داواکردنی شتێک لەکەسێک . شت ویستن لەکەسێک ، خۆبەکەمگرتن ، پاڕانەوە .

ئینقیاد " انقیاد ": وەئەستۆگرتن ، رامبون، فەرمان وەرگرتن ، خۆبەکەمگرتن .

ئیعلان " اعلان ": راگەیاندن ، ئاشکراکردن، دەرخستن ، نوسراوەیا لاپەرەییکی چاپکراوکەبەهۆی ئەووەوە . مەبەستێک بەخەڵک رابگەیەندرێ بۆ ئاگاداری .

ئەهلی نیسبەت : ئەوکەسەی پەیوەندی ونزیکایەتی لەگەل خوا ناسان وپیاوچاکانا هەیە .

ئەهلی کیبار : پیاوانی گەورە ، ئەوکەسانەی مەزن و بەریزن .

ئەرباب " ارباب ": کوی " رب ـ رەب "ە : خاوەن، بارهێنەر ، جوامێر ، خان ، خاوەن پارە ودەولەمەند .

ئەتیببا " اطباء ": کوی " طبیب ـ تەبیب "ە : حەکیم ، پزشک ، دوکتور .

ئیقلیم " اقلیم ": هەرێم ، مەلبەند ، ناوچە ، پارچەیەک لەزەوی کەلەباری ئاو وهەواو وەزعی سروشتی لەگەل پارچەکانیترا جیاوازی هەبێ وهەلبژاردەوچاتری ئەوانی تربێ .

ئیتتیفاق " اتفاق ": بەیەکەوە بون، چەندکەسێک کەبیرو راوقسەیان دەکەن بەیەک . هاورێی، هاوکاری، یەکیەتی، هاوپەیمان ،(٢) روداو ، کارەسات ، پێشهات .

ئەدنا " ادنی": نزم تر ، زەبونتر ، پەست تر ، نزیکتر .

ئیمساک " امساک " : دەسە پێوەگرتن، خۆدورخستنەوەلە

خواردەمەنی (٢) بەخێل ، چاوچنۆک ، رژد .

ئیفتیراش " افتراش ": دەسپێکردن بەسەرین ، هەردوباسک کردن بەسەرین .

ئیفتیشاش " اغتشاش ": پەیدابون ودەرکەوتنی غەل وغەش وئالودەیی کەلەسیکا یا لەشتیکا ، شێواوی ، سورش .

ئومەنا " امنا ": کوی " امین = ئەمین "ە دروستکار ، راست ودروست ، دەس پاک ، ئەوکەسەی کەخەڵک باوەری پێ بکا ، حالی ئەوشوێنەی پیا وترسی ئەوەی نەبێ لەوێ شتێکی بەسەربێ یا توشی بەڵاییک ببێ .

ئیدبار "ادبار": رووەرگێڕان ، پشت کردنەوە ، وەرگەرانی بەخت ، بەدبەختی، چارەرەشی .

ئوسول " اصول ": کوی " اصل = ئەسل "ە ، بنا غەبنیاد بنج، قانون ، دەستور، سەرەتاکان، مەبادی سیاسی، داب ودەدستوری کەومەلایەتی .

ب =

باقی : (١) نەمر، هەرمان، بەردەوام، پایەدار، ئەوەی ماوە، ئەوەی لەجێگەی یەکی تردەمێنێتەوە، (٢)ماوەی شتێک کە لەشتێکی تردەردەهێنرێ .

بارەگاە : کۆشک، کاخ، قەسری پادشایان، ئەو شوێنەی کە فەرمانرەوایان ئیجازەی خەڵک دەدەن بۆئەوەی پخش بولایان.

باب : (١)باوک، (٢) دەرگا، دەرکە، دەروازە،بەشێک لەکتێب .

باغی : لەخوانەترس، زۆردار، سەرکێش، گەردن کەش .

بایەزید " **بایزید**" : بایەزیدی بەستامی عارف و خواناسی گەورەی سەدەی دوهەم وسێهەمی کۆچی یەکەعارفان وزانایان وشاعیرانی ئێرانی وئیسلامی ، " سلطان العارفین" "برهان لموحدین" "مراد السالکین "، "برهان المحققین ""حجه الخلایق"" مرشد السالکین " نیان ناونا وەو لەئسەستیرەهەرەپرشنگدارەکانی عیرفانە، ناوی ئەبویەزید ئەیعوری کوری عیسای کوری سروشانی بەستامی یە، لەبنەمالەیێکی زەرتەزشتی بوکەلە پاشان موسلمان بو، شاری بەسنام لەتەنیشت شارەکانی سەمنان ودامەغای ئیستای ئێرانە .

بەشارەت " **بشارت** ": مزگێنی، موژدە، خەبەری شادی،هەوالی خۆش .

بەقا "**بقاء**" : مانەوە، هەمیشەیی، تێک نەچون،نەمردن، هەرمان .

بەنی ئادەم: ئادەمزاد، نەوەی ئادەم، خەڵک ،ئینسان مرۆ .

بەیەت " بيت " : (١)ماڵ، خانو ، خانه ، جێگەی ژیان وحەسانەوە ، (٢) ماڵی خودا ، کابە ، کەعبە ، (٣)دێری شیعر کەلە دونیوەدێرشێعریا میسراع پێک هاتووە ، چیرۆک ، داستان،بەیت وبا ووکەڵەپوری ئەدەبی .

بەسیرەت " بصیرت " :بینایی، زانایی، روناک بینی، زیرەکی، وشیاری، یەقین، رەوشەن دڵی، عەقل، (٢) بریتی یەلە هێزی قەلبی کەبەنوری پیروزروناک بێ وبەمهێزەئینسان حەقیقەت وپاتینی شتەکان ببینێ، هەر بەوجۆرەی کەنەفس بەهۆی چاو وێنە وشێوەوروالەتی شتەکان دەبینێ، زانایان وپێشینیان "بەسیرەت" بەهێزی پیرۆز ، واتە " قووەی قودسییە" ناو دەبەن.

بەرجەستە : وەسەرکەوتو ،کەسێکی بەناوبانگ وگەورە ، — چاک ، هەلبژێردارو ، بەرز ، چوست وچالاک .

بەیتولحەزەن " بیت الحزن " : (١) زوری خەموخەفەت ، ماڵ ومەلبەندی خەوناسور ، هەموجێگەییکی کەخەوخەفەتی لێ بێ ، (٢) ئەوژوورەیەکەیەعقوب تێیدا دەژیا ولەدوری یوسفی کوریدەتلایەوە ولەشین وناسورووا وەیلادا بو ، " بیت الاحزان" وکولبەیی ئەخزانیشی پێ دەلێن .

بەیدەق : رێگائیشاندوری سەفەر ، رابەری سەفەر ، (٢) ناوی یەکێک لەبەردەکانی شەترەنجە ، (٣) سەبازی پیادە .

بینا : بینەر ، وشیار ، زیرەک ، ئاگادار ، بەهۆش .

بەزم: جەژن وئاهەنگ ، کۆبونەوی خۆش رابواردن، کۆری خواردنەوەو سەرخۆشی .

بەکارەت (بکارت ": ژنی نەسمراو ، ژنی کون نەکراو ، کچێنی، (٢) نۆبەرە ، سەرەتاویەکمی هەموشتێک ، تازەبون ،

دڕینی پەردەی کچێنی .

بەهایم " بهائم " : کوی " بهیمە = بەهیمە "یە : ـ حەیوان چوارپییان ، پاتال ، ئاژال .

بەعید " بعید " : دور

بیمار :نەخۆش ، ناساغ ، ، کەسێکی تەندورستی بکەوێتە مەترسی یەو .

بورج : (١) هەریەکێک لەدوازدەبەشی فەلەک کەزەوی لە دەوری یان دەسورێتەوە ، هەرکاتێک کەزەوییەکێکیان دەبڕێ مانگێکی خورشیدی تەواوەدەبێ ، بەم پێیەبورجەکان دوازدەن ـ بەرامبەردوازدەمانگ .بەرخ ، گا ، دوپەیکە ، قرژال ، شێر ، گولەگەنم ، تەرازو ،دوپشک ، کەوان ، کار ، دەولک ،نەهەنگ ، (٢) کوشک ، قلا ، بینای بلندی خر ، یاچزارگۆشەی کەبۆپاسەوانی بەکاردەهێنرێ ، هێلانەکۆتر .

بوسە : ماچ .

بوهتان : درو ، بوختان ، بەدروهەلبەستنی قسەیە زمانی یەکێکی ترەوە .

بوریا : حەسیر ، هەموراپەخیکی لەقامیش ولقی دارخورما دروستکرابێ .

بورهان : رون کردن ، بەڵگە ، دەلیل ، حوججەتە (٢) ناوی گوندێکی سەربە ناوچەی مەهابادە .

بوعد " بعد " : دوری ، دوربونەوە ، دورکەوتنەوە .

= پ

پابوس : پێ ماچ کەر .

پەرچەم : کاکۆل ، قژی سەرنێوچاوان (٢) دروشم ، ئەو- قوماشەیە کەبدارەوە دەکرێ ودروشم ونیشانەی ولاتێک یا رێکخرا- وێکە ، (٣) ەوجیبەیە لەگول داکەتووی لێیە .

پرتەو : تیشک ، تریفە ، ترووسکە ، پرشنگ ، روناکایی ، شۆق .

پیر : بەسالاچو ، بەتەمن گەورە ، کۆنەسال ، شێخ ، شێخی خانەقا ، پیری مەی فرۆش ، پیری تەریقەت ،مورشیدورابەری - دەروێشی .

پیری خەرابات : پیری مەیخانە ، پیری مەی فرۆش ، لەزاراوەی سوفیزم دا ئینسانی پۆخت وشارەزا ، ریبەروموڕشیدی " کامیل " کەمریدان بوریی هەزاری وسوفیایەتی رێنوێنی دەکاە .

پیری مەیکەدە : پیری مەیخانە لەزاراوەی سوفیایەتی دا ئینسانی وخت وکامیل ، رێبەری رۆحانی، رێنماوموڕشید ، پیری تەریقەت ،بەسالاچوی بادەفرۆش .

پیری کەنعانی : نیاز ، یاقوب پێغەمبەرە .

پیری موغان : سەروک وگەورەی موغەکان کەپێشەوایانی ئاینی زەردەوشتی بون .

پیراهەنی یوسف : کراسی یوسف کوری یەعقوبە ،دەلێن رۆژیک هەردوازدە کوری یەعقوب دەچن بۆسەیران،یوسف خۆشەویست- ترینیان دەبێ لای باوکی، براکانی یوسف دەخەنەبیرێکەوە ، لە- ئەنجامی ئەرودا وەیەعقوب لەخەفەتا کوێردەبێ، لەپاشاکەکراسە- کەی یوسفی بۆدێنن یەعقوب بۆنی پێوەدەکا وچاوی چادەبێتەوەو

بینایی وروناکایی پێشوی دەست دەکەوێتەوە .

پوختــــە : خواردەمەنی پێگەییو ، دژی خاو ،ئینسانی کارامە وزانا و خاوەن تاقی کردنەوە .

پوپ چنەرمک : ریش سپــــی ،

پەیمانــە : جام ، پیالە ، ئەو قاپەیە کەشەراب ومەی تیدا دەخوریتەوە ، کاسە پیکە کەدانەوێلەوشتی تری پێ دەپێون.

پەیکان : تیڕ ، سەرەتیر ، هەموئاسنێکی نوک تیژ .

پەیوەستــە : پێوەند ، بەیەکتری بەستن، بەیەک گەیشتــن، هەمیشــــە .

پەدەر : باوک ، باب .

پسەر : کور ، ئەولادی نێرینە .

ت =

تـالـيـع : (١) بـەخت ، چارەنوس ، (٢) دەرکەوتن، دیاربون هەلاتنی رۆژومانگ و ئەستێرە ، دیاربونی دڵبەروخۆشەویست .

تـالـیـب " طـالـب ": (١) داخواز ، ئەوکەسەی داوای شتێک دەکا تالیبان : ئەوکەسانەی داوای شتێک دەکەن، قوتابیان ، — داخوازان .

تـاوس : بالندەییکی جوانە ، نێرینەی توک وپەری رەنگـاو رەنگی هەیە ، توکی لەسەرەتای هاوین دا فری دەداودوبارەهی تازە دەرویتەوە ، بەزۆری لەخواروی ئاسیاوهیندوستان دادەژی، لە سەدەکانی ناوەراست دادەولەمەندانی ئوروپا گۆشتی تاوسیان بۆ رێزگرتن لەپێش میوان دادەنا ، لەگەل،ئەوەی وەنەبێ گوشتیشی خۆش بێ، لای هێندێ کەس رەمزی نالەباری یە ، دەلێن تاوس بووە هۆی دەربەدەری ئادەم وحەووا لەبەهەشت ، رۆیشتنی بەنازوخان وخەرمانی کچی جوان لەنا وکوردەواری دالەگەل رەوتی تـاوس بەراوردو بەرامبەردەکرێ .

تـابـور "طـابـور" : لەشکر، تیپ ، رێز ، فیرقە .

تـازی : تاژی، تانجی، تاجی، جورەسەگێکی راوو شکارە .

تـەبیعەت : سروشت ، خوورەوشت (٢) روی زەوی، جیهان ، دونیا ، هەموگوران ودروست کردنێکی کەدەستی ئادەمیزادی تێدا نەبێ .

تـاریخ: مێژو ، دیارکردنی کاتەهەرشتێک ، دیاری کردنی ئەوسەردەمەی کەروداوی گەورەی تێدا بووە ، لێکدانەوی روداو وبەسەرهاتی پێشینیان .

تـاقی کسیرا : ئەیوانی کسیرا ، مەداین، بەناوبانگترین

کۆشک وبالەخانەیکە شاهەنشاهانی ساسانی دروستیان کردووە،لە پیشانا ئاوەدان ویەکێک بولە خۆشترینی قەسروبالەخانەکانی جیهان، ئیساکەکەلاوەیە، هێندێ لەتاق ودیوارەکانی ماوە،بەپێی افسانەی ئایینی ناوکوردەواری گۆیا تاقەکەلەحەزمەت پەیدابونی ئایینی پیرۆزی ئیسلام درزی بردووە، چونکەرەمزی سەردەمی گاوری وبوت پەرستی بووە.

تابان : درەوشەدەر، ئەوەی روناکی دەدا .

تابش : (١) درەوشانەوی، پرئەودان ، روشنایی وگەرمایی رۆژ وهەتاووئاگر (٢) سورکردنەوەی ئاسن بەئاگر .

تاری زولف : رەشی مو،تال، تالی مو، داوی مو .

تاعەت " طاعت " : پەیرەوی کردن ،ئیتاعەتکردن.

تاماو : تاوێک کەخۆی وئاردی دەکوِن ودەیدەن بەئاژەل و پاتال .

تەطبع "طبع" : خوورەوشت . سروشت .

تەجەللا " تجلی " : رون بون ، روناک بون، دیاربون، تیشک ، کینایەتەبوچونی روحی خودا بۆناو دڵی سۆفی ودەروێش ،ـ ئەوەی دەگاتەپایە " فناء فی اللە " : هەروەها کینایەتیشەبۆ دیاربونی نوری خودا لەکیۆی تور، ئەوەی موسای بێ هۆش ومەدهوش کرد .

تەجرید "تجرید" : (١) روت کردنەوە، جیاکردنەوەی ـ شتێک لەهەموشتێکی کەلەبنج دالەنەژادی ئەونەبێ،پیستەلەدار ـ کردنەوە (٢) شیروخەنجەر لەکالان دەرهێنان (٣) تەنیایی، گوشەگیری .

تەسبیح" تسبیح" : ئەوکەسەی دەڵێ" سبحان اللە "،بە

پاکی یادکردنی خودا (٢) ئەورستەوردەشتەیەکەلەمووودەکا ولەکاتی تەسبیحات دا لەدەست دەگیرێ.

تەسویر "تصویر": دروست کردنی وێنەی کەسێک یا شتێک گرتنی وینەی کەسێک یا شتێک ، نەخش کردنی شێوەی کەسێک یا شتێک وێنە گرتن .

تەشریح " تشریح": پارچەپارچەکردن، برینیئەندامی لەش ، (٢) رون کردنەوە .

تەریق " طریق": (١)رێگە ، رێ، شەقام (٢) شەرمەزار بون.

تەشریف " تشریف ": گەورەخۆپیشان دان ، خودەرخستن وەکپیایەبەرزوماقول .

تەرەب "طرب " : هەلپەرین وسەما لەئەنجامی شادی دا ، شادبون ، خۆشی ئاهەنگ ورابواردن .

تەرەف " طرف ": کەنار ، دوایی شت ، لاجیگە .

تەرح "طرح": دانان ، نەخشە کێشان .

تەریدە: جەردە ، دز ، رێگر ، چەتە .

تەخفیف " تخفیف " : سوک کردن ، کورت کردنەوە .

تەعنە " طعنە ": شیونی نیزەلەلەش دا ، قسەی سوک بە یەکێک وتن . دەرخستنی کەموکوری کەسێک ، سەرزەنشت کردن.

تەعمیر " تعمیر ": ئاواکردن، ئاوەدان کردن، چاک کردنەوەی خانوی روخاو ، چاک کردنەوەی هەموشتێکی کۆن کەکەمو کوری هەبێ ، تێپەکردنی ژیانی زۆر .

تەعداد: ژمارەکردن، حیساب کردن، ئەژماردن.

تەحسیل " تحصیل ": وەدەست خستن ، وەدەست هینان.

پەیـدا کردن ، وەرگرتنی زانستبێ .

تـەحـەممـول " تحمـل ": خۆراگرتن ، لەبەرهەمونا خوشی یەک ، ئارامگرتن ، هیزوتوانانواندن.

تـەفسیـر " تفسیـر " : (١) رون کردنەوەی مانا ومەبەستی قسەییێک ، ئاشکراکردنی مانا ومەبەستی رستەییێک . (٢) رون ـ کردنەوەی مانای ئایەتیقورئان .

تـەزەرو (تـذرو ": چور ، ناوی باڵندەییکەگوشتی دەخوری، نیرینەی پەروبالی جوانی هەیە ، لەنا وجەنگەل وکێڵگەگان دا ـ دەژی .

تـەلیسـم " طلسـم ": پارچەکا غەزیان مەعدەنێکەجادوگەرو فالچی یان جەدوەلی لەسەردەکێشن ونوسینی لەسەردەنوسن،باوە ـ ریان لەسەرئەوەیەکەئەمەپارێزگاری خەڵکی دەکا وئازاروخراپە ـ یان لێ دوردەخاتەوە .

تـەلـەف " تلـف ": لەناوچون ، لەناوبردن ، نـەمـان ، فەوتـان ، .

تـەلیعـە " طليعـە ": پێشەنگ ، پێشرەو ، سەرەتای لەشکر ، دیاری دان ، دەرکەوتن .

تـەعـاروف " تعارف ": یەکترناسین ،بەخیرهێنانی یەکێک پێشکەش کردنی شتێک بەکەسێک .

تـەسـەرروف " تصـرف ": بەدەس گرتن، داگیرکـردن ،ـ دەست بردن بۆکارێک یا شتێک ، گۆرینی کارێک بەمایل وئارەزو ، ئەو کەسەی دەبێ بەخاوەنی شتێک .

تـەحقیـق " تحقیـق ": پێ راگەیشتن ، لێکۆڵینەوە بـۆ رون کردنەوەی کارێک یا شتێک ، راستی ودروستی .

تەقسیم " تقسیم ": بلاوکردن، بەش کردن، دا بەشینەوە .

تەقدیم "تقدیم ": وەپێش خستن ، پێشکەش کردن.

تەزویر " تزویر ": فریو ، دورویی، ریا کاری، فێل، دەغەلی ، فێل کرذن لەکڕین وفرۆشتن دا .

تەتیممە " تتمە ": دوایی، پایان ، دوایی شت ،ئاخری .

تەغنیە "تغنیە ": گۆرانی وتن ، ئاواز دەرخستن.

تەئسیر "تاثیر ": کارتێکردن، کارلێ کردن، دەسەڵات بەسەردا سەپاندن.

تەهارەت " طهارت ": پاکی، پاک وخاوێنی .

تەمەع " طمع ": ئارەزو، ویستنی زۆر.

تەزکیر (تذکیر ": یادکردن، وەبیرهێنانەوە ،ئامۆژگاری کردن .

توشە : تویشو ، ئەوخواردەمەنیەی کاتی سەفەرریبواران– لەگەل خۆیان هەلی دەگرن ، خواردەمەنی بۆکاتی پێویستی ،.

تەکالیف " تکالیف ": کاری قورس وگران ، کارێک لە توانای ئادەمیزاددا نەبێ، ئەرکی سەخت وگران .

تەواف " طواف ": گەران بەدەورەی شتێک دا ، گەرانی شت ، سورانەوە بەدەوری کەعبەدا .

تەمکین " تمکین ": هێزوتوانادان، رێگەخۆش کردن.

تەن : (١) لەش ، بەدەن ، جەستە (٢)رەشی مەنجەل .

تەوف " طوف " : سۆران لەدەوری شت دا ، بروانەتەواف.

توفەیلی " طفیلی ": نیسبەتەبەکەسێک ناوی توفەیل بووە ، کەبەبێ بانگ کردن بەمیوانی چوتەسەرسفرەی خەڵکی،میوانی بانگ نەکراو،.

تفــل "طفــل ": مندا ل ، بچوکی ئا دەمیزا ،منا لی سا وا ە .

تــوخــم: توو ، دا ن ، دا نە ، شەهوەت .

تــوحفــە " تحفـــە ": دیا ری، ئەرمەغا ن ، سەوقا ت ، هــەمــو شوێنیکی بچوک وبەنرخ ، هەموشتێکی بەنرخ .

تــەتهیــر " تطهیــر ": پـــا کـی

تــەبلــە " طبلــە ": سندوقێکی بچوک یا کا سەیەک کەلەدا ریـا لەشوشە دروست کرا بێ وعەترفروش لەودا عەتری بۆن خۆش را بگرێ .

= ج

جـا ن : (١) گیا ن ، رەوا ن ، روح (٢) جنوکە ، جن ،ئەجندە .

جـا نــی جـا نـا ن : گیا نی گیا نا ن .

جـا سـوس : ئەوکەسەی دەنگ وبا س وهەوا ل دەگەیەنیٚ ،ئــەو کەسەی هەوا ڵی نهێنی کەسێک یا ولاتێک کۆدەکا تەوەوددیدا بەلایێکی تــــر .

جـەلال " جـلال " : گـەورەیی، بلـندی، بەرزی، شکۆ .

جـەننـەت " جنـت " : با خ، بەهەشت ، فیردەوس .

جـەبـر " جبـر " : (١) بەستنیئیسقا نی شکا و ، نەنـدا میٚکـــی کەئیسقا نی شکا بیٚ ولەگەچ گیــرا بیٚ، (٢)نا وی کۆمــەلــەییٚکــــی فەلسەفی یە ، جەبرییا ن پــیٚ گتووە بیرورا یا ن ئەوە بووەکـــــە تەوا وی کردەوەی ئا دەمیزا دبەفەرما نی خودا یە بەندەهیچ جــــۆرە ئیــختیا رێکی نیە ، دژی " ا ختیا رتفویض "ە (٣) جەبروموقـا بەلــە زا نستی ییٚکی ما تیما تیکی یەکەتێیدا تیپ لەبا تی ژما رەبـــەکــا ر دەهێنرێ .

جـەهـل " جهـل " : بەهۆشی، نەزا نین ، نەخویندەوا ری،دژی زا نستــی .

جیلـــوە : ئا شکرا کردنی دیا ری دا ن ، خۆنیشا ن دا ن بـــــــە کەسێک (٢) لەزا را وەی سۆفیا یەتی وعیرفا ن دا بریتی یەلەدرەوە- شا نەوەی نوری خوا یی لەنا ودڵی عا رف وخوا نا س دا بەجۆرێ کـــــە سەودا سەر وشەیدا ی بکا .(٣) ئەودیا ری یەیەکەزا وا لەکا تی بەیەک گەیشتن دا پێشکەش بوکی دەکا .

جینــش " جنـس " : ئەوشتەیەکەلەچەندجۆرەشتێک پێک ها تبیٚ، وەکوجنسی گیا ندا ر کەبریتی یەلەئا دەمیزا دوهەموخا وەن گیا نێک .

(٢) لەزاراوەی زانستی مەنتیق دا جینس ئەوەیەکەلەئەنواع پێک هاتووە، (٣) کەڵ وپەڵ ، کالا.

جەمع "جمع": هەموشتێکی بلاوەوپەراکەندەکۆبکرێتەوە، ـ زاراوەیێکی زانستی دیعە، ئەوەیەکەشاعیردوسیفەت یا زیاتر لە یەک حالەت داکۆبکاتەوە، (٢) کۆمەلێک، تاقمێک، کۆمەلێک ئادەمیزاد.

جەمعییەت " جمعیت ": (١) کۆبونەوە، یەک گرتن، تەبایی لەناویەک دا، (٢) کۆمەلەکەسێک، خەڵکێکی زۆرلەشوێنێک دا کۆببنەوە.

جەلاد " جلاد ": ئەوکەسەی کەکوشتنی مەحکومانی پێ دەسپێرن، ئەوەی ئازاروئەشکەنجەکردنی خەڵکی پێ ئەسپێراوە، میرغەزەب.

جەلا" جلا " : (١) رون ودیار، ئاشکرابونی هەرشتێک، (٢) مشت وماڵ کردنی ئاوێنەوشیروخەنجەروشتی ترلەژەنگ وژارو- گەراندنەوەی بریقەوتروسکەی، (٣) دورکەوتنەوەلەماڵ ومەلبەندو نیشتمان.

جینایەت " جنایت ": تاوان، سوچ، گوناهی گەورە.

جەستە: لەش، بەدەن.

جیفە: کەلاک، لاشە، مردار، لەشی مردوکەخراپ دەبێ و بۆگەن دەکا.

جەنوب " جنوب ": قیبلە، نیوەرو، یەکێکەلەچوارلاکان بەرامبەر باکورە، لای راستی کەسێکە روبەروی رۆژهەلات ،بوەستێ

جیهان ئارا: جیهان رازێنەرەوە.

جیهانگیر: ئەوکەسەی کەناوبانگی دەچێ بۆهەموشوێنێکی

ئەم جیهانە، پادشایەک کەولاتانی گەورەدەگریّ .

جەد "جـــد": باوکی باوک ، باوکی گەورە، باوکی دایک .

جیسم " جسم": لەش ، بەدەن ، جەستە، پەیکەر ،هەرشتیّکی.

جەری "جری": ئازا ، بیباک ، نەترس .

جەیش :لەشکر، دەستە، سپا .

جورم "جرم": گوناە، تاوان ، خەتا .

جەولان : دەورلیّدان، هیّنان وبردنی ئەسپ بۆهەرلایەک ، هاتوچۆکردنی ئەسپ بۆهەرلایەک .

جەدەل " جدل ": گفتوگۆی تیژ، دوژمنایەتی .

جەزب " جذب ": کیّشان ، ئەوەی کەسیّک پانشتیکبـــۆلای خۆی دەکیشیّ .

جـــودی : ناوی کیّویکەلەنزیک شاری موسلەوەیەکەیەکیّـــک لەشارەکارنیکوردستانی عیّراقە، دەلیّن کەشتی نوح پیّغەمبـــەر لەسەرئەمکیّوە لەنگەری گرتووە.

جەزبـەی حەق " جـــذبەٴ حق ":

چ =

چـــاک : (١) باش ، پەسند ، داوێن پاک ، پیـــاوچـــاک .
(٢) درز ، کـون ، دراو ، بەروک ، کونێکی گەورەلەجل وبـەرگ دا ،
یەخەی کراس .

چاهی زەنەخدان : چالی چەنە . قولایی ناوچانەیھەندێ
ژن .

چـــاە : چالاو ، بیـــر .

چـەمـی : " هەورامی" نیوە نیگایی، نیوەڕوانینی .

چیـــن : ریز ، ریزیک لە شتێک (٢) ناوی ولاتێکی بەناو —
بانگە لەرۆژهەلات دا .

چـەوگـان : گـۆچـان .

ح =

حاشیە : تەنیشت ، قەراغی جل وبەرگ یا کتێب ، شەرحێکی لەتەنیشت کتێب دەنوسرێ، مەبەستێکی کەلەمەتن زیا دبکرێ .

حەبەش : (١) میللەتێکی پیست رەشەلەئەفریقادا دەژی ، کەسی پیست رەش ، (٢) کینایەتە بورەنگی رەش ، (٣) ولاّتی زنگبار کەخەڵکی ئەوێ رەنگیان رەشە ، لەشێعردا رەنگی رەش کینایەتە بۆشەوە .

حەزین " حزین": خەمبار ، دڵتەنگ ، گرژ ، غەمگین .

حەریق "حریق": سوتاو ، ئەوکەسەی بەئاگردەسوتێ،ئاگر سوتاندن، هالاّو ، کلپە . (٢) نازناوی خاوەنی ئەمدیوانەیە .

حەرەم" حرم": ناوەوەی خانو ، ناوەوەی ژور ، (٢)هەر جیگەیێکی کەپیاودەبێ بیپارێزێ، ئەوژورو جێگەیەی کەژن و منداڵی لی دەژی لەماڵ دا (٣) ناوکەعبە ،دەوروبەری کەعبە ، حەرەمەین : مەککەومەدینە .

حەقیقی" حقیقی": راست ودروست ، رەسەن، نەژادپاک .

حەقیقەت " حقیقت ": نەژادی شت ، بنج وبناوانی شت ، راستی ودروستی .

حەسرەت " حسرت": داخ کێشان، ئاخ وداخ کێشان،حەیف دریغ .

حوسن " حسن ": چاکی، باشی ، جوانی .

حەد" حد": (١) شتێک بکەوێتەنێوان دوشت ولەیەکتری جیایان بکاتەوە ، قەراغی هەموشتێک ، دوایی وکوتایی هەمو شتێک ، سوز ، (٢) توندوتیژی ، تیژی خەنجەروشیر ، (٣) جەزای گوناهکاروتاوانبارلەجەلدەلی دان .

حەزەت " حضرت ": (١) نزیکی، دەربار، (٢) وازەییکەبۆ ڕێزگرتن پێش ناوی کەسی گەورەومەزن دەوترێ ودەنوسرێ،حەزرەتی لەولا: نیازحەزرەتی موحەممەد پێغەمبەری خوایت .

حیکایات " حکایات ": کوی حیکایەتە: داستان، سەرگوزەشتە، سەروسەربردەی پێشینیان ، گێڕانەوەی هەواڵ لەبابەت هەرشتێکەوە بێ .

حیکمەت " حکمت ": فەلسەفە، قسەی بەجێ ، ڕاستی و دروستی لەهەموشتێک دا، دادپەروەری، زانستی، ژیری ودوربینی ، پەندوئاموژگاری .

حوکەما " حکماء ": کوی حەکیمە،زانا ، خاوەن حیکمەت .

حوجرە " حجرە ": (١) دوکانی بەزاز، جێگەی قوماش فرۆشتن ، (٢) ژور ،(٣) حوجرەی مزگەوت ودەرس خوێندن، ژوری ـ مەدەرسە یاکاروانسەرا .

حوقە " حقە ": قتو، سندوقی بچوکی جوان کە زێڕ و ـ جەواهیری لەنێودا دەپارێزرێ .

حەجەر " حجر ": (١) سەنگ ، بەرد (٢) پیرۆز، یاقوت .

حەسادەت " حسادت ": ئەوکەسەیەکەنەتوانێ دەولەمەندی وبەختیاری خەڵکی بربسینی وئارەزوی لەناوچونی بکا ، حەسودی ـ بەخیلی .

حەشەم " حشم ": خزمان و کەسان، نۆکەران وخزمەتکارانی پیاو، مەرەکان .

حەرب " حرب ": جەنگ ، شەڕ، کێشە .

حەرەمخانە "حرمخانە": حەرەم سەرا ، ژوروسەرای ـ گەورەکان کە جێگەی ژنانە، شوێنی ژنان،.

حەمد " **حمد** ": ستایش ، سپاس ، ستایش‌کردن، شوکرکردن،یاد کردن .

حیرز " **حرز** ": (١) جێگەی قایم، پەناوپەسێو، شوێنی کە شتێکی تێدا بپارێزن (٢) بەهرە، نەسیب ، ئەودوعایەی لەکاغەز دەینوسن و لەگەل خویان هەلی دەگرن.

حیرمان " **حرمان** ": ناهۆمێدی، بێ بەهرەبون ، بێ بەش کردن ،

حیمایەت " **حمایت** ": ئاگاداری لێ کردن، چاوەدێری کردن، پارێزگاری کردن لەشتێک یالە کەسێک ، پشتیوانی کردن ،- پاسەوانی .

حەبیبان : خۆشەویستان، دۆستان .

حیفز " **حفظ** ": پاراستین ، پارێزگاری کردن ، پاسەوانی، بەرگری کردن لەلەناوچونی شتێک ، ئاگاداری کردن لەشتێکتاتێک نەچی ، لەبەکردنیشێعریاهەرنوسین وقسەیێکی تر .

حزور " **حضور** ": (١) ئامادەبون، ئامادەکردن، لەنزیک کەسێک دابون(٢) واژەی وشەی رێزگرتنەلەپێش ناوی کەسی گەورە دەوترێ ودەنوسرێ .

حوب " **حب** ":وستی ، عیشق ، دلداری،خۆشەویستی .

حوباب " **حباب** ": (١) بلقی ئاو، گومبەزی ئاو (٢) رو- پۆشی پاولەشیشەیابلور.

حوزن " **حزن** ": خەم وخەفەت ، دلتەنگی ، کەسەرە

حوججەت " **حجت** ": بەلگە، دەلیل ، بورهان .

حەی " **حی** ": زیندو، گیاندار، نەمر، خودا (٢) مار (٣) - گوند، ئاوایی، ئاوەدانی ، قەوم، عەشیرەت .

حەیدەر "**حیدر**": (١) یەکێکەلەناوەکانی خەلیفەچوارمی راشدین ، عەلی کوری ئەبوتالیب (٢) شیر، شیری قەدبارێک .

= خ

خالیق "خالق": بەدی هێنەر، دروستکەر، پەروەردگار، خوا، ئافەریدگار، یەکێک لەناوەکانی خوایە.

خاتەم "خاتم": (١) مور، نیشانە، دوایی هەرشتێک، ئەنگوستیلە، نقیم، (٢) زاری یار، دەمی یار، شتێک کەلەعاجی فیل وئێسکی وشتردروستی بکەن وگوڵ ووێنەی جۆراجۆری لەسەر بکێشنەوە.

خاکستەر: خۆڵەمێش، مشکی، ئەوخاکەیەکەلەئەنجامی سوتانی داروەوەن دروست دەبێ ورەنگی بورە.

خام: خاو، نەگەیشتو، نەگەییو، هەرشتێکی کەدەسکاری نەکرابێ ولەسەر تەبیعەتی خۆی مابێتەوە، (٢) پیستی دەباغنەکراو، (٣)کەمەند.

خاسە "خاصە": تایبەتی، هێزوتوانای تایبەتی ناوەوەی کەلەشت دا هەیە، دژی گشتی.

خاتیمە "خاتمە": مس "خاتیم"ە، دوایی.

خار: درک، درو، چەقل، تیغی داروەوەن، خاروخەس: درک ودال، خاری وەکەنات: درووی وشترخۆر،

خەرابات "خرابات": مەیخانە، لەبنج دا بەعەرەبی "خربات"ە، "کوی" حربە = خەریبە" یەواتە ویرانەوکاولگە، لەکون دا بەوما لانەیان ئەوت کەشوێنی مەی نۆشی وشەراب خواردنەوە .ودڵداری کردن لەگەل کەنیزەکان بو، لەزاراوەی سوفیایەتی دا بریتییەلەپلەوپایەی خەرابی ولەناوچونی خوورەوشتی نەفسانی وحەیوانی، وەجیگەی ئاکارورەوشتی مەلەکوتی وئاسمانی، ئەوجێیەی کەخواناسان وسالیکان لەزنجیری خوورەوشت وحالەتەکانی نەفسانی رزگاردەبن وسەرمەستی مەیی یەک پەیوەستواتە "وەحدەت" دەبن، وەخەراباتی بە ئینسانی پوخت وشارەزا ئەڵێن کەگەیشتیبێتە

پلەی بەرزی عیرفان وخواناسی وناسەوەری .

خدری زیندە : خدرپیغەمبەر ، ناوی یەکێکەلەپێغەمبەران، لەسەردەمی موساپێغەمبەردا ژیاوەوهاورێی بووە ، لەئەفسانەی سامی یان دا ئاوی ژیانی خواردوتەوە هەتاهەتایە نامرێ، لە کوردەواری داخدریزیندەی پێ دەلێن، ناوی تالیایا ،ئیلیایوهن بووە ، وەلەبەر ئەوەی هەمیشە لەجێگەی تەوسەوزی دادانیشتووە — "خضر" یان پێ وتووە ، هەروەهادەلێن لەگەل ئەسکەندەری گەورەلە ئاوی ژییان گەراولەخاکی زولمات داسەرچاوەی ئەوئاوەی دوزی — یەوە ولێی خواردەوە ،پێی مەگەیشتەژییانی نەمری وهەمیشەیی،وەلە هەمودەوروزەمانیک دالەبیابان دابەهانای ونبووان ونیووان دەگا و یارمەتی یان دەدات ، قورئانی پیروزباسی کردووە ،لەکەدەرویش وسوفی یان داپایەییکی بلندهەیە .

خەرامان : بەنازویشتن، بەنازوفیزبەرێگادارویشتن.

خەرقە : ئیلمە ، پارچەی جل ، پارچەییکی بچوک لەقوماش جلێک لەپارچەیبچوک بچوکی جۆراوجۆردروستکرابێ، جل وبەرگی دەروێشان .

خەراج " خراج": باج ، ئەومالەیەکەلەباتی بەکارهێنانی زەوی لەبەرهەمی کشت وکال وشتی تروەردەگیرێ.

خەرقی عادەت :پێچەوانەی خوورەوشت ، لاچون لەسەخوو رەوشت ، زیادەلەرەوشت .

خیرەق " خرق": کوی " خرقە= خەرقە (یە : پارچەی جل ،— جل وبەرگی دەورێشان .

خزمەت : کارکردن بۆکەسێکی تر ، نۆکەری، خزمەتکاری .

خەسیس : چنوک ، چاوچنوک ،بەرچاوتەنگ ، لەچەر ،نان — نەخور ، نان نەدەر.

خــزا ن : چونەنا وشتێکی تەسک ، لەسەرنگ رویشتن،ڕۆیشتنی چا نەوەری بی پی .

خـەتـا " خطـا " : تاوان ، سوچ ، نادروست ، تاوان وگوناهێکی بەئانقەست نەکرابێ.

خـەجـالـەت : شەرمەزاری، حەیا ، شەرمنی .

خیتـابـات (خطـابـات " : وتوویژ ، قسەی روبەروئەوقسانەی روبەروبوکەسێک دەوتری، ئەو قسانەی کەسێک بەیەکێکی تربلی وئەو وەلامی بداتەوە .

خـەتـی بـوتـلان " خـط بطـلان " : خەتی ناراست ، دێری ناحەق، خەتی پوچ ، نوسینی ناراست .

خـەنـدا ن : شکوفەی گوڵ ، خونچەی گوڵ ، دەمبەپێکەنین، خوشحال ، دڵخۆش .

خـەلـوەت " خلـوت " : تەنیایی هەڵبژاردن ،جێ بەتال ، شوێنی خەوتن (٢) خەزان ، گەڵاڕێزان، پاییز ، یەکێکەلەچوار ـ کەژی سال ، سێ مانگی پێش زستانە .

خـەلـەف " خلـف " : نەوە، نەوەی چاک ، کەسێکەلەدوای کەسێکی ترەوەبی، جێ نشین ، ئەولادی دروستکاروشایان .

خـەلیفـە : جێ نشینی پیغەمبەریا ئیمام، ئەوکەسەیەکەلەجی کەسێکی تردادەنیشێ، (٣) ناوی سەرۆکی دەولەتەئیسلامی یەکان بولەپاش حەزرەتی موحەممەدەوە تاروخانی دەولەتی عوسمانی .

خلـوسییـەت " خلـوصیـت " : پاکی، خاوێنی، بی غەشی .

خوش مەنزەر " خوش منظر " :خۆش دیمەن ، روح پەروەر ،دیمەن جوان .

خـوسـرەوی خوبـا ن : فەرمانرەوای جوانان ، پادشای جوانان، خوسرەوی پەرویز، نەوەی ئەنوشیروانی داپەروەرە ، لەسەردەمی ئەودا پیغەمبەری موسولمانان موحەممەدپەیدابو، خوسرەوپادشاییکی

خاوەن شکوبو، دەولەمەندی وگەنجینەکانی بون بەئەفسانە ،دلداری لەگەل شیرین بووە، بەسەرچاوەی چیروکی شیعریلەویژەوئەدەبیات دا .

خورشیدی تابان : روژی روناک، خوری تروسکەدار،.

خورسەند: خوش حال ، دلخوش ، شادمان، قانیع بون ، رازی بون .

خوررەم" خرم": دلخوش ، شاد، خوشحال ،(٢)ئەروتازەو - نازدار.

خوبان : جوانان ، چاکان ، شوخان ، دلبەران .

خەدەنگ : تیری راستودریژ، دارێکی سەخت وقورس وپتەو، تیرونیزەی لێ دروست دەکری(٢) دارگەز، درەختی گەز.

خیرەد"خرد": عەقل وهوش ، زانست، خیرەدمەند: زانا ، هوشیار، بەنوش ، عاقل .

خوتور" خطور": یادهاتنەوە، هاتنەوەبیر، شتێک لەبیر کرابێ ویستوەیاد.

خەواس " خواص ": کوی " خاصە = خاسسە"یە: خزمان ، کەسان ونیزیکان، گەورەکان وهەلبژاردراوانی قەوم(٢) سود و قازانج ، خەواس بەرامبەری عەوام.

خومار"خمار": ئە وزانەسەروسەرئێشانەی کەدوای مەی خواردنەوە بەدی دێ، دەردی سەروسستی بیکە دوای لەناوچونی نەشئەی شەراب لەئینسان دابەدی دی، حالەتی دوای مەستی .

خوان : سفرە، ئەو شتەی نانی لەسەردەخورێ .

خەلەل " خلل ": درز، کون ، پەک کەوتنی کارێک،کارێک کەچەتی تێکەوێ وپێک نەیەت ، زیان ولەناوچونی کارێک ،شێواوی بیرورا ، جیاوازی ، مەودای نیوان دوست .

خیسال " خصال ": کوی" خصلت = خیسلەت "ە: خوورەوشت ، عادەت .

خەد "خد": رومەت ، کولمە ، روخسار ، گونا .

خەتاوخوتەن : ناوی کۆنی ناوچەکانی باکوری چینەکە موشکی ئەوناوەبەناوبانگ بووە .

خونکار: خوێن رێژ ، ئەوەی خوێن دەرێژێ ، ئەوەی کەسێک دەکوژێ .

خەیال : ئەندێشە ، وەهم ، گومان .

خیلاف " خلاف ": پێچەوانە .

د =

دانیش : زانست ، زانیاری ،عیلم ، دانایی .

دانی : نزیک ، نیزیک بو ، دژی"قاصی ـ قاسی".

دارولحوزن (دارالحزن ": مالی خەموخەفەت ، مال وشوێنی کەدانیشتووانی توشی خەوخەفەت بن .

دەرک : تێگەیشتن ، گەیشتن بەشتێک ، حالّی بون.

دیرایەت "درایت": تێگەیشتن، زانین ، ئادار بون،شارەزا بون .

دەلەک : جانەوەرێکی گوشت خورە ، لەسمورەدەکاوهیندەی پشیلەیاتوری گەورەترە ، پیی کورتە ، پیستی یەکجارنەرمە ،رەنگی زەردوقاوەیی هەیە ، ژێرگەردن وسنگی سپی یە ، پیستی بەنرخە ، لەکوردستان دا پەیدادەبێ .

دەلیل " دلیل ": بەلگە ، رێبەر ، پیر ، مورشید ، هەمو بەلگەیەک بوروون کردنەوەی شت ، حوججەت .

دلجو : دلّخواز ، ئەوەی دلّ پەسندی دەکات .

دولدول : ژوشکی گەورە ، ژوشکی تیرهاوێژ ، سیخور ، (٢)بە مانای کارێکی گەورە ، (٣) ناوی ئێسترێکەدەلین "موقەوقیس فەرمانرەوای میسربۆپێغەمبەری‌ئیسلامی ناردبوبەیداری وحەزرەتی علی کوری ئەبوتالیب سواری دەبو ، هەربەمهۆیەوەبەحەزرتی عەلی یان وتووە شای " دولدول سووار ".

دەقیق : بارێک ، نەرم، ورد، (٢) ئارد (٣) کارێک پیاو سەری لێ دەرنەکا ، کاری داپۆشراووئەستم، نوکتەی باریک .

دود : دوکەل .

دەماغ: مێشک ، شتێکی نەرم ورەنگ بوری کالەناوقاپی سەر" جومجومە"دایە .

دەهـر "دهـر" : رۆژگار ، زەمان، زەمانە ، رۆژگاری بێ پایان.

دەقیقـی : باریکی، نەرمی، وردی .

دەفینـــە : شاراوە ، پەنهان ، پارەیا شتێکی ترکەلەژێرخاکا شاردرابێتەوە ، گەنجینە ،خەزێنە .

دور: دور" در" : مرواری درشت .

دورد : خلتـــە .

دیبـــا : جورەقوماشیکیئاوریشمی یە ، قوماشی ئـاوریشمـــی رنگاورەنگ .

دیبـاچـــە : سەرەتا ، سەرەتای مەبەست ، شەرحێ کەلەپێشەوەی کتێبدا بنوسرێ، (۲) روخسار ، رو ، بەعەرەبی" دیباجە "ی پێئەلێن.

دیـــار : کوی دار ، مال ، شار ، سەرزەمین ، هەرێم ، — مەلبەند ، ناوچە (۲) ئاشکرا ، دیاری .

دەهـەن : زار ، دەم

دیرینـــە : کۆن ، کۆنە ، پێشینە ، لەمێژینە ، قەدیم بون ،بە سالاچو ، پیری لەکارکەوتو .

ر =

ڕەجـا "رجـا": تکـا کردن، ئومێدکردن.

ڕەحمـەت "رحمـت": مێهرەبانی چاکەکردن، بەخشین، بەزەیی.

ڕەئیـس "رئیـس": سـەردار، سەروەر، سەردەستە، پێشـەوا، گەورەی میللـەت.

ڕەشـک: غیرەت، حەسادەت.

ڕەم "رم": (١) رامکردن، هەڵاتن، دورکەوتنەوەراکردن لـە ترسان، رەو، رەوینەوە (٢) پەلامار، هێرش، بەسەردادن، رەمـی ئاهو: سل کردنی مامز.

ڕەهـن: بریتی یەلەوشتەی کەدەدرێتەکەسێک وپارەی لـێ قەرزدەکرێ، نرخی ئەوشتەهێندەی پارکەبی، قەرزدارشتەکـەی وەر دەگرێتەوەلەپاش ئەوەی قەرزەکەداداتەوە.

ڕەحمـان "رحمـان": بەخشەندەومیهرەبان، یەکێک لەناوە- کانی خوای گەورەیە.

ڕمـوز: کوی رەمزە: ئیشارەت، رازی نهێنی داپۆشراو،ئەو بزوتنەوەیەکەلەئەنجامی دائادەمیزاددەرکی مەبەس دەکا.

ڕوح: (١) گیان، رەوان، نەفس، جان،(٢) فەرمانی خـودا وەحی خودا، فریشتە.

ڕەوغـەن: رون، شتێکی شل یانەرم وچەورەلەکەرەیـادوگیا دەنکی بادام وگەرچەک وزەیتون وشتی تردەردەهێنرێ.

ڕوقعـە "رقعـە": نامە، نوسین، نوسراو، پارچەکاغەزێـک بۆنوسین پامادەبی(٢) جۆرەخەتێکی نوسینە (٣)پارچەی هەموشتێـک (٤) پینەی جل وبەرگ.

ڕوخنـە: کون، درز.

ڕوبـاب: یەکێک لەئامرازەکانی موسیقای کۆنە، وێنـەی تارە بەلام کاسەکەی بچوکترەولەکوناوتەلی بووەبەهۆی کەمانچەوە

لیدراوه.

ریعایەت " رعایت ": لەوەراندنی مەرومالات ،لەوەراندنی ئاژەل وپاتالی گیاخورلەلەوەرگادا ،(٢)راگەیشتن بەئیش وکاری رەعیەتان ،(٣) راگرتنیڕێزومافی کەسێک،دلنەوایی و میهرەبانی، چاکەویارمەتی دان .

ریوایەت " روایت ": چیروک ، داستان، گێڕانەوەی مەبەست ،خەبەریاحەدیس .

روحانییەت " روحانیت ": پاکی وپیروزی، پارێزگاری، (٢) زانایان وپێشەوایانی ئایینی، کۆمەلی روحانیانی ئایینی ، ئەوکەسانەی پێیان وایەروحمادەدەنیە .

روکن " رکن": (١) بەشی گەورەتروبەهێزتری هەرشتێک ئەندامی گەورە، ئەوەی کەپێی بەهێزبن وپالی وی دەن (٢)پایەو کۆلەکە (٣) گەورەوپێشەوای قەوم.

ریشتە "رشتە": رستە، تال ، داو، رێزیک شتی هونراوەی وەکومرواری، تەناف .

رەقیبان : ئەوکەسانەی مەیلیان بۆشتێک یاکەسیک هەبێ و عاشقی بن ، هەریەکەیان رەقیبی ئەوی تریانە، ئەوانەی قسە و کردەوەوبزوتنەوەی خەلکی هەلدەگرن یاتوماری دەکەن .

ریسوا : بێ ئابرو، بەدناو، بێ شەرم، شەرمەزاری بەهۆی کاری ناحەزوخراپەوە، ئەوکەسەی کەکاری خراب وناحەزی لێ‌ئاشکرا بێ ولەلای خەلک شەرمەزاروبێ ئابروبێ .

ریا : بەدروخۆپیشان دان بەکەسێکی باش وداوێن پاک ، خۆپیشان دان بەخیرخوا ولەراستیش داواتەبی، دورویی،.

رەزان : میو، داری تری.

رەزیل "رذیل": ناکەس، پەست، نزم ، زەبون .

رەعـــد "رعـــد": هەورەتریشقە، دەنگی هەور.

رەســەدخـانــە: ئەوماڵ وشوێنەی کەئا مرازوکــەرەســــــەی ئەستێرەناسی تێداکودەبێتەوە.

ز =

زاهيد "زاهد": تۆبەکار ، ئەوکەسەی وازی لەدونیا هێنا بێ وخەریکی عیبادەت بێ ، پارێزگار ، پارسا .

زات "ذات": خاوەن ، خوداوەندی هەبون وجەوهەری هەموشتێک نەفسی هەموشتێک ، سرشت .

زاهیر "ظاهر": ئاشکرا ، دیار ، پەیدا ، نوێنراوە .

زایع " ضایع ": بێ بەهرە ، بێ سود ،بێکار ،بەغیروچو ، وازلێ‌هێنراو ، ون بو ،بزربو .

زاغ : قەلّەرەشە ، بالّداریّکی رەشە ، لەقەلەسا بونەبچوکترە ودەنوک وپێی سورە ، لەهاوینادەچێتەکوێستان وشێنی سارد .

زانو: چوک ، ئەژنۆ .

زەمیر " ضمیر ": (١) ناوەوەی ئادەمیزاد ،ناخی‌دل،ئەندیشە ورازی ناودل ، نیهاد ، دەرون، (٢) لەدەستوری زمان دائەوشەیەک جێگری ناووشەخس دەگەبێنێ ، وەکومن ، تۆ ، ئەو ،ئێمە ، ئەوان .

زەمهەریر "زمهریر": زۆرسارد ، سەرمای سەخت ، جێگەی‌یەکجار سارد .

زەلەیخا : ناوی ژنی پوتیفاری عەزیزی میسربو ، ئەوەی — حەزرەتی یوسفی بەپارەکری، زولەیخا عاشقی یوسف بو بەلام یوسف مەیلی بۆی نەبولەبەرئەوەلای پوتیفاری مێردی بوختانی پێ کرد تاخستی یەزینداندوە ، بەلام لەئەنجام دا ،یوسف لەزیندان رزگاری بو لەوکاتەی زولەیخا پیربوبو ، رۆژی لەسەرریّی یوسف دانیشت وبەفرمێسک وپارانەوەدا وای‌لێ کردکەلێ خۆش بێ وئیمانیشی بە پیغەمبەرایەتی هێنا ، ئیتریوسف دۆعای بۆکردوگەنج بووەوشویان بەیەکتری کرد، لەقورئان داباسی ئەمرودا وانەکراوە .

زوهــره " زهـره ": ناهید، ڤینوس، نزیکترینی ئەستیرە ـ گەروکەکانەلەزەوی ئیمە، لەپیش رۆژهەلات ولەپاش روژئاوا لــــە ئاسمان دادەبیزی، ماوەی بزوتنەوەی لەدەوری رۆژدا "٢٢٥" روژە، دوئەوەندەی عەتاریدوهەندی لەزەوی ئیمەبچوکترە، گۆرانیی فیکر و سەماکەری چەرخ وفەلەکی پەدەلین .

زەوال " زوال ": لەناوچون ، لەبەین چون ، دورکەوتنەوە، پاک بونەوە.

زومــره " زمـره ": دەستە، پول ، کۆمەل ، گروە.

زەرف "ظـرف ": لەزانستی " سەرف = صرف " داهەموشتیکـــــی کەشتیکی تری تیدابی، ئەوەی ماناى " لە"ی تیدایە،دوبەشە،جیگە و کات ، (٢) بلیمەتی ، پسیوری (٣) قاپ ، هەموشتیکی کەشتیکــی تری بخریتەناوەوە، (۴) حال ، وەزع .

زەکـات " زکـاه " = **زکوە**: خوالاسەوهەلپژاردەی شتیک بـــە شتیک لەمال کەبەدەستوروفەرمانی شەرع لەریی خودابیدەن بــنـــە فەقیروهەژار، لەزاراوەی " فیق ـ فیقه " دابەشیکی دیاری لـــە مالەکەدەبی بیدەن بەهەژاران وئەوانەی خیریان پی دەشی .

زەررە " ذره ": (١) شتی یەکجاربچوک (٢) هەریەکیک لەوشتــە بچوکانەی لەهەوادابلاون ولەبەرتیشکی روژدیاردەبن .

زیـارەت " زیـارت ": چونەلای کەسی گەورەوپایەبلندبــــۆ دەست ماچ کردنی، چونەلای شیخان وپیاوچاکان وخوانا سان بۆدەست ماچ کردنی، چونەسەرئاراماگاوگۆری پیرانی پیروزوپیاوچاکانـــــی مــردو.

زینـەت : جوان کردن ،هەرشتیکی کەشتیکی تری پی جوان ـ بکری، ئارایش .

زەنــگ : (١) ژەنگ ، ئەوشتەیەکەلەئەنجامی هەواوتەرایـــی

لەسەرئاسن پەیدادەبێ ، کارکردنی ئولسپژین لەئاسن ،(٢)تیشکی مانگ وروژ ،(٣) کەسی خەلکی زەنگبارکەناوی ولاتێکەلەئەفریقا دانیشتتوانی ئەوی پێستیان رەشە ،(٤) زەنگولە .

زەنگی : نیسبەتەبۆزەنگ یا زەنگبارکەناویولاتێکەلە ئەفریقاوخەڵکەکەی پێست رەش، لەکونابەهەمورەشکانیان دەگوت زەنگی، رەشی، قولەرەش ،.

زیا "ضیاء": رۆشنایی ، روناکی، تروسکایی، تریفە .

زەغەن : بالداریکەلەقەلەرەشەدەچێ وبچوکترە ، جانەوەری بچوکی وەکو منتبەک راودەکاوچولەکەی رەشیشی پێ دەلێن .

زیکر " ذکر": (١) هاتنەوەیاد ، وەبیرهاتنەوە ،(٢) ناو — هێنان (٣) ستایش وسپاس ، نوێژ ، ویژدودوعا .

زمیمە "ضمیمە": پێوەلکینەراو ، پێوەنوساو ،پێوەچەسپاو .

زولفەقار " ذوالفقار": ناوی شمشیری حەزرەتی عەلی کوری ئەبوتالیبە .

زولەمات " ظلمات": کوی " ظلمت = زولمەت "ە ، تاریکی دواکەوتویی، نەویندەواری ،پێشینیان وقەدیمیان پێیان وابوکە زولەمات لەئاخری زەوی دایەوسەرەچاوەیکی کەهەرکەس ئاوی ئەم سەرچاوەیە بخواتەوە ژیانی هەمیشەیی دەست دەکەوی ، هەربەمهۆیە وە ئەمسەرچاوەیان ناوناوەئاوی حەیات وگوتویانەکەئەسکەندەر چوبەشوێن ئاوی حەیات دا بەلامنەیگەیشتی وخدرپیغەمبەرلەئاوی ئەوسەرچاوەی خواردەوەوژیانی هەمیشەیی دەست کەوت ،جوغرافیا — نوسانی کون زولەماتیان بەقوتبی شیمال داناوە ، چون ماوەی شەش مانگ لە سال دالەوشوێنەدا هەواتاریکەوبەبیروباوەری ئەهلی تەسەووف مەبەست لە هەوای نەفسانی وخووڕەوشتی حەیوانی یە ،

زەفەر" ظفر": هیواوئامانج هاتنەدی، بەئاوات گەیشتن ، بەمەزارگەیشتن ، سەرکەوتن .

زەوق " ذوق ": (١) چیژ، تام (٢) خوورەوشت (٣) خۆشی، — دونیایی .

زەلیلەت " ذلت ": چارەرەشی ، بەدبەختی، پەستی،گومرایی، رێگەون کردن.

زەیقەتخانە "ذیقتخانە": مالی تەنگ وتاریک .

زەیشت : ناحەز، ناجوان ، ناپەسند،روناحەز،بەددیمەن.

زەیستان : ژنی تازەزاو،

زەیبا : جوان ، روجوان ، دڵبەر، دڵرفین ، شۆخ .

زەقەن " ذقن ": چالی چەند.

ژ =

ژولیدە: خەمگین ، پەرێشان ، لێقەوماو، سەراوژێر. لێقەوماو.

س =

ساقی : (۱) ئەوکەسەی ئاویا شەراب دەدا بەیەکێکی تر ، ئەوەی لەکۆڕی مەنوشی دامەی لەپیالەدەکاودەیدا بەدەستی مەی نوشان ،(۲) لەزاراوەی سوفیایەتی دارابەری راستەقینە ، "مورشیدی حەقیقی" کەئەمەخواخویەتی : وەکولەقورئان داهاتووە "وسقاهم‌ربهم‌شرابا طهورا "،(۳) پیری پوخت و شارەزاکەفەیزوبەهرە بەمریدەکان دەگەیەنێ .

سالیک " سالک ": رێبوار ، پەیرەو ،زاهید ، سۆفی،دەروێش، ئەوکەسەی دەروا ، ئەوکەسەی رێیەک دەگرێتەبەروبەورێیەدا دەروا ، لەزاراوەی سوفیزمدا ئەوکەسەی کەبەرێنوینی پیرومورشیدبەریی خواناسی وپارێزگاری دابروا وسلوک بەیتی یەلەگەران لەپلەو پایەی وجوددا بۆگەیشتن بەراستی ودروستی، لەمەرجەکانی ئەو بریتی یەلەرەنج وزەحمەت وگۆشەگیری وعیبادەت وشەونەنوستن ودورکەوتنەوەلەهەوای نەفس ، بەسالیکان ئەهلی سلوک وئەهلی تەریقەتیشیان پێ دەلێن .

سالح "صالح": چاک ، دروستکار ، راست‌وکردەوەچاک ە .

سامان : دەولەت ومال ،ئەسبابی دەولەمەندی، (۲)رێک و پێکی ، جوانی (۳) نیشانەوئەاندازە ، (۴)هێمنی ولەسەرخۆیی، (۵) هەموبەرهەمێکی ئەدەبی وهونەری(۶) ناوی کەسێک بوکەبنەمالەی پادشایانی سامانی دروست‌کرد .

ساغەر: جام ، پیالەی شەراب‌خواردنەوە ، کاسەیەک بۆمەی خواردنەوەکەلەبلوریا زێروزێویا شتێکی تردروست‌کرابێ،لە زاراوەی سوفیایەتی داشتێکی کەلەودانوری غەیبی ونهێنی ببینن لەواتاومەعنەویات بگەن ، دلی خواناس وعارف .

سـاری : (١) کارکردن لەشتێک بەجۆرێک کەبەهەمولایێک بلاو ببێتەوە، (٢) ئەوەی بەشەودەروا ، شەورەو ،دەرچون لەودیو ،لـــــە زاراوەی پزشکیدا نەخۆشی یەک لەکەسێکەوەبەکەسێکی تربگا .

سـالار: سەروک ، سەردار ، رەئیس ، سەرۆکی میللەتە گەورەی قەوم ، گەورەوپێشرەوی کاروان یا لەشکر ، قافلەسالار ،لەزاراوەی کشت وکال دا وەرزێری ئاگاداروکارامەکەبەکاروباری زەوی وئـــاو داشتن و کشت وکال رابگا .

ساکیـن " سـاکن ": ئارامگرتو ، بێ بزوتنەوە ،نیشتەجـــێ ، موقیم ، دانیشتــو .

ســەبـات " ثبـات ": قایمی، راست ودروستی، نەگۆریـــــــن، بیروورا نەگورین .

ســـەرراف " صـراف ": (١) ئەوکەسەی کەپارەی ساغلەپارەی قەلب جیادەکاتەوە ، زێرناس ، (٢) ئەوکەسەیەکەپارەدەگۆرێتەوە ، ئەو کەسەیەکەبازرگانی وکڕین وفروشتن بەپارەدەکا .

ســـەرف " صـــرف ": زانستی ییکەبەباس بەت پیشتیاقی وشـــەی عەرەبیەوە (٢) بلاوکردنەوە ، خەرج کردن، خەرج کردنی مال وپـــارە (٣) دەرهێنانی شتێک یاکەسێک لەجێگەیێک .

ســـرر "سـر": راز ، نهێنی ، نهینی دەرون ، شتی داپۆشراو و نەبیـــزاو .

ســەرمـایـە : پارەوپول ومالی بازرگانی،ئەوەی ئالــویــری پێ دەکرێ .

سـەمـەر " ثمـــر ": بەر ، میوە ،.

سـەفینـە " سفینـە ":کەشتی، پاپـور .

ســەلات " صـــلاە " : نـویـــژو پارانەوەلەلایەن بەندەوەلــــە

خودا ، رەحمەتی خوا بەبەندەکانی .

سەلا" صلا": وشەییکەبۆبانگ کردنی خەڵکی بەکاردەهێنری، بانگ کردنی خەڵک بۆکارێک ، نوێژکردن، (٢) نان خواردن .

سەررشتە : سەری هەوادا ،رێگەی کار ، سەرکەوتن وزانینی کار شارەزابی وکارامەیی لەکاردا (٢)دەفتەری حیساب .

سەدارەت " صدارت " : جێگەی بەرز ، گەورەیی،پلەی سەرۆکی وەزیران، سەدری ئەعزەم، بالانشین .

سیلاح" سلاح": چەک ، هەموئالەتێکی کەلەشەڕدا بەکار بهێنری، تەقەمەنی، .

سیفات " صفات ": کوی" صفت" = سیفەت "ە : چۆنیەتی ئەو شتەیەکەچۆنیەتی شتێک یاکەسێک دیاری بکا .

سوجدە" سجدە": نێوچاوان گەیاندنەسەرزەوی،بۆمەبەستی عیبادەت وخۆبەچوک ونزمپیشان دان ، کڕنۆش بردن .

سوحبەت " صحبت ": : هاودەمی، هاورێیەتی، وتووێژ، گوفتوگۆ.

سوبحان : بەپاکی یادی خوداکردن، حەزرەتی سوبحان : خودای پاک وبێ عەیب ، سوبحانی: خودایی، ئیلاهی .

سولوک " سلوک ": گرتنی ڕێگەیێک ولەسەری ڕۆیشتن ، — رەفتار، رەوشت ، ڕێرەو، بوتەریقەت بەکاردەهێنرێ، .

سریشک : فرمێسک ، ئەسرین ، دلۆپەدلۆپەی ئاوی چاوکە لەکاتی گریان دادەڕژێتەخوارەوە .

سوفی" صوفی": دەروێش ، شێخ، مرید، ئەوکەسەیەکە پرەوی تەریقەتی سۆفی " سوفیزم" دەکا ، پەشمینەپۆش . یەکەم کەس کەپێیان وتووە سوفی ئەبوقاسمی سوفی بووەکەلەسالی ١٦٠ کۆچی مانگی ، کۆچی دوایی کردووەویەکەم کەس کەواژەی سۆفی لە

کتێبەکەی خویا هینا وەعەمروبنی بەحری جا حیزبووەکەلەنیوەی یەکەمی سەدەی سێهەمی کۆچی دا ژیا و . .

سروروسور: کەیف وخۆشی ، شایی وزەماوەند ،شادی وکامەرانی، گوشادی ودڵخوشی .

سورە: فەسل یا پارچەیێکی سەربەخۆلەکتیب ،بەشێک یا پارچەیەک لەقورئان ، هەرکام لەسەدوچاردەفەسلەکانی قورئانی پیرۆز، سورەی یوسف : پارچەوبەشێک لەقورئان کەباسی حەزرەتی یوسف دەکا .

سەیقەل "صیقل ": مشت ومال کردنی شیروخەنجەر، پاک کردنەوەوتیژ کردنوبریقەدان بەشیروخەنجەرە .

سەفسەتە " سفسطە ": وەرگێرا و لەیونانی، بەلگەوقیاسی باتل ونادروست بۆپێچەوانەنیشان دانی راستی .

سیفە " صیفە ": چور، ئەسل ، شیوەی هەرشتێک لەقالبی رێژراودا ، لەزاراوەی سەرفی عەرەبی دا شیوەوشکلێک کەبەکەم وزیادکردنی پیتەکان یا گورانی حەرەکەکان دەدری بەواژە ،وەکو سیغەی موفرەد، سیغەی تەسبیە، لەزاراوەی فیق داکاتی معامەلە و کرین وفروشتن وبەستنی نیکاح بەسەرزمانی دادەهینن وە، بەلگەی رازی بونی هەردولایە، (٢) ژنێکی کەهەمیشەیی نەبێ ، ژنێکی کە بۆماوەییکی کەم ودیاری کراولەپیاوێک مارەبکرێ .

سیغەی تەرازی : چونیایەتی رازی بونی دەکەس .

سەدەف " صدف ": گیاندارێکی بچووکەلەنێوئاودا دەژی، لاشەی لەنێوتویکلێک دایەپیی دەلێن " سەدەف" ئەوگیاندارەچەند جۆری هەیە، ئەوگیاندارەچەند جوری هەیە، بەناوبانگترینیان سەدەفی مرواری یەکەمایەیەک لەنێولەشی خۆی دادینیتەبەرهەمئەو مایەیەوردەوردەرەق دەبێ ومرواری لێ پیک دێ، بۆدروست کردنی

ئەنگوستیلەوزیوەروهەندێ شتی جوان وڕازاوەلەتویکلی ئەو گیاندارانەسودوەردەگرن ،سەدەفی سەدوچاردەلیزگەکینا یەلە قورئانی پیروزەکەسەدوچارده سورەی هەیە ، سەدەفی ئاگرین کینایە لەخورەکەسەدەفی فەلەک وسەدەفی روژیشی پێ دەلێن ، سەدەفی مرواری لەئیقیانوسی گەورەوئیقیانوسی هێندوخەلیجی فارس دا ـ بەزوری هەیە .

سەمی بی " سمیی ": هاونا و ، هاوتا .

سەلەف " سلف ": رابردو ، لەرابردودا ،هەرکەس کەپتر ژیا بێ لەباوکان وخزمانی کەسێک .

سەداوسەیتە " صداوصیتە ": دەنگ وئاواز ، بانگ و ئاوازیک کەلەکیۆیاشوینێکی ترەوەدەنگ داتەوە ودوبارەببیسرـ ێتەوە .

سورمە : کل ، چەشنەخولێکی نەرم ورەش ووردەبورەش کردنی برژانگ ورشتنی چاوبەکاردەهێنری .

سوبحی شەمەل " صبحا مل ": بەربەیانی ئارەزو ، بەرە بەیانی ئاوات .

سەید "صید ": راو ، شکار ، راووشکار ، نیچیر .

سولتان " سلطان ": (١) فەرمانرەوا ، پادشا ، مەلیک ، (٢) بەلگە ، هێزوتوانا .

سەیاد " صیاد ": راوکەر ، راوچی، شکارچی .

سەرشەنگەندە: شەرمەزار ، سەرنەوی .

سەعادەت : بەختیاری، کامەرانی، خوش بەختی ، دژی بەد بەختی .

سەقەر "سقر ": دوزەخ .

سەنا "ثنـاء ": ستایش ، مەدح.

سـەییـار " سیار ": گەروک ، کاروان ، قافلە .

سیم تـەن : لەشی سپی زیوین ، بەدەنی سپی وەک زیو .

سیما : وینە ، روخسار ، نەقش ، شیوە ، شکل .

سـەبیـل " سبیـل ": ریگە ، ری، ریگەی ئاشکرا .

سـەرچـل : (١) شیت وسەرسەری، (٢) سەرلق .

سرایـەت " سـرایـت ": بروانە ساری .

سـەبا " صبـا ": (١) بای شەمال ، بایەک کەلەروژهەلاتـەوە شنەی دی .

سـەفـەر " سفـر ": بریتی ریگە ، لەشاریک بوشاریک چون .

سـەعی" سعـی": (١) تیکوشان، کارکردن، (٢) چـــون ، رویشتن ،(٣) ئەوراکردنەیەلەکاتی حەج دا لەنیوان" سـەفـا و مەروە ".

سـەنـەم " صنـم": بـوت .

سفیـدەی سـوبـح:روناکی بەیانی، روناکایی بەرەبەیان.

سـەبـو : گـوزە .

سـەحیفـە " صحیفـە ": نامە ، لاپەرەی کتیب ، کتیبی بچوک، گوفار ، روژنامە .

ستـون : کولەکە .

سـەعـب " صعـب ": سەخت ، کاری سەخت ، ئەوشتەی بەسەختی بیتەدەسـت .

سـەفـا " صفـاء ": ساف بون ،پاک وروناک ، پاکی وخاوینی، رەوشەنی ، روناکایی، برەو ، خوشی وشادی، یەک رەنگی.

سـەهبـا " صهبـا " : پيـالّـە، پيالّەی شەراب ، جام .

سـەودا : ڕەشايـی ، تاپـۆ، ڕەشـايی خەڵـک ، کەس ،ڕەشاييی شـارێک کەلەدوردێتەبەرچاوە .

ش =

شاهید " شاهد ": بوک کچی جوان ، مەعشوق ، دلبەر ، (٢) گەواه ، ئەوەی روداوو کارەساتێک بەچاوی خۆی دەبینێ و گەواهی دەدا ، حازربون.

شام: (١) سەرەتای شەو ، ئەوکاتەی کەتازەتاریکی دەست پێ دەکا ، کینایەتە بۆرەشی وتاریکی(٢) خواردەمەنی ئێوارەوشەو (٣) ولاتی سوریە ، شاری دیمەشق .

شامات : کۆی " شام" ە-بروانە شام (٢) کۆی " شامە"یە خاڵ ، (٣) شامرد ، مردنی شا ، زاراوەییکە لەیاری شەترەنج بە کار دەهێنرێ ، (۴) ناوچەییکەسەربەمەهاباد .

شەرارە : بڵێسە ، پروشکە ، ئەوەی لەئاگرەوەبۆهەوا بەرز-دەبێتەوە ، قرچە .

شەمس " شمس ": خۆر ، رۆژ ، شوعلە ، بڵێسە ، گر ،زمانەی ئاور.

شەوق "شوق": ئارەزو ، مەیل ، تاسە ، ئیشتیاق،رەغبەت ، بیرکردن ، یاد ، نیاز ، (٢) روناکی ، تیشک .

شەعر "شعر": مو ، مۆی ئادەمیزاد ، توک ومۆی ئاژاڵ .

شەوی قەدر: شەوی عیبادەت ومانگی قەمەری ، سی شەوی دوایی مانگی قەمەری کەمانگ دیارنابێ ،شەوێکەلەمانگی رەمەزان دا ، شەوی پارانەوەیە ، قورئانی پیرۆز ، لەوشەوەدابۆپێغەمبەر هاتۆتەخوارەوە .

شەریف " شریف ": خاوەن شەرەف ، بەرێزوبەحورمەت .

شەرەفیابی : بەخزمەت کەسێکی گەورەگەیشتن.

شەکیب : سەبروئارام .

شهلی: نیسبەتەبەشبلە، لەئاوایییەکانی "ما وراء لنهر".

شورب "**شُرب**": خواردنەوە، ئاوخواردنەوە.

شەجەر "**شَجَر**": دار، درەخت،.

شەعیر "**شعیر**": جۆ، شەبیهە، وێنە.

شەفیع "**شَفیع**": تکاکار.

شەکوە "**شکوە**": گلەیی، سکالا کردن، شکایەت (٢)جۆرە نەخۆشی ییکە.

شوهود "**شهود**": کۆی شاهیدە بڕوا نەشاهید.

شیعر "**شِعر**": قسەی بەکێش وقافیەوهۆنراوە، ئەوقسەیەی کێش وقافیەوخەیالی تێدایە.

شیعار "**شِعار**": درۆشم، وێنە، عەلامەت

شەهد "**شهد**": هەنگوین.

= ع

عالەم " عالَم ": (١) جیهان ، خەلق ،(٢) فەلەک ، ڕۆژگار، دونیا وئەوەی تییدایە .

عار: نەنگ ، شەرم، عەیب .

عاریز " عارِض": (١) پێشان دان ، ڕوداو ، سەردەستەی لەشکر، پەیدا بون (٢) ڕو، روخسار، ڕومەت ، دەموچاوە .

عەبەس "عَبث ": کاری بێ هودە ، کاری بەسود، کردنی شتێک کەسودی تێدا نەبێ.

عەسەس " عسس ": کۆی " عاس"ـە (١) پاسەوانی شەو ،شەوگەرد ، ئەوەی شتەودەگەڕێ بەمەبەستی پاسەوانی ،(٢) دز .

عیسمەت " عصمت ": خۆپاراستن لەگوناه ، تاوان وگوناهو نەکردن، ڕێ گرتن لەخراپە، پاکی .

عەسا " عصا ": گۆچان ، ئەودارەسەرخوارەیەکەلەکاتی ڕۆیشتن دابەدەستەوەدەیگرن ویاریدەی ڕۆیشتن دەدا ،عەسای موسا : گۆچانی حەزرەتی موسا .

عیسیان " عصیان ": سەردانەنواندن، یاخیبون، بەقسە نەکردن ، فەرمان نەهێنانەجێ ، غەزرین .

عەسر " عصر": (١) کاتی دوای نیوەڕو تارۆژئاوا ، (٢) ڕۆژگار، خول ، چەرخ، دەور، سەدە، دەهر،(٣) گوشینی شتێک بۆ مەبەستی ئەوەی ئاویاشیرەی دەربهێنرێ .

عوشرەت " عشرت ": دوستایەتی، تێکەڵ بون، ژیان لەگەڵ یەکتری دا ، ژیانی خۆش ، ژیانی بەختیاری.

عەقار " عقار": ماڵ ، کەرەسەی ناوماڵ (٢) ئاووزەوی ـ کشت وکاڵ .

عوقار " عقار": (١) ماڵ ، کەرەسەی ناوماڵ، ماڵی

هەڵبژێردراو، (٢)شەراب ، مەی .

عەرسە "عرصە": حەوشە ، گۆڕەپانی ناوخانو ،گۆڕەپانی پێش قەسروباڵەخانە ، مەیدان .

عەقڵ" عقل ": هۆش ، ئەوهێزوهەستەیەلە ئادەمیزاداکە جوانی، ناشیرینی، کاری چاک وخراپ لەیەکتری جودادەکاتەوە ، عەقڵی کول : عەقڵی تەواو.

عینان "عِنان": جڵەو، ئەو پەتەیەکەبەڵفاوی ئەسپەوەیە وسواربەدەستی دەیگرێ .

عینایەت " عِنایت": ڕێ پێشان دان ، پاراستن ، دەست گرتنی یەکێک لەپێناوی ئەوەی لەکارێ داسەربکەوێ، وردی لەکار کردن دا .

عەتتار "عَطّار": عەترفرۆش، ئەوکەسەی عەترودەرمانی بۆن خۆش دەفرۆشێ .

عیقد "عِقد": (١) ملوانکە ، گەردانە ، گەردن بەند ،عیقدی سورەییا (عِقدثُرَّیا): چەند ئەستێرەی روناک وتروسکەدارکەبە شێوەی ملوانکەدیاری دەدەن وشێوەی گەردن بەند،پێک دێنن،پەورین عیقدی مونەززەم " عِقدِمُنَظَّمْ": رستەرێک وپێک ، رستەمرواری رێک وپێک .

عیشوە: کاری داپۆشراو، کاری نادیاری، ناز، دڵبەری،ناز فرۆشتن .

عوقبا "عُقْبَی": جەزا ، سزای کردەوە، دوایی هەرشتێک دوایی هەرکارێک ، ئاخیرەت ، رۆژی دوایی ، رۆژی لێ پرسینەوە، دنیای دیکە.

عەد (عَدّ": ژماردکردن، بژاردن ،.

عوسات " عَصات ": کۆی" عاسی ـ عاصِی": گوناهکار، ـ تاوانبار، خاوەن گوناح .

عەدالەت " عدالت ": دادگەری، بەئینساف بون.

عەقرەب " عَقْرب ": دوپشک ، ناوی بورجی هەشتەم لە دوازدەبورجەکانیئاسمان .

عورزە "عرضە ":لێ هاتویی،همیمەت ، هێزوتوانایی، (٢) مەکروفێڵ .

عود: (١) دار ، لقێکی لەدرەخت جودا دەبێتەوە ، (٢) ناوی یەکێک لەئامزارەکانی موسیقایە (٣) ناوی درەختێکەلەهێندو- بیرمانی دەڕوێ، دارەکەی قاوەیی ڕەنگ وبون خۆشە ، لەئاوری ـ داوێن بۆ ئەوەی بونی خۆش بێت، عودی قوماری:جۆرەعودێکە ، نیسبەتەبۆ" قومار" یا " کۆمار" ناوی شارێکە لەولآتی هێندوستان

عەجوز "عجوز": پیرێژن ، ژنی پیر ،ژنی بەسالآچو .

عەلایق " عَلائق": کۆی " عەلاقە . علاقە" بەهەمو شتێکی پەیوەندی بەئادەمیزادەوە هەبێ وەکومال ومندال ، پێوەندی دۆستایەتی، خۆشەویستی، عیشق ، ئەوین .

عەفو "عَفو": لێخۆش بون ، لێ بوردن ، بەخشین، لەگوناهی یەکێک خۆش بون .

عەدو "عدو": دوژمن .

عید: جەژن ، ڕۆژی جەژن ، هەرڕۆژێکی کەدەبێتەمایەی خۆشی وشادی کۆمەڵە، کەسێک . عیدەبنیا : لەجەژنی ئێمە .

عیرفان " عِرفان": ناسین، خواناسی، ناسەوەری،عیرفان بەمانای گشتی شاوەزایی وئاگاداربون لەوردەکاری ونهێنیەکانی شتێکە ، بەرامبەری زانستی رواڵەتی وچینایەتی، بەوێنەدەڵێن

فلان كەس پزشكێكی عا ریفە ، وا تەهەربەنوسرا وەوخوێندنەوەرا زی -
نا بێ، یا فلاّن عا رف ، چا زا ن وقسەزا نێكی عا رفە ، وا تەتەنیـا بـە
لاسا یی كردنەوەی روا ڵەتی قا نیع نا بێ، جوا نی ووردەكا ری قسـەـ
زا نی وچا زا نیفێربووە ، عیرفا ن بەما نا ی تا یبەتی، دوزینەوەوبـە
دەست هێنا نی را ستی شت ،بەشێوەی دیتن ودۆزینەوە ،وەبەمهۆیـەوە
سوفیا یەتی وا تە تەسەووف لەبنەرتا یەكێك لەتروسكەكا نی عیرفـا نە
سوفییا تی نەحلەشێوەورێگا ورێبا زێكی كیردەوەیی یەكەسەرچا وەكەی
لە عیرفا نەوەیە، بەلاّم غیرفا ن مـا نا یەكی گشتی وتێكرا یی تـرە،
كەبریتی یەلەسوفیا یەتی ونەحلەكا نیش ، دەگرێتەوە، بەعیبا رە -
تێكی ترنیسبەتی نێوا ن سوفیا یەتی وعیرفا ن بەقەولی مەنتیقیا ن.
بەوما نا یەبۆی هەیە ئینسا نێك وكەسێك عا رف بێ بەلاّمسوفی نەبـێ،
هەر وەكوبۆی هەیە كەسێك بەروا ڵەت چوبێتەنا ورێگەورێبـا زی -
تەسەووفەوە، بەلاّم لەعیرفا ن وخوا نا سی بەهرەیەكی وەرنەگرتبێ،
جا ری وا یە دیوما نە وا ژەی عا رفیا ن لەمەعنا دا بەرزتروبەرێزترلـە
وا ژەی دەروێش وسۆفی بەكا رهێنا وە .

عنـا سیـر " عَنـا صـر": (١) ما ك ، ڕەگەز، ڕیشە، بنەرەت -
(٢) چوا رعونسوری پێشینا ن ، بریتی یە لەئا و ،با ،خا ك ،ئا گر .

غ =

غـايـب " غـائـب ": نا ديار ، دورلـەپێش چا و ،لـەجێگەنـەبون، ناپەيدا ، ئەوكەسەيەكەئا مادەنيەولـەجێيەكى ترە .

غـافـڵ "غـافـڵ": بێ ئاگا ،نا هوشيار ، ئەوەى زوشتى لـــە بيردەچێتـەوە ، بێ خەبەر ، فەراموشكار ، ئەوەى لـەگوێى گـــادا ـ نوستووە ، وئاگاى لـەخۆى نيە .

غـارەت " غـارت ": تالآن كردن،بەتالآن چون ، بەسەردادان، هێرش بردن .

غـايـەت " غـايـت ": دوايى، دوايى هەرشتێك،مـەبـەست ، ئاوات ، ئامانج ، ئارەزو .

غـــەزەل "غـزل": جۆرەشيعرێكە لـەرِوى روخسارەوە هـەمـــو دێرەكانى لـەسەريەككێشى عەروزى ويەك قافيەيە ، ژمارەى دێرە ـ كانى لـەحەوت كەمترولـەپانزدەزيا ترنيە ، بەلآم‌لـەرِوى نا وەروكەوە باسى دڵدارى وعيشقبازى يە لـەگەڵ ژنان دا (٢) هەموقسەيكىجوانى ئەدەبى كەبۆويسف ودڵدارى وئەويندارى لـەگەڵ ژنان دادەنـرى ،

(٣) قوماشێكى نـەرمى ئاوريشمى يە حەريق دەڵـێ :
كەواپارچەى غەزەل دەبرِى " حەريق" ئەمرۆلـەديوانت .
دەڵێى هەرچاوەرِێى دەستەخەياتەى زوڵفى تاتاتم .

غـەزال :مامز، ئاسك .

غـەوغـــا : (١) خەڵكێكى زۆرى تێك چرِاو، خەڵكى پەستـــى ئاژاوەچى ، هەراوهەوريا ، دەنگ وسەدا لـەكاتى شۆرِش وجەنگ داكـە خەڵكى بەگژيەكدادەچـن .

غينـا " غنـاء ": (١) گۆرانى ، ئاوازى خۆش (٢) دەوڵـەمەـ ندى ، خاوەنى ماڵ وسامان .

غـەفلـەت " غفلـت ": فەراموش كردن، لـەيادبردن،فەراـ مۆشكارى، بێ خەبەرى، سستى وكەمتەرخەمى،بێ موبالاتى .

غـولـغـول " غلـغـل ": نا وی دەنگ دەنگ وسەدا ی باڵدا ران، هەرا وهوریا ی تێک چرژا و ، دەنگی جۆشینی ئا و یا هەرشتێکی شل .

غـوسـە " غصـە ": خەموخەفەت ، ئەوخەفەتەی گەرودەگـرێ، خەموخەفەت لەدڵ دا رراگرتن .

ف =

فـانـی: نەبون ، لەناوچو ، نابود ، بەرامبەری باقـی (٢) ناپایەدار ، بێ دەوام ، ئەوکەسەی کەلەڕێی ناسینی خواوگەیشتن بەدل ودڵخوازلەخۆی ببورێ ولە مەعشوق دافانی ببێ بۆئەوەی ـ بەقای دەست کەوێ ، پیری بەسالاچو ، پیری کەوتو ، دنیای مـاددی کەناپەیدا روبێ دەوامە .

فـاسیـق " فـاسـق": گوناهکار ، تاوانبار ،کردەوەی‌ناراست. (٢) پیاوێک لەگەڵ ژنی بەمێردحەزلێ کردن ودۆستایەتی بکا .

فـانـۆس : چراییکەلەمەعدەن وشیشە یاکاغەزیاشتێ‌تروروست دەکرێ، چراییکەبۆروناک کردنی ماوەی زۆر لەژورمنا رەیاجێ تـر دای دەمەزرێنن .

فـاعیـل : بەجێ هێنەر ، کردنی کارێک، کەسێک کەکـارێـک ئەنجام بدا ، فاعیلی موختار : بەجێ هێنەروبەرێوەبەری کـارێـک کەکارەکەی لەژێردەسەلات وئیرادەی خۆی دابێت، ئەوکەسەی کارێک بەدەسەلات وئیرادەی خۆی بەرێوەببا وئەگەرنەیەوێ ئەنجامی نەدا .

فـەتـح " فتـح": کردنەوە ، رزگارکردن .

فـەساحـەت "فصاحـت": ڕەوانبێژی، دەمەوەری، زمانی‌تیژ ، زمانی گەرم، لەزانستی بەدیع داماناى ئەوەیەکەقسەلەهەموکـەم وکوڕی یێک دوربێ لەڕوی سفتی وشەو بەهێزی تەعبیرەوە .

فـەتتـاح "فتـاح": ئەوەی یەکجارکاری خەڵک ئاسان دەکـا ، ئەوەی خەڵک سەردەخا (٢) یەکێکەلەناوەکانی خودا ، کارگـوشـا ، یاریدەدەر ، حاکم، داوەر .

فـەنـا "فنـاء": نەبون ، نەبونی ، نابودی ، دژی بـون.

فـەرەح "فـرح": شادی، شادمانی،خۆشـی .

فیـراق " فـراق": جودا بونەوە بەیەکتری، جودایی، دوری ، شەوی فیراق ، شەوی لەیەکتری جودا بونەوە ، ئەوشەوەی دڵـــدا رو دڵبەرپێکەوە نەبن .

فـەسـل "فصل ": (١) جودا کردنەوە ، پارچەکردن، بـــڕیـــن (٢) قەدەغەکردن لەنێوان دوشت ، ئەو جێیەی دوئیسقان پێـــدا دەگەنەیەکتری، (٣) بەشێک یا پارچەییکی سەربەخۆلەکتێب ، (٤)کەژ ، وەرز ، یەکێک لەچوار بەشەکەی ساڵ کەبەهاروها وین وپاییروزستانە.

فـەتتـان "فتـان": زۆرفیتنەئەنگێز ، زۆرجوان ودڵرفێـــن کەبەنازوجوانی روشەیدابکا ، (٢) شەیتان(٣)دز ، ریگر .

فیتـرەت "فطـرت ": سروشت ، تەبیعەت ، خوورەوشتی سروشتی ئادەمیزاد .

فـەیـز "فیـض ": ئاوی زۆر ، لافاو ،شتی زۆر ،دیاری زۆر ، — بەهـرە .

فـەییـاز "فیـاض ": (١) ئاودار ، سەرچاوەی پرلەئاو ، (٢)— جەوانمەرد ، کەسێ چاوتێروسەخی تەبیعەت .

فـــرزەنـد " فـــرزنـد ": منداڵ ، کوڕیاکچی پیاووژنێک کـــە لەمولەوبێ .

فـەریـد " فـریـد ": یەکتا ، تەنیا ، بێ هاوتا ، بێ وێنـــە ، گەوهەری یەکتاوبەنرخ، گەوهەرێک کەلەناوگەردنبەندوملوانکەدا جێی بکەنەوە.

فـەلـەک "فلـک ": چەرخ، گەردون، مەداری ئەستێرەکـــان، ئاسمـــان .

فـەلـەکـول ئـەعـزەم" فلـک الاعظـم": ئاسمانی گەورە .

فینجـان : قاپێکی بچوکەلەچینی یا بللوردروست دەکرێ بـــۆ خواردنەوەی چایی یاقا وە بەکاردەهێنرێ .

فەزلە " فضلە ": پاشماوە، پاشماوەی شتێک ، پاشماوەی تەعامەوخواردەمەنی(٢) سەرنویلک ، سەرگین .

فوزەلا " فضلا " : زانایان، دانیشمەندان ،هونەرمەندان.

فەوات " فوات ": مردن، مەرگ، نەمان، نەبون، تێپەر بونی وەختی کارێک ، رابردنی وەختی کارێک ، فرسەت ،دەرفەت .

فەوج: دەستەدەستە، پۆل پۆل ، گرۆگرۆ .

فیلواقیعە " فی الواقعە ": لەراستی دا .

فیوزات " فیوضات ": کوی " فیض = فەیزە ": بڕوانە فەیز .

ق =

قـاسی " قـاصی" : دور ، دوربو ، دوربوەوە ،دژی دانی .

قـامـەت "قـامـت ": بالآ، قەد ، بەژن ، ئەندام ، بڵنـــدی لەشی ئادەمیزاد (٢) تەکبیروشەهادەو هەموشەووشەوتەعبیرانەی کە لەپاش بانگی نوێژکردن وسەرەتای نوێژدادەوترین .

قـافڵـە" قـافلـە": قافڵ : کاروان، کۆمەڵێک خــەڵـــک کەبەیەکەوەسەفەربکەن ، قافڵە سالار ، سەرقافلە ، سەرۆکی کاروان.

قـاپـی : دەرگا ، بارگا .

قـەسـوەت " قسـوت ": سەختی، ڕەقی ، دڵ ڕەق بون، بەزەیی نەهاتنەوە...

قـوتـب " قطـب ": (١) وەلی ، شێخ، پیر ، سەرۆکی میللــەت (٢) لەزاراوەی جوغرافیادا هەریەکێک لەدولاکەی میحورەی زەوی کــە قوتبی باکوری وقوتبی جنوبی پێ دەڵێن (٣) ناوی ئەستێرەییکـــە لەنێوان جەدی وفەرقەدان دایە ورابەری قەبیلەیە .

قـورب " قـرب ": نزیک ، نزیکی، دژی دوری.

قـولـلاب " قـلاب ": : چەنگاڵ، ئالەتێکی مەعدەنی سـەر ــ چەماوەیە بۆماسی گرتن بەکاردەهێنرێ .

قـودسـی" قـدسـی": نیسبەتەبوقودس ، ناوی ئیسلامی شـــاری ئورشەلیمە ، بەهەشتی، پاک وپیرۆز ، قودسیان: کۆی قودسی،فریشتــە کان ، دروستکاران، راستان .

قـومـری : باڵندەییکەلەکوتربچوکترە ، بەجوتەلەگەڵ یەکتری دا دەژین، گۆشتی زۆرخۆشە .

قـوت : (١) خواردن ، خواردەمەنی ئەوشتەی کەئادەمیـــزاد دەیخوا ، (٢)تــاک .

قـیـدەم"قـدم": پێشینە ، کۆن، دێرینە ، پێشینەلەکارێک دا ، دژی " حدوس ــ حدوث".

قیاس : ئەندازەگرتن ، بەرامبەرکردنی شتێک لەگەڵ شتێکی تر ، کەوەک یەک بچن ، بەراوردکردنی دوشت لەگەڵ یەکتر (٢)گومان.

قەناعەت " قناعت ": رازی بون بەبەش ، رازی بون بە کەم ، بۆوێنەدەڵێن فلان کەس قەناعەت دەکا ، واتەبەبەشی خۆی قانع ودڵخۆش ورازی یە .

قەمەر " قمر ": مانگ ، ڕوی مانگ

قورعە " قرعە ": بەش ، بەهرە ، نەسیب ، بەخت ،پارچە یەک کاغەز یا ئێسک کەفاڵی پێ دەگرنەوەوبەش وبەهرەی کەسێکی پێ دیاری دەکەن .

قەید " قید ": (١) بەند ، حەبس ، زینداتی کردن(٢)ئەو پەتەی کەدەست وپێی ئینسان یا حەیوانی پێ دەبەستن (٣)شەرت وپەیمان (٤) ئەوداغەی بەملی وشتریەوەدەنین ، (٥) بەش و ئەندازە ، (٦) جۆرەئاڵەتێکی دار ، ئەوئاڵەتەیەکەسەحافەکان دوای پەراویزلێ نانی کتێب ، کتێبەکەی تێدا ڕادەگرن .

قەریب " قریب ": نزیک ، نێزیک .

قەعر " قعر ": بن ، قوڵایی .

قازی لاری : ناوی موسلیحەدین لاری یە، خەڵکی ناوچەی لارستانەوپەراوێزی لەسەرزۆرکتێبی عیلمی(دینی) هەیە .

ك =

كـاميـل " كـامـل": تەواو ،بێ کەموکەسری ،خوورەوشتـــــی تەواو .

کـاکۆڵ : مـوی سەر ، دەستەموییکەلەسەرکەبەسەرنێوچاوان دا شۆردەبێتەوە .

کـالا : جل وبەرگ ، کەل وپەل ، کوتاڵی بازرگانی ، مـاڵ و سـامان .

کـەعبـە " کعبـە ": کابە ، خانویەکی چوارگۆشەیەلەناوەراستی شاری مەککە ، بەردی رەش " حجرالاسود " لەیەکێ لەسوچەکانی یەتی، لەسەردەمی جاهیلی دابوتخانەی بوتەگەورەکانی عەرەب لات وعوززا ومەنات وهوبەل بو ، بیری زەمزەملـەنزیکی یەوەیە ، حەزرەتـــی موحەممەد پەیامبەری ئیسلام بوتەکانی لەزاوبردوکردی بەقیبلـەی موسوڵمانان،ماڵی خوداشی پێ دەڵێن، ئەم ناوەبۆسەردەمی جاهیلی وپاش ئیسلامیش دەشێ .

کـەلـب " کلـب ": سەگ ، کەلبی موعەللەم: سەگی فێرکـراو سەگی پەروەردەکراو ، سەگی دەرس دادراو .

کـەمـاڵ " کَمـاڵ ": تەواوبو ، کامل بو ، بەکەموکورِی، — خوورەوشتی تەواو ، عەقڵ ، ژیری .

کـەریمـان : جوامیران، گەورەکان ،

کـەس " کـاس ": پیاڵە ، جام ، کاسە ، پیاڵەیەک کەئاو یـــا شەرابی تێدا دەخۆنەوە . " کەسولکەرەم "كَأْسَ ألكَرَمْ" : کـاســەیَ کەریمان ، پیاڵەی گەورەکان، جاموپیاڵەی ئەوکەسانەی گەورەو — خاوەن کەرەم وبەخشەندەن .

کـەلیـم " کلیـم ": هاوقسە ، هاو سوحبەت ،"کەلیمولـــــلا = کیلم اللە": نازناوی حەزرەتی موسایە ، کەلیمی: پەیرەوی —

حەزرەتی موسا ، یەهودی .

کولبە " کلبە ": کوخ ، خانوی هەژاران ، خانوی بچوک ، خانوی گوندوئاوایی.

کینایەت " کنایە ": وشەییکە لەجێی مانای راستی خۆی بەکارنا هێنرێ بەڵکو بۆمانا ومەبەستێ تربەکاردەهێنرێ .

کونگرە : کۆڕ ، ئەنجومەن ، کۆرێک کەلەنوێنەرانی چەند دەوڵەت بۆبەریوەبردنی کاروباری سیاسی وکۆمەڵایەتی پێک بێ، کۆڕی زانایان وشارەزایان وهونەرمەندان بۆباس وووتووێژکردنی مەبەستەکانی زانستی .

کەشمەکەش : کێشەکێش ، تێک هەڵچون ، بەیەکاچون ، گێرەوکێشە ، تەنگ وچەڵەمە ، بگرەوبەردە ، گفت وگۆوئاژاوە ، — دوژمنایەتی وناخۆشی .

کوفار "کفار ":کۆی کافر ، خوانەناس ، بێ ئیمان، بێ باوەر ، ناسوپاس .

کیفایەت " کفایت " : بەس کردن ، بەس بون ، کافی بون (٢) لێهاتویی .

کەنعان : ناوی جێگەوئەوعەشیرەتەیە کەیەعقوب سەرۆکیان بووە ، ناوی کونی فەلەستین ، یا (ئەرزی مەوعود " بەڵێنی پێدراو ".

کەففی خەزیب " کفالخضیب ": دەستی بەخەنەسورکراو ، بەری دەستی خوێناوی. (٢) چەندئەستێرەییکی بچوک وبەیەکەوە نوساون کەشێوە دەستێکی لەخنەدراونیشان دەدەن.

کۆ : کوچە ، کۆڵان، گەرەک ، رێی بارێکی ناوشاروئاوایی .

کلیلە : بەستراو .

گ =

گوڵنار: گوڵی هەنار، گوڵی سور، گوڵێ لەڕەنگی ئاگر.

گولخەن : ئاتەشخانە، ئاتەشخانەی گەرماو، تونی حەمام.

گلاو: پێس بون، پێس بون لەئەنجامی لەش بەلەشی سەگ یا بەرازبکەوێ .

گریبان : بەرۆک، یەخە گەنج: خەزێنەی زێروزێووجەواھیرات وبەردی بەنرخی شاررا وەلەجێگەییکی نهێنی دا .

گردین: "هەورامی": هەمو، تێکڕایی .

گوسەستە : لێک هەڵوەشاو، لێک هەڵپێچراو، لێک جودا بووه

گیج: "هەورامی": گێژ، گێژاو.

ل =

لاله : (١) گولاله‌سوره ، گوڵێکی نیسا ن، گیبا یکی بچوکه که‌به زۆری له‌جێگه‌ی ته‌رونا وشا خ وقه‌را خ ئا وده‌ڕوێ،کێوی وما ڵی هه‌یه ، هه‌روه‌ها له‌ڕوی ڕه‌نگ وژما ره‌ی په‌ریه‌وه‌جۆری زۆره ،کێوی یه‌که‌ی ڕه‌نگی سوره‌له‌ژێرپه‌ره‌کا نی دا له‌ککه‌یه‌کی ڕه‌ش هه‌یه (٢)جۆره چرا دا نێکی به‌للوری یه‌موّمی له‌نا ودا ده‌نرێ، لاله‌روخا ن؛ لاله‌ڕووا ن لاله‌ڕوخسا را ن .

لائیق " **لائق** ": شا یا ن ، لێ وه‌شا وه‌وه .

لاف وگه‌زا ف :خۆهه‌ڵکێشا ن، قسه‌کردنی بێ ما نا ، دا وا کردنی زیا دله‌را ستی .

له‌علی به‌ده‌خشا ن : یه‌کێکه‌له به‌رده‌به‌نرخه‌کا ن وڕه‌نگی سوره‌وه‌کویا قوت ، چه‌شنه‌ئۆکسیدێکی ئا لۆمینی ڕه‌نگا وڕه‌نگه‌له ته‌بیعه‌ت په‌یدا ده‌بێ ، جوا نترینی له‌علی به‌ده‌خشا نه ، له‌علی به‌ده‌خشا ن : کینا یه‌ته‌بۆلێوی سور، ده‌می یا ر، شه‌را بی سور ،مه‌یی ڕه‌نگ سور.

له‌فف ونه‌شر " **لف ونشر** ": (١) پێچا نه‌وه‌وبلاّوکردنه‌وه (٢) له‌زا را وه‌ی زا نستی " ئه‌ده‌ب " دا ئه‌وه‌یه‌که‌شا عیرچه‌ندوشه‌یه‌ک یا چه‌ندنا وێک له‌دیره‌شیعریک دا به‌هێنێ، وه‌له‌دیره‌شیعری دا ها تودا سیفه‌ت بۆئه‌ووشا نه‌به‌هێنێ،.به‌و وا ژه‌و نا وا نه‌ده‌ڵێن" له‌فف"وه‌به سیفه‌ت به‌را ورده‌کا نیشی ده‌ڵێن"نه‌شر" له‌فف ونه‌شرسێ جۆره ،(١) ـ له‌فف ونه‌شری موره‌تته‌ب : وا ته وا ژه‌ی یه‌که‌می نه‌شرپێوه‌ندی به وا ژه‌ی یه‌که‌می له‌ففه‌وه‌ده‌بێ، وه دووه‌م به‌دووه‌م وسێیه‌م‌به‌سێیه‌م، تا دوا یی(٢) له‌فف ونه‌شری مه‌عکوس : وا ته‌وشه‌ی یه‌که‌می نه‌شر پێوه‌ندی به‌وا ژه‌ی دوا یی له‌ففه‌وه ده‌بێ(٣) له‌فف ونه‌شری موشه و وه‌ش ئه‌وه‌یه‌که‌ته‌رتیب ودە ستوری تا یبه‌تی ودیا ری کرا وی نیه .

لەیلا" لیلی ": کچی مەهدی عامیری یە ، ناوی ژنێکی عەرەب بووە . بەڵام باوکی ویستویەتی بیدا بەکا برایەک ناوی ئیبن سەلام بووە، بەڵام لەیلاشوی پێ نەکردووە ولەداخی دڵدا ریمەجنون مردووە. لەپاش ئەومەجنونیش کۆچی دایی کردووە نیزامی گەنجەوی شاعیری بڵندپایەلەچیرۆکی شیعری" لەیلێ ومەجنون" ئەڕودا وانەی کردووە بەئەدەب وهونەرێکی یەکجا ربەرزونایاب .

لەیل ونەهار" لیل ونهار ": شەو ورۆژ.

لەتیف " لطیف ": نەرم، ناسک ، جوان ، دڵسۆز ،میهرەبان ، خوورەوشتی چاک .

لیقا " لقا ": (١) دیدارکردن، دیتن ، دیتن وقسەکردن لەگەڵ کەسێک ،(٢) ڕو، روخسار.

لەولا "لولا": وشەییکەتێکەڵاو لەلەوولا= لوولا": واتە ئەگەرنا ،" لەولاک . لولاک ": واتەئەگەرتۆنەبای، ئیشارە بە حەدیسی بەناوبانگی : " لولاک لما خلقت الافلاک ": کەڕوی قسەی لەگەڵ پێغەمبەری ئیسلامە ، واتەئەگەرتۆنەبای ئاسمانەکانم دروست نەدەکرد .

لوئالی " لئالی": کۆی " لوئلوء = لوءلو ": دوڕ، مرواری .

لەهجە " لهجە ": زبان، زبان ووشەیەک کەئینسان قسەی پێ دەکا ، شێوەی قسەکردن.

م =

ماهی تابان : مانگی تریفەدار، مانگی درەوشەدار ، مانگی روناک .

ماتەم "ماتم": پرسە، تازیە .

ماشی فورات " ماء فرات ": ئاوی ڕوباری "فورات ".

مایل " مائل ": ئەوەی ئارەزوی شتێک دەکا ،ئەوەی بە شوێن شتێک دا دەگەڕێ، لایەنگر .

مەجبور " مجبور ": ناچار، بێچارە ، ئەوکەسەی کاری بە دەست خۆی نەبێ، ئەو کەسەی بەزۆرکارێکی پێ بکرێ.

مەئوا " ماوا = ماوی ": جێگە ، پەناگا ،ماڵ، هێلانە .

مەتاع " متاع ": کالاَ، سامان، هەموشتێکی سودی هەبێ ، زێروزیو .

مەئیوس " مایوس ": ناهومێد ، بێ هیوا ، بێ ئامانج، دڵ سارد ، دەست شوشتن لەشتێک .

مەحروم " محروم ": ناهومێد ، بێ بەش ،بێ بەهرە ،دورلە هەمو خێروخۆشی یێک .

مەحرەم " محرم ": کەس وکاری نزیک ، ئەندامانی بنەماڵە ، ئەوانەی نابێ شوکردن لەنێوانیان دا ببێ .

موحەررەم " محرم ": مانگی یەکەم لەساڵی کۆچی مانگی، " شهرالحرام ومحرم‌الحرام " یشی پێ دەڵێن، ئەومانگەبۆیە پێی دەڵێن موحەررەم‌چون عەرەبەکان شەڕکردنیان لەومانگەدا بەحەرام زانیوە .

مەسلەک "مسلک ": ڕێ، ڕێباز، ڕێگە، رەوشت ،تەریقەت

مەشکور "مشکور ": ئەو کەسەی سپاس دەکرێ، ئەوکەسەی

کا روکردەوەی ئەسنددەکرێ، سوپا س وتن .

مەسرور" مسرور": شا دما ن ، شا د ، خۆشحا ڵ ، دڵخۆش .

موبەررا " مبری": ئەوکەسەی لەتا وا ن پا ک وبەدورە ،ئەو کەسەیەکەلەدوا یی دا ئا شکرا دەبێ کەتا وا نی نەکردووە .

مەرجا ن : بەردێکی سوری مەیلە وپەمەیی بەنرخەلەجۆرە چا نەوەرێکی دەریا یی دەردەهێنرێ، ئەو جا نەوەرەلەگیا دەکا ،هەر وەکوئەویش لەزەوی بن دەریا چەسپا وە ، لەکۆن دا وا یا ن دەزا نی کەیەکێکەلەگیا کا نی دەریا ،جۆرێکی مەرجا ن لەزەرنگەی دا بەکا ر دەهێنرێ بۆدروست کردنی خشڵ وشتی تری هونەری بەنرخ.

مەجنون "مجنون": (١)قەیسی عا میری، خەڵکی نەجدبووە ، لەرا ستی دا شێت نەبووە ، بەڵکوپلەی دڵدا ریوخۆشەویستی بەرا مبەر لەیلا وا ی لێکردووە ، لەگەڵ لەیلادا ئا مۆزا بون، بەلآم کەویستی لەیلابخوا زێ با وکی نەیدا یە ، سەری خۆی هەڵگرت وروویی بۆبیا با نە کا نی شا م ونەجدوحیجا زوکەوتەشیعروتن، لەگەڵ کێوی یا دان‌دەبیرا تا رۆژێک بەمردویی لەنا وکۆمەڵەبەردێک دۆزرا یەوە ، ئەسمەعی دەڵێ مەجنون نەبووە ، چا حیزیش دەڵێ هەرشا عیرێکی نەنا سرا و شیعریکی وتبێ ونا وی لەیلای تێدا بوبێ،خرا وەتەپا ڵ مەجنون،گۆیا لەسا ڵی ٦٨٨ زا یینی دا مردووە ،(٢) شێت ، سەرچڵ ، دیوا نە .

موجەررەد "مجرد": (١)روت ، بێ جل وبەرگ ، تا ک وتەنیا پیا وی بێ ژن (٢) لەزا را وەی زا نستی حیکمەت دا ئەویەکەدوربێ لە مادده وەکو بیروگیا ن .

موتلەق " مطلق ": (١) ئا زا د ، رزگا ر (٢) ئەڵبەت ، دیا رە ، دەبێ، بەهەموجۆرێ .

موتریب " مطرب ": گۆرا نی بێژ ، موسیقا ژەن،سەما کەر .

میهر "مهر" : (١) دڵسۆزی، خۆشەویستی، دۆستی، (٢) رۆژ ،-

خۆر ، هەتا و ،(٣) لەپێش زەردەشت دا ناوی یەکێک لەخوداکان بووە کەلەرۆژدا خۆی نووا ندووە ، (٤) مانگی حەوتەمی سالّی هیجـــری خورشیدی ئێرانی یە ، مانگی یەکەمی پاییزە ،(٥) ناوی رۆژی — شازدەهەمی هەموو مانگێکی خورشیدی یە (٦) جەژنێکەلەکۆن دا لـــە رۆژی شازدەهەمی مانگی میهربووە ، میهرەگانیان پێ وتووە ، (٧) نـاوی کچـــە .

مـوبـا رک " مبـا رک " : پیـرۆز ، بەپیت وبەرەکەت .

مـوسحـەف " مسحـف " : قورئان ئەوکتێبەپیرۆزەئاسمانیـەی کەبۆحەزرەتی موحەممەدبەدیاری هات .

مـەجـزوب " مجـذوب " : راکێشراو ، ئەوکەسەی سەوداســەر و شەیدای عیشق بووە .

مـا عـا ریف "معـا رف " : (١) زانستی، زانستی یەکان،زانیاری (٢) خەڵکی ناسراو ، زاناوشارەزا ، نزیک وناسیـاوتـی .

مـەرحـەمـەت " مـرحمـت " : میهرەبانی، بەزەیی پێدا هاتـن لوتف ورەحمەت .

مـەحـەبـبـەت " محبـت " : خۆشەویستی ، دۆستی .

مـەشعـەلـە " مشعـل = مشعلـە " : ئاگری تێدا دەکرێتەوە . چـرادان، قەندیل ، شاپلّیتـە .

مـەشـرەب " مشـرب " : (١) زەوق ، مەیل ، خەیاڵ، هـەوای نەفس ، شێوەی بیرکردنەوە ، (٢) جێی ئاوخواردنەوە .

مـەجمـەعـە " مجمعـە " : زەمینێک کەخەڵک لەوێ داکۆببنەوە ، بیابانی بێ ئاووگیا ، مەجومعە ، سینی گەورە .

مـەجمـوع "مجمـوع" : کۆکراوە ، دەفتەرێک کەمەباستی جۆرا و جۆری تێدا کۆکرابێتەوە ، وەکوشیعرو نوسراوەی تر .

مـەجمـەر " مجمـر " : بخوردان، (٢) ئاگردان، ئەوشتـــەی ئاگری تێدا دەکرێتەوە .

موشتاق " مشتاق ": ئارەزو، ئارەزومەند، تاسەخواز ،- ئەوەی مەیل وئارزوی شتێک دەکا ، خاوەن شەوق وئارەزو .

موشتەق " مشتق ": جیابونەوە، شتێک لەشتێکی تر جودا بوبێتەوە، وشەیەک لەوشەییکی تروەرگیرابێ ودروستکرابێ .

موشەووەش " مشوش ": شێواو، پەشێو، پەرێشان، تاریک .

مەسئەلەت " مسئلە . مسالە ": داواکردن، ویستن ،تکا کردن، .

مەتلەع " مطلع ": (١) پێشەکی، سەرەتای قسە، یەکەمین دێری غەزەل یا قەسیدە (٢) ئەو جێ ولایەی کەرۆژوما نگ وئەستێرە - کانی لە هەڵدێ .

مونتەخەب " منتخب ": تایبەتی هەڵبژیرراو، نوێشک .

مەعریفەت " معرفت ": ناسینی شتێک ، زانستەزانیاری (مەعریفەتوللا = معرفت اللە": خواناسی .

مەعشوق "معشوق": یار، خۆشەویست ، دڵبەر .

مەعدوم " معدوم ": لەناوچو، تیاچو، نەبون، نەبو .

مەنزور " منظور ": ئەوەی دەکەوێتە بەرچاو، دیار ،بێزاو، ئەوەی دەبیزێ .

مونتەزیر " منتظر ": چاوەنور، چاوەروان، چاوەروانی.

مەنزل " منزل ": خانو، شوێنی دابەزین ، شوێنی .

میعراج " معراج ": پەیژە، قالدرمە، پێپلکانە ، ئەوشتەیە کە بەهۆی ئەوە وەئادەمیزادەتوانێ بەرزببێتەوە ، شەوی میعراج: ئەوشەوەیە کەحەزرەتی موحەممەد بەفەرمانی خودا بەرزبووە بۆ لای یارەگای خوداوگەیشتە مەقامی ئەو، ئەوجییەی کەس نەیگەیشتوتێ .

مەدینە " المدینة ": (١) شارێکە لەحیجازلەباکوری رۆژ ئاوای وڵاتی عەرەبی سوعودی، لەخاکێکی پڕلەئاووميوەدایە ،لە

پێشا ناوی " یەسریب .یثرب " بو ، حەزرەتی موحەممەدپێغەمبەری ئیسلام لە ٦٢٢ ی زاینی هیجرەتی کردە ئەوێ و لە ٦٣٢ زاینی حەزرەتی رەسول (د ـ خ) لەمەدینە وەفاتی کرد و دوای ئەو زاتە ،حەزرەتی ئەبوبەکر و عومەر و عوسمان بەدوای یەکدا بونە خەلیفەوجێ نشینی پێغەمبەر ، مەقدی پێغەمبەر و سێ کەس لەخولەفای راشیدین: ئەبو ـ بەکر و عومەرو عوسمان (رض) لەمەزارو مزگەوتی نەبی ئەکرەم لە مەدینەیە ، لە ساڵی ٥١٧ زاینی مەدینە کەوتە بن دەس تورکی عوسمانی ولە ساڵی ١٩١٦ زاینی لەدەست عوسمانی یەکان دەرچو و لە ١٩٢٤ ی زاینی کەوتە بن دەستی عەرەبی سعودی .

مەنتیق " منطق ": (١) قسەکردن، وتار، تەرازوی قسە (٢) ناوی زانستی یێکەبەهۆی دەستوری ئەوەوە ئادەمیزاددەتوانێ خۆی لەهەڵەبپارێزێ لەبیرکردنەوە یالێکدانەوەدا ، دەڵێن ئەرەستودەستوری ئەم زانستی یەی دۆزیوەتەوە .

مەدار "مدار": جێی سوڕانەوەو بزوتنەوە، ئەوشتەیەکە شتێک لە چواردەوری دادەسوڕێتەوە، ئەوجێیەیەکەشتێک دەورەی ـ دەدا ، لەزاراوەی جوغرافیادا بریتی یەلە وخەتەی کە ئەستێرە گەورەکەکان تێیدا بەدەوری رۆژدا دەسوڕێنەوە، داثیرەییکی نا ـ دیارەلەسەرزەوی زەوی، مووازی خەتی ئیستیوایە .

مەستور" مستور": (١) داپۆشراو، لەپشت پەردە (٢)داوێن پاک،بەناموس ، بەحەیا (٣) ئەندامی مێینەیەی ژن .

مەسموم" مسموم": ژەهر خواردو، کەسێک کەژەهربچێتەناو لەشیەوە .

مەبحەس " مبحث ": باس جێی لێکۆڵینەوەوگەڕان بەدوای شتێک دا .

میسال "مثال": کۆی " مەسەل = مثل"ە: وەکو، سیفەت ،

قسەی نەستەق ، قسەی داهێنراو .

موعەتتەر "معطر": عەتراوی، بۆنخۆش .

مرید : خاوەن ئیرادە ، ئەوەی بریاردەدا لەسەرکردنی شتێک ، ئەوەی ئارەزوی شتێک دەکا ، ئەوکەسەی ببێ بەپەیرەوی پیرێک وشێوەورەوشتی تەریقەتی لیفێرببێ، مورشید ، لەزاراوەی سوفیایەتی دابۆلایەنگری تەریقەتی دەرویشی بەکاردەهێنرێ (٢) یەکێک لەسیفەتەکانی سبوتی خوای گەورەیە .

مەلەکوت " ملکوت ": گەورەیی، هێزودەسەلاتی ئاسمانی، دونیای فریشتەکان، مەلەکوتی: نیسبەتە بۆمەلەکوتە واتەئاسمانی مەلاییکەیی .

مەلول "ملول": پەشێو ، خەمگین، شێواو ، دلتەنگ .

ملکی وەحدەت (ملکی وحدت ": مُلکی خواناسی، مَلکی - یەکتاپەرستی .

مەرارەت " مرارت ": تاڵ بون، تاڵی، رەنج وسەختی، ناخوشی .

مەزاق "مذاق ": تام ، چێژ ، چەشتن ، زەوق ، جێگەی هێزی چەشتن ، ژێرزبان .

مورشید " مرشد ": رێنما ، رێبەر ، ئەوکەسەی رێی راست بەخەڵک نیشان دەدا .

مەکتەب " مکتب ": جێی نوسین ، جێی دەرس وتنەوە ، فێرگە ، مەدرەسە .

مینا : شیشە ، بەللور ، ئاوێنە ، نەینوک (٢) هەموشتێکی بەلاجیوەر دوزێروزیو وبەردی بەنرخ نەخش کرابێ(٣) جۆرەرەنگێکە بۆکاردەهێنرێ، (٤) میناتور ، وێنەکێشان، نەخش کردن بەلاجیوەرد وزێروزێوئاووەرەنگ لەسەرروی کاغەز یا مەعدەن(٥)پێستی سپی سەرددان (٦) ناوی بالندەییکە ، (٧) گوڵێکی جوانەناوەراستی

خـرو زەردەپەری سپی یا شینی کالّی   بوتەوە (٧) جێ یبیکەلەشاری مەککە ورەببانی لێ دەکرێ، ئەو ئەوقوربانییەی لەوێ دەکــــرێ، " نەحری مینا " ی پێ دەڵێن .

مـــەهیـــب " مهیـــب ": سامناک ، بەهەیبەت ، کەسێک یا شتێک کەئادەمیزادلێی بترسێ .

مـــەهلـــەکـــە " مهلکـــە ": جێێ لەناوچون، جێێ قەلاچو بون، ـ مەیدانی جەنگ کەخەڵکی تێیدادەکوژرێ .

مـــەنشـــەء " منشـــاء ": سەرچاوە، شوێینی پەیدابون،شوێینــــی دیاربون، جێگەی نەشوونماوپەروەردەبون.

مـــرووەت " مـــروت ": پیاوەتی جوامێری، جەوانمەردی،مەر ـ دانەیی، دڵ ناسکی .

مـــەنســـور " منصـــور ": یارمەتی دراو، یاریدەدراو، ســـەر ـ کەوتـــو.

مـــوخلیـــس " مخلـــص ": دۆستی پاک ، دۆستی بێ ریا وبێ خەوش ئەوکەسەی کاری بێ ریادەگەیەنێتە ئەنجام.

مـــەحشـــور "محشـــور ": هاورِێ، هاودەم، هاونشین، هاوسوحبەت لەدەوری یەک کووبو.

مـــەحـــز "محـــض ": خالیس ، پاک ، هەرشتێکی خالیس کەلـــەگەڵ شتێکی ترتێکەڵاونەکرابێ .

مـــوحـــەسسیـــل " محصـــل ": بەدەست هێنەر ، ئەوکەسەی شتێـــــک بەدەس بێنێ، تەحسیل دار ، مەئموری وەسول، قوتابی، شاگـــردی مەدرســـە .

مـــەسحـــور "مسحـــور ": سیحرلی کراو، جادولێکراو، فریودراو.

میـــزاج: تێکەڵ بون تێکەڵاو بون ، ئەوەی کەشتێکی لەگەڵ تێکەڵ بوبێ، وەکو شیریا شەراب لەگەڵ ئاو (٢) سرشت ، خوورەوشت تەبیعەت ، حاڵەتی سروشتی بەدەن .

مـولاقـات " مـلاقـات": لـەگـەڵ کـەسێک ڕوبەڕوبون، ڕوبەڕو- بون لـەگـەڵ یـەکتر، یـەکتردیتن .

مـونـافـات " منـافـات ": یـەکترەدەرکردن، یـەکتردور - خستنـەوە، پێچەوانـەی یـەکتربون.

مـوحیببـان " محبـان": دۆستان ، خۆشەویستان .

مـوشتـەری " مشتـری": (١) کڕیار، ئەوکەسە کەشتێک دەکڕێ. (٢) ئەستێرەی گەڕۆکی بەرجیس ، ئەستێرەی هورمز،گـەورە ترینی ئەستێرە گەڕۆکەکانی بنەماڵەی ڕۆژە، لەڕوی ڕوانکێشەوە- لەدوای زوهرە. دوهەمین ئەستێرەیەنزیک بە ١٢٣٠ بەرامبەری زەوی یە ودوازدەمانگی هەیە وهەردوازدەساڵ یەک دەوربەدەوری خۆردا- دەگەڕێ ، قازی فەلـەکیشی پێ دەڵێن .

مـوشـک : ماددەییکی بون خۆشە لـەناووکی مامزی موشک دێتە دەرێ، مامزی موشک جۆرە ئاسکێکەدوکەڵبی درێژی هەیە وەکونابی فیل، زۆرترلەشاخەکانی هێمالیای هێندوستان دەژی، لەژێرزکـی کیسەییکی بچوکیوەکو دومەڵ هەیە ماددەییکی پەیتی تێدا کـۆ- دەبێتەوە هەر کاتێکی کەکیسەکی پڕدەبێ مامزکەهەستبە ئازار و خارشت دەکا ، ناچارلـەبەردی دەخشێنێ تادومەلەکەدەتەقێ وئـاوی پۆرگەکەدەرژێتە سەروی زەوی ووشک دەبێتەوە، ئەمەماددەیموشکی بون خۆشە، مامزی تاتارومامزی خەتاومامزی موشکینیشی پـێ - دەڵێـن .

مـوفلیـس " مفلـس ": هەژار، بێچارە، بێ شت ، بێ ماڵ و سامان ، بێ پوڵ ، دەستکورت .

مـودارا " مدارات = مـدارا ": ڕەفتارکردن لەگەڵ کـەسێک بەروخۆشی ومیهرەبانی ، ڕوی خۆش نیشان دان بەکەسێک .

مـوهـر" مهـر": (١) مور، ئالەتێکی مەعدەنی یا پلاستیکیـە ناوی کەسی لەسەرهەڵدەکەندرێ، لەباتی ئیمزالەنامەوپـاکـەت

وشتی تردا چاپ دەکرێ، یا شتێک دادەخرێ بۆئەوەی نەکرێتەوە مۆری لێ دەدرێ، (٢) کیسەی سەربەستراو، کیسە ناکراوە .

مونافی" منافی": پێچەوانە ، پێچەوانەی یەکتربوون، یەکتردەرکردن ویەکتردور خستنەوە .

موحابا " محاباە ": لایەن گرتن، یا ریدەدان،لایەن گرتنی کەسێک بەبێ هەق .

موددەعی "مدعی": ئەوکەسیە کەداوای لای یەکێکی تر هەیە ، ئەوکەسەی داوای هەقی خۆی دەکا .

موئمین " موءمن": بەئیمان ،موسوڵمان، پێچەوانەی ـ کافر .

مەئمول " مامول ": ئارەزوکراو ، ئاواتەخواز ،تاسەبار.

موجاز"مجاز": ئیجازەدراو ، خاوەن ئیجازە ،ئیزن دراو ، رەوا .

موددەعا "مدعا ": بانک کراو ، داواکراو ،ئارەزو .

موعتاد " معتاد ": خۆگرتو ، ئەوکەسەی بەکارێک یا بە شتێک خوبگرێ .

مولا "مولا": خاوەن ، گەورە ، سەروەر ، ئاغا ، خۆشەویست .

مەوزون " موزون": کێشراو ، ئەوەی قورسایی هەیە ، ئەوەی قالب وئەندازەی خۆی گرتووە .

مول " مل": شەراب ، مەی

مونیس " مونس ": هاودەم ، هاونشین، خوپێ گرتو .

مونکیر " منکر ": بێ باوەر ، ئەوکەسەی باوەری بەکارێک یا شتێک نەبێ .

میقدار " مقدار ": ئەندازە ، پارچەیەک لەشتێک، ئەوەی ـ بەهۆی ئەو ئەندازەی شتێک بەدەدست بێ .

مەنسور "منشور": پرژاو، پەرت وبڵاو، پڕاکەندە، (٢)ـ پەخشان ، نەسر .

مەهوەش: جوان ، دڵبەر، مانگ روخسار، مەهوەشان، ئەو کەسانەی روخساریان وەکومانگ جوانە، رویان دەڵێی مانگە .

موددەببیر "مدبر": راوێژکەر، ئەوکەسەی بیری پاشە رۆژی هەیە، ئەوەی پاشەرۆژی لەبارچاوە .

مونحەسیر "منحصر": راوەستاو لەسەرشتێک .

مەفقود "مفقود": گومبو، ون بو .

مەبدەء "مبدا": سەرەتا ، بنەرەت ، ئەسڵ ، هۆ .

مەتبوع "متبوع": پەیرەوی کراو .

مەحفوز "محفوظ": پارێزراو، راگیراو .

موعین "معین": یاریدەدەر، یارمەتی دەر، یاوەر،یار .

مەنع "منع": راگرتن ، وەستاندن، وەستاندنی کەسێک لە کارێک یا شتێک .

مەنزڵ: خانو، جێگەی دانیشتن وژیان، سەرا .

مەزلوم "مظلوم": ستەم لێکراو، ستەمدیتو، ئەوکەسەی زوڵم وستەمی لێ کرابێ .

مەعاسی "معاصی": کۆی"مەعسییەت = معصیت " : گوناه، تاوان .

مومتاز: هەڵبژێردراو، تایبەتی ، جوداکراوە .

مەجاز "مجاز": وشەیەک لەجێی راستەقینەی خۆی بەکار نەهێنرێ وبۆمانایکی تروەربگیرێ بەمەرجێک پێوەندی یەک بە مانا بنچینەیی یەکەبیان بەستێتەوە .

موشکیل "مشکل = مشکلە": کاری سەخت ، کاری قورس، ئاڵۆز وداپۆشراو .

مـوژگـا ن :مژوڵ ، بژا نگ ، برژا نگ .

میـرئـا ت " مـرآه ": ئا وێنه ، نەینۆک .

مـوهـەییـا " مهیـا ": ئا ما ده ، حا زر ، ×

مـەئسـور "مـا ثـور": قسەوبا س، قسه وبا سێک کەلەکۆنەوەلـە یەکێکەوه بەیەکێکی تر گەیشتبێ .

مـەلاحـەت " مـلاحـت ": دڵبەری، جوا نی ، پڕخۆی بون.

مـەزبـەلـە " مـزبلـه ": زبڵخا نه ، جێی رشتنی زبـڵ .

میحنـەت " محنـت ": ئا زا ر ، بەلاّ، خەم ، خەفەت ، کا رەسا تە کـەسـەر .

میـرا ن : (١) تەرا زو ، ئەندا زە ، (٢) نا وی بورجی حەوتەمە.

مـەعمـور " معمـور ": ئا وا ، ئا وەدا ن ، تەعمیرکرا و ، دژی کا ول وکەلاوە ،.

مـەخـزەن "مخـزن": گەنجینە ، عەمما ر ، جێی پا را ستنیما ڵ . فێڵبا ز ، پڕمەکر ، جا دوگەر .

مـەسـدود " مسـدود ": بەستە ، بەسترا و ، دا خرا و .

مـەیـت " میـت ": مردو .

مـەسـرەف " مصـرف ": خەرج کردن.

موئـەددیب " مـودب ": خا وەن تەربیەت ، بەئەدەب .

مـەحجـول " مخجـول": شەرمەزا ر ، خەجا لەتی پیما و .

مـەزبـوت " مضبـوط": وەرگیرا و .

مـەکتـەبـی روشـدی یـە : ئیبنی روشدئەبولوەلید "٥٠٢-٥٩٥ی" کوّچی ما نگی فەیلەسوفیەنا وبا نگی عەرەب کەدا نیشتوی ئیسپا نیـا بووه وخەڵکی " قەرتەبە " یە ، نزیک بەپەنجا جلدکتێبی نوسیوەکـە یەکێک لەوکتێبا نەفەلسەفەی ئیبنی روشدە ، ئەلکوللیا تی ئەولـە

زانستی پزشکی دا بەزمانەکانی لاتین وئیسپانیایی وعیبری تەرجەمەکراوە، لەولاتی مەراکیش کۆچی دوایی کردووەولە شاری " قەرتەبە " بەخاک سپێردراوە.

ن =

نـار: ئاگـــر

نـافـه: وەکوناوک ، ناوک ئاسا . وێنەی ناف ، ناوکی مامزی موشک ، ئەوماددەیەی کەلەناوکی مامزی موشک دا کودەبێتەوە .

ناتیــق "نـاطـق": رەوانبێژ ، قسە زان ، چاوێژ ، قسەرەوان دەمەوەر ، فەسیح .

ناقیــس "ناقــص": هەرشتێک کەکەوکەسری تێدابێ .

نـاگـەهـان: لەناکاو ، لەپڕدا ، سەرزەدە ، بێ خـــەبـــەر ، بێ وەخت .

نـایـب "نـائـب": جێ نشین جێگر ، کەسێکەلەباتیەکێکی تر کاروباردەگەیەنێتەئەنجام .

نـەبـاتـات "نـبـاتـات": کۆی نەبات = نبات : گیا ، ـ هەموشتێکی کەلەسەرزەوی برۆێ ، وەکوگوڵ وگیا ودارو درەخت .

نـەزم "نظـم": (١) شیعر ، قسەی کێش وقافیەدار ، دژی ـ پەخشان (٢) رێک وپێک کردن ، جوان کردن ، بەرستەوەکردنی مرواری .

نـەزارەت "نظـارت": بینین ، ڕوانین ، چاوەڕوانی ، چاوەدێری ، چاولەڕێ بون (٢) زیرەکی وریایی .

نـەشـر "نشـر": (١) بڵاوکردنەوە ، بڵاوکردنەوەی دەنگ وباس (٢) هەڵخستنی جل وبەرگ وپارچەی شۆراو ، (٣) زیندوکردنەوە ، ـ زیندوکردنەوەی مردومان لە رۆژی قیامەت دا ، دژی لەفف زاراوەیێکە لەشیعردا بەکاردەهێنرێ ، بڕوانە " لەفف ونەشر " .

نـەسـر "نثـر": پەخشان ، پەرگەندەکردن ، قسەو وتـەیێــــک شیعرنەبێ .

نـەفـس "نفـس": گیان ، لەش ، جەوهەری هەموشتێک ،نەفسی ئەممارە : گیانی شەتیانی کەئادەمیزادفریبودەداوهەڵی دەخـەڵـــە تێنێ بۆکاری خراپ ونا پەسەند .

نەفەس "نفس": با ، هەناسە ، ئەوبایەیەکە لەکاتی هەناسەکێشان دا لەنێوان سی ودەمدا دێ ودەچێ .

نیسبەت "نسبت": نزیکایەتی ، پێوەندی لەنێوان دوشت یا دوکەس ، لەیەک چون لەنێوان دوشت .

نیسار "نثار": پەراگەندەیی، پەرش وبلاوی(٢) ئەوشتانەیە کەبەسەربوک یا هەرکەسێکی تردا دەکرێ لەسەردەمی خۆشی وبەختیاری دا ، لەشیرینی و پارەوشتی تر .

نەسیم: سروە ، شنەی بای شەمال ، شنەی با .

نەزیر "نظیر": وەک یەک ، بەرامبەر ، هاوتا ، وێنەی یەک .

نیزام "نظام": رێک وپێک کردن ، ئاراستەکردن، رستە کردنی مرواری، رستەی مرواری، شێوەورەوشت ، ریزی دارو درەخت لەفارسی دا بەمانای سپا وئەرتەش .

نیزاع "نزاع": شەروکێشە ، گفت وگۆوکەشمەکەش ، جەنگ .

نەقش "نقش": رەنگ ڕشتن، کێشانی وێنەوروخساری کەسێک یا شتێک .

نوقسان "نقصان": کەمێ ، کەم بون.

نەقد "نقد": هەڵاوەژێری ، پاک کردنەوە ، جوداکردنەوەی پارەی ساغ لەقەڵب ، دەرخستنی جوانی وناشیرینی قسە ووتارو — شیعر (٢) پارە ، پوڵ ، نرخ ، نەقدی عەیار .

نوقتە "نقطه": نیشانەیێکی بچوک وخرە لەژێریا لەسەر هەندێ پیتی نوسین داهەیە ، وەکونوقتەی سەرپیتی(ن) یا ژێرپیتی (ب) خاڵ .

نەمام: گیاوداری تازەپیگەیشیو ، هەموکەس وشتێکی تازە پێگەیشتو .

نیش : (١) نوکی تیژ ، وەکودەرزی وخەنجەرونەشتەروهی تر (٢) چزوی هەندێ زیندەوەری وەکودوپشک وزەردەوالەو مارکە زەهریان بەهۆی ئەووەدەرژێننەنا ولەشی ئادەمیزاد .

نەقایس" نقائص ": کۆی" نەقیسە= نقیصە": بڕوانە نوقسان " نقصان".

نیسیان " نسیان ": فەراموش کردن، فەرامۆشی، لەبیر چونەوە ، لەیادچونەوە .

نوعمان " نعمان": نازناوی هەریەک لەفەرمانرەوایان وپادشایانی حەیرە ،(٢) بەمانای خوێن، "شقائق النعمان": گوڵ لالە ، گوڵاڵەسورە .

نمەدپوش : ئەوکەسەی جل وبەرگیپێنەوپەروی دەروێشی دەپۆشێ .

نیگار : (١) بوت ، خۆشەویست ، مەعشوق ، دڵبەر ،مەحبوب (٢) نەقش ، وێنە .

نیگاه : روانین ، تەماشاکردن ، چاو ، رونی کردن .

نەوا : (١) ئاهەنگ ، ئاواز ،(٢) ناوی ئاوازێکی تایبەتی یە (٣) ماڵ وسامان، هۆی زیندەگانی (۴) خواردەمەنی .

نەدامەت " ندامت ": پەشیمانی، دڵگیری،خەموخەفەت .

نەحو "نحو": (١) زانستی ییکەلەبابەت ئیعراب ودەستوری راستخۆیندن ودروست نوسینی زمانی عەرەبی یەوەیە ،(٢) وەکولا، رێگە .

نەفی" نفی ": دورخستنەوە ، نەبوکردن(٢) دەرکردن دورخستنەوەی کەسێک لەشارێکەوە بۆشاریکی تر ، ئاوارەکردن.

نیدا " ندا ": بانگ کردن ، بانگ وئاواز .

نەقیـــزەیـــن " نقیضیـــن ": پێچەوانە، دژ وپێچەوانەی دو شت ، سەرەوژێری .

نمـانـا " هـەورامـی": نووانـدی، دەری خست ، نیشانی دا .

نـەشوجـەوبـرت " هـەورامـی": لەیادت نەچێ، لەبیـــرت نەچێ، فەرامۆشی نەکەی .

نیهـایـەت " نهـایـت ": دوایی، پایان ، ئاخر،دوایـــی کارێک یا شتێک .

نـەوخیـز: تازە رووا و ، تازەدەرهاتو ، تازەپێ گەیشتو .

و =

واریس " وارث " : میراتگر، ئەوەی میراتدەبا ، ئەو کەسەی میراتی بۆ دەمێنێتەوە لەیەکێکی ترەوە .

والا : بالآبلند، بەرز، پایە بلند، (٢) جۆرەقوماشێکی ئاوریشمی یە .

واسیع " واسع ": فراوان ، بەرین ، دژی تەنگ .

وەسف " وصف ": پێدا هەلکوتن ، دەرخستنی شێوەی شتێک یاکەسێک دەرخستنی وەزعی شت .

وەسوەسە : ئەندێشەی بەد پەیداکردن، بزوتنەوەی هەواو ـ هەوەسی شەیتانی لەناودڵ دا =

وەسل " وصل ": پێوەند کردن، بەستن بەیەکتری یەوە ، بەیەکتری گەیشتن .

وەنەوشە : گیایەکی کورتە ، قەدی باریک وگولی بچوکیهەیە ، ڕەنگی شین یا زەردەبێ، لەباخچەدا دەروێنرێ،لەتەبیعەتیش دا بەهاران لەپێش هەموگولێک دادەردەچێ ، بۆنی خۆشەو گولاوی لێ دەردەهێنرێ .

ورێنە : هەزەیان، بێهودەوتن ، لەحالی نەخۆشی یا لە خەودا ، قسەبرزکاندن، وتاری بێهودەو ناعاقلانەلەحالینەخۆشی دا .

وەعز " وعظ ": پەندوئاموژگاری دان، ئامۆژگاری کردن، ئاراستەکردن بۆکاری چاک .

وەعدە: (١) پەیمان ، بەلێن، (٢) سەردەم، کات .

وەعید " وعید ": بەلێنیدانی شەڕوبەدی، وەعدەی خراپە ترساندن .

وەزارەت **" وزارت "**: وەزیری، پلەوپایەی وەزیری .

وەجـد " وجـد ": ئەوین و خۆشەویستی، زەوق وشەوق، شەیـدا وسەودا سەری کەسێک بون ، خۆشی، خۆشحاڵی.

وجـووە: کۆی " وجهە= وەجهە ": ڕو ، روخسار ،ڕوی شتێـک (٢) رێگا ، لایەن، نیـیەت ، هۆ ،(٣) گەورەی قەوم ، (٤) کەسێکـی پایەبەرز ،(٥) پارەوپوڵ .

ویجـدان " وجـدان": نەفس و هێزی باتینی نەفس، ئـەو هێزە باتینییەی کەبەهۆی ئەولەچاک وخراپی کردەوەکان تـێ ـ دەگەین .

وجـود: (١) بون ، هەستی، پێچەوانەی عەدەم (٢) لـەش ، بەدەن ، جـەستـە .

ویـرد "ورد": زیکر ، دوعا ، کەمێک لەقورئان کەئینسـان هەمو شەورۆژی بیخوێنێ .

ویسعـەت " وسعـت " : کوشادی، هەراوی، بەربلاوی جـێ ـ پانایی .

ویڵـداش : هاورێ، دۆست ، رەفیق ، هاواڵ ، وشـەیەکـی توركی یە .

وەحیـد "وحیـد": تەنیـا ، یەکتـا .

هـ =

هاتیف " هاتف ": دەنگیغەیبی، ئاوازی غەیبی، دەنگ و سەدای غەیبی .

هیجران " هجران": جودایی، دوری لەدۆست ویاران..

هیلال" هلال": مانگی سەرەتای مانگ تاسی شەو ،کەبەشێوەی کەوان لەئاسمان داخۆی دەنوێنێ، کینایەتەبۆبرۆی دڵبەرولاوازی ـ دلدارو عاشق .

هەراس "هراس ": ترس وبیم .

هەمجالیس : هاونشین ، دۆست ، هاورێ، رەفیق .

هیممەت " همت ": بریاروکۆششی بەهێز ، مەبەست ،توانا .

هەیئەت " هیئت ": (١) روخسار ، شێوە ، حاڵ، روخسار و وەزعی هەرشتێک (٢) پۆلێک خەڵک ، تاقمێک خەڵک ، دەستەیەک خەڵک .

هیندو"هندو": هێندێ، خەڵکی هێندوستان، تیرەییکە لە هێندوستان مەزهەبی تایبەتی خۆی هەیە وهێندوسیشیان پێ دەڵێن، کینایەتەبۆزوڵف وخەت وخاڵی رەشی دڵبەرو خۆشەویست .

هیدایەت "هدایت ": رێ، پێشان دان ، ئاراستەی رێی راستکردن .

هودهود: شانەبەسەر، پەپو سلێمانە ، پەپوسولەیمانە ، پەپوسلەمانکە ، باڵندەییکەرەنگی خۆڵەمێشی یە ، خاڵی زەردو ـ رەش وسپی هەیە ، لەکوتربچوکترە ، پوپەیکی وەکو تانج لەسەر سەری داهەیە ، دەڵێن چاوی گەلێک تیژو وردبینە ، لەخۆش خەبەری دا بێ وێنەبووە .

هـــودا "هـدى": خـودا ، ڕاستی، ڕێیڕاست ، رابەر، ڕێ -
پێشانـدەر.

هـووەیـدا "هـویـدا": ئاشکـرا ، دیـار، روناک ، پەیدا .

ی =

یەعقوب " یعقوب": کوڕی ئیسحاقە ، بەناوبانگترین و گەورەترین پیاوماقوڵانی عیبرانی یە ، لەقەبی ئیسرائیلە ،بەنی ئیسرائیلی بردەمیسروماوەیەک لەوێ ژیانی بردەسە ، دوازدەکوڕی هەبو بەناوبانگترینیان حەزرەتی یوسف بو ، دوازدەتیرەکسانی بەنی ئیسرائیل بەناوی ئەوانەوەیە ، لەقوڕئان داباسی کراوە .

یوسف : " سەدەی سێزدەی پێش زایین، کوڕیەعقوب وناوی دایکی راحیلە ، رەمزی جوانی یەلەناوپیاوان دابەپێی شورات براکانی فرۆشتیان بەهەندێ لەبازرگانان، لەپاشان بوبەوەزیری فیرعەونی میسر وبەرێوەبەری ئازوقەلەبرسی یەتیەکەدا ،بەپێی قوڕئانیش براکانی خستیانەبیرێکەوە بەهۆی هەندێ کاروانچی یان رزگاری بو ، بردیانەمیسروفرۆشتیان بە"پوتیفار" واتەعزیزیمیسر ، زولەیخای ژنی عەزیزگیرودەوسەوداسەری یوسف بو ، بەڵام یوسف دەستی لەگەڵ تێکەڵ نەکرد ، لەبەرئەوەلای مێردی بوختانی پێ کردوخرایەزیندانەوە ، لەئەنجامدا لەزیندان هاتەدەرێ وبوبە وەزیری فیرعەون ویارمەتی یەعقوب وبەنی ئیسرائیلی داکەسینا بکەن بەمەلبەندی ژیانی خۆیان .

یەدی بەیزا " یدبیضاء ": دەستی سپی ،ئیشارەتەبەوە کە حەزرەتی موسا پێغەمبەرکەدەستی دەکردبەباخەڵیا ودەری دەهێنا تروسکەوشەوقی ئەدایە وەودە روبەری خۆش هەموروناک دەکردو حەزرەتی عیساکە فوی لەمردودەکردزیندودەبووە .

یەنبوع " ینبوع ": سەچاوە، کانی .

* * *

ئەوەی شایانی باس بێ بۆفەرهەنگی ئەودیوانەلەفەرهەنگی عەمید وفەرهەنگی موعین وبەتایبەت لە فەرهەنگی دیوانە " نالی" یەکەی ماموستای زانا دوکتور" مەعرۆف خەزنەدار " سوودم وەرگرتووە.

پێغەمبەری مەزنی ئیسلام حەزرەتی مُحَمّدرەسولی ئەکرەم(د - خ) - فەرمویەتی :

کەسێک بەچاکەی خەڵک نەزانێ بەچاکەی خوداش نازانێ، جا لەبەر ئەمە پڕ بەدڵ لەدۆستی بەرێزو زاناو فەرهەنگ ، خۆشەویست و دڵسۆزم جەنابی ماموستا محەمەد صالح ئیبراهیمی محەمەدی (شەپۆل) زۆر سپاس دەکەم کە بە دیوانی حەریق دا چونەتەوەو هەڵەی گرتوەو نیشانەکانی بۆ داناوە.

خاوەنی اِنتشاراتِ محمّد محمّدی، کردستان ، سقز

١٥ی رێبەندانی ١٣٦٨ هەتاوی.